

การเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของชาวบางโหลง อำเภอบางพลี
จังหวัดสมุทรปราการ ระหว่าง พ.ศ. 2470-2548

เสนอต่อบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์
มิถุนายน 2555

การเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของชาวบางโหลง อำเภอบางพลี
จังหวัดสมุทรปราการ ระหว่าง พ.ศ. 2470-2548

เสนอต่อบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์

มิถุนายน 2555

ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

การเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของชาวบางโหลง อำเภอบางพลี
จังหวัดสมุทรปราการ ระหว่าง พ.ศ. 2470-2548

บทคัดย่อ
ของ
เพชรณภัค นามแสงผา

เสนอต่อบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์
มิถุนายน 2555

เพชรณภัค นามแสงผา. (2555). การเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของชาวบางโหลง อำเภอบางพลี

จังหวัดสมุทรปราการ ระหว่าง พ.ศ. 2470-2548. สารนิพนธ์ กศ.ม. (ประวัติศาสตร์).

กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. อาจารย์ที่ปรึกษาสารนิพนธ์:
อาจารย์สัญญา ชีวะประเสริฐ.

บางโหลงเป็นชุมชนที่มีมาตั้งแต่สมัยอยุธยาตอนปลาย มีพัฒนาการต่อเนื่องและความเปลี่ยนแปลงระหว่าง พ.ศ. 2470-2548 โดยปัจจัยสำคัญที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของชาวบางโหลงในแต่ละช่วงเวลา คือ การสร้างถนนที่เกี่ยวข้องกับบางโหลง 2 สาย คือ ถนนสุขุมวิทสายเก่าซึ่งอยู่ห่างออกไปหลายกิโลเมตร มีบทบาทคือทำให้การทำนาได้ผลดี เกิดการขยายพื้นที่ปลูกข้าว ส่วนถนนบางนา-บางปะกงมีบทบาทสำคัญในการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นทั้งทางการเมือง เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม

การเปลี่ยนแปลงด้านการเมือง ผู้นำท้องถิ่น กำหนด ผู้ใหญ่บ้าน มีบทบาทในการแจ้งข่าวสารราชการให้ชาวบ้านทราบและปฏิบัติ เมื่อมีองค์การบริหารส่วนตำบลบางโหลง กำหนด ผู้ใหญ่บ้าน ก็หมดบทบาทไป องค์การบริหารส่วนตำบลบางโหลง มีหน้าที่บริหารท้องถิ่น มีรายได้ และได้รับงบประมาณในการพัฒนาท้องถิ่นจากรัฐในการพัฒนาสาธารณูปโภคต่างๆ และสนับสนุนการศึกษาในท้องถิ่น ปัจจุบันความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในบางโหลงมาจากองค์การบริหารส่วนตำบลมากกว่ากำหนดและผู้ใหญ่บ้าน

การเปลี่ยนแปลงด้านเศรษฐกิจ มีการเปลี่ยนแปลงจากสังคมเกษตรกรรม คือ การทำนามาเป็นการเกษตรแบบผสมผสาน เมื่อทำนาไม่มีกำไรและเปลี่ยนเป็นการเลี้ยงปลาเชิงธุรกิจจากความสำเร็จในการผสมเทียมพันธุ์ปลา การขยายถนนบางนา-บางปะกง และการกระจายอุตสาหกรรมไปยังหัวเมืองในต่างจังหวัด เพื่อลดการเติบโตของเมืองหลวงและการย้ายถิ่นของแรงงาน โรงงานอุตสาหกรรมในบางโหลงที่มีมากส่งผลที่ดินมีราคาสูงขึ้น การใช้ที่ดินจึงเปลี่ยนไป ที่นาถูกขายเปลี่ยนเป็นที่ตั้งโรงงานอุตสาหกรรม สนามกอล์ฟ หมู่บ้านจัดสรร และห้องเช่า ปัจจุบันไม่มีนาข้าว อาชีพเกษตรกรรมเปลี่ยนเป็นอุตสาหกรรม การค้าและบริการ จากวิถีชีวิตในสังคมที่เรียบง่าย พอเพียง เป็นครอบครัวขยาย ใช้การแลกเปลี่ยนผลผลิตมากกว่าการใช้เงินตรา ศรัทธาในพระพุทธศาสนา เปลี่ยนแปลงไปสู่สังคมที่เร่งรีบ แข่งขัน ลักษณะครอบครัวเดี่ยว ด้วยสาเหตุจากปัญหาเศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อม และการทำงาน ด้านประชากรและการตั้งถิ่นฐานจากชาติพันธุ์ที่เคยมีทั้งไทย ลาว จีน และมอญ ปัจจุบันมีแรงงานจากต่างถิ่นอพยพเข้ามากลายเป็นประชากรแฝงของบางโหลง การขยายถนนบางนา-บางปะกงและกิจกรรมอุตสาหกรรมในพื้นที่ทำให้จำนวนประชากรเพิ่มขึ้น

การเปลี่ยนแปลงด้านวัฒนธรรม จากชีวิตที่ผูกพันกับลำคลองที่เป็นแหล่งอาหาร อาชีพ เส้นทางคมนาคม และสืบสานประเพณีวัฒนธรรม สายน้ำและลำคลองเป็นพื้นฐานชีวิตของคนบางโหลง ถนนบางนา-บางปะกงเป็นจุดเปลี่ยนวิถีชีวิตจากเกษตรกรรมสู่อุตสาหกรรม การค้าและบริการ ถนนทำให้คลอง

หมดความสำคัญ น้ำประปามาแทนที่น้ำในคลองปัจจุบันมีสภาพไม่ดีจากโรงงานและน้ำทิ้งจากบ้านเรือน การคมนาคมที่เคยใช้เรือเป็นพาหนะหลัก ถนนบางนา-บางปะกงทำให้คลองหมดความสำคัญ การคมนาคมโดยรถยนต์เข้ามาแทนที่คลองและเรือเพราะสะดวกและรวดเร็วกว่า

ตลาด จากตลาดโบราณบางพลีที่มีสินค้าที่จำเป็นทั้งอาหาร ของใช้ เสื้อผ้า อุปกรณ์ทำนา เครื่องมือหาปลา และอื่นๆ ปัจจุบันเป็นตลาดที่เน้นการท่องเที่ยว ปัจจุบันตลาดบางโคลงขายอาหารปรุงสำเร็จ เช่น ข้าวหนึ่ง แกงถุง มากที่สุด รองลงมาเป็นสิ่งของเครื่องใช้ที่จำเป็นอื่นๆ ทำให้อาหารพื้นบ้านหายไปจากสังคม ถูกแทนที่ด้วยอาหารปรุงสำเร็จที่กลายเป็นอาหารหลัก เนื่องจากชีวิตที่เร่งรีบในการทำงานและความประหยัด

ลักษณะบ้านเรือน จากเรือนทรงไทยสำหรับผู้มีฐานะดี และเรือนยกพื้น หรือโรงนาที่คนและควายอาศัยอยู่รวมกัน มีได้ทุนสูงเพื่อป้องกันน้ำท่วมและเก็บเรือ มีชานเรือนไว้นั่งทำงาน หลังคามุงด้วยจากเปลี่ยนเป็นสังกะสีและกระเบื้องในที่สุด ตัวบ้านจากไม้เปลี่ยนเป็นคอนกรีต จากแนวคลองมาสู่แนวถนนและปลูกเป็นแถวติดต่อกันไปเนื่องจากที่ดินมีราคาสูง

การศึกษา จากพระสงฆ์ที่สอนในวัดเปลี่ยนไปเมื่อมีโรงเรียนวัดบางโคลงในและโรงเรียนวัดบางโคลงนอกทำให้เกิดการศึกษาในระบบ แต่เด็กก็ได้รับเพียงการศึกษาภาคบังคับ เนื่องจากความจำเป็นทางเศรษฐกิจ ปัจจุบันความเจริญจากสังคมภายนอกทำให้ฐานะทางเศรษฐกิจของชาวบางโคลงดีขึ้น ทำให้เด็กมีโอกาสทางการศึกษาสูงขึ้นด้วย

สถานที่สำคัญ วัดบางโคลงใน วัดบางโคลงนอก และศาลพ่อหลวงคงเพชร มีการเปลี่ยนแปลงในด้านอาคารสถานที่ที่มีปรับปรุงและสร้างใหม่เพิ่มเติมจนใหญ่โต

แม้ความเจริญจากสังคมภายนอก จะทำให้เกิดความเปลี่ยนแปลงต่อวิถีชีวิตของชาวบางโคลงในปัจจุบันเป็นอย่างมาก แต่ก็ยังคงมีเค้าเดิมให้พอนึกภาพออก ได้แก่ คำบอกเล่าจากผู้อาวุโสเกี่ยวกับวิถีชีวิตดั้งเดิมในอดีต เครื่องมือเกี่ยวกับการทำนา การหาปลา ประเพณีและอาหารพื้นบ้านที่อาจพอหารับประทานได้บ้าง สิ่งเหล่านี้จะเป็นเครื่องหมายให้เราได้รับรู้ถึงรากเหง้าและอัตลักษณ์ของชาวบางโคลงว่าครั้งหนึ่งที่นี่เคยเป็นชุมชนที่มีอดีตความเป็นมาอันยาวนาน มีวิถีชีวิตที่ผูกพันอยู่กับธรรมชาติ แม่น้ำลำคลอง และความพอเพียง มีวัฒนธรรมแบบสังคมเกษตรกรรม ซึ่งได้ผ่านกาลเวลา ตลอดจนการปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อมเรื่อยมา จนกระทั่งกลายเป็นสังคมอุตสาหกรรมดังเช่นปัจจุบัน

Pechnapak Namsangpa. (2012). **WAY OF LIFE CHANGES OF BANGCHALONG PEOPLE, BANGPLEE, SAMUTPRAKARN, 1927-2005.** Master's Project, M.Ed. (History). Bangkok: Graduate School, Srinakharinwirot University. Project Advisor: Sunya Chevapasert.

Bangchalong district has been established since the end of Ayutthaya Era. developed and changed during 1927-2005, As the followings.

Political changes: The local leaders such as Kamnan. The chief of the village have the important role in social more than the administration. Their duty is only informing the news or information to the people. After that we have the Administration from Bangchalong district, the role of the local leader has to finish. The administrators have to administrate the local by managing about the income. Government's budget for developing the education public utilities.

Economic changes: From the agriculture society to be the integrated farm, Expanding the road and building the industry at the suburban or the province to reduce the growth of the capital. For these reasons, nowadays Bangchalong's land cost very high. The land is changed to be the factories, golf course and housing. There aren't any rice fields anymore. But there are the occupations which concern with in the industry, trade and service.

Society changes: Form the simple and sufficient life in society. To be the single family has to compete and hurry. The high rate of being divorced because of economy, environment and work problems. There are a large number of people who come from every part in the country to work in the factories cause the increase of population.

The way of life and changes

Canals: Life used the relate to canals where the sources of food, career, communication, tradition and culture. Bangchalong people's life is base on the canals. But Bangna-Bangpakong road is the point that changes the way of life. Running water replaces the water in the canal so the canals are not important any more. Nowadays the water is polluted by the factories and house.

Market: Bangplee market used to have the essential products such as food, clothes, and the materials for fishing and farming. But nowadays, it is a symbol for travelling. There is a lot of cooks food, essential thing and luxurious product in the market.

Food: The typical food of the local has been replaced by the plastic food. Can food or cooked food because of the hurried life for work.

House: Thai-style for the wealthy people and the upper house or the barn for people and buffaloes live together. The high basement was built to prevent the flood keep the boat, Fix the net, weave the mats. Nowadays the roof is changed form Jak to be the tiles. The house is made from concrete along the road.

Communication: The main vehicle in the past is boat but nowadays people used cars or busses because are faster and more convenient.

Education: People were studied and learn by monks in the temple. But nowadays the schools to establish at Wat Bangchalong Nai and Wat Bangchalong Nok. The young people at the present prosperity of society. Children receive a higher education.

Culture: The food is exquisite. A bag of food and money for the monks. While the original course of time and money too. Be a simple and economical life is 7-15 days, the marriage is in the same manner. The funeral will be held at the home of the traditional and the lotus is a symbol for tourism.

Wat Bangchalong Nai, Bangchalong Nok. San Po lounng kong Pech , Changes in building an enhanced and re-created. Important factors that cause changes in the way of life in each period is Bangchalong. One, Sukhumvit road or the old line. Several kilometers away. The role of farming has changed for the better. The expansion of rice cultivation. Two Bangna-Bangpakong. Road an important role. Changes in the economic, social and cultural, The changes of regime that as a result of the birth of local governments.

อาจารย์ที่ปรึกษาสารนิพนธ์ ประธานคณะกรรมการบริหารหลักสูตร และคณะกรรมการสอบได้
พิจารณาสารนิพนธ์เรื่อง การเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของชาวบางโหลง อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ
ระหว่าง พ.ศ. 2470-2548 ของ เพชรณภัค นามแสงผา ฉบับนี้แล้ว เห็นสมควรรับเป็นส่วนหนึ่งของการ
การศึกษาตามหลักสูตรปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์ ของมหาวิทยาลัย
ศรีนครินทรวิโรฒได้

อาจารย์ที่ปรึกษาสารนิพนธ์

.....
(อาจารย์สัญญา ชีวะประเสริฐ)

ประธานคณะกรรมการบริหารหลักสูตร

.....
(รองศาสตราจารย์ ดร.ชาคริต ชุ่มวัฒนะ)

คณะกรรมการสอบ

..... ประธาน
(อาจารย์ปิยะนาถ อังควาณิชกุล)

..... กรรมการสอบสารนิพนธ์
(อาจารย์สัญญา ชีวะประเสริฐ)

..... กรรมการสอบสารนิพนธ์
(อาจารย์พวงร้อย กล่อมเอี้ยง)

อนุมัติให้รับสารนิพนธ์ฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์ ของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

..... คณบดีคณะสังคมศาสตร์
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ชลวิทย์ เจียรจิตต์)

วันที่ เดือน มิถุนายน พ.ศ. 2555

ประกาศคุณูปการ

สารนิพนธ์นี้สำเร็จได้ด้วยดีเป็นเพราะผู้วิจัยได้รับความกรุณาอย่างยิ่งจาก อาจารย์สัญญา ชีวะประเสริฐ และอาจารย์พวงร้อย กล่อมเอี้ยง อาจารย์ที่ปรึกษาสารนิพนธ์ ซึ่งท่านทั้งสองได้เสียสละเวลาอันมีค่าเพื่อให้คำปรึกษาแนะนำในการจัดทำงานวิจัยนี้ทุกขั้นตอน อีกทั้งทำให้ผู้วิจัยได้รับประสบการณ์ในการทำงานวิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่น และรู้ถึงคุณค่าของงานวิจัยทางประวัติศาสตร์มากขึ้น และท่านทั้งสองยังเป็นแบบฉบับของอาจารย์ที่ได้ทุ่มเทให้กับศิษย์และงานด้านวิชาการอย่างไม่เหน็ดเหนื่อย ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณเป็นอย่างสูงไว้ ณ ที่นี้

นอกจากนี้ ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณอาจารย์ทุกท่านที่ให้ความรู้แก่ผู้วิจัยในการศึกษาตามหลักสูตรการศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์ ซึ่งทำให้ผู้วิจัยรู้ว่าการศึกษาระดับปริญญาโทของผู้วิจัยมิได้สิ้นสุดลงเพียงการทำสารนิพนธ์ฉบับนี้ให้สำเร็จลงได้ หากผู้วิจัยได้สัมผัสเอากระบวนการเรียนรู้ที่ถูกจุดประกายขึ้นในระยะเวลา 5 ปี ที่ผ่านมา ให้กลายเป็นการเรียนรู้ที่ต้องสืบเนื่องต่อไปอย่างไม่สิ้นสุด และจะต้องนำเอาความรู้นั้นไปยังประโยชน์ให้แก่ผู้อื่นต่อไปอีกด้วย

ท้ายสุด ผู้วิจัยขอขอบพระคุณพ่อ แม่ พี่น้อง เพื่อนๆ ทุกคน และเป็นพิเศษคือ อาจารย์สมศักดิ์ มหาทรัพย์สกุล ที่เป็นกำลังใจที่ดีเสมอมา ตลอดระยะเวลาที่ศึกษาและทำงานวิจัย

เพชรณภัค นามแสงผา

สารบัญ

บทที่	หน้า
1 บทนำ	1
ภูมิหลัง	1
เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	6
วัตถุประสงค์ในการวิจัย	9
ประโยชน์ของการวิจัย	9
ขอบเขตของการวิจัย	9
วิธีดำเนินการวิจัย	10
แหล่งศึกษาค้นคว้า	10
2 ช่วงอดีต – ก่อนการเปิดใช้ถนนสุขุมวิท (พ.ศ. 2470-2479)	
สภาพทางภูมิศาสตร์ของบางโหลงในปัจจุบัน	11
บางโหลงในอดีต	14
ประชากรและการตั้งถิ่นฐาน	16
คลองสำคัญในบางโหลง	23
ตลาดในบางโหลง	27
ความสัมพันธ์ของคนบางโหลงกับตลาดน้ำบางพลี	27
การเมืองการปกครอง	29
วิถีชีวิตกับการประกอบอาชีพ	30
อาชีพหลัก: การทำนา	29
พิธีกรรมเกี่ยวกับการทำนา	33
อาชีพเสริม: การหาปลา	34
วิถีชีวิตกับลักษณะบ้านเรือน	36
วิถีชีวิตกับอาหารพื้นบ้าน	37
วิถีชีวิตกับลำคลอง	41
วิถีชีวิตกับวัดและศาลเจ้า	41
วิถีชีวิตกับคติความเชื่อ ประเพณี วัฒนธรรม	49
การศึกษา	53

สารบัญ (ต่อ)

บทที่	หน้า
3 ช่วงถนนสุขุมวิท – ก่อนการเปิดใช้ถนนบางนา-บางปะกง (พ.ศ. 2480-2504)	
ถนนสุขุมวิทกับการเปลี่ยนแปลงในบางโหลง.....	55
ประชากรและการตั้งถิ่นฐาน.....	56
คลองสำคัญในบางโหลง.....	60
ตลาดในบางโหลง.....	62
ตลาดบางโหลงเก่า.....	62
ความสัมพันธ์ของคนบางโหลงกับตลาดน้ำบางพลี.....	62
การเมืองการปกครอง.....	63
วิถีชีวิตกับการประกอบอาชีพ.....	64
อาชีพหลัก: การทำนา.....	64
เครื่องทุ่นแรง เครื่องจักรในการทำนา.....	68
อาชีพใหม่: การเลี้ยงปลา.....	69
การทำน้ำตาลมะพร้าว.....	72
วิถีชีวิตกับลักษณะบ้านเรือน.....	73
วิถีชีวิตกับอาหารการกิน.....	78
วิถีชีวิตกับลำคลอง.....	80
วิถีชีวิตกับวัดและศาลเจ้า.....	82
วิถีชีวิตกับคติความเชื่อ ประเพณี วัฒนธรรม.....	85
การศึกษา.....	90
4 ช่วงถนนบางนา-บางปะกง – ก่อนการเปิดใช้สนามบินสุวรรณภูมิ (พ.ศ. 2505-2548)	
ถนนบางนา-บางปะกงกับการเปลี่ยนแปลงในบางโหลง.....	92
การอพยพเข้ามาของคนต่างถิ่น.....	93
คลองสำคัญในบางโหลง.....	94
ตลาดในบางโหลง.....	96
ตลาดพงษ์-เอี่ยม สมนึก และตลาดบางโหลงใหม่.....	96
ความสัมพันธ์ของคนบางโหลงกับตลาดน้ำบางพลี.....	97

สารบัญ (ต่อ)

บทที่	หน้า
4 (ต่อ)	
การเปลี่ยนแปลงการเมืองการปกครอง.....	99
การเปลี่ยนแปลงการประกอบอาชีพ.....	102
การทำนา.....	102
การเกษตรแบบผสมผสาน.....	103
การเลี้ยงปลา.....	104
การเลี้ยงตะพาบน้ำ.....	107
การเลี้ยงไก่.....	108
โรงงานอุตสาหกรรม.....	109
การเปลี่ยนแปลงลักษณะบ้านเรือน.....	110
การเปลี่ยนแปลงด้านอาหาร.....	110
การเปลี่ยนแปลงด้านการคมนาคม.....	111
การเปลี่ยนแปลงเกี่ยวกับวัดและศาลเจ้า.....	112
การเปลี่ยนแปลงคติความเชื่อ ประเพณี วัฒนธรรม.....	114
การเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดิน.....	120
การเปลี่ยนแปลงทางการศึกษา.....	123
5 บทสรุป.....	125
บรรณานุกรม.....	127
บุคลากร.....	131
ภาคผนวก.....	136
ประวัติย่อผู้วิจัย.....	142

บัญชีภาพประกอบ

ภาพประกอบ	หน้า
1 แผนที่ตำบลบางโจลง.....	11
2 แผนที่บริเวณบางพลี พ.ศ. 2457 แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2492.....	19
3 แผนผังแสดงที่ตั้งบ้านเรือนชุมชนหน้าวัดบางโจลงใน ตามสกุลต่างๆ (ประมาณ พ.ศ. 2475).....	21
4 แผนผังแสดงสถานที่สำคัญของชาวบางโจลง ก่อนการพัฒนาลำคลอง และตัดถนนบางนา-บางปะกง (ก่อน พ.ศ. 2475).....	22
5 แผนที่แสดงลำคลองต่างๆ ในอำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ และแสดงตำแหน่งที่ตั้งของชุมชนบางโจลง.....	24
6 การทำขนมดอกโสน.....	38
7 การทำขนมสายบัว.....	39
8 พระเจดีย์องค์เก่า.....	43
9 พระอุโบสถหลังเก่า.....	43
10 หลวงพ่อเพชร.....	44
11 ที่ตั้งอาคารเสนาสนะวัดบางโจลงใน ประมาณ พ.ศ. 2479.....	45
12 วัดบางโจลงนอก.....	46
13 หลวงพ่อขาว พระประธานในอุโบสถวัดบางโจลงนอก.....	47
14 ศาลพ่อหลวงคงเพชร.....	49
15 ประเพณีรับบัวในอดีตของอำเภอบางพลี.....	52
16 แผนผังแสดงที่ตั้งบ้านเรือนของชุมชนหน้าวัดบางโจลงใน ตามสกุลต่างๆ (ประมาณ พ.ศ. 2480).....	57
17 ภาพหมู่ชาวบ้านบางโจลง ถ่ายใน พ.ศ. 2496.....	59
18 การทำซั้งดักปลาในคลองแถบวัดบางโจลงใน.....	61
19 แผนผังการตั้งบ้านเรือนและโรงเก็บของสำหรับทำนา.....	67
20 โรงนาที่คนและควายอยู่ร่วมกัน.....	75
21 โอง่ดินเผาจากจังหวัดนนทบุรี.....	76
22 บ้านทรงไทยที่บางโจลง สร้างใน พ.ศ. 2492.....	77
23 กุฎีทรงไทยวัดบางโจลงใน อายุประมาณ 50 ปี.....	77

บัญชีภาพประกอบ (ต่อ)

ภาพประกอบ	หน้า
24 การบิณฑบาตทางเรือของพระภิกษุวัดบางโหลงใน.....	82
25 ประเพณีรับบัวในยุคกลางของอำเภอบางพลี.....	89
26 คณะสงฆ์ที่บวชจำพรรษาใน พ.ศ. 2481.....	91
27 แสดงที่ตั้งบ้านเรือนของกลุ่มเกาะบ้านใหญ่และคลองหน้าวัด.....	94
28 คลองบางโหลงบริเวณวัดบางโหลงใน พ.ศ. 2540.....	95
29 คลองบางโหลงบริเวณวัดบางโหลงนอก พ.ศ. 2540.....	96
30 ตลาดโบราณบางพลีในปัจจุบัน.....	98
31 การแห่ขบวนผ้ากฐินทางน้ำของชาวบางโหลง พ.ศ. 2522.....	113
32 การแห่หลวงพ่อโตทางน้ำและประเพณีรับบัวในปัจจุบัน.....	119

บทที่ 1

บทนำ

ภูมิหลัง

บางโหลงเป็นชุมชนเก่าแก่ชานเมืองและเป็นตำบลหนึ่งในอำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ สันนิษฐานว่ามีการตั้งถิ่นฐานในบางโหลงตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยาตอนปลาย โดยมีหลักฐานคือ ประกาศในราชกิจจานุเบกษาโดยกรมการศาสนารับรองการก่อตั้งวัดเกาะแก้วสว่างอารมณ์ ซึ่งเป็นชื่อเดิมของวัดบางโหลงในเมื่อ พ.ศ. 2301¹ ตรงกับสมัยสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศต่อเนื่องกับสมัยสมเด็จพระเจ้าเอกทัศ ทำให้สรุปได้ว่า บางโหลงเป็น ย่านที่มีการตั้งถิ่นฐานเป็นชุมชนแล้วอย่างน้อยสมัยกรุงศรีอยุธยาตอนปลายเป็นต้นมา

สภาพภูมิศาสตร์ของบางโหลงมีลักษณะเป็นพื้นที่ราบลุ่ม ทำให้บางโหลงในอดีตเป็นสังคมเกษตรกรรม วิถีชีวิตของผู้คนในท้องถิ่นผูกพันอยู่กับการทำนา หาดปลา และดำรงชีวิตอยู่กับสายน้ำลำคลอง คลองสำคัญคือคลองบางโหลงซึ่งเป็นที่มาของชื่อชุมชน ดังนั้น บางโหลงจึงเป็นตัวแทนวิถีชีวิตสังคมชานชาที่มีมีการเปลี่ยนแปลงไปในแต่ละช่วงเวลา ซึ่งสามารถแบ่งได้ดังนี้

1. ช่วงอดีต – ก่อนการเปิดใช้ถนนสุขุมวิท (พ.ศ. 2470-2479)
2. ช่วงถนนสุขุมวิท – ก่อนการเปิดใช้ถนนบางนา-บางปะกง (พ.ศ. 2480-2504)
3. ช่วงถนนบางนา-บางปะกง – ก่อนการเปิดใช้สนามบินสุวรรณภูมิ (พ.ศ. 2505-2548)

เราอาจวิเคราะห์สภาพของบางโหลงในอดีตได้จากคำกลอนของ พระสุนทรโวหาร (ภู่) ซึ่งได้แต่งนิราศเมืองแกลง เมื่อเดินทางไปอำเภอกาญจนบุรี จังหวัดระยอง ใน พ.ศ. 2350 ความตอนหนึ่งกล่าวถึงบางโหลงว่า²

จนตก	ลี้กล่วงทางถึงบางโหลง	เป็นทุ่งโล่งลานตาล้วนป่าแซม
เหงือกปลาหมอกอกกกับกุ่มแกม		คงคาแจ่มเต็มจัดตั้งกัตเกลื้อ

จากคำบรรยาย ดังกล่าวทำให้ทราบว่า ในสมัยต้นรัตนโกสินทร์ (รัชกาลที่ 1) บางโหลงเป็นทุ่งโล่ง มีวัชพืชประเภทขึ้นริมน้ำ เช่น เหงือกปลาหมอ แซม กก กุ่ม ขึ้นรกเรือตามลำคลอง ลำน้ำบางช่วงเป็นน้ำกร่อยหรือค่อนข้างเค็ม สัตว์น้ำก็คงเป็นประเภทน้ำกร่อยมากกว่าน้ำจืด และจากสภาพของน้ำก็สามารถบ่งบอกถึงลักษณะดินในบางโหลงได้ว่าคงเป็นดินค่อนข้างเค็ม จากคำบรรยายในนิราศดังกล่าวสามารถตั้งข้อสังเกตได้ว่า พื้นที่ส่วนใหญ่ในบางโหลงเป็นทุ่งวัชพืชที่ รกร้างว่างเปล่า แสดงให้เห็นถึง

¹ สภาวัฒนธรรมอำเภอบางพลี. (2553). เล่าเรื่องเมืองบางพลี เล่มที่ 2. หน้า 22.

² เพลงยาวนิราศสุนทรภู่. (2535). หน้า 23.

จำนวนประชากรที่ยังมีน้อย ไม่ได้มีประชากรหนาแน่น และเป็นแหล่งอุตสาหกรรม ดังเช่นปัจจุบัน จึงทำให้น่าสนใจศึกษาว่า เพราะเหตุใดสภาพแวดล้อมและวิถีชีวิตชาวบางโหลงจึงเปลี่ยนแปลงไปมาก และมีปัจจัยใดบ้างที่เป็นสาเหตุทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงและส่งผลกระทบต่อชาวบางโหลงอย่างไร

ด้านประชากรของชาวบางโหลง จากการสืบค้นหลักฐานพบว่า บางโหลงเป็นชุมชนที่มีความหลากหลายทางชาติพันธุ์ ได้แก่ ชาวไทย ชาวลาว ชาวมอญ และชาวจีน อาศัยอยู่ร่วมกันในชุมชน โดยมีหลักฐานว่า ชาวลาวได้อพยพเข้ามามากในรัช สมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว พ.ศ. 2372 หลังการปราบกบฏเจ้าอนุวงศ์แห่งเวียงจันทน์ได้เชลยชาว ลาวจำนวนมาก มาตั้งถิ่นฐานอยู่ที่สระบุรี ลพบุรี สุพรรณบุรี นครไชยศรี และปากคลองสำโรง ชาวลาวอาศัยอยู่ทั่วไปโดยเฉพาะริมคลองบางโหลง บริเวณหมู่ 5 ซึ่งมีชื่อเรียกว่าบ้านลาว¹

สำหรับชาวมอญได้อพยพเข้ามาหลายครั้ง ครั้งสำคัญได้แก่ พ.ศ. 2317 สมัยสมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรี โดยพระยาแจ้งได้พาชายฉกรรจ์ 300 คนเข้ามาสร้างเมืองนครเขื่อนขันธ์ และ พ.ศ. 2358 สมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย สมิงสอดเบาได้อพยพชาวมอญประมาณ 40,000 คน ไปอยู่ที่นนทบุรี ปทุมธานี และนครเขื่อนขันธ์² ต่อมาลูกหลานของชาวมอญได้อพยพเข้ามาทำนาและตั้งถิ่นฐานอยู่ที่ตำบลบางแก้ว อำเภอบางพลี และมีชาวมอญบางส่วนได้ขยายถิ่นฐานมายังบางโหลงซึ่งเป็นพื้นที่ติดกันด้วย

นอกจากคนเชื้อชาติลาวและมอญแล้ว ยังมีชาวจีนอยู่ในบางโหลง โดย ชาวจีนได้เข้ามาตั้งถิ่นฐานที่บางพลี โดยมีหลักฐานการจารึกชื่อชาวจีนที่ถวายตู้พระธรรมแก้ววัดบางพลีใหญ่กลาง ใน พ.ศ. 2400³ แสดงให้เห็นว่ามีชาวจีนเข้ามาอาศัยอยู่ในบางพลีแล้วอย่างน้อยตั้งแต่ พ.ศ. 2400 ชาวจีนที่อพยพมาส่วนใหญ่เป็นจีนไหหลำและแต้จิ๋ว โดยมีก๊กมีอาชีพค้าขาย เป็นพ่อค้าคนกลาง รับซื้อข้าวเปลือก ทำกิจการโรงสี จึงเป็นกลุ่มที่มีฐานะค่อนข้างดี โดยชาวจีนในบางโหลงมักตั้งรกรากอยู่บริเวณตลาดปากคลองบางโหลงหรือตลาดบางโหลงเก่า และบริเวณศาลพ่อหลวงคงเพชร⁴

นอกจากชาวลาว มอญ และชาวจีนซึ่งได้อพยพเข้ามาตั้งแต่สมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นแล้ว ภายหลังยังมีแรงงานอพยพจากภูมิภาคอื่น โดยเฉพาะภาคตะวันออกเฉียงเหนือเข้ามาตั้งถิ่นฐานอยู่ใน

¹ สภาวัฒนธรรมอำเภอบางพลี. (2553). เล่มเดิม. หน้า 23.

² กรมพระยาดำรงราชานุภาพ. (2526). พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 2 เล่ม 1. หน้า 151-153.

³ สภาวัฒนธรรมอำเภอบางพลี. (2553). เล่มเดิม. หน้า 24.

⁴ สวน เนตรวิเชียร. (2552, 2 มกราคม). สัมภาษณ์โดย เพชรณภัค นามแสงผา ที่ 15 ม.6 ต. บางโหลง อ.บางพลี จ.สมุทรปราการ.

บางโหลงด้วยตั้งแต่ประมาณ พ.ศ. 2480 โดยเข้ามารับจ้างทำนา ซึ่งบางส่วนได้แต่งงานกับคนท้องถิ่น และตั้งรกรากอยู่ที่บางโหลง ระยะเวลา ประมาณ พ.ศ. 2510 ก็ยังมีแรงงานรับจ้างทำบ่อปลาอพยพเข้ามาเพิ่มเติม และในระยะหลังคือประมาณ พ.ศ. 2530 มีการสร้างโรงงานอุตสาหกรรมจำนวนมากทำให้มีแรงงานอพยพจากภาคต่างๆ ของประเทศเข้ามาทำงานในบางโหลงและพื้นที่ใกล้เคียงเป็นจำนวนมาก โดยเฉพาะในปัจจุบันมีแรงงานต่างด้าวโดยเฉพาะชาวพม่า เข้ามาทำงานในโรงงานอุตสาหกรรมและรับจ้าง ซึ่งมีแนวโน้มว่าจะเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ เนื่องจากค่าจ้างแรงงานต่างชาติต่ำกว่าค่าจ้างของแรงงานไทย

ด้านประเพณี วัฒนธรรม ความเชื่อของชาวบางโหลง เกิดขึ้นเนื่องจากสภาพภูมิศาสตร์ซึ่งเป็นพื้นที่ราบลุ่ม มีลำคลองไหลผ่านหลายสาย ทั้งคลองสำโรง คลองบางน้ำจืด คลองชวดลากข้าว คลองบางปลา และคลองบางโหลงซึ่งเป็นสาขาของคลองสำโรง วิถีชีวิตในอดีตของชาวบางโหลงจึงผูกพันกับแม่น้ำลำคลอง ทำให้มีประเพณี วัฒนธรรม ความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับสายน้ำ เช่น ประเพณี รับบัว ซึ่งแพร่หลายทั่วไปในหมู่ชาวบางพลีและบางโหลง การทอดกฐินทางน้ำ และการแข่งเรือ เป็นต้น

ด้านการประกอบอาชีพของชาวบางโหลง บางโหลงเป็นสังคมเกษตรกรรมที่เน้นอาชีพหลักคือการทำนาข้าวมาตั้งแต่แรกเริ่ม โดยในช่วงก่อน พ.ศ. 2475 พื้นที่ส่วนใหญ่ของบางโหลงได้เปลี่ยนจากทุ่งวัชพืชริมน้ำกลายเป็นทุ่งนาเกือบทั้งหมดแล้ว¹ จึงอาจกล่าวได้ว่าชาวบางโหลงมีอาชีพหลักคือการทำนาข้าวมาตั้งแต่น้อยในช่วงก่อน พ.ศ. 2475 เรื่อยมา

เมื่อมีการสร้างถนนสุขุมวิทใน พ.ศ. 2479 ที่อำเภอเมืองสมุทรปราการเลียบชายฝั่งทะเลภาคตะวันออก เพื่อเป็นเส้นทางหลักจากกรุงเทพฯ ไปยังภาคตะวันออก ส่งผลพลอยได้สำคัญ คือ ถนนสุขุมวิทกลายเป็นคันกันน้ำเค็มจากทะเลไม่ให้หนุนเข้ามาสู่แม่น้ำและคลองในจังหวัดสมุทรปราการ ทำให้หลัง พ.ศ. 2479 เป็นต้นมา ชาวนาบางโหลงและพื้นที่ใกล้เคียงสามารถปลูกข้าวได้ผลดี ผลผลิตต่อไร่สูงขึ้น เห็นได้จากการตั้งโรงสีขึ้นในบางโหลงถึง 3 แห่ง คือ โรงสีปล่องลายของเจ๊กเบ้งที่บางโหลงนอก โรงสีชัยสวัสดิ์ ซึ่งต่อมาเรียกว่าโรงสีนายสินตั้งอยู่ที่ตลาดปากคลองบางโหลงเก่า และโรงสีของสหกรณ์ขายข้าวบางโหลงธัญกิจ จำกัด แสดงให้เห็นว่า เมื่อมีถนนสุขุมวิทกั้นน้ำทะเลแล้วอาชีพการทำนาก็แพร่หลาย มีการตั้งโรงสีหลายแห่งเพื่อรองรับปริมาณข้าวที่ผลิตได้มากขึ้นนั่นเอง

นอกจากในด้านการทำนาแล้ว การสร้างถนนสุขุมวิทยังส่งผลต่อพันธุ์ปลาด้วย โดยปลาที่ชาวบ้านเรียกว่าปลาลักจืดลักเค็ม* ที่เคยมีมากในคลองแถบบางโหลงเริ่มลดน้อยลงในขณะที่ปลาน้ำจืดกลับเพิ่มมากขึ้น²

¹ แลหลัง บางโหลง. อนุสรณ์งานพระราชทานเพลิงศพ นางเอี่ยม สมนึก. (2543). หน้า 1.

* ปลาลักจืดลักเค็ม หมายถึง ปลาที่อาศัยอยู่ในน้ำกร่อย เช่น ปลากะพง ปลากระบอก ปลาชิลิต กุ้งแชบ๊วย และกุ้งตะกาด เป็นต้น.

² ขอบ นาคสุข. (2546). ท้องทุ่งนา บ่อปลา และสวนกล้วย. หน้า 25.

เมื่อมีการเปิดใช้ถนนบางนา-บางปะกง ในช่วงประมาณ พ.ศ. 2504 ความเจริญเริ่มขยายตัวเข้ามาอย่างช้าๆ ในระยะแรก ชาวบ้านส่วนใหญ่ยังคงทำนาทำไร่เหมือนเดิม แต่มีบางส่วนเริ่มเปลี่ยนไปขุดบ่อเลี้ยงปลาแทน¹ เนื่องจากให้ผลตอบแทนสูงกว่าการทำนาที่ประสบภาวะขาดทุน เพราะมีการลงทุนสูง เนื่องจากปุ๋ยและยาปราบศัตรูพืชมีราคาสูงขึ้น ตลอดจนมีโรคข้าว หนุณา และแมลงต่างๆ ระบาด ทำให้ชาวบ้านค่อยๆ เปลี่ยนไปเลี้ยงปลาน้ำจืด โดยเริ่มจากการเลี้ยงปลาในนาข้าวหรือที่เรียกว่าการเกษตรแบบผสมผสาน โดยเลี้ยงปลาในร่องนํ้ารอบนาและปลูกผลไม้รอบบ่อ ทำให้ได้ผลผลิตทั้งจากข้าวในนา ปลาในนํ้า และผลไม้ซึ่งเก็บขายได้ตลอดปี โดยมีพ่อค้าล่องเรือมารับซื้อถึงที่ หรือบางคนต้องการได้ราคาดีก็นำผลไม้ไปขายเองที่ตลาดในกรุงเทพฯ เช่น ตลาดอูตมสุขที่ตั้งอยู่ริมถนนสุขุมวิท เป็นต้น ทำให้ชาวบ้านบางคนมีรายได้มากกว่าการทำนาเพียงอย่างเดียว จึงนิยมเปลี่ยนนาข้าวของตนให้กลายเป็นเกษตรแบบผสมผสานมากขึ้น²

เมื่อชาวบ้านนิยมเลี้ยงปลามากขึ้น ปลาตามธรรมชาติที่เคยช้อนมาเลี้ยงเริ่มไม่เพียงพอ ต้องนำเข้าลูกปลาจากประเทศจีนในราคาตัวละ 3-9 บาท³ จึงมีผู้เริ่มผสมพันธุ์ปลาขาย โดยนายกวานดีทอง ชาวบางโฉลงเป็นผู้ทดลองผสมเทียมปลาจีนใน พ.ศ. 2500 โดยศึกษาจากกรมประมงจนเป็นบุคคลแรกของประเทศไทยที่สามารถผสมเทียมปลาจีนได้สำเร็จ สามารถขายลูกปลาขนาด 1 นิ้ว ในราคาเพียงตัวละ 50 สตางค์⁴ ส่งผลให้ต้นทุนราคาปลาจีนลดลงมาก ชาวบางโฉลงจึงนิยมขุดบ่อเลี้ยงปลาแทนการทำนาข้าวเพิ่มขึ้น โดยความนิยมสูงสุดในการเลี้ยงปลาน้ำจืดอยู่ในช่วงประมาณ พ.ศ. 2512⁵ มีบ่อปลาในบางโฉลงจำนวนมาก ส่วนรอบบ่อปลามักปลูกไม้ผล เช่น กัลยวี มะพร้าว มะม่วงไว้ขายเพิ่มรายได้อีกด้วย

อาชีพเลี้ยงปลาได้เข้ามาเป็นอาชีพหลักแทนการทำนาข้าวเพราะสร้างรายได้ดีกว่า และยังพัฒนาไปสู่การเลี้ยงกุ้งควบคู่ไปด้วย การเปลี่ยนแปลงทางการประกอบอาชีพนี้เป็นไปอย่างค่อยเป็นค่อยไป โดยส่วนใหญ่ค่อยๆ ลดการทำนาลงมาเป็นการทำบ่อเลี้ยงปลาแทน เมื่อพบว่ามียาได้มากขึ้นก็เริ่ม

¹ ทูเรียน สิทธิภา. (2552, 2 มกราคม). สัมภาษณ์โดย เพชรณภัค นามแสงผา ที่ 85/3 ม.7 ต.บางโฉลง อ.บางพลี จ.สมุทรปราการ.

² พิกุล รุ่งสรรเสริญ. (2554, 4 ตุลาคม). สัมภาษณ์โดยเพชรณภัค นามแสงผา ที่โรงเรียนพุลเจริญวิทยาคม ต.บางโฉลง อ.บางพลี จ.สมุทรปราการ.

³ สภาวัฒนธรรมอำเภอบางพลี. (2553). เล่าเรื่องเมืองบางพลี เล่มที่ 2. หน้า 70.

⁴ พิกุล รุ่งสรรเสริญ. (2554, 4 ตุลาคม). สัมภาษณ์โดยเพชรณภัค นามแสงผา ที่โรงเรียนพุลเจริญวิทยาคม ต.บางโฉลง อ.บางพลี จ.สมุทรปราการ.

⁵ แหล่งเดิม.

ลดปริมาณการทำนาลงมาเรื่อย จนประมาณ พ.ศ. 2530 บางโฉลงก็เลิกทำนาอย่างถาวร แต่ยังคงมีบ่อเลี้ยงปลาเบญจพรรณ และบ่อกึ่งอยู่บ้าง

การเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของชาวบางโฉลงมีปัจจัยสำคัญมาจากการมีถนนบางนา-บางปะกง ทำให้การคมนาคมสะดวกสบายยิ่งขึ้น ถนนช่วยให้สามารถขนส่งสินค้าไปขายได้ไกลๆ โดยใช้ระยะเวลาไม่นาน ถนนจึงเป็นสิ่งที่นำความเจริญ ความรู้และเทคโนโลยีต่างๆ ในการประกอบอาชีพเข้ามาสู่ชาวบางโฉลงได้ แม้เมื่อแรกเปิดใช้ถนน ชาวบ้านจะยังคงนิยมการคมนาคมทางน้ำโดยใช้เรือเป็นพาหนะที่สำคัญอยู่จากการบอกเล่าของชาวบ้านทำให้ทราบว่าปีแรกของการเปิดใช้ถนนบางนา-บางปะกงแทบไม่มีรถยนต์วิ่งผ่านจนเด็กๆ ใช้เป็นที่วิ่งเล่นได้¹ จนเมื่อเลิกทำนาชาวบ้านจึงเริ่มใช้ถนนมากขึ้นเพราะสะดวกเร็วกว่าการเดินทางด้วยเรือ เมื่อเรือค่อยๆ หดความสำคัญลงไปพร้อมกับการทำนา ความเจริญก็เริ่มขยายตัวเข้ามาตามความก้าวหน้าของการคมนาคมทางถนนด้วย

เมื่อมีการขยายถนนบางนา-บางปะกงให้กว้างขวาง การคมนาคมก็ยิ่งสะดวกขึ้นอีก ประกอบกับมีการประกาศใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 3 (พ.ศ. 2515-2519) ซึ่งเน้นการขยายตัวของภาคธุรกิจไปยังชนเมืองมากขึ้น ทำให้มีการสร้างโรงงาน อุตสาหกรรมริมถนนบางนา-บางปะกงในบางโฉลงและพื้นที่ใกล้เคียงหลายโรงงาน สำหรับบางโฉลงมีบริษัทไทยอะครีลิกได้เข้ามาเปิดกิจการเป็นแห่งแรกประมาณ พ.ศ. 2516² หลังจากนั้นโรงงานก็เริ่มเพิ่มจำนวนขึ้น จึงมีคนงานจากภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และภาคเหนืออพยพเข้ามา เนื่องจากขณะนั้นชาวบางโฉลงส่วนใหญ่ยังคงทำนาและเลี้ยงปลากันอยู่เช่นเดิม

เมื่อบางโฉลงเริ่มกลายเป็นแหล่งอุตสาหกรรม มีคนอพยพเข้ามาในพื้นที่จำนวนมาก ความต้องการใช้ที่ดินก็ยิ่งมากขึ้น ราคาที่ดินจึงสูงขึ้นหลายเท่าตัว ชาวบางโฉลงบางส่วนจึงเริ่มขายที่ดินของตนเองเพื่อไปทำหมู่บ้านจัดสรร สนามกอล์ฟ และโรงงานอุตสาหกรรมมากขึ้น การประกอบอาชีพจึงเปลี่ยนแปลงจากการทำนา และหาปลาเพื่อยังชีพมาเป็นแรงงานในโรงงานอุตสาหกรรมและการบริการนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของชาวบางโฉลงจากชีวิตที่เรียบง่ายเป็นชีวิตที่เร่งรีบ ให้ความสำคัญกับเงินตรามากกว่าคุณค่าทางจิตใจ สมาชิกในครอบครัวต่างไม่มีเวลาให้กันเนื่องจากพ่อแม่ต้องทำงานหนักขึ้นไม่มีเวลาอบรมสั่งสอนลูกจนกลายเป็นปัญหาสังคม การปฏิสัมพันธ์กับเพื่อนบ้านลดลงกลายเป็นคนไม่รู้จักกัน ลักษณะการใช้ที่ดินเปลี่ยนจากภาคเกษตรกรรมไปสู่ภาคอุตสาหกรรมและการจัดสรรที่ดินเพื่อการพาณิชย์ ลักษณะบ้านเรือนเปลี่ยนแปลงไปจากเรือนทรงไทยสำหรับผู้มีฐานะดีหรือเรือนยกพื้น

¹ ทูเรียน สิทธิภา. (2552, 2 มกราคม). สัมภาษณ์โดย เพชรณภัค นามแสงผา ที่ 85/3 ม.7 ต.บางโฉลง อ.บางพลี จ.สมุทรปราการ.

² ประจวบ พูลเจริญ. (2551, 19 ธันวาคม). สัมภาษณ์โดย เพชรณภัค นามแสงผา ที่โรงเรียนพูลเจริญวิทยาคม ต.บางโฉลง อ.บางพลี จ.สมุทรปราการ.

หลังคามุงจากแบบชาวบ้านมาเป็นอาคารชุดหรือห้องเช่า แม้แต่อาหารที่ทุกคนครัวเคยทำเอง เปลี่ยนเป็นการซื้ออาหารสำเร็จรูป ในขณะที่ค่านิยมแบบไทย ความยึดมั่นในประเพณีวัฒนธรรม และความเชื่อในบาปบุญคุณโทษทางพระพุทธศาสนา ได้ลดความสำคัญลงไปจากเดิม

แม้ความเจริญจากสังคมภายนอก จะทำให้เกิดความเปลี่ยนแปลงต่อวิถีชีวิตของชาวบางโหลงในปัจจุบันเป็นอย่างมาก แต่ก็ยังคงมีร่องรอยของสังคมชาวบางโหลงให้เห็น ได้แก่ เครื่องมือเกี่ยวกับการทำนา หาปลา และประเพณีเฉพาะท้องถิ่นของชาวบางพลี เช่น ประเพณีรับบัวหรือโยนบัว ตลอดจนคำบอกเล่าจากผู้อาวุโสเกี่ยวกับวิถีชีวิตดั้งเดิม ซึ่งจะทำให้เราได้รู้ถึงรากเหง้าของชาวบางโหลง จึงเป็นเรื่องที่น่ายกย่องว่าชาวบางโหลงมีการเปลี่ยนแปลงทางการเมือง เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมอย่างไร มีปัจจัยใดบ้างที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงเหล่านั้น และส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตชาวบางโหลงอย่างไร ซึ่งเป็นประโยชน์ต่อการศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นของสังคมเกษตรกรรมลุ่มน้ำภาคกลางต่อไป

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

จากการศึกษาเกี่ยวกับบางโหลงพบว่า ยังไม่มีการวิเคราะห์ รวบรวมเรื่องราวการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของชาวบางโหลงโดยตรง มีเพียงเอกสารที่รวบรวมข้อเท็จจริงต่าง ๆ จากหลักฐานเก่าหรือคำบอกเล่าของผู้อาวุโสพื้นบ้านเท่านั้น แต่มีเอกสารและงานวิจัยของชุมชนอื่นที่มีประโยชน์ต่อการวิเคราะห์เรื่องราวของสังคมบางโหลงในลักษณะต่าง ๆ ดังนี้

1. ชูศรี สัตยานนท์. (2548). **การนำภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้าสู่โรงเรียน : กรณีศึกษาจังหวัดสมุทรปราการ**. สารนิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต (การบริหารการศึกษา). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.

ศึกษาเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นจังหวัดสมุทรปราการใน 3 เรื่อง คือ การเลี้ยงปลาสด การแสดงละครชาตรี และประเพณีรับบัว โดยศึกษาประวัติความเป็นมา สภาพการเปลี่ยนแปลง ลักษณะการปฏิบัติในปัจจุบัน ตลอดจนการอนุรักษ์ภูมิปัญญาเหล่านั้น ผลการศึกษาพบว่า การเลี้ยงปลาสด เดิมเลี้ยงปนกับปลาอื่นในนาข้าวและให้หาอาหารเองตามธรรมชาติ ต่อมาทำนาไม่ได้ผลจึงเปลี่ยนมาเลี้ยงปลาสดโดยให้อาหารเสริม มีการเลี้ยงเป็นอาชีพและถ่ายทอดวิธีการสู่ลูกหลาน การแสดงละครชาตรี มีประวัติสืบทอดมาตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา เดิมเป็นการแสดงแบบนั่งล้อมวง ไม่มีฉาก แต่งกายแบบละครพื้นบ้าน ปัจจุบันใช้ฉาก แต่งกายแบบละครนอก และมีการถ่ายทอดการแสดงสู่ลูกหลาน ส่วนประเพณีรับบัว เป็นประเพณีเก่าแก่เกิดจากความสัมพันธ์ระหว่างชาวบางพลีกับชาวมอญ โดยชาวบางพลีจะเก็บดอกบัวไว้ให้ชาวมอญที่พายเรือมารับไปบูชาพระ ปัจจุบันไม่มีชาวมอญพายเรือมารับดอกบัว แต่มีการแห่หลวงพ่อโตจำลองทางน้ำแทน

2. ชนพรรณ สุนทร. (2538). **การศึกษาผลกระทบทางเศรษฐกิจ-สังคม ของการเปลี่ยนแปลงจากภาคเกษตรกรรมสู่ภาคอุตสาหกรรม: ศึกษากรณีอำเภอคลองหลวง และอำเภอรัญบุรี จังหวัดปทุมธานี**. วิทยานิพนธ์พัฒนบริหารศาสตรมหาบัณฑิต (พัฒนาสังคม). กรุงเทพฯ : สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์. ถ่ายเอกสาร.

ศึกษาลักษณะการเปลี่ยนแปลงจากภาคเกษตรกรรมไปสู่ภาคอุตสาหกรรม ปัญหาและผลกระทบทางเศรษฐกิจ-สังคมอันเนื่องมาจากการพัฒนาอุตสาหกรรม ผลการศึกษาพบว่าครัวเรือนเกือบครึ่งหนึ่งของจำนวนที่ศึกษาเป็นผู้ย้ายถิ่นมาจากที่อื่นโดยเฉพาะจังหวัดใกล้เคียง มีลักษณะเป็นครัวเรือนขนาดเล็ก ให้ความสำคัญกับการศึกษาของบุตรหลาน มีการลงทุนเพื่อการศึกษา มีจำนวนครอบครัวถือครองที่ดินมากขึ้นแต่มีขนาดที่ลดลง และส่วนใหญ่ประกอบอาชีพในโรงงานอุตสาหกรรม มีความพอใจกับสภาพที่เป็นอยู่เพราะท้องถิ่นมีความเจริญ เป็นแหล่งรายได้ มีสถานศึกษา การคมนาคมสะดวก แต่ขณะเดียวกันก็มีปัญหาสิ่งแวดล้อม ชุมชนแออัด และปัญหาสังคมอื่นๆ อันเป็นผลมาจากการพัฒนาอุตสาหกรรม

3. บุญเลิศ บรรเลง. (2552). **การเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมข้าวของเกษตรกรตำบลชานา อำเภอสนา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา**. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (สังคมศาสตร์เพื่อการพัฒนา). อยุธยา: มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา. ถ่ายเอกสาร.

ศึกษาความเปลี่ยนแปลงและเงื่อนไขที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมข้าวของเกษตรกรตำบลชานาจากอดีตถึงปัจจุบัน ด้านการผลิต การบริโภค การแลกเปลี่ยนผลผลิต คติความเชื่อและพิธีกรรมที่เกี่ยวกับข้าวและการทำนา ผลการศึกษาพบว่า วัฒนธรรมข้าวของเกษตรกรได้เปลี่ยนแปลงไปจากเดิมทั้ง 4 ด้าน ได้แก่ ด้านการผลิต พบว่ามีการเปลี่ยนแปลงจำนวนพื้นที่ในการทำนา แร้งงานเงินทุน การเตรียมดิน การเก็บเกี่ยว วิธีการปลูก การดูแลผลผลิต ด้านการบริโภค พบว่ามีการเปลี่ยนแปลงในเรื่องข้าวที่นำมาบริโภค อาหารคาวหวานตามฤดูกาลที่ประกอบจากข้าว ความพร้อมหน้าในการรับประทานอาหาร ด้านการแลกเปลี่ยนผลผลิต พบว่ามีการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการแลกเปลี่ยนมูลค่า และสถานที่แลกเปลี่ยน ด้านคติความเชื่อและพิธีกรรมเกี่ยวกับข้าว พบว่าการเปลี่ยนแปลงมีสาเหตุหลักมาจากเกษตรกรปลูกข้าวในเชิงพาณิชย์ จึงพยายามเพิ่มผลผลิตต่อไร่ ขยายพื้นที่เพาะปลูกเพิ่มจำนวนครั้งการทำนาในรอบปีเพื่อให้ได้ผลผลิตมากขึ้น จึงทำให้วัฒนธรรมข้าวเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม

4. พรทิพย์ ประทีปพัฒนานนท์. (2537). **ปัจจัยที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงการผลิตของเกษตรกรสู่การเกษตรแบบผสมผสาน**. วิทยานิพนธ์พัฒนบริหารศาสตรมหาบัณฑิต (พัฒนาสังคม). กรุงเทพฯ: สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์. ถ่ายเอกสาร.

ศึกษารูปแบบการผลิตทางการเกษตรแบบผสมผสาน และกระบวนการเปลี่ยนแปลงวิถีการผลิต จากพืชหรือสัตว์ชนิดเดียวเพื่อขยาย มาเป็นการผลิตหลายชนิดควบคู่กันไป ผลการศึกษาสรุปได้ว่า ปัจจัยที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงการผลิตไปสู่การเกษตรแบบผสมผสานขึ้นอยู่กับหลายปัจจัย เช่น การมีที่พักในแปลงนา จำนวนแรงงานในครอบครัว ความรู้ความสามารถในการผลิตและการตลาด ลักษณะทางความคิด ความเชื่อ ตลอดจนลักษณะนิสัยของเกษตรกร โดยการเกษตรแบบผสมผสานสามารถทำได้หลายรูปแบบ มีลักษณะค่อยเป็นค่อยไป เริ่มจากการเห็นตัวอย่างจนเกิดรูปแบบทางความคิดขึ้นมาแล้วจึงเริ่มดำเนินการปรับปรุงพื้นที่ให้เหมาะสมกับการทำกิจกรรมทางการเกษตรหลายรูปแบบ โดยมีการเลี้ยงปลา ปลูกผักสวนครัว ไม้ผล ไม้ยืนต้น เลี้ยงสัตว์ โดยยังคงปลูกข้าวเป็นหลัก ปลูกผักสวนครัว เป็นกิจกรรมรอง และทำประมงเป็นกิจกรรมเสริมช่วยเพิ่มรายได้อีกด้วย

5. พรรณศิริ จุลภาพ. (2541). การศึกษาเบื้องต้นของวัฒนธรรมท้องถิ่นจังหวัด

สมุทรปราการ. รายงานการวิจัยมหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ. กรุงเทพฯ: ถ่ายเอกสาร.

ศึกษาเกี่ยวกับประเพณี วัฒนธรรมท้องถิ่นในจังหวัดสมุทรปราการ ทั้งจากหลักฐานลายลักษณ์อักษร และคำบอกเล่า ผลการศึกษาพบว่า ประเพณี วัฒนธรรมส่วนใหญ่ในจังหวัดสมุทรปราการมีความสัมพันธ์กับสายน้ำ มีการรับวัฒนธรรมของชาวมอญและชาวจีนมาผสมผสานกับวัฒนธรรมท้องถิ่นด้วย และมีปัจจัยหลายประการทำให้วัฒนธรรมบางอย่างสูญหายไป เช่น ความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยี การเปลี่ยนแปลงของระบบนิเวศวิทยาและภาษา ตลอดจนการขยายตัวทางเศรษฐกิจ ซึ่งหน่วยงานที่เกี่ยวข้องจะต้องตระหนักถึงการเปลี่ยนแปลงและทำความเข้าใจในการอนุรักษ์ ส่งเสริม ประเพณีวัฒนธรรมให้สอดคล้องกับท้องถิ่นต่อไป

6. พระมหาบุญเลิศ ช่วยธานี. (2545). การเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมข้าวของชาวนา

จังหวัดสุพรรณบุรี : ศึกษาเฉพาะกรณีตำบลบางตาเถร อำเภอสองพี่น้อง จังหวัดสุพรรณบุรี.

ปริญญาโทศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (พัฒนาสังคม). กรุงเทพฯ : สถาบันบัณฑิตพัฒน บริหารศาสตร์. ถ่ายเอกสาร.

ศึกษาเรื่องการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมข้าวของชาวนาบางตาเถรใน 4 ด้าน คือ การผลิต การบริโภค การแลกเปลี่ยนผลผลิต และคติความเชื่อ พิธีกรรมเกี่ยวกับข้าวและการทำนา พบข้อสรุปว่า ในยุควัฒนธรรมข้าวดั้งเดิมก่อนแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ จะมีการผลิตแบบยังชีพ ทำนาปี ใช้แรงงานคนและสัตว์เป็นหลัก มีการบริโภคอย่างเรียบง่าย ใช้การแลกเปลี่ยนผลผลิตแทนการซื้อขาย และมีความเชื่อเกี่ยวกับพิธีกรรมในการทำนา ส่วนในยุควัฒนธรรมข้าวแบบสมัยใหม่หลังจากมีแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ พบว่า แบบแผนการผลิตข้าวของชาวนาเปลี่ยนไปเป็นการผลิตเพื่อจำหน่าย มีการจ้างแรงงานในกระบวนการผลิตเกือบทุกขั้นตอน ทำนาปรัง มีชีวิตที่เร่งรีบ ใช้การซื้อ

ขายแทนการแลกเปลี่ยนผลผลิต สำหรับพิธีกรรมความเชื่อต่างๆ เกี่ยวกับการทำนาแบบดั้งเดิมได้สูญหายไป การเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมข้าวเหล่านี้ทำให้เกิดความสะดวกสบายขึ้นในชีวิตประจำวันของชาวบ้าน แต่ก็ได้ทำลายวัฒนธรรมอันดีงามทางจิตใจของชาวบ้านไปด้วย

7. เอี่ยม ทองดี . (2532). วัฒนธรรมข้าวและการเปลี่ยนแปลงเกี่ยวกับการทำนาปลูกข้าวในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ : กรณีศึกษาหมู่บ้านหันและหมู่บ้านอัมพวัน. โครงการร่วมมือระหว่างสภาวิจัยแห่งชาติประเทศฝรั่งเศสกับมหาวิทยาลัยมหิดล. กรุงเทพฯ: ถ่ายเอกสาร.

ผู้วิจัยได้ศึกษาเปรียบเทียบวัฒนธรรมของสองหมู่บ้าน คือ หมู่บ้านหันและหมู่บ้านอัมพวัน จังหวัดขอนแก่น พบข้อสรุปว่าวัฒนธรรมในการทำนาของทั้งสองหมู่บ้านอยู่ระหว่างการปรับเปลี่ยนจากการเพาะปลูกแบบพื้นบ้านไปสู่แบบสมัยใหม่ โดยหมู่บ้านอัมพวันมีการเปลี่ยนแปลงเทคโนโลยีการผลิตที่ก้าวหน้ามากกว่าหมู่บ้านหันที่ยังคงใช้แรงงานสัตว์ ใช้วิธีพื้นบ้านในการนวดข้าว และยังมีการประกอบพิธีกรรมเรื่องการปลูกข้าว ยังต้องพึ่งพาน้ำฝน และขาดการปรับปรุงนาให้มีประสิทธิภาพ ปัจจัยที่ทำให้สองหมู่บ้านมีความเจริญที่แตกต่างกันมาจากหมู่บ้านอัมพวันมีองค์ประกอบในการทำนาที่เอื้อต่อการเปลี่ยนแปลงไปสู่ความทันสมัยมากกว่า เช่น มีการปฏิรูปที่ดิน การชลประทาน การใช้รถไถนา เป็นปัจจัยเร่งความเปลี่ยนแปลง

วัตถุประสงค์ในการวิจัย

1. เพื่อศึกษาถึงการเปลี่ยนแปลงทางการเมือง เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม ที่มีผลต่อวิถีชีวิตของชาวบางโฉลง ระหว่าง พ.ศ. 2470-2548
2. เพื่อศึกษาถึงปัจจัยที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางการเมือง เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม ที่มีผลต่อวิถีชีวิตของชาวบางโฉลง ระหว่าง พ.ศ. 2470-2548
3. เพื่อศึกษาถึงผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงทางการเมือง เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม ที่มีผลต่อวิถีชีวิตของชาวบางโฉลง ระหว่าง พ.ศ. 2470-2548

ประโยชน์ของการวิจัย

งานวิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่นเรื่อง การเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของชาวบางโฉลง ระหว่าง พ.ศ. 2470-2548 จะทำให้เห็นความเป็นมา และการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในบางโฉลงได้อย่างชัดเจน มีเหตุผล และมีความต่อเนื่องยิ่งขึ้น ซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อการปลูกจิตสำนึกของคนในบางโฉลงให้รู้ถึงรากเหง้าของตนเอง มีความรักและภาคภูมิใจในภูมิปัญญาของบรรพบุรุษ และสามารถใช้เป็นข้อมูลสำหรับศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับท้องถิ่นอื่นๆ ที่กำลังเปลี่ยนแปลงไปสู่สังคมอุตสาหกรรมได้

ขอบเขตของการวิจัย

งานวิจัยเรื่องนี้ ศึกษาถึงการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของชาวบางโหลงที่อาศัยอยู่ในย่านรอบคลองบางโหลง อันประกอบด้วยบางโหลงใน และบางโหลงนอก โดยจะศึกษาการเปลี่ยนแปลงทางการเมือง เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม ที่มีผลต่อวิถีชีวิตของชาวบางโหลง และปัจจัยที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงเหล่านั้น ตลอดจนผลกระทบที่เกิดขึ้นต่อชาวบางโหลง โดยมีระยะเวลาในการศึกษาระหว่าง พ.ศ. 2470-2548

วิธีดำเนินการวิจัย

งานวิจัยเรื่องนี้ เป็นงานวิจัยเชิงประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ดำเนินการวิจัยโดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยทางประวัติศาสตร์ ใช้การพรรณนาวิเคราะห์ มีการศึกษาหลักฐานจากการสัมภาษณ์ผู้อาวุโสในท้องถิ่น และหลักฐานเอกสาร ทั้งจากเอกสารชั้นต้น ได้แก่ บันทึกความทรงจำในหนังสืออนุสรณ์งานศพ นิราศเมืองแกลงของสุนทรภู่ ส่วนเอกสารชั้นรอง ได้แก่ พงศาวดาร ปริญญาโท และหนังสือต่างๆ

แหล่งศึกษาค้นคว้า

1. สำนักหอสมุดกลางมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร
2. หอสมุดประชาชน จังหวัดสมุทรปราการ
3. องค์การบริหารส่วนตำบลบางโหลง
4. สัมภาษณ์ผู้รู้ในท้องถิ่น
5. ข้อมูลจากอินเทอร์เน็ต
6. แหล่งศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับท้องถิ่นบางโหลง ได้แก่ พิพิธภัณฑ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น วัดบางโหลงใน วัดบางโหลงนอก ศาลพ่อหลวงคงเพชร นิราศเมืองแกลง เรืองเล่าพื้นบ้าน และเครื่องมือ เครื่องใช้ต่างๆ

บทที่ 2

ช่วงอดีต - ก่อนการเปิดใช้ถนนสุขุมวิท (พ.ศ. 2470-2479)

สภาพทางภูมิศาสตร์ของบางโหลงในปัจจุบัน

บางโหลงเป็นชื่อตำบลหนึ่งใน 9 ตำบลของอำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ ตั้งอยู่ริมทางหลวงสายบางนา-บางปะกง ช่วงกิโลเมตรที่ 13 ถึงกิโลเมตรที่ 19 อยู่ห่างจากที่ว่าการอำเภอบางพลี ไปทางทิศตะวันออก ประมาณ 8 กิโลเมตร มีเนื้อที่ประมาณ 20,949 ไร่ อยู่ห่างจากศาลากลางจังหวัดสมุทรปราการ ประมาณ 23 กิโลเมตร

สภาพทางภูมิศาสตร์ของบางโหลง มีอาณาเขตติดต่อกับตำบลต่างๆ ดังนี้¹

ทิศเหนือ ติดต่อกับตำบลหนองปรือและตำบลราชาเทวะ อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ

ทิศตะวันออกติดต่อกับตำบลศีรษะจรเข้ใหญ่ กิ่งอำเภอบางเสาธง จังหวัดสมุทรปราการ

ทิศใต้ติดต่อกับตำบลบางปลา อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ

ทิศตะวันตกติดต่อกับตำบลบางพลีใหญ่ และตำบลราชาเทวะ อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ

ภาพประกอบ 1 แผนที่ตำบลบางโหลง

ที่มา: สภาวัฒนธรรมอำเภอบางพลี. (2553). เล่าเรื่องเมืองบางพลี เล่มที่ 2. หน้า 9.

¹ ชอบ นาคสุข. (2546). ท้องทุ่งนา บ่อปลา และสวนกล้วย. หน้า 1.

การคมนาคม

ตำบลบางโฉลง มีการคมนาคมทางบกและทางน้ำ การคมนาคมทางบกมีทางหลวงที่สำคัญคือ ถนนบางนา-บางปะกง (ทางหลวงหมายเลข 34) ซึ่งเริ่มจากสี่แยกบางนา เขตพระโขนง กรุงเทพฯ และผ่านเข้าสู่สมุทรปราการในอำเภอบางพลีและอำเภอบางปะอิน ไปบรรจบกับถนนสุขุมวิทที่อำเภอบางปะกง¹ และ ถนนวัดศรีวารีน้อย ส่วนคมนาคมทางน้ำในปัจจุบัน มีการสัญจรไปมาบ้างไม่มาก

แหล่งน้ำ

บางโฉลงมีลำคลองที่ใช้ในการเกษตร และใช้ในการคมนาคมทางน้ำ ได้แก่ คลองบางโฉลง คลองบางน้ำจืด, คลองบางฝาง, คลองตะเคียน, คลองบางกะสี, คลองศาลเจ้าพ่อหลวง, คลองต้นไทร, คลองหนองโสน, คลองโองค์, คลองเสาระหงษ์, คลองอ้อมเกาะ, คลองอ้อมบางโฉลง, คลองชวดหมัน และคลองสำโรง เป็นต้น

พืชและสัตว์เศรษฐกิจ

พืชและสัตว์เศรษฐกิจที่สำคัญของตำบลบางโฉลง ได้แก่ มะม่วงน้ำดอกไม้, ผักกระเฉด, ถั่ว, ถั่วเขียว, มะพร้าว, ปลาเบญจพรรณ และกุ้ง²

ที่ดินทำการเกษตร

ตำบลบางโฉลง มีพื้นที่ถือครองทั้งหมด 20,949 ไร่ พื้นที่ทำการเกษตร 4,432 ไร่ คร่าวเรือนทั้งหมด 17,947 คร่าวเรือน คร่าวเรือนเกษตรกรทั้งหมด 266 คร่าวเรือน ขนาดการถือครองที่ดินของเกษตรกรตำบลบางโฉลง เฉลี่ยถือครองพื้นที่ประมาณ 22 ไร่

¹ กระทรวงศึกษาธิการ. (2542). วัฒนธรรม พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ เอกลักษณ์และภูมิปัญญาจังหวัดสมุทรปราการ. หน้า 8-9.

² แหล่งเดิม. หน้า 3.

ตาราง 1 ข้อมูลทางการเกษตรตำบลบางโจลง พ.ศ. 2550

ข้อมูล	จำนวน	หน่วย
พื้นที่ถือครองทั้งหมด	20,949	ไร่
พื้นที่ทางการเกษตร	4,432	ไร่
ครัวเรือนทั้งหมด	17,947	ครัวเรือน
ครัวเรือนเกษตรกร	266	ครัวเรือน
กลุ่มแม่บ้านเกษตรกร	2	กลุ่ม
กลุ่มส่งเสริมอาชีพ	10	กลุ่ม
พื้นที่ปลูกมะม่วง	564	ไร่
ไม้ผลอื่นๆ	14	ไร่
พื้นที่ปลูกมะพร้าว	57	ไร่
พื้นที่ปลูกกล้วยน้ำว้า	19	ไร่
พื้นที่ปลูกผักกระเฉด	61	ไร่
บ่อปลา	3,661	ไร่
บ่อกุ้ง	52	ไร่

ที่มา: <http://www.thaitambon.com/tambon/ttambon>. (2554, 2 เมษายน)

แม้พื้นที่บางโจลงในอดีตจะเคยเป็นแหล่งปลูกข้าวเกือบทั้งตำบล แต่จากตารางพบว่าปัจจุบันไม่มีนาข้าวในพื้นที่บางโจลงอีกแล้ว ผลผลิตทางการเกษตรที่ยังมีอยู่ก็คือ มะม่วง ผักกระเฉด มะพร้าว และกล้วยน้ำว้า¹ ส่วนการประมงมีการทำบ่อปลาน้ำจืด ที่เรียกว่าปลาเบญจพรรณ* เป็นส่วนใหญ่ และมีบ่อกุ้งอยู่บ้าง ผลผลิตทางการเกษตรเหล่านี้ ถูกลำเลียงไปขายโดยผ่านทางถนนบางนา-บางปะกงที่ถูกตัดผ่านพื้นที่บางโจลง ถนนจึงเป็นเส้นทางคมนาคมที่สร้างความสะดวกสบายและเพิ่มคุณภาพชีวิตให้กับชาวบางโจลง

¹ กระทรวงศึกษาธิการ. (2542). เล่มเดิม. หน้า 3.

* ปลาเบญจพรรณ หมายถึง การเลี้ยงปลาหลายชนิดรวมในบ่อเดียวกัน โดยใช้ลักษณะการหาอาหาร การกินอาหาร และสามารถอาศัยอยู่ร่วมกันได้ เช่น ปลาดตะเพียน ปลานิล ปลาอีสง ปลาจิ้น เป็นต้น

บางโคลงในอดีต

จากนิราศเมืองแกลงดังกล่าวมาแล้วทำให้ทราบว่า บางโคลงในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นเป็นทุ่งโล่งในพื้นที่ราบลุ่มรกร้างปกคลุมด้วยวัชพืชริมน้ำหลายชนิด เช่น ต้นเหียงอกปลาหมอ ต้นกก ต้นกุ่ม และยังมีหญ้าปล้อง เพื่อหรือกกหอม หญ้าตะกลับ หญ้า ทรงกระเทียม ป่าแซม ป่าโสน ป่าอ้อ เหียงอกปลาหมอ ฯลฯ เป็นต้น¹ และสภาพทางภูมิศาสตร์เป็นพื้นที่ราบต่ำ มีน้ำคลองค่อนข้างเค็มหรือกร่อย จึงเชื่อว่าไม่น่าจะมีการทำการเกษตรมากนัก สัตว์น้ำที่มีก็น่าจะเป็นสัตว์น้ำกร่อยมากกว่าสัตว์น้ำจืด สรุปได้ว่าลักษณะของดินในบางโคลงน่าจะเป็นดินค่อนข้างเค็ม ปัญหาดินเค็มและน้ำกร่อยน่าจะลดลงเมื่อมีการตัดถนนสุขุมวิทใน พ.ศ. 2479 ซึ่งเป็นเสมือนคั่นกั้นน้ำเค็มจากปากอ่าวไทยไม่ให้ไหลเข้ามาแม่น้ำลำคลอง จากคำบรรยายในนิราศดังกล่าวแสดงให้เห็นว่า บางโคลงในอดีตมิได้มีสภาพความเจริญหรือเป็นแหล่งที่อยู่อาศัยของประชากรที่หนาแน่นดังเช่นปัจจุบัน

นอกจากบางโคลงแล้ว พระสุนทรโวหารยังได้บรรยายไว้ในนิราศเรื่องเดียวกัน ถึงสถานที่ต่างๆ แถบคลองสำโรงและ บางพลี ซึ่งเป็นพื้นที่ติดต่อกับบางโคลง ซึ่งสามารถนำมาใช้ เป็นข้อมูลในการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมบริเวณบางโคลงได้ชัดเจนยิ่งขึ้น ดังข้อความตอนหนึ่งว่า

ถึงปากช่องคลองสำโรงสำราญใจ พอน้ำไหลขึ้นเข้าก็เข้าคลอง...

ออกสูดทางถึงทวารอัญญา เป็นทุ่งคาแฝกแซมขึ้นแกมกัน
ลมระวีปลิวหญ้าคระยาบ ระเนนาบพลิวพลิกกระดิกหัน
ดูโล่งลิวทิวรุกขะเรียงรัน เป็นเขตคันขอบป่าพนาลัย...
ถึงบางพลีมีเรือนอารามพระ ดูระตะดาษทางไปกลางทุ่ง
เป็นเลนลุ่มลึกเหลวเพียงเอาจึง ต้องลากจูงจ้างควายอยู่รายเรียง
ดูเรือแพแออัดอยู่ยัดเยียด เข้าเบียดเสียดแทรกกันสนั่นเสียง
แจวตะกุดเกะกะปะการรเชียง บ้างทุ่มเถียงโดนดุนกันนุ่นวาย

2

จากข้อความในนิราศดังกล่าว แสดงให้เห็นว่า พ.ศ. 2350 บริเวณคลองสำโรงมายังบางพลีนั้นยังมีลักษณะเป็นทุ่งโล่ง มีหญ้าคา หญ้าแฝก กอแขม ขึ้นอยู่จำนวนมาก ส่วนบางพลีนั้นก็ยังมีสภาพเป็นทุ่งเช่นกัน แต่มีคนอาศัยอยู่ค่อนข้างหนาแน่น มีกฐิพระซึ่งสันนิษฐานว่าน่าจะเป็นวัดบางพลีใหญ่ใน เนื่องจากเวลานั้นวัดบางพลีใหญ่กลางยังไม่ถูกสร้างขึ้น และมีเรือแพจำนวนมาก แสดงถึงการเป็นศูนย์กลางของชุมชน หรือตลาดการค้าทางน้ำในช่วงระยะเวลาดังกล่าว และยังคงบอกถึงสภาพของคลอง

¹ ขอบ นาคสุข. (2546). เล่มเดิม. หน้า 23.

² เพลงยาวนิราศสุนทรภู่. (2535). หน้า 21-22.

สำโรงในช่วงน้ำลง น้ำจะแห้งจนกลายเป็นโคลนเลนลึกประมาณแฉว จนเรือไม่สามารถแล่นต่อได้ ต้องใช้ควายของชาวบ้านที่รับจ้างลากเรือมาช่วยลาก ทำให้สันนิษฐานได้ว่า ชาวบ้านในแถบบางพลีน่าจะมีเชื้อสายลาว เนื่องจากมีพงศาวดารที่บันทึกถึงชาวลาวที่มีอาชีพรับจ้างใช้ควายลากเรือยามน้ำแห้ง¹ นอกจากนี้ยังแสดงให้เห็นถึงความหนาแน่นของ จำนวนประชากร และความหนาแน่นของ การคมนาคมทางน้ำของคนบางพลีในสมัยต้นรัตนโกสินทร์ได้อย่างชัดเจน สันนิษฐานได้ว่าจากสภาพดินของบางโหลงที่ค่อนข้างเค็ม ทำให้คนไม่เข้าไปตั้งถิ่นฐานบ้านเรือนมากนัก แต่อยู่ทำการค้าขายบริเวณตลาดบางพลี จนกลายเป็นศูนย์กลางของชุมชนขึ้นมา แม้ว่าในระยะแรกคนที่อพยพเข้ามาในบางพลีจะเป็นการอพยพเข้ามาชั่วคราวจากปากแม่น้ำเจ้าพระยา² แต่พอนานเข้าก็ได้ลงหลักปักฐานอย่างถาวร เพราะการคมนาคมที่สะดวกและเป็นย่านการค้าขึ้นเอง

ที่มาของคำว่า บางโหลง

บาง คือสายน้ำสายเล็กๆ ที่ไหลสู่ ทางน้ำสายใหญ่ และสายน้ำเหล่านี้ได้กลายเป็นแหล่งอาหาร เป็นสิ่งจำเป็นในการประกอบอาชีพเกษตรกรรม เป็นเส้นทางในการไปมาหาสู่ซื้อขายสินค้า ดังนั้นชุมชนที่มีคำนำหน้าว่าบาง จึงเป็นชุมชนที่ผูกพันกับสายน้ำเป็นพิเศษ เพราะเป็นชุมชนที่ตั้งอยู่ใกล้สายน้ำลำคลอง บางโหลงซึ่งมีลำคลองไหลผ่านหลายสายน้ำจะเกิดขึ้นในลักษณะนี้เช่นกัน

บางโหลงเป็นชุมชน ตั้งอยู่ใน พื้นที่ราบลุ่มริมฝั่งคลอง และชาวบ้านได้ใช้ลำคลองเป็นเส้นทางสัญจรภายในชุมชนและระหว่างชุมชนใกล้เคียง โดย มีคลองบางโหลงเป็นเส้นทางคมนาคมสำคัญ คลองบางโหลง เดิมเรียกว่า คลองควาย ต่อมาเรียกว่า คลองบางชีหลง สันนิษฐานว่า อาจเนื่องจากการมีลักษณะภูมิประเทศเป็น พุงที่รกไปด้วยวัชพืชริมน้ำ จนแม่ชีที่พายเรือมาจากต่างถิ่นยัง หลงทาง คนในท้องถิ่นเลยเรียกกันต่อๆ มาว่าบางชีหลง ต่อมาได้กร่อนคำเป็นบางโหลง

ผู้อาวุโสบางท่านก็บอกว่า บางโหลงมาจากคำว่าบางกาหลง เนื่องจากเป็นแหล่งที่ มีปลาเป็นจำนวนมาก เวลาน้ำเค็มไหลเข้ามาในคลองสายต่างๆ ปลาน้ำจืดก็จะตายลอยเต็มคลอง ฝูงนกกาบินมากินปลาจนไม่ยอมกลับถิ่น ชาวบ้านจึงเรียกว่าบางกาหลง และแผลงมาเป็นบางโหลง³

นอกจากนี้ ยังมีผู้สันนิษฐานถึงความเป็นมาของคำว่าบางโหลงไว้อีกแนวทางหนึ่ง คือ อาจารย์ทองสีบ สุภมาตย์ ผู้เชี่ยวชาญด้านภาษาขอม สันนิษฐานว่า บางโหลงน่าจะ มีต้นเค้ามาจากภาษาขอมคือ คำว่า จรรโลง ซึ่งแปลว่า ยก ซึ่งอาจบอกถึงสภาพแวดล้อมของท้องถิ่น เช่น มีการยกเรือ ลากเรือ

¹ พระราชพงศาวดารฉบับพระราชหัตถเลขา เล่ม 1. หน้า 13

² สภาวัฒนธรรมอำเภอบางพลี. (2553). เล่าเรื่องเมืองบางพลี เล่มที่ 2. หน้า 136.

³ แหล่งเดิม. หน้า 15.

เมื่อเวลาเกยแห้งในช่วงหน้าแล้ง หรือเป็นการ ยกยอหาปลาตามสายน้ำลำคลอง¹ นอกจากนี้ ยังมีคำต่าง ๆ ที่เป็นชื่อสถานที่บริเวณบางพลีที่เป็นภาษาขอม เช่น ทับนาง หนามแดง เป็นต้น หรือแม้แต่พระประแดงซึ่งเดิมเป็นเมืองปากแม่น้ำสมัยขอมเรื่องอำนาจ เคยใช้พระประแดงเป็นเมืองหน้าด่าน คำว่าประแดงหรือบาแดง ก็มีที่มาจากภาษาขอม ซึ่งแปลว่า คนเดินหมาย คนนำข่าวหรือทูต พนักงานตามคน² เพราะฉะนั้นคำว่าจรรโลงจึงอาจแผลงกลายเป็นบางโหลงก็เป็นได้

ประชากรและการตั้งถิ่นฐาน

บรรพบุรุษของชาวบางโหลง สันนิษฐานว่าอาจเข้ามาตั้งถิ่นฐานในบางโหลงอย่างน้อยตั้งแต่ สมัยกรุงศรีอยุธยาตอนปลาย โดยปรากฏหลักฐาน คือ การสร้างวัดบางโหลงใน ซึ่งเดิมชื่อวัดเกาะแก้วสว่างอารมณ์ ถูกสร้างขึ้นประมาณ พ.ศ. 2301³ ซึ่งตรงกับสมัยสมเด็จพระเจ้าอู่ทองพรตเนื่องกับสมัยสมเด็จพระเจ้าเอกทัศ⁴ โดยมีหลักฐานประกาศในราชกิจจานุเบกษารับรองการเป็นวัดตั้งแต่ พ.ศ. 2301⁴ จึงสันนิษฐานได้ว่าการตั้งชุมชนเป็นหลักแหล่งอยู่บริเวณบางโหลงแล้วอย่างน้อยตั้งแต่ในสมัยกรุงศรีอยุธยาตอนปลาย

สำหรับชาติพันธุ์ดั้งเดิมของชาวบางโหลง น่าจะมีหลายเชื้อชาติอาศัยอยู่ด้วยกัน ทั้งไทย ลาว มอญ และจีน โดยจากหลักฐานทางประวัติศาสตร์ ปรากฏหลักฐานการอพยพ ของคนลาวใน พ.ศ. 2372 รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว หลังการปราบกบฏเจ้าอนุวงศ์แห่งเวียงจันทน์ได้เชลยชาวเวียงจันทน์จำนวนมาก ซึ่งไปตั้งรกรากอยู่ที่สระบุรี ลพบุรี สุพรรณบุรี นครไชยศรี บางส่วนมาอยู่ที่บางหญ้าแพรก ปากคลองสำโรง และบางลาว ปรากฏหลักฐานในเอกสารของสภาวัฒนธรรมอำเภอบางพลีว่า ใน พ.ศ. 2454 ชาวเวียงจันทน์ส่วนหนึ่งนำโดยเจ้าเหม็น ซึ่งเป็นพระราชบุตรของเจ้าอนุวงศ์ได้พาบริวารอพยพจากสำโรงมาตั้งถิ่นฐานที่บางพลี บริเวณหมู่ 5 ตำบลบางพลีใหญ่ ภายหลังเจ้าเหม็นสิ้นพระชนม์ตระกูลศรีทองสุขได้ซื้อที่ดินเดิมของเจ้าเหม็นเอาไว้ใน พ.ศ. 2497⁵ ลูกหลานชาวลาวรุ่นต่อมมาอาศัยอยู่ทั่วไป โดยเฉพาะริมคลองบางโหลง บริเวณหมู่ 5 ตำบลบางโหลง ยังมีชื่อเรียกว่าบ้านลาว⁶ ซึ่งคนลาวที่

¹ ที่ระลึกงานพระราชทานเพลิงศพ เรืออากาศโทวัฒนา ปาลศรี. (2543). หน้า 83.

² กระทรวงศึกษาธิการ. (2542). เล่มเดิม. หน้า 60.

³ สภาวัฒนธรรมอำเภอบางพลี. (2553). เล่มเดิม. หน้า 22.

⁴ พระครูวินัยธรรมสพอง สมบุณฺโณ. (2554, 24 กรกฎาคม). สัมภาษณ์โดย เพชรณภัค นามแสงผา ที่วัดบางโหลงใน ต.บางโหลง อ.บางพลี จ.สมุทรปราการ.

⁵ สภาวัฒนธรรมอำเภอบางพลี. (2553). เล่มเดิม. หน้า 23.

⁶ แหล่งเดิม. หน้า 23.

อาศัยอยู่ในบางโฉลงนอกจากจะมีอาชีพหาปลาแล้ว ภายหลังจากตัดถนนสุขุมวิทการทำนาได้ผลดีขึ้น พบว่าชาวลาวส่วนหนึ่งได้เข้ามาเป็นลูกจ้างทำนาในบางโฉลงอีกด้วย

นอกจากหลักฐานการอพยพของชาวลาวแล้ว ยังมีหลักฐานทางวัฒนธรรมที่สอดคล้องกับข้อสันนิษฐานว่า คนลาวที่อพยพมาอยู่ที่บางพลีน่าจะเป็นบรรพบุรุษของคนบางโฉลงในปัจจุบัน เพราะจากคำบอกเล่าของนางเงิน สัตยานนท์ คุณแม่ของอาจารย์ชูศรี สัตยานนท์ ประธานสภาวัฒนธรรม อำเภอ บางพลี ได้กล่าวไว้ว่า

ชาวบางโฉลงหลังจากทำนาเสร็จแล้ว จะล่องควายมาตามคลองบางโฉลง ออกคลองสำโรง ก็นำมาเลี้ยงบริเวณคลองบางเรือน สถานที่นี้อยู่ประมาณกิโลเมตร 16 ถนนเทพารักษ์ แถบบ้านย่านนี้ ตามแผนที่เรียกว่าสนามควาย ซึ่งไม่ได้ใช้ทำนาเพราะมีหญ้าจำนวนมาก การล่องควายมาในคลองบางโฉลง จำนวนมาก ๆ มองดูเสมือนทัพควาย ส่วนพื้นที่ฝั่งใต้ของคลองสำโรง สูงขึ้นไป 4-5 กิโลเมตร เป็นป่าแสมลมทะเลพัดถึงบางพลี คลองสำโรงสามารถแล่นเรือไปได้ มีน้ำขึ้นน้ำลง เวล่าน้ำลงเรือแล่นไม่ได้ ต้องใช้ควายลากจูงเรือ ควายกลุ่มนี้ก็คือควายของชาวนาในอดีต พามากินหญ้าที่บางเรือนถึงบางพลี ทำให้เกิดอาชีพใหม่...¹

อาชีพใหม่ที่กล่าวถึง ก็คืออาชีพรับจ้างใช้ควายลากจูงเรือในคลองสำโรงขณะน้ำลง ซึ่งอาจไม่ใช่อาชีพใหม่แต่อย่างใด เนื่องจากมีหลักฐานจากพงศาวดารระบุดีว่าใน พ.ศ. 2041 ปีมะเมีย จุลศักราช 860 สมัยสมเด็จพระรามาธิบดีที่ 2 (พ.ศ. 2034-2072) ได้โปรดเกล้าฯ ให้ขุดลอกคลองสำโรง เพื่อใช้เป็นเส้นทางลำเลียงขนเสบียงอาหารและอาวุธยุทโธปกรณ์ เพื่อไปรบกับเขมรและเวียดนาม ผ่านบางพลี ซึ่งต้องให้คนลาวใช้ควายลากเรือตามรายทางจากบางพลีไปบางโฉลง² แสดงให้เห็นว่าคนลาวบางส่วนตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา มีอาชีพใช้ควายรับจ้างลากเรือตามคลองใหญ่ ๆ เวล่าน้ำแห้ง นอกจากนี้ ยังมีหลักฐานจากนิราศเมืองแกลงของสุนทรภู่ ได้กล่าวถึงการรับจ้างลากจูงเรือในคลองบางพลีไว้เช่นกัน คือ

ถึงบางพลีมีเรือนอรามพระ ดูระตะดาษทางไปกลางทุ่ง
เป็นเลนลุ่มลึกเหลวเพียงเฝ้าพุง ต้องลากจูงจ้างควายอยู่รายเรียง

3

จากหลักฐานที่กล่าวมา อาจวิเคราะห์ได้ว่า ชนพื้นเมืองดั้งเดิมของบางโฉลงนอกจากคนไทยแล้ว บางส่วนน่าจะเป็นพวกลาวอพยพ จากเวียงจันทน์ที่เข้ามาอาศัยอยู่กระจัดกระจายทั่วไปทั้งสำโรง บางปลา บางพลี ตลอดจนบางโฉลงด้วยเช่นกัน

¹ สภาวัฒนธรรม อำเภอบางพลี. (2553). เล่มเดิม. หน้า 32.

² พระราชพงศาวดารฉบับพระราชหัตถเลขา เล่ม 1. หน้า 13

³ เพลงยาวนิราศสุนทรภู่. (2535). หน้า 22.

สำหรับชาวมอญได้อพยพเข้ามาใน พ.ศ. 2317 สมัยสมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรี โดยพระยาแจ้งได้พาชายฉกรรจ์ 300 คนเข้ามาสร้างเมืองนครเขื่อนขันธ์ และ พ.ศ. 2358 สมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย เนื่องจากประสบความลำบากจากการถูกพม่าเกณฑ์แรงงานไปสร้างพระเจดีย์ใหญ่ โดยสมิงสอดเบาได้อพยพชาวมอญประมาณ 40,000 คน ไปอยู่ที่นนทบุรี ปทุมธานี และนครเขื่อนขันธ์¹ ลูกหลานของชาวมอญรุ่นแรกเหล่านี้ได้อพยพเข้ามา ทำนาและตั้งถิ่นฐาน อยู่ที่ตำบล บางแก้ว จึงสันนิษฐานได้ว่า ชาวมอญเหล่านี้และลูกหลานรุ่นต่อมาน่าจะขยายถิ่นฐานบ้านเรือนมายังบางโหลงซึ่งเป็นพื้นที่ติดกันด้วยเช่นกัน

สำหรับชาวจีนได้เข้ามาตั้งถิ่นฐานค้าขาย ที่บางพลีประมาณ พ.ศ. 2400 จากหลักฐานข้อความจารึกอุทิศถวายที่ชาติุ้พระธรรมที่วัดบางพลีใหญ่กลาง โดยพระอาจารย์เหมือนเป็นผู้ค้นพบ² ชาวจีนที่เข้ามาอยู่ที่บางพลี ส่วนใหญ่เป็นพวกจีนไหหลำและแต้จิ๋ว โดยชาวจีนแต้จิ๋วมักถนัดในการค้าขายได้ เข้ามาทำมาหากินเป็นพ่อค้าคนกลาง ขายสินค้าทั่วไปในตลาดบางพลีใหญ่ ตลาดบางโหลงเก่า ตลาดบางปลา ตลาดบางแก้ว และรับซื้อข้าวเปลือก ทำโรงสีข้าว ส่วนชาวจีนไหหลำมีความถนัดงานด้านช่างไม้ จึงนิยมประกอบอาชีพทำโรงเลื่อย ต่อเรือ และทำระหัดวิดน้ำ บางส่วนขายอาหารพวกเนื้อเค็มและข้าวมันไก่ เป็นต้น ชาวจีนเหล่านี้อาศัยอยู่ทั่วไป โดยเฉพาะบริเวณหลังศาลพ่อหนูที่เกิดจากขุนพรก้านัน ตำบลบางโหลงได้ริเริ่มจัดสร้างขึ้น เช่นเดียวกับศาลพ่อทัพ พ่อทุ่งที่สำโรง ซึ่งมีคนจีนอยู่มากเช่นกัน แต่ศาลที่คนจีนนิยมไปสักการะบูชามากที่สุดในบางโหลง คือศาลพ่อหล วงคงเพชร³ ซึ่งอยู่ในเขตหมู่ 1 ตำบลบางโหลง ศาลต่างๆ เหล่านี้ ทั้งศาลพ่อหนู ศาลพ่อทัพ พ่อทุ่ง และศาลพ่อหลวงคงเพชร ล้วนเป็นศาลเก่าแก่แต่เดิมเป็นเพียงศาลไม้หลังเล็ก ๆ แต่ได้มีคนเชื้อสายจีนที่ทำมาค้าขายจนมีฐานะดีได้บริจาคเงินปรับปรุงศาลให้ใหญ่โต สวยงามและเป็นสถาปัตยกรรมแบบจีน สะท้อนให้เห็นว่าชาวจีนในย่านบางโหลงและพื้นที่ใกล้เคียงเป็นผู้ที่มีฐานะดีและมีความศรัทธาต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ในชุมชน ส่วนคนไทยแม้จะมีความศรัทธาต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์แต่ยังไม่มีฐานะความเป็นอยู่ที่ดีพอจะมาบริจาคเงินจำนวนมากๆ เพื่อปรับปรุงศาลเหล่านี้ได้ ถ้ามีก็จะเป็นในลักษณะของการปรับปรุงอาคารเสนาสนะของวัดในพื้นที่บางโหลงมากกว่า

¹ ดำรงราชานุภาพ, กรมพระยา. (2526). พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 2 เล่ม 1. หน้า 151-153.

² สภาวัฒนธรรมอำเภอบางพลี. (2553). เล่มเดิม. หน้า 24.

³ สวน เนตรวิเชียร. (2552, 2 มกราคม). สัมภาษณ์โดย เพชรณภัค นามแสงผา ที่ 15 ม.6 ต. บางโหลง อ.บางพลี จ.สมุทรปราการ.

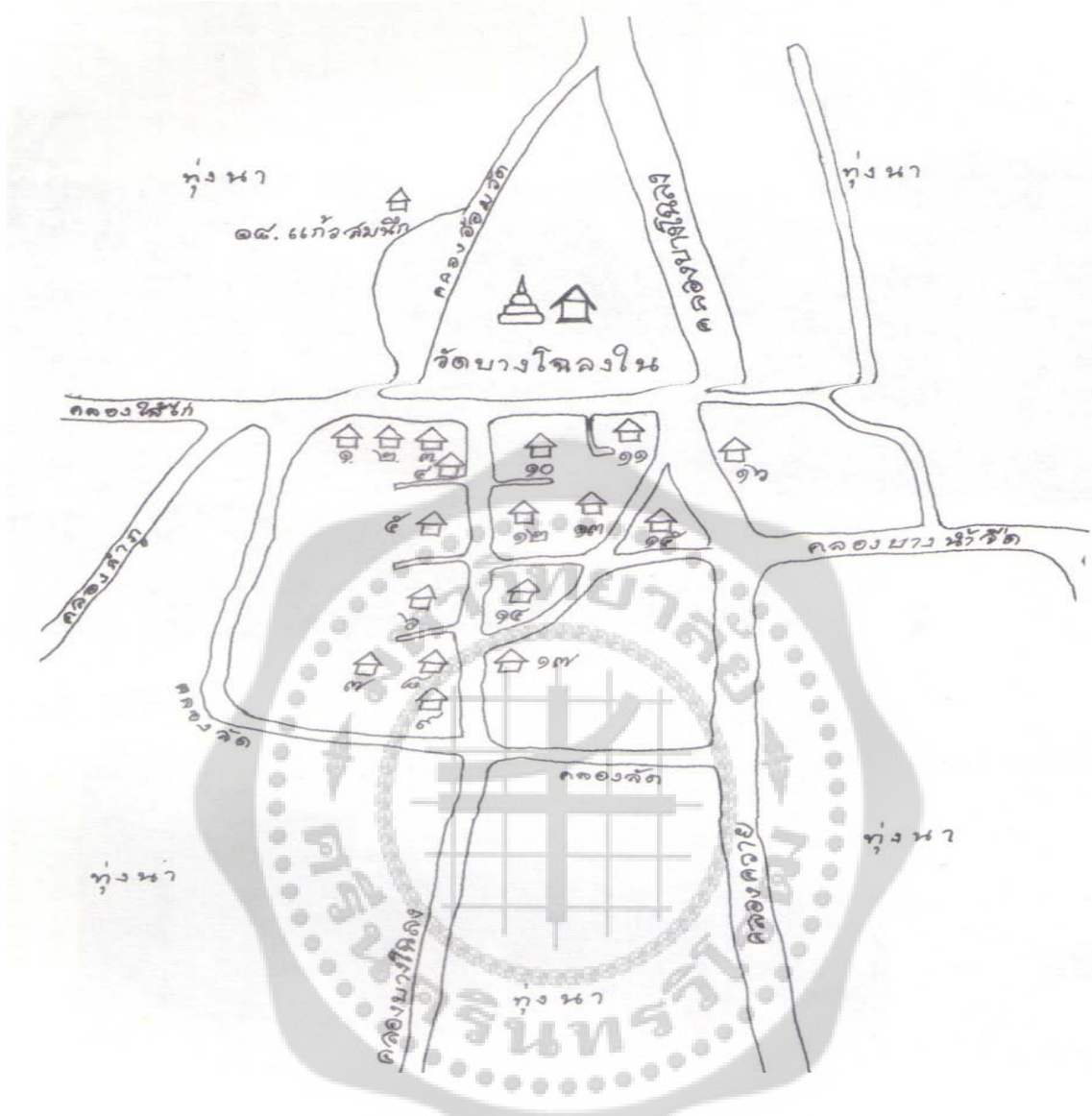
ภาพประกอบ 2 แผนที่บริเวณบางพลี พ.ศ. 2457 แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2492

ที่มา: สภาวัฒนธรรมอำเภอบางพลี. (2553). เล่าเรื่องเมืองบางพลี เล่มที่ 2. หน้า 20.

จาก ข้อมูลทั้งหมดที่กล่าวมาทำให้ได้ภาพในอดีตของพื้นที่บางโฉลงว่า เป็นชุมชนที่มีคนหลากหลายเชื้อชาติเข้ามาอาศัยทำมาหากินร่วมกัน ทั้งชาวไทย ชาวลาว ชาวมอญ ชาวจีน ซึ่งก็มีลูกหลานสืบเชื้อสายต่อมา มีการผสมกลมกลืนกันทางวัฒนธรรมและเชื้อชาติในลักษณะและระดับที่แตกต่างกันออกไป ชาวมอญสามารถรักษาประเพณีวัฒนธรรม และมีการอยู่รวมกลุ่มกันได้เป็นอย่างดี แน่นที่สุด ทั้งจากอาหารการกินพื้นบ้าน ลักษณะบ้านเรือน ลานดินหน้าบ้าน และประเพณีสงกรานต์ พื้นบ้านแถบพระประแดง ส่วนชาวจีนนั้นผสมกลมกลืนทางเชื้อชาติและเข้ากันได้กับคนไทยเป็นอย่างดี แต่ก็ยังคงรักษาขนบธรรมเนียมประเพณีบางอย่างของชาติตนไว้ได้ เช่น ประเพณีกราบไหว้บูชาเทพเจ้า และบรรพบุรุษในวันตรุษจีน วันสารทจีน จะมีการตั้งโต๊ะนำอาหารคาวหวาน หมู เป็ด ไก่ ขนมขง ขนมเทียน ผลไม้ต่างๆ มาไหว้เจ้า ในขณะที่ชาวลาวนั้นผสมกลมกลืนไปกับชาวไทยจนแทบไม่พบความแตกต่าง

จากชาติพันธุ์ต่างๆ ที่กล่าวมา มีสายตระกูลที่ตั้งถิ่นฐานอยู่ในบางโฉลง ประมาณ พ.ศ. 2475 ดังนี้

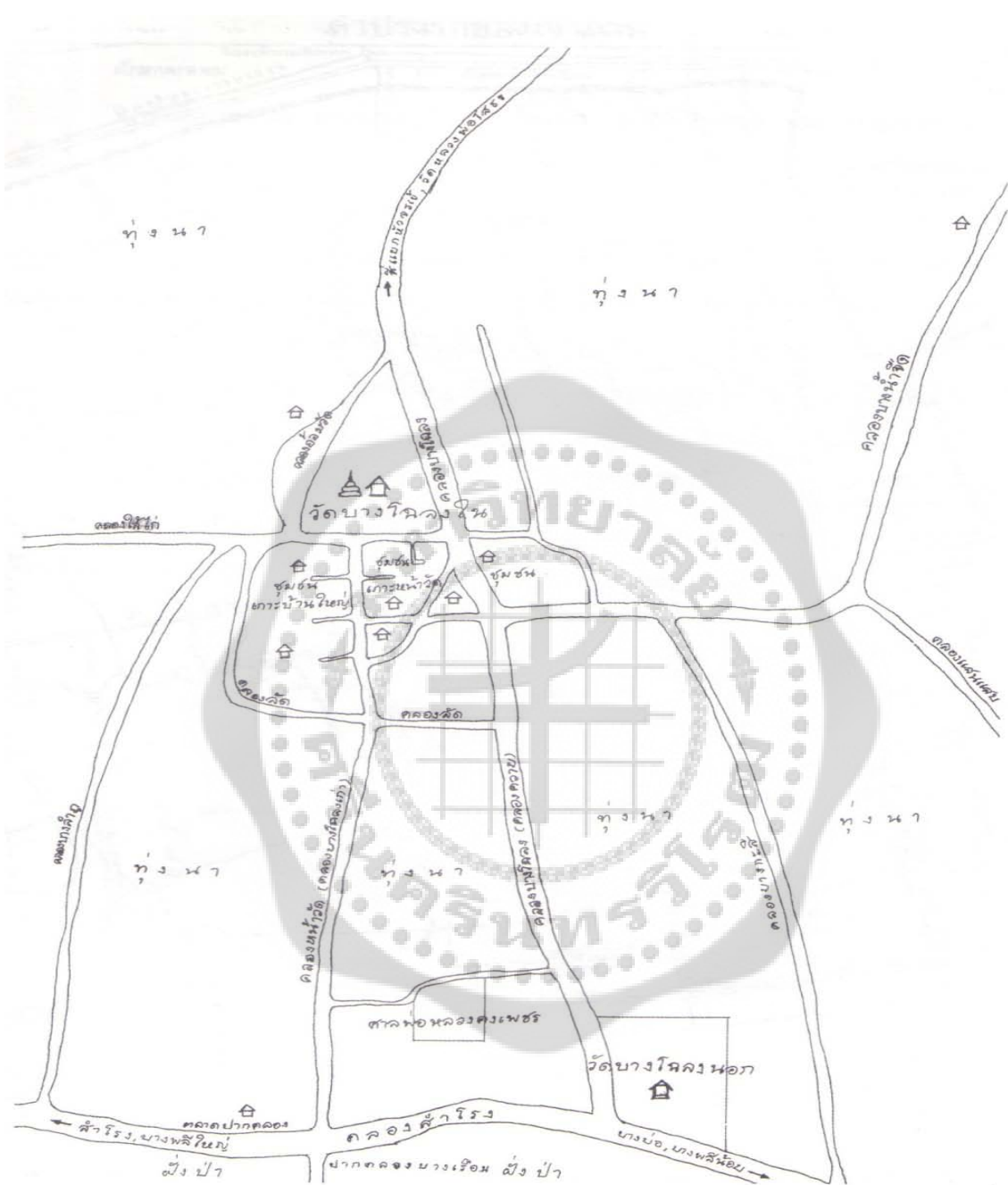
1. พูลเจริญ	10. เหมือนศาสตร์
2. พูลเจริญ	11. มีสุข
3. เทศรุ่งเรือง	12. ปานแสงทอง
4. โพธิ์เงิน	13. ฟิ่งสุข
5. ม่วงนาค	14. เสียงชื่นจิตร์
6. จันท์เปรม	15. คล้ายบัณฑิตรัฐ
7. ชันสัมฤทธิ์	16. รอดดี
8. นาคสุข	17. หงส์ทอง
9. สิ้นสุข	18. แก้วสมนึก

ภาพประกอบ 3 แผนผังแสดงที่ตั้งบ้านเรือนชุมชนหน้าวัดบางโหลงใหม่ ตามสกุลต่างๆ
(ประมาณ พ.ศ. 2475)

ที่มา: แลหลังบางโหลง. (2543). หน้า 18.

จากแผนผังแสดงที่ตั้งบ้านเรือนของชุมชนหน้าวัดบางโหลงใหม่ จะเห็นได้ว่าชาวบางโหลงนิยมตั้งบ้านเรือนอยู่ใกล้ๆ คลองหรือล้อมรอบด้วยคลอง เพื่อความสะดวกในการดำเนินชีวิตและการประกอบอาชีพ ทั้งการทำนา หาปลา และนิยมตั้งบ้านเรือนอยู่ใกล้ๆ ญาติพี่น้องสายตระกูลเดียวกัน ส่วนการคมนาคมก็ใช้เรือเป็นหลัก

ภาพประกอบ 4 แผนผังแสดงสถานที่สำคัญของชาวบางโกลน ก่อนการพัฒนาลำคลอง
และตัดถนนบางนา-บางปะกง (ก่อน พ.ศ. 2475)

ที่มา: แลหลังบางโกลน. (2543). หน้า 22.

จากแผนผังแสดงสถานที่สำคัญของชาวบางโฉลงก่อน พ.ศ. 2475 เชื่อว่าในช่วงเวลาดังกล่าว ชาวบางโฉลงน่าจะประกอบอาชีพทำนาเป็นอาชีพหลักแล้ว เพราะจากแผนผังพบว่าพื้นที่ส่วนใหญ่ของ บางโฉลงมีลักษณะเป็นทุ่งนาเกือบทั้งหมด ในขณะที่บริเวณตำบลบางปลายังคงมีสภาพเป็นป่า และจะ เห็นว่าชาวบ้านนิยมตั้งบ้านเรือนอยู่กันเป็นชุมชน มี 2 ชุมชน ได้แก่ ชุมชนเกาะบ้านใหญ่ และชุมชน เกาะหน้าวัด ส่วนวัดบางโฉลงในมืออาคารเก่าอยู่เพียง 2 หลัง คือ พระเจดีย์เก่า กับพระอุโบสถเก่า¹ และ มีการสร้างอาคารเสนาสนะเพิ่มเติมเท่าที่จำเป็นต้องใช้ เช่น หอสวดมนต์ และกุฏิ แต่ยังไม่มีการสร้าง อาคารต่างๆ มากเหมือนเช่นปัจจุบัน ส่วนวัดบางโฉลงนอกได้กลายเป็นวัดร้างไปตั้งแต่เมื่อใดไม่ทราบ จนถึง พ.ศ. 2476 จึงได้รับการบูรณะฟื้นฟูขึ้นมาใหม่ สำหรับศาลพ่อหลวงคงเพชรยังคงเป็นเพียงศาลไม้ เล็กๆ 2 หลัง และได้รับการปรับปรุงขยายจนใหญ่โต กลายเป็นสถาปัตยกรรมแบบจีนใน พ.ศ. 2541

คลองสำคัญในบางโฉลง

ตำบลบางโฉลงมีคลองเล็กคลองน้อยที่เชื่อมมาจากคลองสำโรงซึ่งเป็นคลองสายใหญ่ ถึง 20 สาย ได้แก่ คลองบางโฉลง คลองบางน้ำจืด คลองบางขวาง คลองไส้ไก่ คลองบางลำพู คลองसान คลอง บางกะสี คลองบางแสนแสน คลองอ้อม คลองตัน คลองบางตะเคียน คลองโองแตก คลองบางฝาง คลอง ศาลพ่อหลวง คลองตันไทร คลองหนองโสน คลองเสาระหงษ์ คลองอ้อมเกาะ คลองอ้อมบางโฉลงใน คลองชวดหมั่น* เป็นต้น แม้บางโฉลงจะมีคลองสายเล็กสายน้อยมากมาย แต่ที่มีความสำคัญเกี่ยวข้องกับ ชาวบางโฉลงอย่างจริงจังก็จะมีอยู่เพียง 2 สายเท่านั้น ก็คือ คลองสำโรง อันเป็นคลองสายหลักของ คลองเล็กคลองน้อยทั้งหลายในท้องถิ่นที่เชื่อมต่อกับแม่น้ำเจ้าพระยา และคลองบางโฉลงอันเป็นที่มาของ ชื่อชุมชนบางโฉลงนั่นเอง

¹ วิทยุธรรมปอง สมบูรณ์, พระครู. (2554, 24 กรกฎาคม). สัมภาษณ์โดย เพชรณภัค นาม แสงผา ที่วัดบางโฉลงใน ต.บางโฉลง อ.บางพลี จ.สมุทรปราการ.

* คำว่าชวด เป็นภาษาลาว แปลว่าทางน้ำหรือสายน้ำ สำหรับชาวอำเภอบางพลีและบางบ่อ มัก ใช้ในการเรียกลำรางเล็กๆ สำหรับลากกระบะข้าว หรือเรือบรรทุกข้าวออกจากไร่นาหรือขนส่งเข้าไประ ทำนา สรุปลแล้วชวดก็คือลำน้ำที่เล็กกว่าคลอง สำหรับในท้องถิ่นใกล้เคียง เช่น ตำบลนาเกลือหรือบ้านสา ขลา อำเภอพระสมุทรเจดีย์ จังหวัดสมุทรปราการ จะเรียกลำน้ำเล็กๆ นี้ว่า หลอด ส่วนในอำเภอเมือง หรือพระประแดงจะเรียกลำกระโดง¹ เป็นต้น

ภาพประกอบ 5 แผนที่แสดงลำคลองต่างๆ ในอำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ และแสดงตำแหน่งที่ตั้งของชุมชนบางโจลง (ในกรอบสี่เหลี่ยมตรงกลาง)

ที่มา: แลหลังบางโจลง. (2543). หน้า 26.

คลองสำโรง

คลองสำโรงเป็นคลองที่แยกออกจากแม่น้ำเจ้าพระยาที่วัดสำโรงเหนือ ตำบลสำโรงใต้ อำเภอมะนัง ไปทางทิศตะวันออกเลียบถนนปู่เจ้าสมิงพรายต่อเนื่องด้วยถนนเทพารักษ์ ผ่านอำเภอมะนังสมุทรปราการ ในพื้นที่ตำบลสำโรงเหนือและตำบลบางเมือง อำเภอบางพลีและอำเภอบางบ่อ ไปบรรจบกับแม่น้ำบางปะกงที่ตำบลท่าสะอ้าน อำเภอบางปะกง จังหวัดฉะเชิงเทรา¹ คลองนี้ใช้เป็นเส้นทางคมนาคมได้หลายอำเภอ เป็นคลองสายหลักที่มีคลองสาขาแยกออกไปอีกหลายคลอง มีความยาวประมาณ 55.6 กิโลเมตร

สันนิษฐานว่าคลองสำโรงเป็นคลองขุดขึ้นตั้งแต่สมัยขอมเรืองอำนาจ ระหว่าง พ.ศ. 978-1700² เป็นเส้นทางคมนาคมที่สำคัญ มีหลักฐานปรากฏเกี่ยวกับคลองสำโรง คือ

พ.ศ. 1974 เจ้าสามพระยาเดินทางทำสงครามกับเขมรก็ได้ใช้เส้นทางผ่านคลองสำโรง

ปีมะเมีย จุลศักราช 860 (พ.ศ. 2041) สมัยสมเด็จพระรามาธิบดีที่ 2 (พ.ศ. 2034-2072) ได้โปรดเกล้าฯ ให้ขุดลอกคลองสำโรง เพื่อใช้เป็นเส้นทางลำเลียงขนเสบียงอาหารและอาวุธเพื่อไปรบกับเขมรและเวียดนาม ผ่านบางพลีมีคนลาวใช้ควายลากเรือตามรายทางจากบางพลีไปบางโฉลง³ และในรัชสมัยสมเด็จพระชัยราชา (พ.ศ. 2077-2089) ได้โปรดเกล้าฯ ให้มีการขุดลอกคลองสำโรงอีกครั้ง⁴

พ.ศ. 2136 สมเด็จพระนเรศวรมหาราชเสด็จเดินทางไปปราบเขมร ก็ใช้คลองสำโรงเป็นเส้นทางส่งกำลังบำรุงทางน้ำ โดยจัดตั้งกองกำลังดังกล่าวไว้ที่บางพลี⁵

คลองสำโรงเป็นคลองที่มีความสำคัญทางยุทธศาสตร์ เป็นเส้นทางเดินทางในครั้งโบราณตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา เป็นเส้นทางคมนาคมทางเรือที่สำคัญจากแม่น้ำเจ้าพระยาไปสู่แม่น้ำบางปะกง สามารถใช้ประโยชน์ทางด้านการเกษตรและการพาณิชย์ ถือว่าเป็นการใช้ประโยชน์ในด้านยุทธศาสตร์และการคมนาคมตั้งแต่ครั้งโบราณ และเปลี่ยนมาเป็นการใช้ประโยชน์ในด้านการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม ในช่วงเวลาต่อมาจนถึงปัจจุบัน

สำหรับชาวบางโฉลง คลองสำโรง มีความสำคัญค่อนข้างมาก เนื่องจากคลองบางโฉลงเป็น หนึ่งในคลองสาขาที่แยกมาจากคลองสำโรง รวมถึงส่วนหนึ่งของคลองสำโรงก็ อยู่ในพื้นที่ของบางโฉลงด้วย นอกจากชาวบางโฉลงจะใช้ประโยชน์จากคลองสำโรงในการประกอบอาชีพ ทั้งทำนาและหาปลาแล้ว ยัง

¹ กระทรวงศึกษาธิการ. (2542). เล่มเดิม. หน้า 10.

² ที่ระลึกงานพระราชทานเพลิงศพ เรืออากาศโทวัฒนา ปาลศรี. (2543). หน้า 83.

³ พระราชพงศาวดารฉบับพระราชหัตถเลขา เล่ม 1. หน้า 13

⁴ กระทรวงศึกษาธิการ. (2542). เล่มเดิม. หน้า 10.

⁵ ที่ระลึกงานพระราชทานเพลิงศพ เรืออากาศโทวัฒนา ปาลศรี. (2543). หน้า 80.

ใช้เป็นเส้นทางการคมนาคม สำหรับชาวบ้านจะไปตลาดค้าส่งที่ทำสะพานหรือไปเที่ยวนมัสการหลวงพ่อโสทรก็จะล่องเรือไปตามคลองสำโรงแล้วไปขึ้นฝั่งที่แม่น้ำบางปะกง

จากการที่คลองสำโรงเป็นลำคลองสายใหญ่และมีความสำคัญ ทำให้มีการตั้งบ้านเรือนริมคลองสำโรงอย่างหนาแน่น โดยเฉพาะริมคลองสำโรงย่านบางพลีได้กลายเป็นตลาดซื้อขายสินค้าที่ใหญ่และสำคัญ คือตลาดโบราณบางพลีที่เกิดขึ้นประมาณ พ.ศ. 2400 ในอดีตชาวบางโหลงนิยมไปซื้อของกันมาก

คลองบางโหลง

คลองบางโหลงเป็นคลองที่แยกจากคลองสำโรงที่วัดบางโหลงนอก ผ่านท้องที่ตำบลบางโหลงไปยังตำบลหนองปรือ โดยมีปากคลองที่เชื่อมโยงกับคลองสำโรงถึง 3 คลองด้วยกัน คือ¹

1. ปากคลองที่อยู่ใกล้ตลาดบางโหลง (เดิม)
2. ปากคลองที่อยู่ข้างวัดบางโหลงนอก
3. ปากคลองที่เชื่อมต่อกับคลองบางน้ำจืดซึ่งออกมาถึงคลองสำโรง ตรงฝั่งตรงข้ามปากคลองบางปลา

ในอดีตก่อน พ.ศ. 2479 ยังไม่มีการตัดถนนสุขุมวิท น้ำทะเลส่วนหนึ่งจะไหลเข้ามาถึงพื้นที่บางโหลง ทำให้น้ำในคลองบางโหลงค่อนข้างเค็ม จึง มีสัตว์น้ำประเภทลึกลับลึกลับ นานาชนิด เช่น ปลากระพง ปลากระบอก กุ้งแชบ๊วย กุ้งตะกาด ชุกชุม แต่หลังจากมีถนนสุขุมวิทกั้นน้ำเค็มจากทะเล น้ำในคลองก็เริ่ม จืดลง แม้ว่า บางครั้งมีการดันน้ำจาก แม่น้ำเจ้าพระยาผ่าน ประตูน้ำ ที่สำโรงเข้ามายังคลองต่างๆ ในเวลาที่น้ำในคลองแห้ง แต่น้ำก็ไม่ถึงกับเค็มเหมือนในอดีต² พันธุ์ปลาและประเภทของสัตว์น้ำในคลองบางโหลงก็เริ่มเปลี่ยนไปมีปลาน้ำจืดชนิดต่างๆ เพิ่มจำนวนมากขึ้น ส่วนปลาลึกลับลึกลับหรือปลาน้ำกร่อยค่อยๆ หายไป รวมถึงปลาชนิดตามธรรมชาติซึ่งเคยมีมากในคลองบางโหลงก็ลดจำนวนลงมาก เนื่องจากเป็นปลาที่ชอบน้ำกร่อย ทำให้บางบ่อซึ่งอยู่ใกล้ทะเลมากกว่าและมีน้ำกร่อยได้กลายเป็นแหล่งเพาะเลี้ยงปลาชนิดที่มีคุณภาพและชื่อเสียงในปัจจุบัน

¹ กระทรวงศึกษาธิการ. (2542). เล่มเดิม. หน้า 11.

² ประจวบ พูลเจริญ. (2551, 19 ธันวาคม). สัมภาษณ์โดย เพชรณภัค นามแสงผา ที่โรงเรียนพุลเจริญวิทยาคม ต.บางโหลง อ.บางพลี จ.สมุทรปราการ.

ตลาดในบางโหลง

ในอดีตบางโหลงเป็นชุมชนที่นิยมเดินทางด้วยเรือเป็นหลัก ทั้งเรือมาด เรืออีแปะ เรือบด ไปจนถึงเรือยนต์สี่สูบโดยสารในคลองบางโหลงและคลองสำโรง¹ วิถีชีวิตของชาวบ้านจึงผูกพันอยู่กับสายน้ำลำคลองเป็นสำคัญ เมื่อมีผลผลิตทางการเกษตรมากเกินไปความต้องการบริโภคภายในครัวเรือนก็เกิดการนำมาค้าขายแลกเปลี่ยนกัน ทำให้เกิดตลาดน้ำซึ่งเป็นตลาดที่เกิดขึ้นในชุมชนที่มีชีวิตสัมพันธ์กับท้องถิ่น สมัยก่อนเรียกตลาดรูปแบบนี้ว่าตลาดเรือ² ต่อมาจึงเปลี่ยนเป็นตลาดน้ำ

นอกจากตลาดน้ำแล้ว ยังมีพ่อค้าชาวจีนชนของชาวมลายูทั้งที่มาจากบางพลีและต่างจังหวัด โดยล่องเรือมาทางคลองสำโรง ขนถ่ายขายซื้อกันไปตลอดทาง คนบางโหลงมักซื้อสินค้าจำเป็น ได้แก่ เกลือ ไร่ มะพร้าว น้ำตาล หมากพลู ยาสูบ จากสำหรับมุ่งหลังคา นอกจากจะมีสินค้าล่องมาขายแล้ว คนบางโหลงยังล่องเอาของที่เหลือกินไปขายบ้าง เช่น ข้าวเปลือก ปลา ผลไม้³

ตลาดเก่าแก่ที่คนบางโหลงสมัยก่อนนิยมไปกันมีหลายตลาด ได้แก่ ตลาดบางพลี หรือเรียกว่าตลาดโบราณบางพลี และตลาดหัวตะเข้ซึ่งอยู่ไกลออกไปทางทิศเหนือ ต้องแจวเรือไปตั้งแต่เช้ามีด กว่าจะซื้อของเสร็จและแจวเรือกลับถึงบ้านก็ประมาณหกโมงเย็น นอกจากนั้น ก็มีตลาดหนามแดง ซึ่งตั้งอยู่ริมถนนเทพารักษ์ และตลาดบางปลาด้วย แต่ตลาดที่ชาวบางโหลงนิยมไปซื้อสินค้ากันมากที่สุดแม้จะไม่ได้อยู่ในพื้นที่บางโหลงโดยตรง คือ ตลาดน้ำโบราณบางพลี

ความสัมพันธ์ของคนบางโหลงกับตลาดน้ำบางพลี

ชาวบางโหลงนิยมไปซื้อสินค้าที่ตลาดน้ำโบราณบางพลี เนื่องจากเป็นตลาดที่ค่อนข้างใหญ่ที่สุดแถบนั้น มีของครบถ้วนทั้งของกินของใช้ ชาวบางโหลงจะไปตลาดด้วยการพายเรือไปตามคลองสำโรงสำหรับสินค้าที่ชาวบางโหลงนิยมไปซื้อที่ตลาดบางพลี ได้แก่ อุปกรณ์ทำนา เช่น คราด ไถ อุปกรณ์หาปลา เช่น แห อวน ซึ่งบางคนที่มีฝีมือก็ทำอุปกรณ์หาปลาเองและเอาไปขายที่ตลาดบางพลีบ้างไม่มากนัก เช่น ถักแห อวน และยอซึ่งทำจากผ้าขาวบางกว้างประมาณ 2 เมตร นอกจากอุปกรณ์ทำนาและหาปลาแล้ว คนบางโหลงยังนิยมซื้ออาหารแห้ง เช่น กะปิ พริก หัวหอม กระเทียม ซึ่งแม้จะมีพ่อค้าจีนแจวเรือมาขายตามลำคลองบางโหลงประจำอยู่แล้ว แต่คนบางโหลงก็ยังนิยมมาซื้อที่ตลาดบางพลี เพราะต้องการมาซื้อสินค้าประเภทอื่นด้วย เนื่องจากราคาถูกกว่าซื้อจากเรือพ่อค้า เช่น เสื้อผ้าทำนา และเสื้อผ้าสวยงามสำหรับใส่ในวันสำคัญ ซึ่งจะต้องมาสั่งร้านตัดเสื้อซึ่งตั้งอยู่ในตลาดบางพลีมีอยู่หลายร้าน

¹ สวน เนตรวิเชียร. (2552, 2 มกราคม). สัมภาษณ์โดย เพชรณภัค นามแสงผา 15 ม.6 ต.บางโหลง อ.บางพลี จ.สมุทรปราการ.

² สุกุณี ธีรพูลวัฒน์. (2541). ตลาดน้ำ วิถีชีวิตพ่อค้า-แม่ขายไทย. หน้า 22.

³ แลหลังบางโหลง. (2543). หน้า 20.

และยังมีร้านขายทองอีก 1 ร้าน ชื่อร้านเล่าหลี่เส็ง ซึ่งขายและรับผลิตทองรูปพรรณด้วยเครื่องมือแบบเก่า¹

ประวัติของตลาดน้ำโบราณบางพลี ตลาดตั้งอยู่บนฝั่งเหนือของคลองสำโรง หมู่ 10 อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ ติดกับวัดบางพลีใหญ่ใน เป็นตลาดไม้ที่มีความเก่าแก่ริมคลองสำโรง พื้นตลาดเป็นไม้ทางเดินทอดยาวริมน้ำติดต่อกันมีความยาวประมาณ 500 เมตร หลังคามุงกระเบื้องรูปว่าว สมัยก่อนเคยเป็นตลาดน้ำที่ขายสินค้ากันในเรื่อง ต่อมาได้ปรับเปลี่ยนมาขายบนทางเดินซึ่งในระยะแรกยังเป็นพื้นดินเปล่าๆ มีสัตว์อันตรายต่างๆ เช่น ตะขาบ หรืองูขึ้นมาให้เห็นบ่อยๆ ต่อมาได้ทำพื้นไม้เป็นทางเดินทอดยาวไปตลอดความยาวของตลาด ปัจจุบันตลาดนี้เป็นของลูกหลานนางเจียม รุ่งเรือง²

สันนิษฐานว่าตลาดนี้มีอายุประมาณ 150 ปี เนื่องจากพบหลักฐานว่ามีชาวจีนเข้ามาอาศัยในบางพลีและเปิดร้านค้าขายอยู่ในตลาดเมื่อ ประมาณ พ.ศ. 2400 ตามประวัติการก่อสร้างตลาดแบ่งเป็น 3 ระยะ ระยะแรก เป็นตลาดเก่าชื่อตลาดศิริโสภณ ตามนามสกุลของผู้สร้าง ระยะที่ 2 นายป้อ โดเจริญ (ขุนเจริญ) อดีตกำนันตำบลบางพลีใหญ่ และนางเจียม โดเจริญ ได้สร้างตลาดต่อจากตลาดเก่าไปจนถึงบริเวณปากคลองบัวคลี่ ทั้งสองตลาดต่อมาเรียกกันภายหลังว่าตลาดยายเจียม ส่วนระยะที่ 3 สร้างต่อไปจนถึงวัดบางพลีใหญ่ใน ชื่อว่าตลาดอาจารย์สุข³ ตลาดน้ำบางพลี เป็นตลาดโบราณริมคลองสำโรงเพียงแห่งเดียวที่รอดพ้นจากไฟไหม้และยังคงสภาพเดิมเหมือนแรกสร้างเมื่อประมาณ พ.ศ. 2400

ชาวบ้านโหลงไปตลาดเพื่อซื้อสินค้าต่างๆ ที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตและประกอบอาชีพเท่านั้น ไม่ได้ซื้อสินค้าฟุ่มเฟือยใดๆ และไม่ได้ไปขายสินค้า เพราะชาวบ้านโหลงส่วนใหญ่เป็นชาวนา ไม่ได้มีอาชีพค้าขาย หากจะมีคนบางโหลงไปขายสินค้าบ้างก็จะขายอุปกรณ์ในการหาปลาที่ผลิตขึ้นด้วยฝีมือตนเอง เช่น แห อวน หรือยอ เท่านั้น

จากข้อมูลของคนในท้องถิ่นพบว่าระหว่าง พ.ศ. 2470-2479 คนบางโหลงนิยมไปตลาดบางพลีมากแม้จะอยู่นอกพื้นที่บางโหลง เนื่องจากมีสินค้าจำเป็นครบถ้วน และการไปตลาดบางพลีก็สะดวกโดยชาวบ้านโหลงจะพายหรือแจวเรือไปตามคลองบางโหลงแล้วไปออกคลองสำโรงได้โดยตรง ชาวบางโหลงจึงนิยมไปมากกว่าตลาดอื่นๆ ส่วนตลาดอื่นๆ เช่น ตลาดหัวตะเข้ ตลาดหนามแดง และตลาดบางปลา เป็นตลาดขนาดย่อมของชุมชน มีของใช้ไม่ครบและมีราคาแพงกว่า

¹ สภาวัฒนธรรมอำเภอบางพลี. (2553). เล่มเดิม. หน้า 39.

² ชยันต์ ชุมมาลี. (2551, 10 ธันวาคม). สัมภาษณ์โดย เพชรณภัค นามแสงผา ที่โรงเรียนพุลเจริญวิทยาเขต ต.บางโหลง อ.บางพลี จ.สมุทรปราการ.

³ สภาวัฒนธรรมอำเภอบางพลี. (2553). เล่มเดิม. หน้า 37.

การเมืองการปกครอง

ลักษณะและรูปแบบการปกครองในบางโฉลงช่วง พ.ศ. 2470-2479 มีลักษณะคล้ายกับท้องถิ่นทั่วไปในชนบท คือ ผู้นำชุมชน ได้แก่ กำนันและผู้ใหญ่บ้านเป็นบุคคลสำคัญที่เกี่ยวข้องกับประชาชนในฐานะเป็นคนกลางระหว่างส่วนราชการกับประชาชน กำนันและผู้ใหญ่บ้านปฏิบัติหน้าที่ทั้งตามอำนาจหน้าที่ที่กฎหมายกำหนดและหน้าที่อื่นๆ ได้แก่ รักษาความสงบเรียบร้อย ช่วยป้องกันทุกข์ภัยของชาวบ้านตามสมควรเท่าที่สามารถทำได้ โดยมีการปรึกษาหารือกับกำนันและผู้ใหญ่บ้านในหมู่บ้านต่างๆ มีหน้าที่นำปัญหาทุกข์ภัยของชาวบ้าน ไปแจ้งและขอความช่วยเหลือจากผู้มีอำนาจสูงขึ้นไป ตลอดจนรับแจ้งเหตุหากมีบุคคลแปลกหน้าเข้ามาในหมู่บ้าน โดยผู้ใหญ่บ้านจะได้ถาม หากพบว่ามาโดยไม่สุจริตจะส่งตัวไปถึงกำนันเพื่อดำเนินการสอบสวนต่อไป เมื่อมีเหตุคนตาย การจี้ปล้น ไฟไหม้ หรือเหตุร้ายอื่นๆ ผู้ใหญ่บ้านจะเรียกลูกบ้านออกมาช่วยจับโจรผู้ร้ายหรือดับไฟ และช่วยเหลืออื่นๆ ตามสมควร ดูแลลูกบ้านให้ปฏิบัติหน้าที่ และไม่ทำผิดกฎหมาย รวมทั้งชี้แจงข้อราชการต่างๆ ที่ได้รับมอบหมายให้มาแจ้งแก่ลูกบ้าน ส่งเสริมการประกอบอาชีพของประชาชนในหมู่บ้าน โดยเฉพาะการเกษตร โดยร่วมมือกับเกษตรอำเภอในการเผยแพร่ความรู้แก่ประชาชน จัดการและป้องกันโรคติดต่อไม่ให้ลูกบ้านออกไปกระทำตนเป็นแบบอย่างที่ดีแก่ประชาชนตามที่ทางราชการแนะนำ¹

ในทางการปกครอง กำนัน และผู้ใหญ่บ้านมีอำนาจหน้าที่เกี่ยวข้องกับคดีอาญา เช่น เมื่อมีข่าวการกระทำผิดขึ้นในหมู่บ้านหรือสงสัยว่าได้เกิดขึ้น จะนำเรื่องไปแจ้งกับอำเภอเพื่อทราบและดำเนินการต่อไป เมื่อมีคนตาย กำนันสามารถชันสูตรหรือกุมตัวผู้ต้องสงสัยไปยังอำเภอได้ รวมทั้งมี หน้าที่ในการดูแลรักษาสิ่งที่เป็นสาธารณประโยชน์ในท้องที่ เช่น สระน้ำ ศาลา เป็นต้น

นอกจากนั้น กำนัน และผู้ใหญ่บ้านยังมีหน้าที่เกี่ยวกับทหารกองเกิน ตามหน้าที่ที่กำหนดในพระราชบัญญัติการรับราชการทหาร พ.ศ. 2497 ซึ่งกำหนดให้กำนันและผู้ใหญ่บ้านมีหน้าที่นำประกาศของอำเภอไปแจ้งให้ชายไทยที่มีอายุย่างเข้าปีที่ 18 ไปลงบัญชีทหารกองเกิน ยังกว่าการอำเภอในเดือนกันยายนของทุกปี และในเดือนตุลาคมกำนันและผู้ใหญ่บ้านมีหน้าที่นำประกาศของอำเภอไปแจ้งให้ชายสัญชาติไทยที่มีอายุย่างเข้าปีที่ 21 ไปแสดงตนรับหมายเรียก ยังกว่าการอำเภอบางพลี เพื่อไปคัดเลือกทหารในเดือนเมษายน-เดือนพฤษภาคมของทุกปี รวมทั้งมีหน้าที่จับทหารกองเกินที่หลบหนีส่งอำเภอด้วย

กล่าวโดยสรุป บทบาทหน้าที่ของกำนันและผู้ใหญ่บ้านระหว่าง พ.ศ. 2470-2479 ที่สำคัญ ได้แก่ การใช้อำนาจหน้าที่ในการปกครองประชาชน การรายงานแก่ทางราชการ การนำข้อราชการมาบอก

¹ ชาญ คำวรรณ, พ.ศ.อ. (2546). บทบาทและอำนาจหน้าที่ของกำนันผู้ใหญ่บ้านในการป้องกันและรักษาความสงบเรียบร้อยของประชาชน ภายหลัง พ.ศ. 2537. หน้า 9-12.

กล่าวแก่ประชาชน การจัดทำทะเบียนสำมะโนครัว กิจการสาธารณสุขประโยชน์ การส่งเสริมการประกอบอาชีพของประชาชน การป้องกันโรคติดต่อ และการดูแลหมู่บ้านให้เป็นระเบียบเรียบร้อย

การเมืองการปกครองของบางโฉงในช่วงนี้ กำนัน และผู้ใหญ่บ้านยังคงเป็นผู้นำที่สำคัญและมีบทบาทในท้องถิ่น โดยเฉพาะการพัฒนาชุมชน เห็นได้จากการมีส่วนร่วมในการพัฒนาอาคารสถานที่ของหน่วยงานราชการ วัด หรือโรงเรียน และมีบทบาทในการรักษาความปลอดภัยและความสงบเรียบร้อยของท้องถิ่น แต่ไม่ค่อยมีบทบาทในการพัฒนาท้องถิ่นเพื่อเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของประชาชน อาจเนื่องมาจากบทบาทหน้าที่และงบประมาณที่ได้รับมีอยู่อย่างจำกัด

วิถีชีวิตกับการประกอบอาชีพ

วิถีชีวิตของชาวบางโฉงเป็นชีวิตที่พึ่งพาธรรมชาติ ผูกพัน กับสายน้ำ วัดวาอารามและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ นับตั้งแต่อดีตชาวบ้านได้ใช้ประโยชน์จากคลองบางโฉง ซึ่งเป็นลำน้ำสายหลักในท้องถิ่นเพื่อการอุปโภคบริโภคและเป็นเส้นทางคมนาคมระหว่างชุมชน วิถีชีวิตที่ผูกพันอยู่กับสายน้ำก่อให้เกิดพัฒนาการในท้องถิ่น โดยเฉพาะการประกอบอาชีพที่เกี่ยวข้องกับสายน้ำเป็นหลัก อาชีพหลัก ของชาวบ้านก็คือการทำนา และหาปลาเป็นอาชีพเสริม

อาชีพหลัก: การทำนา

บางโฉงในช่วงเวลาก่อนการตัดถนนสุขุมวิท เป็นพื้นที่ทำนาเช่นเดียวกับท้องถิ่นชนบททั่วไปในเขตภาคกลางตอนล่าง โดยชาวบางโฉง ส่วนใหญ่มีอาชีพทำนากันทุกครอบครัว โดยมีทำนาประมาณครอบครัวละไม่ต่ำกว่ายี่สิบไร่ ไปจนถึงเป็นร้อยไร่¹ ใช้ควายบ้านละสองสามตัวไปจนถึงเป็นสิบตัว เมื่อแรกจับจองที่ดินต้องหักร้างถางพงโดยใช้พร้าหวดหญ้าให้ตาย แล้วนำหญ้าที่ฟันแล้วมาสูมทำคันรอบ ๆ นา เรียกว่า การทำนาหวด ขึ้นต่อมาก็คือการเพาะกล้าข้าวเตรียมไว้ แล้วก็ดำนาโดยใช้ไม้ดำนา ซึ่งมีลักษณะคล้ายส้อม 2 ซี่ ปักลงไปบนดินเพื่อทำหลุมให้กล้า เนื่องจากที่ดินที่เพิ่งหักร้างถางพง ดินจึงมีความแข็งมาก ไม่สามารถจะปักกล้าลงไปบนดินได้ทันที การดำนาใช้แรงงานคนหรือควายที่มีพ่อค้าจากทางเหนือไล่ควายมาขาย ระยะเวลาจะซื้อจากฉะเชิงเทรา ราคาตัวละประมาณ 700-800 บาท

ข้าวที่ได้จากการทำนาเหล่านี้ชาวบ้านจะแบ่งไว้เพื่อการบริโภคในครัวเรือน ส่วนที่เหลือก็จะขายซึ่งในหน้าหนาว เจ้าของโรงสีจะมาแวะดูข้าว ตีราคา และต่อรองราคาข้าวเปลือกกัน โดยคิดเป็นเกวียนหรือเป็นตัน เมื่อตกลงกันได้แล้วเจ้าของโรงสีก็จะเอาเรือต่อมารับข้าวของชาวบ้านไปที่โรงสี

¹ ทูเรียม สิทธิภา. (2552, 2 มกราคม). สัมภาษณ์โดย เพชรณภัค นามแสงผา ที่ 85/3 ม.7 ต. บางโฉง อ.บางพลี จ.สมุทรปราการ.

ของตนเองหรืออาจมีพ่อค้าข้าวจากถิ่นต่างๆ เดินทางมาซื้อข้าวเปลือกทางเรือ แล้วนำไปส่งโรงสีเพื่อสีเป็นข้าวขาวจำหน่ายในตลาด

โดยชาวนาบางโหลงปลูกข้าวเจ้าเป็นส่วนใหญ่ แต่จะแซมด้วยข้าวเหนียวประมาณหนึ่งหรือสองไร่เพื่อเอาไว้ทำขนม¹ เช่น ข้าวเหนียวแดง ข้าวเหนียวเปียก ข้าวเม่า และกระยาสารทในเทศกาลงานบุญใหญ่ๆ ด้วย

สภาพการทำนาของชาวนาบางโหลงจะขึ้นอยู่กับปริมาณน้ำในคลองเป็นหลัก หากปีใดมีปริมาณน้ำในคลอง น้อยชาวนาก็จะทำนาดำ หากปีไหนฝนตกสม่ำเสมอมีปริมาณน้ำในคลองมาก ชาวบ้านก็จะทำนาหว่าน ประมาณช่วงก่อน พ.ศ. 2480 ชาวนาในบางโหลง มักทำนาดำเป็นส่วนมาก เพราะมีน้ำน้อยแต่มีคนเยอะ จึงใช้วิธีลงแขกเอาแรงกัน

สมัยก่อนการปลูกข้าวไม่ได้ใช้ปุ๋ยเคมีเลย ใช้แต่เพียงปุ๋ยอินทรีย์จำพวกปุ๋ยคอกก็คือขี้ควายเท่านั้น² เนื่องจากดินยังมีความอุดมสมบูรณ์อยู่ โรคและแมลงไม่ได้มีรบกวนมาก

สำหรับปัญหาการทำนาในบางโหลงในช่วงก่อน พ.ศ. 2480 มีปัญหาสำคัญ คือ ปัญหาเกี่ยวกับน้ำ³ เนื่องจากบางปีฝนแล้ง พอถึงประมาณเดือนกุมภาพันธ์ในนาที่แห้งตายเกือบหมด ส่วนเดือนสิบและสิบเอ็ดฝนมักจะตกชุกจนบางปีน้ำท่วมนาล้น โดยมากมักจะเกิดในปีที่มีเดือนแปดสองหน แต่ปัญหาน้ำท่วมจนนาล้นจะไม่เกิดขึ้นบ่อยนัก

ในแต่ละปี ชาวนาจะเริ่มทำนาในช่วงต้นฤดูฝน ระหว่างเดือน พฤษภาคมถึงเดือนมิถุนายน หรือบางคนก็เริ่มทำในเดือนกันยายน แล้วแต่ความพร้อม โดยชาวนาจะนำควายเทียมไถเพื่อไถปรับผิวนา จากนั้นจึงไถคราดเพื่อพลิกพื้นดินที่มีหญ้าผสมจากการไถในครั้งแรก หญ้าที่เกาะเหนือน้ำนี้จะกลับไปเป็นปุ๋ยหมักธรรมชาติที่มีประโยชน์กับต้นกล้า ระยะเวลาประมาณ 1 เดือน หลังจากนั้น ชาวนาจะเริ่มหว่านเมล็ดพันธุ์ข้าว หรือปักดำต้นกล้าข้าวที่ย้ายจากแปลงนาซึ่งเตรียมไว้ ต้นข้าวจะเจริญเติบโต ออกรวงและเริ่มสุกพร้อมที่จะเก็บเกี่ยวในช่วงเดือนมกราคม

หลังการเกี่ยวข้าวแล้ว ต้องใช้เรือขนข้าวจากนามายังลานบ้านที่ใช้หวดข้าว โดยขนข้าวลงเรือมาเป็นกองสูง เอามากองบนลานตากแดดให้แห้งหลายๆ แล้วค่อยหวดข้าว โดยต้องเตรียมการทำลานหวดข้าวไว้ก่อน โดยต้องบดลานโดยเอาน้ำรดแล้วให้ควายย่ำจนดินแน่น เอาข้าวมากองเป็นกำๆ ไว้ ทำเป็นวงรีเรียกว่าตัก ใช้ควายหลายๆ ตัวช่วยกันย่ำโดยผูกปากไว้กับควายกินข้าว พอข้าวตักดีแล้วใช้เคียวตัด

¹ ขอบ นาคสุข. (2546). *ท้องทุ่งนา บ่อปลา และสวนกล้วย*. หน้า 47.

² สวน เนตรวิเชียร. (2552, 2 มกราคม). สัมภาษณ์โดย เพชรณภัค นามแสงผา ที่ 15 ม.6 ต. บางโหลง อ.บางพลี จ.สมุทรปราการ.

³ ทูเรียน สิทธิภา. (2552, 2 มกราคม). สัมภาษณ์โดย เพชรณภัค นามแสงผา ที่ 85/3 ม.7 ต. บางโหลง อ.บางพลี จ.สมุทรปราการ.

ทำออก ใช้ขอฉายสงให้เมล็ดข้าวร่วง แล้วให้ควายย่ำต่อหลาย ๆ รอบ จนกว่าข้าวจะร่วงหมด ใช้ขอฉายสงเอาฟางออก แล้วเอาเมล็ดข้าวขึ้นเป็นจอม เอาใส่สีฝัด โดยใช้มือหมุนเพื่อแยกเศษข้าวเบาหรือข้าวหักที่เรียกว่าลำพรวน ตลอดจนเศษฟางให้หลุดออกมาก่อน ตามด้วยข้าวครึ่งเมล็ด และสุดท้ายก็คือข้าวเต็มเมล็ดซึ่งจะกระดอนออกมาข้างหน้าเครื่องสีฝัด โดยมีคนคอยสาดข้าวออกไปจากหน้าเครื่องไม่ให้หน้าเครื่องเต็ม ต่อมาในระยะหลังชาวบ้านจะใช้เครื่องสีฝัดที่มีสายพานหมุนแทนการใช้มือหมุน เมื่อเกี่ยวข้าวแล้ว พอถึงประมาณเดือน 3 ของปีถัดมาก็ขายได้ โดยจะมีพ่อค้าชาวจีนมาซื้อถึงที่ ส่วนฟางที่ถูกแยกแล้ว ชาวบ้านจะตั้งฟางให้เป็นกองไว้ให้ควายกิน

พันธุ์ข้าวที่ปลูก มีทั้งข้าวเบา ได้แก่ พันธุ์ขาวนวล ข้าวกลาง ได้แก่ พันธุ์ขาวหลวง และข้าวหนัก ได้แก่ ข้าวขาวเหลืองหล้า เหลืองเตี้ย เหลืองอ่อน นอกจากนี้ยังมีข้าวขาวตาแห้ง โดยเมล็ดพันธุ์แต่แรกนั้นได้มาจากทางราชการแจกให้ นอกจากข้าวแล้ว ภายหลังทางราชการยังแจกมะม่วง มะพร้าวให้ชาวบ้านนำมาทำพันธุ์ไว้ขายอีกด้วย¹

สัตว์ที่ใช้ในการทำนาก็คือควาย สาเหตุที่ไม่มีการใช้แรงงานวัวในการทำนาในบางโฉง คาดว่าเนื่องจากภูมิประเทศที่เป็นที่ลุ่มชื้นแฉะ เวลาทำนาก็จะลื่นเกือบถึงเอว วัวจึงไม่เหมาะกับการทำนาก็สำหรับควายนั่น ทุกบ้านที่ทำนาจำเป็นต้องมี มากบ้างน้อยบ้างตามแต่กำลังฐานะและความจำเป็น โดยมักมีกันบ้านละไม่ต่ำกว่าสองตัวไปจนถึงหลายสิบตัว สมัยก่อนชาวนาจะปลูกโรงนากันฝาสี่ด้าน มุงหลังคาจาก บางครอบครัวทั้งคนและควายต้องอาศัยอยู่ร่วมโรงนาเดียวกัน โดยซีกหนึ่งของโรงยกพื้นทำเป็นที่อยู่อาศัยของคน อีกซีกหนึ่งของโรงทำเป็นพื้นดินเรียบ ๆ ให้ควายอยู่ ยุ้งก็ซุกซุมมาก พอตกเย็นต้องสุ่มไฟใช้ควนใส่ยุ้งในโรงนาเสียก่อนแล้วจึงนำควายไปผูกไว้ในโรงนาแล้วปิดประตูกันยุ้งเข้า แต่บางครั้งวัวก็จะแยกคอกควายออกจากบ้านคน โดยจะสร้างคอกควายที่ทำจากลำต้นดอกแคหรือต้นไม้ อื่น ๆ ที่หาได้บริเวณนั้น นำมาปักเป็นเสา มุงข้างฝาสี่ด้าน จะมีหรือไม่มีหลังคาก็ได้ตามฐานะ สมัยนั้นไม่ค่อยมีขโมย และคอกควายก็อยู่ข้าง ๆ บ้านนั่นเอง จึงไม่จำเป็นต้องมีคนนอนเฝ้าควายแต่อย่างใด ถ้าหากมีการขโมยควายกันเกิดขึ้นก็มักเกิดในหน้าแล้ง เนื่องจากหน้านั้นควายทำนาอยู่กับคนเกือบตลอด จึงไม่ค่อยมีโอกาสที่จะถูกขโมยได้ ชีวิตชาวนาสมัยนั้นลำบากมาก ต้องหักล้างถางพงรับเร่งทำนาให้ทันกับฤดูกาลและสภาพน้ำ²

¹ สวน เนตรวิเชียร. (2552, 2 มกราคม). สัมภาษณ์โดย เพชรณภัค นามแสงผา ที่ 15 ม.6 ต. บางโฉง อ.บางพลี จ.สมุทรปราการ.

² สภาวัฒนธรรมอำเภอบางพลี. (2553). เล่มเดิม. หน้า 25.

สมัยก่อนการเปลี่ยนแปลงการปกครอง (พ.ศ. 2475) เริ่มมีคนอีสานมาเป็นลูกจ้างช่วยทำนาอยู่บ้าง เช่น ตระกูลอิมสบาย¹ เป็นต้น โดยลูกจ้างเหล่านี้จะได้ค่าแรงปีละประมาณ 250 บาท แต่ถ้าผลผลิตไม่ดีนาล้มก็อาจจะได้เพียงปีละ 150 บาท

ชาวนาส่วนใหญ่จะใช้เวลาวางจากการทำนา ทำการซ่อมแซมเครื่องมือการเกษตร สานกระบุง ตะกร้า ทำอุปกรณ์หาปลา ตัดฟืนไว้ใช้ในครัวเรือนและไว้สูมไฟไถ่ยุ่ง หรืองานอื่นๆ ก่อนที่จะเริ่มฤดูการทำนาครั้งต่อไปในช่วงต้นฤดูฝน ซึ่งหากจะระบุถึงรายละเอียดในการทำนาของชาวนาในแต่ละเดือน ก็จะพบว่าชาวนาต้องทำงานหนักเกือบตลอดทั้งปีเลยทีเดียว

การทำนาของชาวบางโฉลงแม้จะทำกันแทบทุกครอบครัว แต่ได้ผลผลิตต่อไร่ไม่มากนัก ประมาณ 40 ถึงต่อไร่ เนื่องจากการผลิตยังต้องพึ่งพาธรรมชาติเป็นสำคัญ และมีปัญหาเรื่องน้ำไม่พอทำนา ปัญหาน้ำและดินเค็มในบางครั้ง ประกอบกับเป็นช่วงที่ประเทศกำลังประสบปัญหาเศรษฐกิจตกต่ำ ทำให้ชาวบ้านปลูกข้าวได้ผลพอกินพอใช้ในครัวเรือนเป็นหลัก ส่วนที่เหลือขายได้มีไม่มากนักและราคาข้าวก็ไม่ดีทำให้ชาวบางโฉลงส่วนใหญ่ในระยะนี้ค่อนข้างยากจน

นอกจากการทำนาแล้ว ชาวบ้านยังมีการปลูกพืชผักไว้ทำกินในครอบครัว แม้ว่าการใช้ที่ดินเพื่อการประกอบอาชีพของชาวบางโฉลงจะให้ผลผลิตในด้านรายได้ไม่มากนักก็ตาม แต่วัตถุประสงค์บางชนิด ชาวบ้านไม่ต้องซื้อหา สามารถเก็บจากธรรมชาติมาใช้ได้เอง เช่น ฟืนจากต้นไม้ต่างๆ ในท้องถื่น ผักที่ปลูกเองและขึ้นอยู่ตามธรรมชาติ เช่น กระถิน ตำลึง หัวปลี ปลาในท้องนาและลำคลอง กะทิจากมะพร้าว สิ่งต่างๆ เหล่านี้ทำให้ชาวบ้านไม่เดือดร้อนเรื่องอาหารการกิน แม้จะมีรายได้ไม่มากนักก็ตาม

ในระยะนี้ ชาวบ้านส่วนใหญ่ใช้ที่ดินในการประกอบอาชีพของตนเอง มีจำนวนน้อยที่ต้องเช่าที่ดินทำนา ซึ่งการเก็บค่าเช่าจะเก็บเป็นผลผลิตข้าว ไม่ได้เก็บเป็นเงิน ระบบเงินตรายังไม่ค่อยมีบทบาทในชีวิตประจำวันของชาวบางโฉลงมากนัก

กล่าวโดยสรุป การทำนาในช่วง พ.ศ. 2470-2479 มีการหักล้างทางพงเพื่อสร้างที่ดินไว้ทำกิน เรียกว่าการทำนาหวด เป็นการทำมาหากินเพื่อการยังชีพเป็นหลัก ส่วนที่เหลือจะมีพอค้ามารับซื้อถึงที่ แต่ได้ราคาไม่ดีนัก ชาวบางโฉลงจึงค่อนข้างยากจน

พิธีกรรมเกี่ยวกับการทำนา

พิธีกรรมเกี่ยวกับการทำนาของชาวบางโฉลงจะมีอยู่ 2 พิธีหลักๆ คือ พิธีแรกนา และพิธีทำขวัญข้าวซึ่งชาวนาในบางโฉลงจะประกอบพิธีดังกล่าวที่นาของตนเองทุกปี เพราะหวังว่าสิ่งศักดิ์สิทธิ์จะช่วยให้การปลูกข้าวในแต่ละปีได้ผลผลิตดี

¹ ชื่น ชมมาลี. (2554, 24 กรกฎาคม). สัมภาษณ์โดย เพชรณภัค นามแสงผา ที่วัดบางโฉลงใน ต.บางโฉลง อ.บางพลี จ.สมุทรปราการ.

พิธีแรกนา

ก่อนการทำนา ทุกปีจะต้องมีพิธีแรกนา ซึ่งคล้ายกับพิธีการไหว้ผีตาแฮกของชาวนาในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ วิธีการทำพิธี คือ ชาวนาจะ ตั้งชะลอมที่มีข้าวมัดอยู่ปักไว้ข้างคันนาของตนเอง มีผลไม้ได้แก่ขนุน และขนมต่างๆ ตลอดจนแป้งกระแจะใส่ชะลอมไว้เพื่อเซ่นสังเวยแก่พระแม่โพสพ ผู้ทำพิธีมักเป็นสตรีที่มีอายุและที่เป็นที่นับถือของหมู่บ้าน โดยทุกบ้านจะต้องทำพิธีนี้ที่นาของตนเพื่อสร้างความอุดมสมบูรณ์ให้แก่ข้าวในปีนั้นๆ

พิธีทำขวัญข้าว

พิธีทำขวัญข้าวหรือทำขวัญแม่โพสพ เป็นประเพณีที่ชาวนาถือปฏิบัติเพื่อเป็นสิริมงคลทุกปี โดยอัญเชิญแม่โพสพเป็นการบอกกล่าวขอพรให้ข้าวในแปลงตกกล้างอกงามดี พิธีนี้จะกระทำตอนข้าวอุ่มท้องหรือเริ่มออกรวง นิยมทำพิธีวันศุกร์ โดยนำต้นข้าวมารวบเข้ากับเสาที่จะแขวนชะลอม ผูกสายสิญจน์ แต่งตัวผู้ทำพิธีให้สวยงามโดยการนุ่งผ้าโจงกระเบน ห่มสไบ คาดเข็มขัด ใส่ทอง¹ สำหรับเครื่องสังเวยมีบายศรีปากชาม ขนมต้มแดง ขนมต้มขาว ผลไม้ เช่น กล้วย อ้อย ควั่น งาม มะพร้าวอ่อน ส้ม อาจมีแป้งหอม น้ำมันหอมสำหรับประพรมใบข้าว และหรีเล่มหนึ่งด้วย² นำเครื่องสังเวยทั้งหมด ใส่ชะลอมที่ตกแต่งด้วยริ้วกระดาดสีสวยงาม แล้วเอาไม้ไผ่ยาวผูกผ่านงูใหม่และแพรไหมเสียบชะลอมตรงกลางลำ แล้วนำไปปักในนา นำแป้งหอมน้ำมันหอมประพรมที่ต้นข้าว จุด เทียนบูชาแม่โพสพ เจ้าที่เจ้าทาง ถวายดอกไม้และเครื่องสังเวย เพื่อขอให้สิ่งศักดิ์สิทธิ์ปกปักรักษาให้ข้าวทุกแปลงเติบโตงอกงามตลอดรอดฝั่ง ไม่มีศัตรูรบกวน นอกจากชาวนาจะทำพิธีนี้ที่นาของตนเองแล้ว จะมีการทำพิธีที่ศาลแม่โพสพบริเวณวัดบางโหลงในทุกปีด้วย

พิธีเกี่ยวกับการทำนาเลิกไปเมื่อสิ้นสุดยุคการทำนาในชุมชนชาวบางโหลง เนื่องจากไม่มีพื้นที่ที่เป็นนาข้าวในบางโหลง ประมาณ พ.ศ. 2530

อาชีพเสริม: การหาปลา

ชาวบ้านริมคลองได้คิดค้นและพัฒนาเครื่องมือเครื่องใช้ในการหาปลาให้เหมาะกับสภาพท้องถิ่นและชนิดของปลาแต่ละประเภท นับเป็นภูมิปัญญาชาวบ้านสมัยเก่า และเป็นอาชีพเสริมที่แม่ไม่ได้สร้างรายได้อะไรมากนักให้แก่ชาวบางโหลง แต่ก็ยังเป็นแหล่งอาหารโปรตีนที่สำคัญให้แก่ชาวบ้านเสมอมา อุปกรณ์ในการหาปลาของชาวบางโหลงมีอยู่หลายประเภท เช่น การใช้เบ็ดชนิดต่างๆ เช่น เบ็ดตรง เบ็ดราว หรือการใช้แห อวน สุ่ม การตกไซ ตกลอบ ตกชุก การขุดบ่อล่อ เป็นต้น โดยอุปกรณ์จับปลาของ

¹ สภาวัฒนธรรมอำเภอบางพลี. (2553). เล่มเดิม. หน้า 105.

² กระทรวงศึกษาธิการ. (2542). เล่มเดิม. หน้า 147.

ชาวบ้านในอดีตมักทำขึ้นเอง แต่ในระยะหลังมักซื้อมาจากตลาดบางปลา ตลาดโบราณบางพลี หรือตลาดอื่นๆ เช่น กระจาด กระดัง บั้งกีวัดน้ำ เรือ ตะแกรง กระซอน ซึ่งชาวบ้านทำขึ้นจากไม้ไผ่รวกที่มีพ้อค้ำล่องเรือแพมาจากจังหวัดปราจีนบุรี¹

วิธีการดักปลาของชาวบ้านมีหลากหลายวิธีดังกล่าว บางวิธีก็ไม่ค่อยเป็นที่รู้จักของคนรุ่นใหม่ เช่น วิธีการดักไซ ดักลอบ ดักซุด การขุดบ่อล่อ ซึ่งมีวิธีการดังนี้

การดักไซ

การดักไซ มักใช้กับการดักปลากระบอกซึ่งเป็นปลาที่ตกใจง่าย โดยใช้หญ้าปล้องปักตามชายคลองให้เป็นรูปชะนาง เว้นช่องไว้วางไซประมาณ หนึ่งช่องหรือสองช่องแล้วแต่จำนวนไซที่มีอยู่ เมื่อวางไซแล้วก็ถอยหลังไป เพื่อกระยะคว่ำให้มีที่มากพอสำหรับฝูงปลาตรงกึ่งกลางระหว่างไซกับคนที่จะไล่ปลา พอหน้าสังพัก แล้วจะไซไม้ตีน้ำให้ปลาดตกใจว่ายมาเข้าไซที่ตี กรอไว้ การดักวิธีนี้ มักจะได้ปลากระบอกไปทำอาหารเป็นจำนวนมาก

การดักลอบ

ลอบ เป็นเครื่องมือดักปลาที่สานด้วยไม้ไผ่ ใช้หวายหรือลวดรัดโครงไม้ มีช่องว่างให้ปลาว่ายเข้าไปติดอยู่ภายใน ลอบมีอยู่ 3 ประเภท คือ ลอบนอน ลอบยืน และลอบกึ่ง สำหรับลอบนอน มีลักษณะเป็นทรงกระบอกมีความยาวตั้งแต่ 1-2 เมตร ใช้ดักปลาสำหรับน้ำไหลโดยวางลอบในแนวนอนกั้นขวางลำคลอง กั้นลอบเป็นรูปรี ๆ สามารถเปิดเอาปลาออกทางก้นลอบได้ ส่วนลอบนอนมีทั้งใช้กับน้ำไหลและใช้กับน้ำนิ่งในฤดูปลาวางไข่ตามริมหนองน้ำก็ได้ ส่วนลอบยืนใช้ดักปลาในน้ำลึก โดยดักลอบไว้ตามน้ำนิ่งและกอหญ้าที่อยู่ในน้ำ ปลาที่เข้าไปมักเป็นปลาดุก ปลาช่อน ปลาตะเพียน ปลากด เป็นต้น ลอบยืนมีลักษณะเหมือนกับขวิดที่วางตั้งไว้ แต่ส่วนปลายลอบนั้นมัดปลายซี่ไม้ไผ่เข้ามารวมกัน มีหลายรูปแบบหลายขนาด ลอบยืนบางชนิดเมื่อวางตั้งแล้ว อาจสูงท่วมหัวคน ส่วนลอบกึ่งใช้ลอบนอนหรือลอบยืนก็ได้ แต่การสานซี่ไม้ไผ่จะต้องมีระยะชิดกันไม่ให้กุ้งลุดออกไปได้ อาจใช้ตาข่ายถี่ๆ หรือผ้ามุ้งคลุมรอบตัวลอบ เขี้ยวที่ใช้ เช่น รำละเอียดผสมดินเหนียวปั้นเป็นก้อน เป็นต้น

การดักซุด

เป็นวิธีการดักปลาช่อนวิธีหนึ่ง โดยการใช้หญ้าปล้องหรือหญ้าแพรกหวายมาปักเป็นชะนางเข้าตามชายคลองที่น้ำลึกไม่มากประมาณใต้หัวเข่า ทำช่องเล็กๆ ให้พ้อติดกับซุดซึ่งมักถักจากหวาย เป็นช่อง

¹ กระทรวงศึกษาธิการ. (2542). เล่มเดิม. หน้า 89.

กลม เส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ 4-5 นิ้ว ใส่เหยื่อล่อไว้ตอนช่วงบ่ายหรือเย็น แล้วพอเช้าก็ไปกู่ปลา มาทำอาหาร การดักปลายังมีวิธีการอีกหลายวิธี เช่น ถ้าจะดักปลาไหลก็จะใช้ลันในการดัก ถ้าจะดักปลาตกปลาหมอ จะใช้ไส้เดือนหรือกุงเป็นเหยื่อเกี่ยวเบ็ดแขวนไว้ตามชายน้ำ หรือใช้พำหวดหญ้าให้เป็นทางยาวแหวกหญ้าให้เตียน แล้วปักเบ็ดไปตามทางก็ได้ ถ้าจะดักปลาช่อนจะใช้ปลากระดีเป็นๆ เกี่ยวเบ็ดที่หลังให้ปลายังดิ้นได้ ปลาช่อนจะมากินปลากระดีและติดเบ็ดในที่สุด

การขุดบ่อล่อ

เป็นวิธีการจับปลาที่ใช้ได้ตลอดปี โดยการขุดบ่อล่อไว้ตามชายคลองมีคันล้อมรอบบ่อ มีช่องเล็กๆ ให้ปลาเข้าออกได้ประมาณ 2-3 ช่อง ขนาดของบ่อล่อขึ้นอยู่กับฐานะของเจ้าของบ่อ ใครมีฐานะดีก็จะขุดบ่อได้ใหญ่โต แต่ถ้าใครมีที่ทำเลไม่ดีหรือฐานะไม่ดีก็จะขุดบ่อได้ขนาดเล็ก ซึ่งบ่อที่ใหญ่โตจะเปรียบกว่าบ่อเล็กมาก เพราะเมื่อการเก็บเกี่ยวข้าว เรียบร้อยในหน้าแล้ง น้ำในนา หรือทุ่งก็จะแห้ง ปลาจะมารวมกันอยู่ในคลองเกือบทั้งหมดเพื่อ อาศัยอยู่ในน้ำลึกปราศจากการ รบกวน หากใครขุดบ่อล่อไว้ลึกกว่าความลึกของคลองตามธรรมชาติ ปลา ก็จะพากันมาหลบอยู่ในบ่อ ล่อที่ขุดเอาไว้ พอ ตอนกลางคืนปลาจะออกมาหากินตามน้ำตื้น ส่วนตอนกลางวันก็จะกลับเข้าไปในบ่อ ที่ขุดล่อเอาไว้อีก เมื่อปลาจำนวนมากเข้ามารวมกันอยู่ในบ่อแล้ว เจ้าของบ่อก็จะใช้เผือกค่อยๆ ปิดปากบ่อที่เจาะออกคลองไว้ให้เสร็จโดยเร็วที่สุด เพื่อไม่ให้ปลาตกใจหนีออกจากบ่อ แล้วใช้ดินเหนียวปิดตามช่องให้สนิท ใช้ระหัดวิดน้ำให้แห้งจนสามารถจับปลาได้สะดวก¹

วิถีชีวิตกับลักษณะบ้านเรือน

ชาวบ้านในสมัย ก่อนนิยมสร้างบ้านเรือนริมคลอง อันเป็นธรรมชาติแวดล้อมที่สำคัญต่อการดำรงชีวิต เป็นแหล่งทรัพยากรธรรมชาติเพื่อการอุปโภคบริโภค ตลอดจนเป็นเส้นทางคมนาคมระหว่างชุมชน ลักษณะบ้านเรือนชนบทส่วนใหญ่เป็นเรือนใต้ถุนสูง หลังคาทรงจั่ว มุงด้วยจาก ฝาเรือนทำด้วยไม้เนื้อแข็ง หรือวัสดุประเภทอื่นๆ เช่น ไม้ไผ่ จาก

เรือนเหล่านี้จะแบ่งพื้นที่ใช้สอยเป็นส่วนต่างๆ ได้แก่ ชานเรือน ใช้เป็นพื้นที่รับแขกหรือใช้ทำงานบ้าน เช่น การสาน หรือทอเสื่อกก ถักสวิง ซ่อมแห ตัวเรือนใช้เป็นที่เก็บทรัพย์สิน พื้นที่พักผ่อน และครัวเป็นพื้นที่ประกอบอาหารในครอบครัว ภายในครัวจะประกอบด้วยเครื่องครัวหลายประเภท เช่น ภาชนะบรรจุอาหาร ครก เตาไฟ โถงน้ำ ซึ่งทั้งเตาไฟและโถงน้ำจะมีรูปแบบที่แตกต่างกันไปในแต่ละสมัยและเป็นเครื่องแสดงถึงพัฒนาการในแต่ละยุคได้ โดยเตาไฟในสมัยเก่ามักจะเป็นเตาพื้นที่ใช้พื้นที่หาได้จากท้องถิ่น เช่น พื้นจากไม้แสม ต้นโสน ทางมะพร้าว ส่วนพื้นจากไม้โก่งกางจะเป็นพื้นที่มีคุณภาพ

¹ ขอบ นาคสุข. (2546). เล่มเดิม. หน้า 27.

ดีกว่า มักจะเก็บไว้ขายมากกว่านำมาใช้ในครัวเรือน ยุคต่อมาเตาไฟจะเปลี่ยนเป็นเตาถ่าน และเปลี่ยนเป็นเตาแก๊ส จนถึงเตาไฟฟ้าในปัจจุบัน ส่วนโถ่งน้ำจะมีพัฒนาการมาจากโถ่งดินเผาสีขาวใบใหญ่จากปทุมธานี ต่อมากลายเป็นโถ่งมังกรจากราชบุรี และเป็นถังเก็บน้ำทำจากพลาสติกในปัจจุบัน

สำหรับชาวบางโฉงทั่วไปซึ่งมีอาชีพทำนา ทั้งคนและควายมักอาศัยอยู่ร่วมโรงนาเดียวกัน โดยชานาจะปลูกโรงยกพื้นกันฝาสี่ด้าน มุงหลังคาด้วยตบจากที่ซื้อมาจากพ่อค้าเรือเร่หรือจากตลาดปากน้ำซีกหนึ่งของโรงยกพื้น ชั้นเล็กน้อยประมาณไม่เกิน 1 เมตร อาจมีบันไดเตี้ยๆ ทำเป็นที่อยู่อาศัยของคนอีกซีกหนึ่งของโรงนาเป็นพื้นดินเรียบๆ ให้ควายอยู่ พอตกเย็นต้องสุ่มไฟให้ควานไถยุงในโรงนาเสียก่อน แล้วจึงนำควายไปผูกไว้ในโรงนาแล้วปิดประตูกันยุงเข้า¹ แต่บางบ้านก็อาจจะแยกบ้านคนออกจากคอกควายก็ได้ตามแต่ฐานะ

สำหรับชาวบางโฉงที่มีฐานะมักสร้างบ้านเป็นเรือนซึ่งมีความถาวรกว่าบ้านแบบโรง ลักษณะบ้านจะเป็นแบบทรงไทยโดยจะเป็นเรือนเดี่ยวหรือเรือนหมู่ก็ได้แต่ฐานะและขนาดของครอบครัว

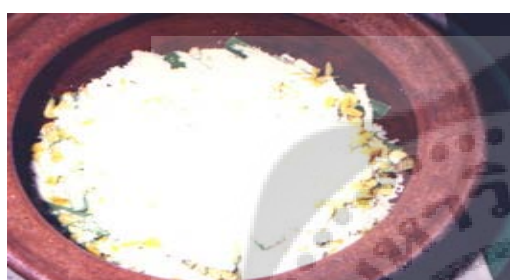
วิถีชีวิตกับอาหารพื้นบ้าน

ขนมดอกโสน

โสนเป็นพืชชนิดหนึ่งที่มีจำนวนมากในท้องทุ่งบางโฉง เนื่องจากภูมิประเทศเป็นที่ลุ่มชื้นแฉะ โดยในช่วงหน้าฝนช่วงเดือนสิงหาคม-ตุลาคม โสนจะออกดอกเหลืองอร่ามไปทั่วทุ่ง ดอกโสนสามารถนำมาทำอาหารได้หลายชนิด ทั้งอาหารคาว เช่น ผัดน้ำมันหรือลวก ราดด้วยกะทิสด ใช้กินกับน้ำพริกกะปิ ทอดกับไข่เช่นเดียวกับการทอดไข่เจียว หรือนำมาแกงส้มกับปลาหมอ มีรสชาติเผ็ด เปรี้ยว หวานกลมกล่อม นอกจากนี้ยังสามารถนำมาทำอาหารหวานที่เรียกว่าขนมดอกโสน ซึ่งเป็นที่นิยมทั่วไปในภาคกลางรวมถึงบางโฉงในอดีตด้วย

ขนมดอกโสนมีวิธีทำโดยเริ่มจากการรูดดอกโสนออกจากก้าน โดยเลือกดอกที่ยังไม่บานเต็มที่ ใช้แบ่งข้าวเจ้าผสมกับมะพร้าวขูด ดอกโสน น้ำเกลือ และน้ำมะพร้าวเล็กน้อย ผสมคลุกเคล้าให้เข้ากัน โดยพยายามอย่าให้ดอกโสนช้ำเพราะจะทำให้เหม็นเขียว แล้วนำไปนึ่งให้สุก รับประทานกับน้ำตาลปีบหรือน้ำตาลทรายก็ได้

¹ สภาวัฒนธรรมอำเภอบางพลี. (2553). เล่มเดิม. หน้า 25.

ภาพประกอบ 6 การทำขนมดอกโสน

ที่มา: เอื้อเฟื้อภาพโดย อ.มาลัย เสนีชัย

ขนมสายบัว

บัวเป็นอีกหนึ่งพืชพรรณที่มีอยู่เป็นจำนวนมากตามท้องทุ่งบางโนนง ทั้งบัวขาวและบัวแดง สามารถนำสายบัวทั้งสองชนิดมาประกอบอาหารได้ ทั้งอาหารคาว เช่น สายบัวต้มกะทิปลาทุ แกงส้มปลาช่อนกับสายบัว สายบัวผัดน้ำมัน หรือกินสดๆ กับน้ำพริก และอาหารหวาน เรียกว่า ขนมสายบัว ซึ่งมักใช้สายบัวสีแดง ซึ่งมีเนื้อละเอียดกว่าสายบัวสีขาวและเนื้อไม่เหนียว

ขนมสายบัวมีวิธีการทำ คือ ถอนสายบัวขึ้นมาแล้วแกว่งน้ำให้โคลนหลุด นำมาล้างให้สะอาด แล้วลอกเปลือกสายบัวออก นำมาหักเป็นท่อนๆ แล้วนำไปตำให้ละเอียด กรองด้วยผ้าขาวบางบีบคั้นเอาน้ำออกแล้วนำเนื้อสายบัวผสมกับแป้งข้าวเจ้า ใส่น้ำตาลบีบแล้วนวดให้เข้ากัน ใส่มะพร้าวชูดคลุกเคล้าให้เข้ากัน ท่อใบตองแบบทรงสูงและกลัดด้วยไม้กลัด แล้วเรียงลงในรังถึงหนึ่งประมาณ 15 นาที ขนมก็จะสุก โดยรูปร่างหน้าตาของขนมสายบัวจะมีลักษณะคล้ายกับขนมกล้วย

ภาพประกอบ 7 การทำขนมสายบัว

ที่มา: เอื้อเฟื้อภาพโดย อ.มาลัย เสนีชัย

สำหรับอาหารคาวนั้นก็มีหลากหลายประเภทที่ชาวบางโจลงนิยมทำรับประทานกันในบ้าน ได้แก่ แกงจืดวุ้นเส้น แกงคั่วสับปะรด และแกงเผ็ดปลากระเบน¹

แกงจืดวุ้นเส้นใส่กะทิ

แกงจืดวุ้นเส้นของชาวบางโจลงเป็นแกงใส่น้ำกะทิ บางที่เรียกว่า แกงร้อน มีวิธีทำคือ ชูดมะพร้าว คั้นกะทิด้วยกระชอน กรองด้วยผ้าขาวบาง แล้วเอาน้ำกะทิไปตั้งไฟ ใส่หอมแดงทุบ พอน้ำกะทิเดือดใส่กุ้งแห้ง ถั่วลิสง ดอกไม้จีน ฟองเต้าหู้ ปรุงรสด้วยน้ำตาล เกลือ แล้วใส่วุ้นเส้น รับประทานตอนร้อนๆ มีรสชาติหวานนำ เป็นอาหารคาวที่คล่องคอดี

¹ แลหลังบางโจลง. หน้า 29-32.

แกงคั่วสับปะรด

แกงคั่วสับปะรดของชาวบางโหลงจะนิยมใส่ปลาเค็มที่เรียกว่าปลาช่อนปอก ซึ่งเป็นปลาช่อนตัวเล็ก ๆ มาคั่วกับใส่พุงออกแล้วล้างน้ำจนสะอาด โดยเอาปลาใส่ตะกร้าล้างปลาที่สานด้วยไม้ไผ่แช่ล้างในคลอง แล้วเอาพุงปลาช่อนไปหมักเกลือไว้ 1 คืน พอเช้าก็นำมาผัดพุงปลากับพริกแกง รสชาติเผ็ด เค็ม หวานเล็กน้อย กินกับมะม่วงขบเผาะ ส่วนเนื้อปลาช่อนปอกก็ทำปลาเค็มไว้ทำแกงคั่วสับปะรด

แกงคั่วสับปะรดมีวิธีทำคือ เริ่มจากโขลกพริกแกงจนละเอียดเตรียมไว้ แล้วเอาปลาเค็มมาล้างน้ำ แช่ไว้สักครู่ให้เนื้อปลาอ่อนตัว หั่นเฉียง ๆ ชิ้นพอคำ แล้วนำสับปะรดมาหั่นเป็นชิ้นเล็ก ๆ โดยใช้ทั้งน้ำและเนื้อ แต่ไม่ใช่แกนกลาง พอเตรียมเครื่องปรุงเสร็จก็จะลงมือแกงโดยการเอาน้ำพริกแกงคั่วที่ตำไว้ละลายน้ำกะทิตั้งไฟจนเดือด ใส่ปลาเค็มและสับปะรด คนให้เข้ากัน รอให้เดือดจนกะทิแตกมัน แล้วปรุงรสด้วยน้ำตาลปีบ น้ำปลา น้ำมะขามเปียก มีรสชาติหวานเปรี้ยวเค็ม

แกงเผ็ดปลากะเบน

ชาวบางโหลงจะรอซื้อปลากะเบนจากเรือพ่อค้าที่มาขายในคลองบางโหลง เพราะปลากะเบนเป็นปลาทะเล ใครที่มีแผลตามตัวก็จะถูกห้ามกินปลากะเบนเพราะจะทำให้แผลพุพองหายช้าและมีอาการคัน วิธีทำแกงเผ็ดปลากะเบนจะเริ่มด้วยการโขลกพริกแกงเตรียมไว้ แล้วคั้นกะทิ 2 ถ้วย จากนั้น 1 ถ้วย หั่นปลากะเบนอย่างสุกเป็นชิ้นพอคำ แล้วเอากะทิตั้งไฟให้เดือด ช้อนหัวกะทิสักกะทะ ใช้ไฟแรง ผัดเครื่องแกงให้หอม แล้วนำเนื้อปลากะเบนลงผัด ใส่ใบมะกรูดให้มีกลิ่นหอม ปรุงรสน้ำปลา น้ำตาล คนให้เข้ากัน โรยหน้าด้วยใบมะกรูด พริกชี้ฟ้าแดงเขียว และใบโหระพา

กล่าวโดยสรุป อาหารพื้นบ้านของชาวบางโหลงจะเน้นวัตถุดิบจากธรรมชาติที่ไม่ต้องซื้อหาเป็นหลัก แต่จะเก็บพืชผักหรือหาปลาจากธรรมชาติที่มีในท้องถิ่นมาประกอบอาหาร วิธีการทำก็จะเน้นทำกินอย่างง่าย ๆ เช่น ตำน้ำพริก ผักจิ้ม ปลาเค็มย่างหรือทอด ส่วนแกงต่างๆ ที่มีวิธีการทำยุ่งยาก เช่น แกงกะทิ ชาวบ้านมักทำในโอกาสพิเศษ เช่น การทำใส่บาตรในงานบุญมากกว่าทำกินในชีวิตประจำวัน

ปัจจุบัน แม้ว่าอาหารพื้นบ้านภาคกลางเหล่านี้จะยังมีทำกันอยู่ แต่นับวันจะค่อย ๆ หายไปจากสังคมไทย เช่น ขนมสายบัว ซึ่งอาจหายไปเพราะบัวมีจำนวนลดลงเนื่องจากสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนไป ส่วนแกงคั่วสับปะรด ซึ่งเป็นสูตรเฉพาะท้องถิ่น และปลากะเบนคนปัจจุบันก็ไม่นิยมรับประทาน โดยเฉพาะแกงจืดวุ้นเส้นใส่กะทิ ซึ่งปัจจุบันหารับประทานไม่ได้แล้ว หากไม่มีการบันทึกวิธีการทำไว้ วันหนึ่งก็อาจหายสาบสูญไป ผู้วิจัยจึงเก็บบันทึกข้อมูลเหล่านี้ไว้เพราะอาหารพื้นบ้านที่เกิดจากภูมิปัญญาชาวบ้านก็คือส่วนหนึ่งของประวัติศาสตร์ท้องถิ่นเช่นกัน

วิถีชีวิตกับลำคลอง

ชาวบางโหลงใช้คลองเป็นเส้นทางหลักในการเดินทางไปยังที่ต่างๆ ทั้งใกล้และไกล ชาวบ้านจะใช้ทั้งการแจวและพายเรือ เนื่องจากในสมัยก่อนการคมนาคมทางน้ำยังเป็นเส้นทางที่สำคัญที่สุด เพราะประเทศไทยมีแม่น้ำลำคลองมากมาย ครอบคลุมเกือบทุกส่วนของท้องถิ่น ในบางโหลงมีลำคลองไหลผ่านชุมชนมากกว่า 20 สาย การคมนาคมทางน้ำจึงเป็นที่นิยมและมีบทบาทมากกว่าทางอื่น เนื่องจากถนนหนทางยังไม่เจริญเหมือนในปัจจุบัน

พาหนะที่สำคัญที่สุดในสมัยก่อนก็คือเรือ ซึ่งมีหลากหลายชนิด มีทั้งเรือขุดจากซุงทั้งต้น และเรือต่อ ได้แก่ เรือบด เรือมาด เรือเอี่ยมจุ่น เรืออีแปะ เรือประทุน เรือโอหรือเรือเพรียวสำหรับการบิณฑบาตทางเรือของพระวัดบางโหลงในและวัดบางโหลงนอก และเรือมาดขนาดใหญ่สำหรับชาวบ้านขนข้าวเปลือกจากที่นามายังบ้านด้วย

เรือมีได้เป็นเพียงพาหนะสำคัญที่ใช้ในชีวิตประจำวันเพียงอย่างเดียว แต่มีบทบาทอยู่เกือบทุกกิจกรรมของสังคมสมัยก่อน โดยเฉพาะงานประเพณีต่างๆ ทั้งการทอดกฐินทางน้ำ การแข่งเรือ การบิณฑบาตทางเรือ การรับบัวของบางพลี เรือจึงมีความสำคัญในแง่ของการสืบสานประเพณีของชาวบ้านด้วย

สำหรับการคมนาคมทางบกพอมีบ้าง แต่ส่วนใหญ่เป็นระยะทางสั้นๆ ที่ชาวบ้านใช้เดินลัดทุ่งไปยังหมู่บ้านหรือชุมชนที่อยู่ใกล้กัน สามารถเดินไปได้ในช่วงฤดูแล้ง พอถึงฤดูฝนน้ำก็อาจท่วมและบางพื้นที่มีหญ้าขึ้นรกเดินทางไม่สะดวก ทำให้การคมนาคมทางบกในฤดูฝนไม่ค่อยเป็นที่นิยมมากนัก

วิถีชีวิตกับวัดและศาลเจ้า

สถานที่สำคัญและศักดิ์สิทธิ์ของชาวบางโหลงซึ่งเป็นสังคมชาวพุทธ ก็คือ วัดประจำชุมชนซึ่งมีอยู่ 2 วัด อัน เป็นสถาบันหลัก ของ ชาวบางโหลง ที่ส่วนใหญ่ เป็นชาวชนบทผู้มีจิตศรัทธาในพระพุทธศาสนาถือเป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ เป็นเสมือนเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจสำหรับทุกคน นับแต่โบราณคนไทยส่วนใหญ่จะมีความคุ้นเคยกับวัดมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันถือเป็นสิ่งสำคัญและเป็นสถาบันหลักที่อยู่คู่กับคนไทยมาช้านาน คนไทยจะไปวัดเพื่อทำพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนากันส่วนใหญ่ โดยมีทั้งพิธีกรรมที่เป็นมงคลและอวมงคล พิธีมงคล ได้แก่ การอุปสมบท การเวียนเทียน ส่วนพิธีอวมงคล ได้แก่ งานศพ เป็นต้น คนไทยจะให้ความเคารพแก่วัดเป็นอันมาก เพราะวัดถือเป็นสถานที่ที่ศักดิ์สิทธิ์และเป็นสิ่งที่ควรเคารพในความนึกคิดของพุทธศาสนิกชน

การสร้างวัดจะเกิดขึ้นได้โดยคนที่มีทรัพย์สินมากหรือผู้นำในแต่ละชุมชน บางแห่งอาจเกิดขึ้นจากการรวมเงินของผู้มีจิตศรัทธา รวมไปถึงการสร้างวัดจากพระบรมราชโองการของพระมหากษัตริย์ที่โปรดเกล้าฯ ให้สร้างขึ้นเพื่อทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาในฐานะอัครศาสนูปถัมภก แต่ไม่ว่าจะเกิดขึ้นจาก

ใครเป็นผู้สร้าง วัดก็ยังคงเป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ในความรู้สึกของคนไทย ตลอดจนเป็นสถานที่ทำพิธีต่างๆ ตลอดช่วงชีวิตของคนรุ่นสู่รุ่น วัดจึงเป็นสถานที่ซึมซับและถ่ายทอดถึงความเป็นมาของการตั้งถิ่นฐานของชุมชน และวิถีการดำรงชีวิตของผู้คนมาโดยตลอด

ในชุมชนบางโหลง มีวัดสำคัญอยู่ 2 แห่งที่เก่าแก่ และมีความสำคัญเป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจของคนในท้องถิ่น ได้แก่ วัดบางโหลงใน วัดบางโหลงนอก และยังมีศาลเจ้า คือ ศาลพ่อหลวงคงเพชรที่คนในชุมชนให้ความเคารพนับถืออีกด้วย

วัดบางโหลงใน

วัดบางโหลงใน ตั้งอยู่เลขที่ 36 หมู่ 2 บ้านบางโหลง ถนนบางนา- บางปะกง กิโลเมตรที่ 16 ตำบลบางโหลง อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ สังกัดคณะสงฆ์มหานิกาย มีที่ดินตั้งวัดเนื้อที่ 47 ไร่ 2 งาน 80 ตารางวา มีพื้นที่ด้านทิศเหนือติดต่อกับคลองบางโหลง ด้านทิศใต้ติดต่อกับคลองอ้อมวัด ด้านทิศตะวันออกติดต่อกับคลองบางโหลง ด้านทิศตะวันตกติดต่อกับคลองวัดอ้อม มีที่ธรณีสงฆ์จำนวน 124 ไร่ 3 งาน 76 ตารางวา

วัดบางโหลงใน สันนิษฐานว่า สร้างตั้งแต่ปลายสมัยกรุงศรีอยุธยา เนื่องจากมีประกาศในราชกิจจานุเบกษาโดยกรมการศาสนารับรองการก่อตั้งวัดใน พ.ศ. 2301 เดิมมีนามว่า “วัดเกาะแก้วสว่างอารมณ์” เนื่องจากมีลักษณะเป็นเกาะล้อมรอบด้วยน้ำ ต่อมาได้เปลี่ยนเป็นวัดบางโหลงใน สันนิษฐานว่า เพื่อให้ตรงกับชื่อตำบลที่ตั้งวัด¹

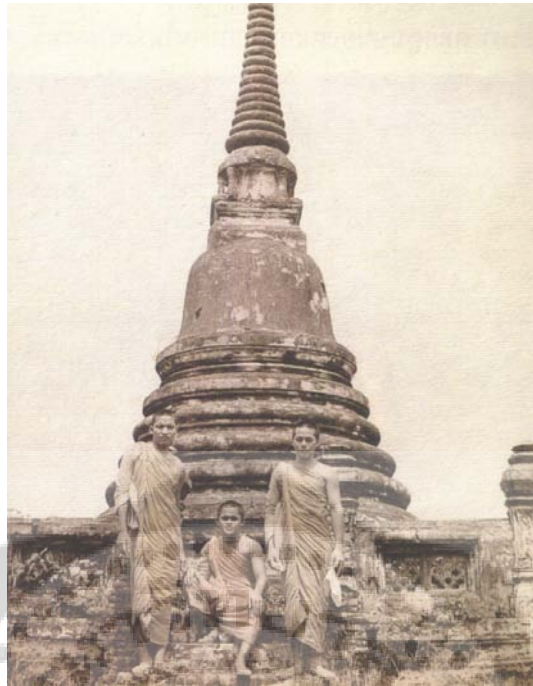
พื้นที่ตั้งวัดมีลักษณะเป็นที่ราบลุ่ม เป็นเกาะสามเหลี่ยมมีน้ำล้อมรอบ สามารถเดินทางได้สะดวกทั้งทางน้ำและทางบก ภายในวัดมี สิ่งก่อสร้างรุ่นเก่า 2 หลัง คือ เจดีย์ใหญ่ 1 องค์ ซึ่งค่อนข้างชำรุด ปัจจุบันได้มีการสร้างเจดีย์ใหม่ครอบของเดิมไว้ และมีอุโบสถหลังเก่าซึ่งเชื่อว่าสร้างสมัยแรกก่อตั้งวัด ซึ่งปัจจุบันได้บูรณะเพิ่มเติมมาตามลำดับ และใช้เป็นวิหารประดิษฐานพระพุทธรูปต่างๆ รวมทั้ง หลวงพ่อเพชร ซึ่งเป็นที่เคารพสักการะของชาวบางโหลงมาช้านาน ตลอดจนใช้เป็นสถานที่ให้ญาติโยมถวายสังฆทานด้วย

วัดบางโหลงในได้รับวิสุงคามสีมาเมื่อวันที่ 2 กุมภาพันธ์ 2499 และได้เปิดสอนพระปริยัติธรรม ตั้งแต่ พ.ศ. 2474² รวมถึงได้สนับสนุนการศึกษาของชาติโดยให้ทางราชการสร้างโรงเรียนประชาบาล ระดับประถมศึกษาขึ้นในวัดด้วย

¹ สภาวัฒนธรรมอำเภอบางพลี. (2553). เล่มเดิม. หน้า 39.

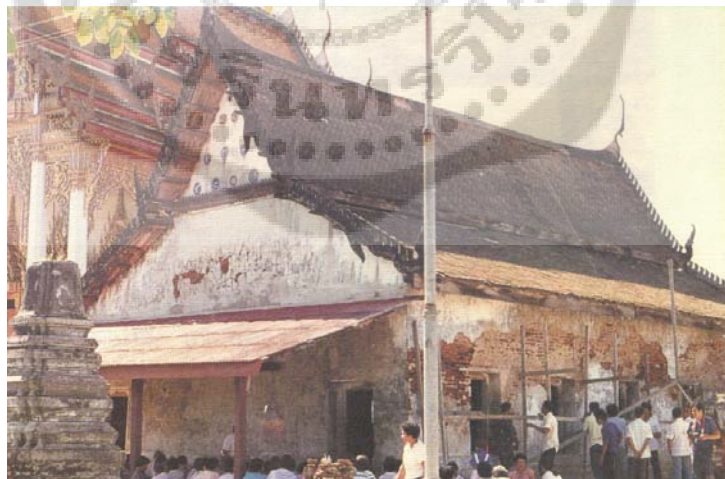
² แหล่งเดิม. หน้า 83.

ภาพประกอบ 8 พระเจดีย์องค์เก่า

ที่มา: แลหลังบางโจลง. (2543). หน้า 4.

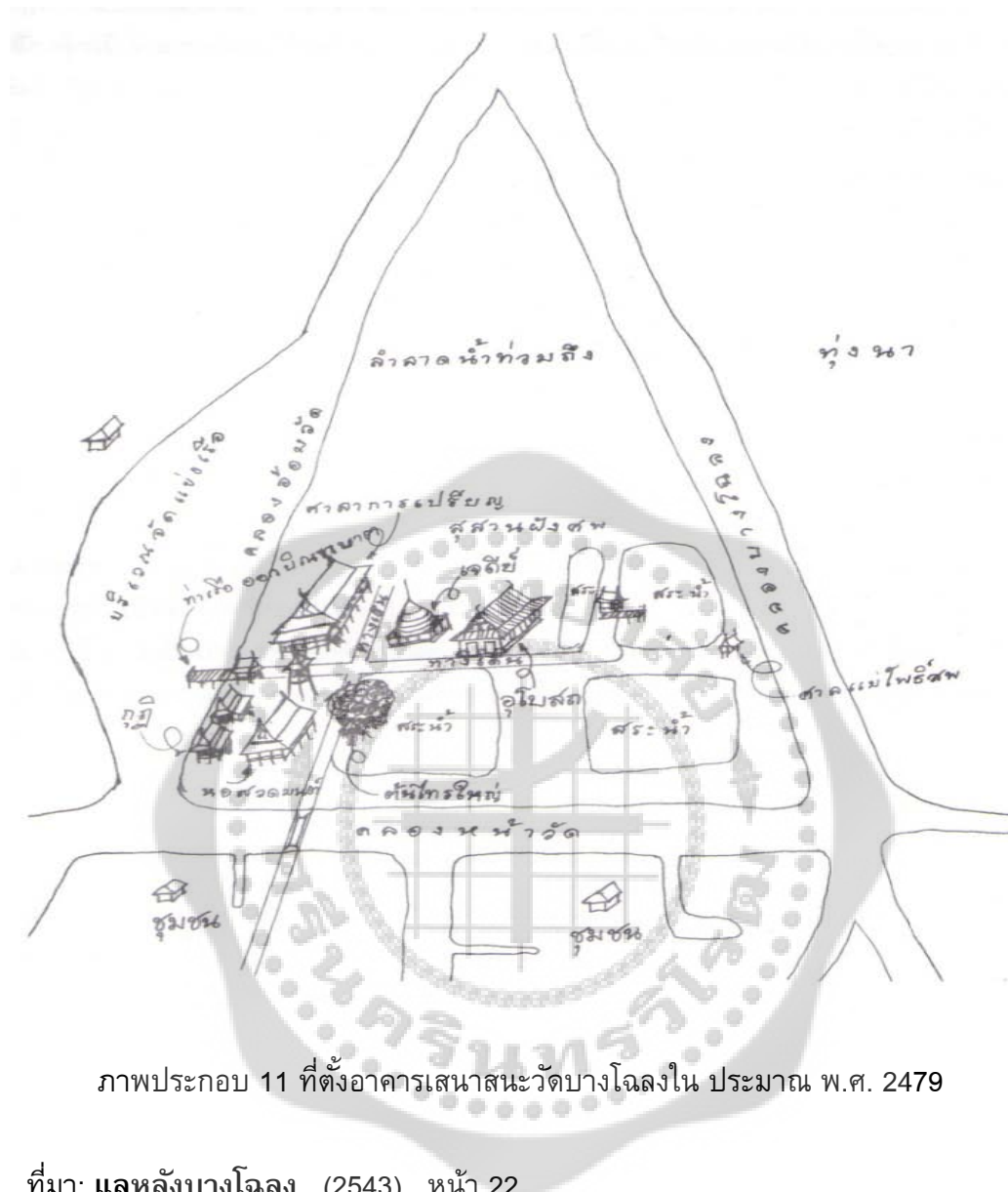
ภาพประกอบ 9 พระอุโบสถหลังเก่า

ที่มา: แลหลังบางโจลง. (2543). หน้า 4.

ภาพประกอบ 10 หลวงพ่อเพชร

ที่มา: แลหลังบางโจลง. (2543). หน้า 3.

ภาพประกอบ 11 ที่ตั้งอาคารเสนาสนะวัดบางโจลงใน ประมาณ พ.ศ. 2479

ที่มา: แลหลังบางโจลง. (2543). หน้า 22.

วัดบางโจลงนอก

วัดบางโจลงนอกตั้งอยู่ริมคลองบางโจลง เลขที่ 60 บริเวณหมู่ที่ 1 ตำบลบางโจลง สังกัดคณะสงฆ์มหานิกาย มีพื้นที่ประมาณ 41 ไร่เศษ ที่ธรณีสงฆ์ 25 ไร่ 2 งาน¹ ทางทิศเหนือติดกับคลองบางกะสี ทิศใต้ติดกับคลองบางโจลง และทางทิศตะวันตกติดคลองสำโรง พื้นที่ส่วนหนึ่งของวัดแบ่งให้สร้างโรงเรียนชื่อว่า โรงเรียนวัดบางโจลงนอก วัดบางโจลงนอกตั้งอยู่ริมคลองบางโจลงส่วนที่ต่อเนื่องมาจาก

¹ สภาวัฒนธรรมอำเภอบางพลี. (2553). เล่มเดิม. หน้า 83.

คลองสำโรง ซึ่งเป็นคลองสาขาสายหนึ่งของแม่น้ำเจ้าพระยา ชาวบ้านจึงนิยมเรียกอีกชื่อหนึ่งว่าวัดปากคลอง ต่อมาภายหลังเปลี่ยนชื่อเป็นวัดบางโจลงนอก¹

จากการสืบค้นและสอบถามรวมไปถึงการรวบรวมข้อมูลจากแหล่งข้อมูลต่างๆ ไม่พบหลักฐานที่ชัดเจนว่าวัดบางโจลงนอกเริ่มสร้างขึ้นในสมัยใด แต่สันนิษฐานได้ว่าน่าจะสร้างในสมัยกรุงศรีอยุธยา ตอนปลาย ต่อมาชาวผู้ทำนุบำรุงรักษาจึงกลายเป็นวัดร้าง อยู่ท่ามกลางดงไม้ ภายในอุโบสถมีหลวงพ่อกวายเป็นพระประธาน มีขนาดหน้าตักกว้าง 49 นิ้ว เดิมประดิษฐานอยู่กลางแจ้งมีต้นไม้ขึ้นรก ถูกแดดฝนจนเห็นปูนสีขาวกะเทาะที่องค์พระจึงเรียกว่าหลวงพ่อกวาว ซึ่ง ชาวบ้านทั้งชาวบางโจลงและชุมชนใกล้เคียงต่างให้ความเคารพนับถือเป็นอย่างมาก สำหรับความเป็นมาของหลวงพ่อกวาวนั้นไม่มีหลักฐานที่แน่ชัดพอจะเชื่อถือได้ว่าหลวงพ่อกวาวนั้นมีความเป็นมาอย่างไร หรือสร้างขึ้นสมัยใด² แต่จากการสอบถามพระสงฆ์และฆราวาสในบางโจลงนอก ต่างกล่าวเป็นเสียงเดียวกัน ว่า ตั้งแต่เกิดมาจำความได้ก็เห็นหลวงพ่อกวาวแล้ว

หลังจากวัดบางโจลงนอกเป็นวัดร้าง ประมาณ พ.ศ. 2460 มีพระมาจำพรรษารูปแรกคือหลวงพ่อนุ่ม ซึ่งเข้ามาดูแลวัด แต่ พ.ศ. 2464 ท่านได้มรณภาพ วัดจึงถูกทิ้งร้างไปอีกเป็นสิบปี จนประมาณ พ.ศ. 2476 มีหลวงพ่อเจื้อย นนทอุดม เจ้าอาวาสวัดบางโจลงใน องค์ที่ 15 แล่นเรือประทุนเข้ามาในคลอง เพื่อมาชักชวนประชาชนให้ร่วมกันปฏิสังขรณ์วัดร้างแห่งนี้ โดยทำหลังคาบังแดดฝนให้แก่หลวงพ่อกวาวและมีการบูรณปฏิสังขรณ์มาตามลำดับจนมีสภาพดีขึ้น

ภาพประกอบ 12 วัดบางโจลงนอก

ที่มา: ถ่ายโดย เพชรณภัค นามแสงผา. วันที่ 15 กันยายน 2551.

ภาพประกอบ 13 หลวงพ่อขาว พระประธานในอุโบสถวัดบางโจลงนอก

ที่มา: ถ่ายโดยเพชรณภัค นามแสงผา. วันที่ 15 กันยายน 2551.

ศาลพ่อหลวงคงเพชร

ศาลพ่อหลวงคงเพชร ตั้งอยู่ที่ริมฝั่งคลองบางโจลงด้านทิศตะวันตก หมู่ 1 ตำบลบางโจลง อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ

ตามตำนานที่เล่าต่อๆ กันมาในชาบบางโจลงกล่าวไว้ว่า เจ้าพ่อหลวงคงเพชรเป็นแม่ทัพที่มีฝีมือในสมัยสุโขทัย ชาวสุโขทัยจึงได้จัดทำศาลเจ้าพ่อหลวงคงเพชรขึ้นเป็นที่สักการบูชา ต่อมาเมื่อชาวบ้านในตำบลบางโจลง ได้เดินทางไปนมัสการศาลเจ้าพ่อหลวงคงเพชรที่จังหวัดสุโขทัย ได้เห็นถึงความศักดิ์สิทธิ์ของท่านจึงได้อัญเชิญเจ้าพ่อหลวงคงเพชรมาประดิษฐานที่ตำบลบางโจลง

ตามความเชื่อของชาบบางโจลงนั้นเชื่อว่า ในแต่ละปีดวงวิญญาณเจ้าพ่อหลวงคงเพชรจะเสด็จจากสุโขทัยเพื่อมา ประดิษฐานที่ตำบลบางโจลงปีละ 2 วัน คือวันที่ 22-23 เดือนเมษายนของทุกปี ชาวบ้านจึงช่วยกันจัดพิธีสงฆ์น้ำพ่อหลวงคงเพชรขึ้น ซึ่งเป็นประเพณีเก่าแก่ของชาบบางโจลงที่ได้ทำสืบเนื่องกันมานับร้อยปี จนถึงปัจจุบันชาบบางโจลงก็ยังคงสืบสานประเพณีดังกล่าวไว้อย่างเหนียวแน่น โดยในวันที่ 22 เมษายน ของทุกปี ชาวบ้านจะเชิญธงขึ้นเป็นสัญลักษณ์ของงาน พอเช้าวันที่ 23 เมษายน จะมีพิธีทำบุญเลี้ยงพระ มีการจัดเครื่องเช่นสังเวทมามบูชาที่ศาลพ่อหลวง ในตอนบ่ายมีพิธีส่งเรือ โดยการนำเครื่องเช่นใส่เรือจำลองไปวางที่ทางสามแพร่งเพื่อสะเดาะเคราะห์ หลังจากนั้นจะอัญเชิญพ่อหลวงคงเพชรและเจว็ดอื่นๆ แห่รอบศาลให้ประชาชนสงฆ์น้ำด้วยน้ำอบไทย เมื่อเสร็จพิธีสงฆ์น้ำ

ประชาชนจะได้รับผ้าแดงซึ่งเชื่อกันว่าช่วยป้องกันอันตรายต่างๆ ได้ และร่วมกันรับประทานข้าวผัดที่ผ่านพิธีแล้วเพื่อเป็นสิริมงคล¹

นอกจากประเพณีการสงฆ์นำฟ้อหลวงคงเพชรแล้ว ตลอดปีจะมีชาวบ้านทั้งจากบางโฉงและตำบลใกล้เคียงมากราบขอพรจากฟ้อหลวงคงเพชรอยู่เป็นประจำ เพื่อความเป็นสิริมงคล ความปลอดภัยแก่ตนเองและครอบครัว ตลอดจนเพื่อขอให้ฟ้อหลวงช่วยเหลือในกิจการงาน การเรียน ตลอดจนความมุ่งหมายอื่นๆ ซึ่งก็มักได้ตามความประสงค์ โดยเฉพาะความมุ่งหมายที่ไม่ขัดต่อหลักศีลธรรม ตัวอย่างความศักดิ์สิทธิ์ของฟ้อหลวง ก็คือ เมื่อชาวบ้านพายเรือไปในคลองสำโรงแล้วสวนกับเรือใหญ่มีคลื่นลมแรงพัดมาปะทะเรือจนเรือทำท่าจะล่ม ชาวบ้านตกใจกลัวร้องเรียกว่าฟ้อหลวงช่วยลูกด้วย คลื่นลมแรงนั้นก็มลายหายไปทำให้รอดพ้นจากเรือล่มมาได้ กลายเป็นเรื่องปาฏิหาริย์ที่เล่าสู่กันฟังถึงความศักดิ์สิทธิ์ของฟ้อหลวงคงเพชร

จากการสอบถามชาวบางโฉงพบว่า สิ่งที่ไม่นิยมหรือไม่ควรมาบนบานต่อฟ้อหลวงมีอยู่ประการหนึ่ง ก็คือ การขอให้รอดพ้นจากการเป็นทหารในวัน เกณฑ์ทหาร เนื่องจากเท่าที่ผ่านมาก็ไม่เคยมาบนบานต่อฟ้อหลวงขอให้รอดพ้นจากการเป็นทหารแล้วมักจะต้อง เป็นทหารทุกราย ซึ่งชาวบ้านเชื่อกันว่าฟ้อหลวงคงเพชรท่านเป็นทหารระดับแม่ทัพในสมัยสุโขทัย ท่านจึงชอบให้ชายไทยเป็นทหาร ผู้ใดมาบนไม่ยอมเป็นทหารจึงต้องได้เป็นทุกราย² จนกลายเป็นสิ่งที่รู้กันในชุมชนแห่งนี้ว่า หากจะบน ให้รอดพ้นจากการถูกเกณฑ์ทหารควรไปบนที่ศาลอื่น

¹ ศูนย์วัฒนธรรมอำเภอบางพลี. (ม.ป.ป.). เล่มเดิม. หน้า 39.

² อำไพ ล้าลอง. (2551, 15 สิงหาคม). สัมภาษณ์โดย เพชรณภัค นามแสงผา ที่โรงเรียนพุลเจริญวิทยาคม ต.บางโฉง อ.บางพลี จ.สมุทรปราการ.

ภาพประกอบ 14 ศาลพ่อหลวงคงเพชร

ที่มา: แลหลังบางโหลง. (2543). หน้า 13.

วิถีชีวิตกับคติความเชื่อ ประเพณี วัฒนธรรม

ประเพณี วัฒนธรรมของชาวบางโหลงส่วนใหญ่เหมือนกับสังคมชนบททั่วไป ได้แก่ งานทำบุญ บ้าน งานบวช งานแต่ง งานโกนจุก งานศพ เป็นต้น ส่วนวัดจะมีงานเปิดทองพระบาท ซึ่งจัดขึ้นที่วัดบางโหลงในในวันขึ้น 3 ค่ำ เดือน 3 ซึ่งยังมีอยู่จนถึงปัจจุบัน แต่ก่อนข้างจะจัดเป็นงานภายในโดยจัดคู่กับงานศาลแม่โพสพซึ่งตั้งอยู่ที่วัดบางโหลงในเช่นกัน และมีงานประจำปีที่วัดซึ่งจะจัดกัน 3 วัน 3 คืน มีมหรสพต่างๆ เช่น ลิเก ภาพยนตร์กลางแปลง¹ งานเหล่านี้ถือเป็นงานใหญ่โดยต้องจัดเตรียมงานมาก่อนหน้านั้นหลายวัน และต้องมีแม่งานในการจัดการเรื่องต่างๆ โดยเฉพาะเรื่องอาหารการกินซึ่งต้องทำกันเองทั้งหมด และแทบทุกงานมักจะมีการทำขนมจีน โดยการนำข้าวสารไปแช่น้ำประมาณ 3 วันโดยคลุมใบตองไว้ ตากแดดให้ข้าวเปียกยุ่ยกลายเป็นแป้ง แล้วตม้มน้ำให้เดือดเพื่อปั้นแป้ง ตำและนำมายีให้เป็นเส้นขนมจีน พอตอนหลังเปลี่ยนมาใช้ที่โม่ โม่แป้งจากข้าวเจ้าแทนเพื่อความสะดวกรวดเร็ว

สำหรับพาหนะที่ใช้เวลามีงานเทศกาลต่างๆ ซึ่งมักจัดที่วัด ถ้าเป็นฤดูแล้งน้ำแห้งจะใช้วิธีเดินเท้า ถ้ามีน้ำจะใช้เรือเป็นพาหนะทั้งงานบวช กฐิน ผ้าป่า จะใช้เรือมาดใหญ่ๆ แจวไปร่วมทำบุญและไปเที่ยวงานด้วย

¹ ชื่น ชมมาลี. (2554, 24 กรกฎาคม). สัมภาษณ์โดย เพชรณภัค นามแสงผา ที่วัดบางโหลง ใน ต.บางโหลง อ.บางพลี จ.สมุทรปราการ.

ประเพณีทอดกฐิน ผ้าป่า

ในช่วงเทศกาลทอดกฐิน ชาวบ้านบางโฉลงนิยมทอดกฐินและผ้าป่าไปพร้อม ๆ กัน โดยมักเป็นการทอดกฐินทางเรือ เนื่องจากในอดีตการคมนาคมทางน้ำสะดวกกว่าทางบก

ในพิธีทอดกฐินผ้าป่า จะมีการตระเตรียมการล่วงหน้าหลายวัน โดยชาวบ้านจะช่วยกันตกแต่งเรือมาดเพื่อเข้าร่วมขบวนแห่ โดยในวันพิธีเรือแต่ละลำที่เข้าขบวนแห่จะโยงต่อกันเป็นแถวยาวด้วยเชือกเส้นเดียวกัน แล้วพายไปพร้อม ๆ กัน โดยใช้เสียงบอกเป็นสัญญาณ ลำประธานที่มีองค์กฐินจะประกอบด้วยผ้าไตรครบ ทั้งสบง จีวร สังฆาฏิ เครื่อง อัฐบริขาร ที่สำคัญจะต้องอัญเชิญพระพุทธรูปนำหน้าด้วย นอกจากนี้ยังมีเครื่องผ้าป่าซึ่งอาจเป็นสบงหรือผ้าอาบน้ำฝนสำหรับทอดตามหลังกฐิน¹ จะมีการสวมมนต์เย็นที่บ้านเจ้าภาพ ตกบ่ายจะมีการแข่งเรือที่ร่วมขบวนกันมาอย่างคับคั่ง มีการละเล่นพื้นบ้านภาคกลาง เช่น การเล่นลำตัดในเรือ และมีชาวบ้านพายเรือมาดูกันอย่างสนุกสนาน การทอดกฐินผ้าป่าจึง เป็นประเพณีที่ชาวบางโฉลงได้รับทั้งบุญกุศลในการ สืบทอดและ ทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา และได้รับทั้งความสนุกสนานผ่อนคลายจากการทำงานหนักมาตลอดทั้งปี

ประเพณีรับบัว

ประเพณีรับบัว หรือประเพณีโยนบัว เป็นประเพณีเก่าแก่ที่สืบทอดกันมาตั้งแต่โบราณของชาวอำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ เป็นประเพณีที่เกิดขึ้นจากความผูกพันระหว่างชาวไทยและมอญ แต่เพิ่งปรากฏหลักฐานประมาณ พ.ศ. 2467 โดยจะจัดขึ้นในวัน 13-14 ค่ำ เดือน 11 ของทุกปี² จากคำบอกเล่าของผู้อาวุโสชาวบางพลี ได้เล่าให้ฟังเกี่ยวกับประเพณีรับบัวว่า สมัยก่อนอำเภอบางพลีมีดอกบัวมากมายตามลำคลอง หนองบึงต่างๆ เป็นที่ต้องการของพุทธศาสนิกชนที่จะนำไปบูชาพระ เหตุที่มีประเพณีรับบัวเกิดขึ้นเพราะความมีน้ำใจที่ดีต่อกันระหว่างคนไทยในอำเภอบางพลีกับคนมอญพระประแดงและชาวอำเภอมือเมืองสมุทรปราการ โดยชาวมอญที่ทำนาอยู่ตำบลบางแก้ว ในช่วงออกพรรษาจะกลับไปทำบุญที่อำเภพระประแดง จะต้องเก็บดอกบัวเพื่อไปบูชาพระคาถาพัน ที่ปากลัดและบูชาพระในเทศกาลออกพรรษา ตลอดจนถวายแด่พระสงฆ์และฝากเพื่อนบ้าน ดังนั้น ในวันขึ้น 13 ค่ำ เดือน 11 ชาวมอญพระประแดงและชาวอำเภอมือเมืองสมุทรปราการ จะชักชวนกันพายเรือมาตามลำคลองสำโรงเพื่อมาเก็บดอกบัว เมื่อเก็บได้เพียงพอแล้วก็จะเดินทางกลับบ้านในวันรุ่งขึ้น คือวันขึ้น 14 ค่ำ เดือน 11

ต่อมา ชาวอำเภอบางพลีมีน้ำใจที่จะอำนวยความสะดวกให้ในฐานะที่ตนเป็นเจ้าของบ้าน เมื่อถึงวันขึ้น 13 ค่ำ เดือน 11 ของทุกปี ก็จะร่วมแรงร่วมใจกันเก็บดอกบัวและเตรียมอาหารคาวหวานไว้เพื่อรองรับขบวนเรือพายของชาวอำเภพระประแดง และชาวอำเภอมือเมือง สมุทรปราการ ซึ่งพร้อมใจกันพาย

¹ แลหลังบางโฉลง. (2543). หน้า 52.

² ที่ระลึกงานพระราชทานเพลิงศพ เรืออากาศโทวัฒนา ปาลศรี. (2543). หน้า 82.

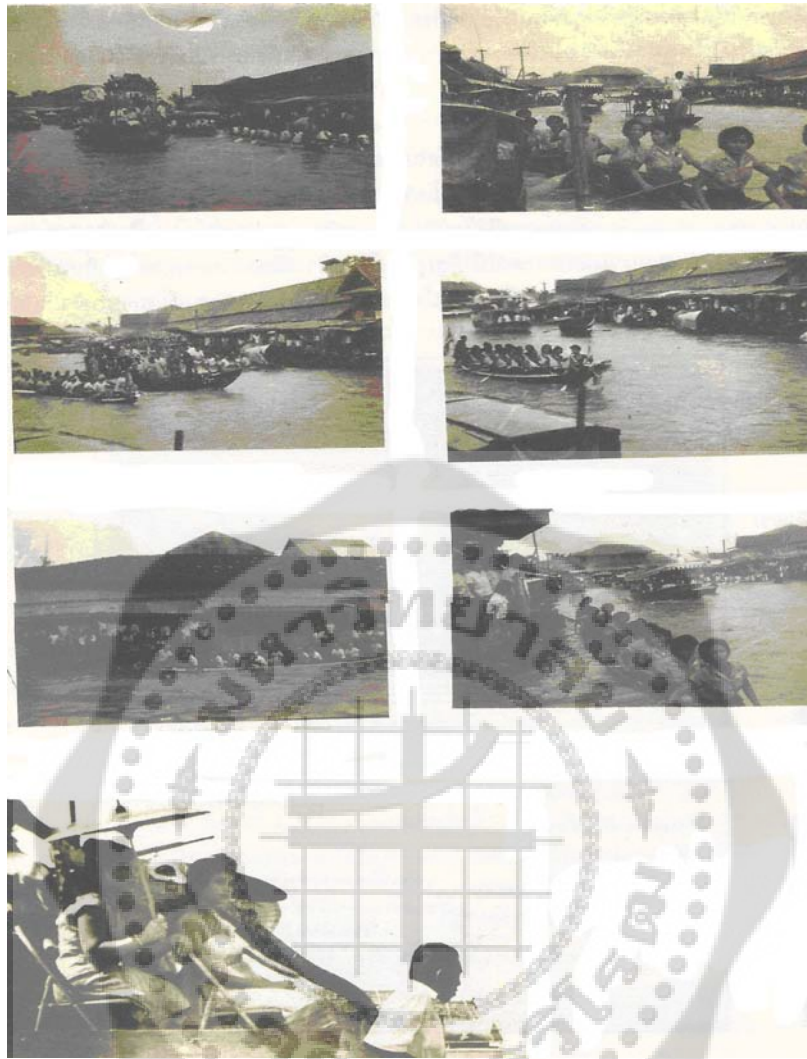

เรือมาถึงบางพลีเพื่อมาเก็บดอกบัวที่อำเภอบางพลี และถือเป็นโอกาสนมัสการหลวงพ่อดโต แห่งวัดบางพลีใหญ่ใน โดยตลอดระยะทางในการเดินทางนั้นค่อนข้างไกล เพื่อไม่ให้เป็นการเหนื่อยหน่าย คนบนเรือแต่ละลำจะร้องรำทำเพลง ประกอบเครื่องดนตรี เช่น ปี่ ซอ ฉิ่ง ฉาบ กระจับ โทณ มาตามคลองสำโรง ตลอดทาง ในเวลาบ่ายหรือค่ำก็จะมาถึงบางพลีใหญ่ เมื่อรับประทานอาหารที่ชาวบางพลีเตรียมไว้ต้อนรับจนอิ่มหน้าสำราญดีแล้ว ชาวมอญก็ถือโอกาสเยี่ยมญาติหรือเพื่อนฝูงด้วย บางกลุ่มไปเที่ยวงานจนสว่าง ชาวมอญได้นำน้ำตาลมะพร้าว และหมาก มาฝากชาวบางพลี พอรุ่งเช้าวันขึ้น 14 ค่ำ เดือน 11 ก็จะพายเรือไปตามลำคลองสำโรง เพื่อขอรับดอกบัวที่มัดไว้แจกจากชาวอำเภอบางพลีทั้งสองฝั่งคลอง โดยการส่งมอบดอกบัวจะทำกันอย่างสุภาพ คือส่งและรับบัวกันมือต่อมือ โดยผู้ให้และผู้รับพนมมือตั้งจิตอธิษฐานอนุโมทนาผลบุญร่วมกัน การกระทำเช่นนี้เองจึงได้ชื่อว่าการรับบัว เมื่อปฏิบัติติดต่อกันหลายปี จึงได้กลายเป็น ประเพณีรับบัวไปในที่สุด ส่วนผู้ที่คุ้นเคยกันก็จะโยนดอกบัวให้กันโดยไม่มีพิธีรีตอง การโยนดอกบัวให้แก่กันระหว่างผู้ที่คุ้นเคยสนิทสนมกันนี้เอง เมื่อนานๆ เข้าก็กลายเป็นความนิยมไป การให้และรับแบบมือต่อมือเลยเสื่อมไป จนกลายเป็นการเรียกประเพณีนี้ในภายหลังว่าการโยนบัวแทนการรับบัว¹

ในงานประเพณีรับบัวมีการแห่หลวงพ่อดโตทางน้ำด้วย เนื่องจาก พ.ศ. 2467 นางจันทน์กับพวกชาวอำเภอบางพลี ได้ร่วมแห่รูปหลวงพ่อดโตไปตามลำคลองสำโรง² ต่อมาได้เปลี่ยนเป็นแห่องค์หลวงพ่อดโตจำลองโดยอัญเชิญไปตามคลองสำโรงก่อนวันงานรับบัว คือวันขึ้น 13 ค่ำ เดือน 11 เพื่อให้ประชาชนได้นมัสการหลวงพ่อดโตด้วยดอกบัว นับเป็นประเพณีที่มีเพียงหนึ่งเดียวในโลก และเป็นประเพณีที่ขึ้นชื่อของจังหวัดสมุทรปราการในปัจจุบัน

¹ กระทรวงศึกษาธิการ. (2542). เล่มเดิม. หน้า 133-134.

² ศูนย์วัฒนธรรมอำเภอบางพลี. (ม.ป.ป.) สายใย สายสัมพันธ์ วัฒนธรรม “ชาวบางพลี”.

ภาพประกอบ 15 ประเพณีรับบัวในอดีตของอำเภอบางพลี

ที่มา: สภาวัฒนธรรมอำเภอบางพลี. (2553). เล่าเรื่องเมืองบางพลี เล่มที่ 2. หน้า 160.

ประเพณีต่างๆ ของชาวบางโหลงในอดีต มักเกี่ยวข้องกับความศรัทธาทางพระพุทธศาสนา และความผูกพันกับสายน้ำลำคลองจึงได้เกิดประเพณีต่างๆ ขึ้น ประเพณีเหล่านี้ได้สืบสานความผูกพันของชาวบ้านทั้งชุมชนเข้าไว้ด้วยกัน ทั้งความเสียสละ ร่วมแรงร่วมใจ มีน้ำใจไมตรีให้แก่กัน เห็นได้จากการช่วยเหลือลงแรง นำปลา นำข้าวมาช่วยเจ้าภาพ แม้จะจัดงานใหญ่โตหลายวัน แต่วัดตฤติบและแรงงานแทบไม่ต้องซื้อหาหรือจ้างมาเพราะชาวบ้านต่างมีน้ำใจที่จะเอื้อเฟื้อกันเสมอ ซึ่งเป็นค่านิยมที่ฝังมาในอดีตและหาได้ยากในปัจจุบัน

การศึกษา

โรงเรียนวัดบางโหลงใน

โรงเรียนวัดบางโหลงใน หรือโรงเรียนบางโหลงราษฎร์รังสฤษดิ์ ตั้งอยู่เลขที่ 38 หมู่ 2 ตำบลบางโหลง อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสมุทรปราการ เขต 2 สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ

โรงเรียนวัดบางโหลงในเปิดสอนตั้งแต่ระดับชั้นปฐมวัย (อนุบาล 2) ถึงระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 มีเนื้อที่ประมาณ 14 ไร่ 2 งาน เป็นที่ธรณีสงฆ์ พื้นที่รับผิดชอบให้บริการการศึกษาแก่เยาวชน 3 หมู่ ได้แก่ หมู่ที่ 2 หมู่ที่ 6 และหมู่ที่ 11 ของตำบลบางโหลง โรงเรียนวัดบางโหลงในก่อตั้งจากความร่วมมือของวัดและชุมชน เมื่อวันที่ 26 ตุลาคม 2476 ตามนโยบายของรัฐบาลในขณะนั้นที่ต้องการให้ประชาชนมีการศึกษาสามารถอ่านออกเขียนได้เกินกว่ากึ่งหนึ่งของประเทศ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรสยาม ฉบับ พ.ศ. 2475 ระบุถึงการยกเลิกผู้แทนประเภทสอง (ปัจจุบัน คือวุฒิสมาชิก) ที่จะยกเลิกผู้แทนประเภทที่สองเมื่อประชาชนทั้งประเทศสามารถอ่านออกเขียนได้เกินกว่าครึ่งหนึ่งของประเทศหรือสิบปีแล้วแต่ว่าอย่างไรจะถึงก่อนกัน¹ ทำให้เกิดโรงเรียนขึ้นมากมายเพื่อจัดการเรียนรู้ให้ประชาชนสามารถอ่านออกเขียนได้ตามเจตจำนงของรัฐธรรมนูญ โรงเรียนวัดบางโหลงในก็ได้ถูกจัดตั้งขึ้นในช่วงระยะเวลาดังกล่าว ในระยะแรกโรงเรียนวัดบางโหลงในยังไม่มีอาคารเรียน แต่จัดการเรียนการสอนที่ศาลาหลังเล็กข้างศาลาการเปรียญหลังเก่าของวัดบางโหลงใน มีครูรุ่นแรกจำนวน 2 คน

สำหรับโรงเรียนประชาบาลในบางโหลง นอกจากโรงเรียนวัดบางโหลงในแล้ว ยังมีอีก 1 โรงเรียน คือ โรงเรียนวัดบางโหลงนอกที่จัดตั้งขึ้นในระยะเวลาไล่เลี่ยกัน และจัดการศึกษาจนถึงชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 เหมือนกัน แต่โรงเรียนวัดบางโหลงนอกมีนักเรียนมาเข้าเรียนจำนวนมากกว่าโรงเรียนวัดบางโหลงในเนื่องจากการคมนาคมทางเรือสะดวก อยู่ใกล้ปากคลองมากกว่าโรงเรียนวัดบางโหลงในที่อยู่ลึกเข้าไปในคลอง และยังไม่มีย่านบางนา-บางปะกงตัดผ่าน จึงทำให้มีนักเรียนมาเข้าเรียนมากกว่า สำหรับนักเรียนก็เป็นเด็กในท้องถิ่นอาศัยอยู่ใกล้วัดนั่นเอง ชาวบ้านนิยมส่งบุตรหลานมาเรียนเพียงแค่ว่าจบการศึกษาภาคบังคับชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ให้อ่านออกเขียนได้ แล้วก็ไม่ได้เรียนต่อเนื่องจากต้องการแรงงานมาช่วยทำนาและเลี้ยงน่อง

สำหรับโรงเรียนเอกชนในบางโหลงระยะแรกยังไม่มี เนื่องจากบางโหลงยังไม่ได้เป็นแหล่งความเจริญและมีประชากรไม่มาก โรงเรียนเอกชนที่อยู่ใกล้ที่สุด คือ โรงเรียนสันต์เสริมวิทย์ ตั้งอยู่ที่ ต.บางพลีใหญ่ อ.บางพลี จัดการศึกษาทั้งระดับปฐมวัยและประถมศึกษา

สรุปได้ว่า คนส่วนใหญ่ในบางโหลงได้รับการศึกษาระดับภาคบังคับถึงชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 แต่เพียงให้อ่านออกเขียนได้เท่านั้นแต่ไม่มีโอกาสได้เรียนต่อ เพราะปัญหาความยากจนต้องช่วยพ่อแม่ทำ

¹ ราชกิจจานุเบกษา. (2479, 27 มิถุนายน). เล่ม 49. หน้า 170.

นา และจากการที่ไม่มีโรงเรียนมัธยมอยู่ในบางโฉลง การคมนาคมทางเรือไม่ได้สะดวกรวดเร็วเหมือนรถยนต์ คนส่วนใหญ่จึงไม่ได้เรียนต่อ ส่งผลให้เสียโอกาสในพัฒนาการประกอบอาชีพ เทคนิควิธีการใหม่ๆ ตลอดจนพัฒนาคุณภาพชีวิตให้กับตนเองเนื่องจากไม่สามารถไปหาความรู้ต่างๆ จากนอกพื้นที่ได้ ส่งผลให้ในระยะนี้วิถีชีวิตของชาวบางโฉลงยังคงมีลักษณะเดิมไม่ค่อยมีการเปลี่ยนแปลงใดๆ มากนัก

บางโฉลงเป็นชุมชนเก่าแก่ มีประวัติการก่อตั้งชุมชนอย่างน้อยตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยาตอนปลาย เนื่องจากมีภูมิประเทศเป็นที่ราบลุ่มจึงเป็นสังคมเกษตรกรรมในลุ่มน้ำภาคกลาง มีอาชีพหลักคือการทำนา บางโฉลงมีลำคลองไหลผ่านหลายสาย วิถีชีวิตของคนในท้องถิ่นจึงผูกพันอยู่กับการทำนา หาปลา และมีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกับสายน้ำลำคลอง ซึ่งเป็นทั้งแหล่งอาหาร แหล่งคมนาคม แหล่งสืบสานประเพณี คลองสำคัญก็คือที่มาของชื่อชุมชน คือ คลองบางโฉลง ชาวบางโฉลงมีวิถีชีวิตแบบชาวนา ชาวทุ่ง ใช้ชีวิตแบบพอเพียง พึ่งตนเอง เรียบง่าย และใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เกิดจากแก้ไขปัญหาในการทำมาหากินและการดำรงชีวิตประจำวัน ตลอดจนมีวัฒนธรรมประเพณีที่เน้นความสำคัญของพระพุทธศาสนาอันเป็นลักษณะของสังคมไทยชนบทสมัยเก่า

บทที่ 3

ช่วงถนนสุขุมวิท-ก่อนการเปิดใช้ถนนบางนา-บางปะกง

(พ.ศ. 2480-2504)

ถนนสุขุมวิทกับการเปลี่ยนแปลงในบางโหลง

ถนนสุขุมวิทหรือทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 3 (กรุงเทพฯ-ตราด) เริ่มตั้งแต่บริเวณเพลินจิต ตัดผ่านคลองเตย เขตวัฒนา เขตพระโขนง เขตบางนา จังหวัดสมุทรปราการ ฉะเชิงเทรา ชลบุรี ระยอง จันทบุรี ไปสิ้นสุดที่ตราด เดิมถนนนี้มีชื่อว่าถนนกรุงเทพฯ-สมุทรปราการ เปิดใช้งานวันที่ 8 กันยายน 2479 และเปลี่ยนมาเป็นถนนสุขุมวิทตามชื่อของพระพิศาลสุขุมวิท อดีตอธิบดีกรมทางหลวงคนที่ 5 ซึ่งเป็นผู้ควบคุมการก่อสร้างถนน โดยสร้างขึ้นสมัยจอมพล ป.พิบูลสงคราม เป็นนายกรัฐมนตรี¹

ถนนสุขุมวิทช่วงที่ผ่านจังหวัดสมุทรปราการได้ส่งผลให้เกิดความเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของชาวบางโหลงบางประการแต่ไม่มากนัก เนื่องจากถนนไม่ได้ตัดผ่านพื้นที่บางโหลงโดยตรง แต่อ้อมเลาะชายฝั่งทะเลไปจนถึงอำเภอบางปะกง จังหวัดฉะเชิงเทรา

ความเปลี่ยนแปลงบางประการที่เกิดขึ้นกับคนบางโหลง ได้แก่ การที่น้ำเค็มถูกแนวถนนกั้น ทำให้ชาวบางโหลงได้รับผลกระทบจากน้ำเค็มลดลง ทำให้การเพาะปลูกพืชต่างๆ ได้ผลดีขึ้น เนื่องจากไม่มีปัญหาน้ำเค็มรบกวนมากนัก แม้ว่าบางครั้งจะมีปัญหาน้ำกร่อย เพราะถึงแม้จะมีถนนสุขุมวิทกัน แต่ พ.ศ. 2500 มีการขุดลอกคลองบางโหลงทำให้น้ำทะเลหนุนเข้ามามาก น้ำในคลองบางช่วงกลายเป็นน้ำกร่อย และบางโหลงก็มีลำคลองอีกหลายสายทำให้ยังคงมีปัญหาน้ำเค็มเข้ามาสู่ลำคลองเหล่านี้บ้าง ซึ่งภาครัฐได้สร้างประตูกั้นน้ำเค็ม แต่ไม่ค่อยมีประสิทธิภาพ เนื่องจากลำคลองยังเป็นเส้นทางคมนาคมที่สำคัญ ทำให้บางช่วงไม่สามารถปิดได้ ทำให้ช่วง พ.ศ. 2500-2503 เกิดภาวะน้ำกร่อยขึ้นในคลองบางโหลง แม้จะมีปัญหาในการทำนากุ้ง แต่ภาวะเช่นนี้ไม่ได้เกิดขึ้นต่อเนื่อง นอกจากนั้น การมีถนนสุขุมวิทยังมีผลทำให้ปริมาณน้ำจืดมีมากขึ้น เพราะช่วยชะลอน้ำจืดให้ไหลลงทะเลช้าลง ทั้งยังทำให้แหล่งน้ำกลายเป็นแหล่งสัตว์น้ำจืดที่ชุกชุม

กล่าวโดยสรุป หลังจากมีถนนสุขุมวิทเกิดขึ้นก็กลายเป็นคั่นกั้นน้ำเค็มจากปากอ่าวไทยไม่ให้ไหลเข้ามาสู่แม่น้ำลำคลองในพื้นที่บางโหลงได้ดีขึ้น ทำให้น้ำในคลองบางโหลงและพื้นที่ใกล้เคียงมีความจืด จึงเหมาะสมต่อการเกษตรโดยเฉพาะการปลูกข้าวมากยิ่งขึ้น นอกจากนั้น ยังมีผลต่อพันธุ์ปลาประเภทต่างๆ โดยปลาประเภทลึกลับลึกเค็ม เช่น ปลากะพง ปลากระบอก เริ่มหายไป และปลาน้ำจืดเริ่มมีจำนวนมากขึ้นเรื่อยๆ

¹ สภาวัฒนธรรมอำเภอบางพลี. (2553). เล่าเรื่องเมืองบางพลี เล่มที่ 2. หน้า 232.

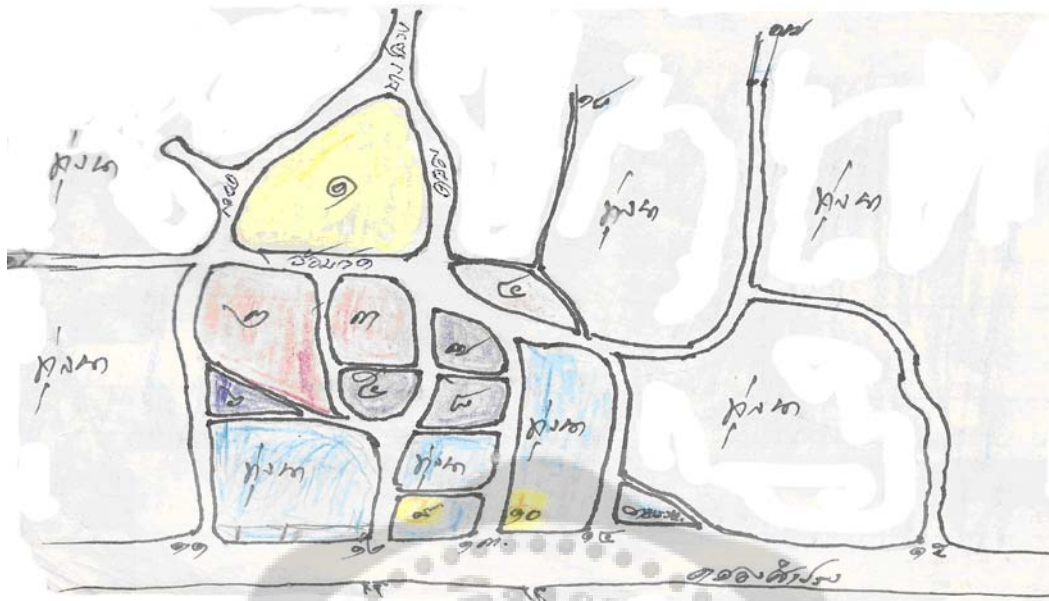
ประชากรและการตั้งถิ่นฐาน

จากการศึกษาพบว่า คนบางโฉลงส่วนใหญ่ยังคงอาศัยอยู่ในที่ดินของครอบครัวตนเองเช่นเดิม เกือบทุกสายตระกูลยังคงอาศัยอยู่ในท้องถิ่น และมีบางตระกูลเพิ่มเข้ามา โดยการอพยพเข้ามาตั้งรกราก ซึ่งมักเป็นชายจากภาคตะวันออกเฉียงเหนือที่เข้ามารับจ้างเป็นลูกจ้างทำนาแล้วแต่งงานกับหญิงชาวบางโฉลง แล้วได้รับแบ่งที่นาส่วนหนึ่งจากพ่อตาแม่ยายไว้ทำมาหากินเป็นของตนเอง และภายหลังก็ขยายขยายหาซื้อเพิ่มเติมจากคนในท้องถิ่น เช่น ตระกูลอ้อมสบาย¹ ส่วนคนภายนอกอื่นๆ ก็มีเข้ามาบ้าง และมีคนจีนเข้ามาทำมาค้าขายหรือทำนาแล้วแต่งงานกับคนพื้นที่กลายเป็นตระกูลใหม่ที่ตั้งบ้านเรือนอยู่แถบคลองบางโฉลงนั้นมีบ้านคนจีนอยู่ หลายสายตระกูล ได้แก่ ตระกูลเสียงชื่นจิตรี ตระกูลเข้มสายทอง ตระกูลลีโฉลงหรือภายหลังเปลี่ยนเป็นตระกูลสุขประเสริฐ และตระกูลสุขศรี เป็นต้น² ชาวบ้านในย่านนี้นอกจากคนไทย คนลาว แล้วยังมีคนจีนปะปนอยู่บ้างแถวตลาดบางโฉลงเก่าโดยมาก มักมีอาชีพค้าขาย ส่วนชาวมอญในบางโฉลงมีอยู่บ้างประมาณ 2-3 บ้าน เพราะชาวมอญส่วนใหญ่จะอาศัยอยู่บริเวณหัวตะเข้และคลองมอญมากกว่า

ช่วงเวลานี้เกิดสายตระกูลใหม่ๆ ขึ้นมาหลายตระกูล และมีคนอพยพเข้ามามากขึ้น จึงมีการขยายขยายตั้งบ้านเรือนไปยังพื้นที่ตอนในที่ถัดออกไปจากริมคลองบางโฉลงมากขึ้นเรื่อยๆ เนื่องจากกระยะแรกยังมีชาวบ้านมีจำนวนไม่มากนักจึงนิยมสร้างบ้านเรือนอยู่ใกล้คลองหรือริมคลองเพื่อสะดวกในการสัญจรไปมาและสะดวกต่อการดำรงชีวิตประจำวันที่ต้องใช้น้ำในการอุปโภค บริโภค แต่เมื่อมีชาวบ้านจำนวนมากขึ้น พื้นที่ริมคลองมีไม่เพียงพอ คนที่ย้ายครอบครัวเข้ามาภายหลังหรือเพิ่งเริ่มสร้างครอบครัวจึงต้องขยายขยายการตั้งถิ่นฐานออกไปตอนในที่ไกลจากคลองมากขึ้น แต่ก็ยังนิยมสร้างบ้านเรือนอยู่ใกล้ๆ ญาติพี่น้องสายตระกูลเดียวกันเช่นเดิม

¹ ชื่น ชมมาลี. (2554, 24 กรกฎาคม). สัมภาษณ์โดยเพชรณภัค นามแสงผา ที่วัดบางโฉลงใน ต.บางโฉลง อ.บางพลี จ.สมุทรปราการ.

² แหล่งเดิม.

ภาพประกอบ 16 แผนผังแสดงที่ตั้งบ้านเรือนของชุมชนหน้าวัดบางโจลงใน ตามสกุลต่างๆ (ประมาณ พ.ศ. 2480)

ที่มา: วาดจากความทรงจำ โดยนายชิน ชมมาลี อดีตผู้ใหญ่บ้านชาวบางโจลง

ข้อมูลเกาะต่างๆ

หมายเลข 1 ที่ตั้งวัดบางโจลงใน

หมายเลข 2 เกาะใหญ่ มี 11 ตระกูล

หมายเลข 3 เกาะกลาง มี 5 ตระกูล

หมายเลข 4 เกาะนอก มี 1 ตระกูล

หมายเลข 5-6-7-8 เข้าอยู่ภายหลังเป็นญาติจากเกาะ 2-3 ชุมชนเหล่านี้มีที่นาอยู่นอกเกาะจำนวนมาก
เมื่อบุตรหลานแต่งงานแล้วก็ออกไปอยู่ในที่ดินของตระกูลซึ่งมีอยู่เกือบทั้งตำบล

หมายเลข 9 ที่ตั้งศาลพ่อหลวงคงเพชร

หมายเลข 10 ที่ตั้งวัดบางโจลงนอก

หมายเลข 11 ปากคลองบางลำพู

หมายเลข 12 ปากคลองศาล (คลองควาย)

หมายเลข 13 ปากคลองบางโจลง

หมายเลข 14 ปากคลองบางกระสี

หมายเลข 15 ปากคลองแสนแสบ

หมายเลข 16 คลองไส้ไก่

หมายเลข 17 คลองบางน้ำจืด

หมายเลข 18 หลอดควายล่องและวัดน้ำเข้านา

จากภาพประกอบ 16 แผนผังโดยสังเขปแสดงการตั้งชุมชน ตามที่สืบค้นจากผู้รู้และเจ้าของที่ดินเดิม มีเกาะทั้งหมด 8 เกาะ เป็นเกาะตั้งวัด 1 เกาะ เกาะใหญ่ 3 เกาะ และเกาะเล็ก 4 เกาะ ได้แก่¹

1. เกาะวัด มีเนื้อที่ประมาณ 47 ไร่เศษ เดิมเรียกวัดเกาะแก้วสว่างอารมณ์ ต่อมาตั้งชื่อให้เข้ากับตำบลและอยู่ด้านในคลองบางโหลง เพราะอยู่ลึกจากปากคลองต่อจากสำโรงเข้าไป จึงชื่อว่าวัดบางโหลงใน มีพระทองสัมฤทธิ์หนึ่งองค์เป็นพระศักดิ์สิทธิ์ประจำวัดชื่อหลวงพ่อบุญรอด วัดนี้มีเจ้าอาวาสทั้งสิ้น 18 องค์ องค์ที่ 1 ชื่อพระอาจารย์ยาม องค์ที่ 16 ชื่อบุญมี ขนดีโก ได้เลื่อนสมณศักดิ์เป็นพระมงคลวุฒาจารย์ และองค์ปัจจุบันชื่อพระครูวินัยธรสมปอง สมบูรณ์

2. เกาะใหญ่มีเนื้อที่มากอยู่ตรงหน้าวัด มี 11 ตระกูล คือ 1. พูลเจริญ 2. พลอยทรัพย์ 3. ชั้นสัมฤทธิ์ 4. นนทอุดม 5. พุฒศรี 6. สมนึก 7. สินสุข ตระกูลนี้ได้เป็นขุนชื่อขุนจรงราษฎร์ 8. เหมือนศาสตร์ 9. ดำริห์ 10. นาคสุข 11. ม่วงนาค ตระกูลนี้มีบุตรบวชเป็นเจ้าอาวาสวัดบางโหลงใน และมีอีก 1 ตระกูลมาอยู่ภายหลังคือ โปธิเงิน

3. เกาะกลาง หรือเกาะบ้านใหญ่ อยู่ตรงหน้าโบสถ์ มี 5 ตระกูล คือ 1. เหมือนศาสตร์ ต่อมาเปลี่ยนเป็นศรีสากล ตระกูลนี้เป็นร่างทรงเจ้าพ่อหลวงคงเพชร คือ แม่ทรงทรัพย์ 2. ปานแสงทอง 3. ทรัพย์สิน ตระกูลนี้เป็นขุนชื่อขุนพรผลประสิทธิ์ 4. อันเจริญ 5. คำสวัสดิ์

4. เกาะนอก อยู่ทางทิศตะวันออกของเกาะกลาง มี 1 ตระกูลคือ รอดดี

5. เกาะเล็ก มี 2 ตระกูล คือ 1. เสียงชื่นจิตร 2. สุขศรี

6. เกาะเล็ก มี 1 ตระกูล คือ ลีโหลงต่อมาเปลี่ยนเป็นทรัพย์ประเสริฐ

7. เกาะเล็ก มี 1 ตระกูล คือ คล้ายบัณฑิต

8. เกาะเล็ก มี 1 ตระกูล คือ หงษ์ทอง

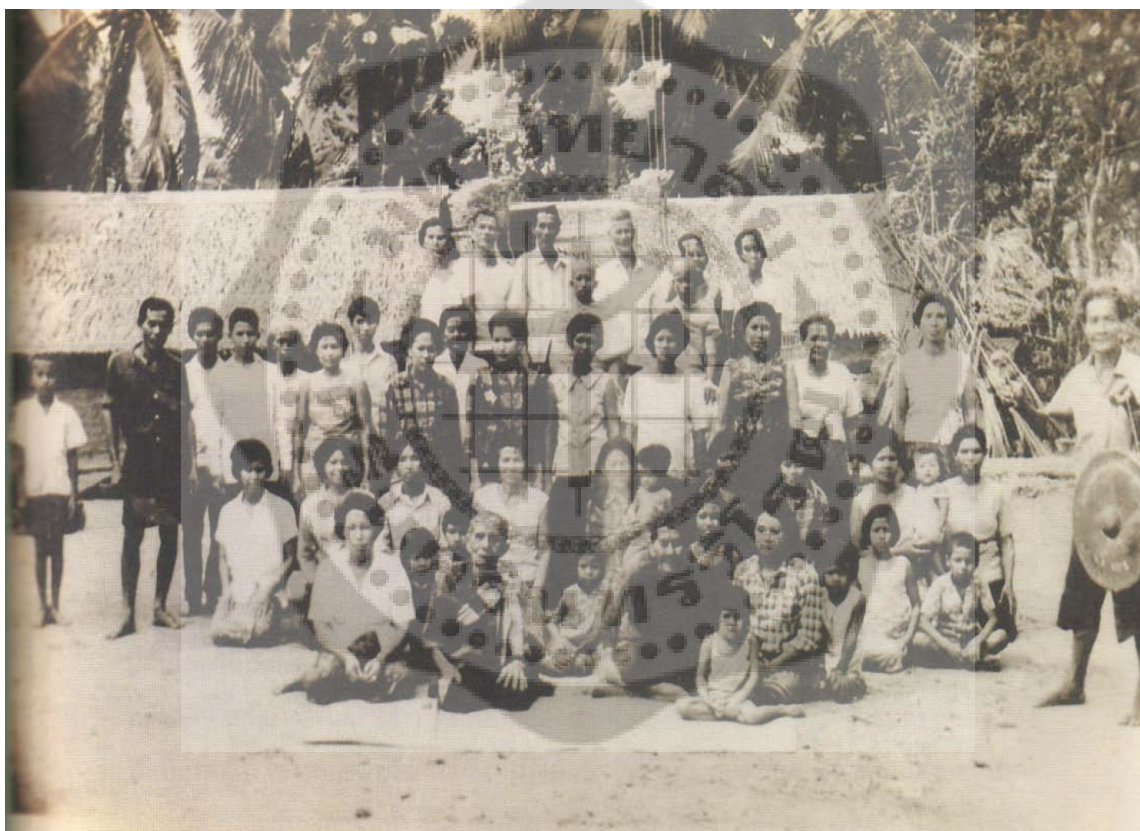
9. ที่ตั้งศาลพ่อหลวงคงเพชร ประมาณ พ.ศ.2482 ยังอยู่ในดงไม้ มีทุ่งนารอบๆ

10. ที่ตั้งวัดบางโหลงนอก

¹ ชื่น ชมมาลี. (2554, 24 กรกฎาคม). สัมภาษณ์โดยเพชรณภัค นามแสงผา ที่วัดบางโหลงใน ต.บางโหลง อ.บางพลี จ.สมุทรปราการ.

เกาะทั้ง 8 เกาะนี้ เกิดขึ้นสมัยใดไม่ทราบ สันนิษฐานว่าแต่เดิมคงเป็นเกาะเดียวกัน เมื่อมีผู้มาอยู่มากขึ้นคงมีการทำทางให้เป็นสันเป็นส่วนเพื่อการไปมาหาสู่กันได้สะดวก ทรายกลุ่เหล่านี้มีที่ดินทำกินอยู่นอกเกาะทั้งนั้น เมื่อบุตรชายหญิงแต่งงานแล้วก็ออกไปอยู่ในที่ดินของตนเต็มทั้งตำบลต่อมาชาวบ้านในเกาะนั้นได้ออกไปจับจองที่ดินนอกเกาะเพื่อทำนา ครั้งแรกๆ คงใช้มีดพร้าหวดหญ้าให้เป็นแปลงนา ต่อมาก็ใช้ควายในการทำนา และควายก็อยู่ในเกาะเดียวกับคน เมื่อถึงฤดูทำนาก็นำควายออกไปทำนา นอกเกาะโดยเดินไปตามทางที่ทำไว้ ทางเหล่านั้นก็เป็นทางลึกลงน้ำผ่านได้เมื่อมีควายเดินตามทางนั้นมากเข้าก็กลายเป็นลำรางไปโดยปริยาย จึงเกิดเป็นเกาะเล็กเกาะน้อยทั้งหมด 8 เกาะอย่างในปัจจุบัน

ภาพประกอบ 17 ภาพหมู่ชาวบ้านบางโหลง ถ่ายใน พ.ศ. 2496

ที่มา: แลหลังบางโหลง. (2543). หน้า 45.

จากภาพหมู่ของชาวบ้านในคลองบางโหลง บริเวณปากคลองหนองงูเห่า ถ่ายในโอกาสฉลองพระบวชใหม่ พ.ศ. 2496 บริเวณที่ยืนถ่ายรูปเป็นลานดินที่ใช้วิดข้าว กองข้าว และเป็นบริเวณที่เด็กๆ ใช้วิ่งเล่น หรือใช้สำหรับจัดงานประเพณีต่างๆ หลังจากเสร็จหน้านา เช่น ทำบุญบ้าน บวชพระ แต่งงาน ส่วนเรือนด้านหลังเป็นโรงควาย สังเกตด้านหลังมีการปลูกมะพร้าวพอสมควร ซึ่งชาวบ้านได้นำมะพร้าวมาใช้เป็นส่วนประกอบในการทำอาหารคาวหวาน รวมถึงนำมาทำเป็นน้ำตาล มะพร้าวหรือน้ำตาลปีบอันเป็นอุตสาหกรรมพื้นบ้านประเภทหนึ่งด้วย

คลองสำคัญในบางโหลง

คลองสำโรง

คลองสำโรงยังคงมีความสำคัญต่อชาวบางโหลงในเรื่องของการเป็นแหล่งอาหาร แหล่งคมนาคม และแหล่งสืบสานประเพณีวัฒนธรรมต่างๆ ของท้องถิ่น ไม่ว่าจะเป็นประเพณีรับบัว การทอดกฐินผ้าป่าทางเรือของชาวบางโหลงและท้องถิ่นใกล้เคียง โดยเฉพาะความสำคัญในด้านการคมนาคม เมื่อจะเดินทางไปกรุงเทพฯ ชาวบ้านจะต้องนั่งเรือในคลองบางโหลง แล้วไปขึ้นเรือยนต์ในคลองสำโรง เสียค่าโดยสาร 5 บาท (ประมาณ พ.ศ. 2500) และไปต่อรถไฟที่สำโรงเข้ากรุงเทพฯ¹ ซึ่งใช้เวลาในการเดินทางเกือบทั้งวัน และยังใช้เป็นเส้นทางมายังโรงเรียนบางพลีราษฎร์บำรุงในอำเภอบางพลี และโรงเรียนวัดบางโหลงนอก จึงถือว่าคลองสำโรงมีส่วนในการส่งผ่านความเจริญจากภายนอกเข้าสู่ท้องถิ่นได้ในระดับหนึ่ง

คลองบางโหลง

คลองบางโหลงยังคงมีความสำคัญต่อชุมชนบางโหลง เป็นทั้งเส้นทางคมนาคม แหล่งอาหาร การประกอบอาชีพ การอุปโภค บริโภค

ในด้านการคมนาคม แม้จะมีถนนสุขุมวิทสายเก่าเกิดขึ้น แต่ก็อยู่ไกลจากพื้นที่บางโหลง ชาวบ้านจึงยังคงใช้การคมนาคมทางน้ำผ่านคลองสายต่างๆ เป็นหลัก โดยพายหรือแจวเรือไปในคลองบางโหลง เพื่อเดินทางไปหัวตะเข้ หรือออกสู่คลองสำโรงและไปต่อรถไฟเข้ากรุงเทพฯ ต่อไป

ในด้านการเป็นแหล่งอาหาร คลองเป็นแหล่งอาหารของชาวบ้าน มีทั้งสัตว์น้ำ เช่น กุ้ง หอย ปลา และพืชน้ำ เช่น สายบัว ผักบุ้ง ชาวบ้านใช้ภูมิปัญญาในการสร้างแหล่งเพาะเลี้ยงปลาตามธรรมชาติ เช่น การขุดบ่อล่อ การทำซั้งเลี้ยงปลา ซึ่งเกิดจากการนำผักน้ำประเภทต่างๆ เช่น ผักบุ้ง ผักตบชวา กอสวะ ต่างๆ มาสร้างเป็นกับดักปลาที่เรียกว่า ซั้งหรือกร้า โดยนำพืชน้ำมาล้อม เป็นวงกลมหรือวงรีไว้บริเวณ

¹ ทูเรียน สิทธิภา. (2552, 2 มกราคม). สัมภาษณ์โดยเพชรณภัค นามแสงผา ที่ 85/3 ม.7 ต. บางโหลง อ.บางพลี จ.สมุทรปราการ.

ล่าคลองหน้าบ้าน แล้วเอาไม้ไผ่ลำยาวๆ ไปปักไว้ป้องกันกอผักลอยไปตามกระแสน้ำ เป็นภูมิปัญญาชาวบ้านที่เอาไม้ไผ่ปลามาให้เข้ามาในซั้ง อาจมีการโยนเศษอาหารให้ด้วย ปลาจะได้เคยชินกับการเข้ามาอาศัยกินอาหารในซั้ง เมื่อล่อให้ปลาเข้ามาอยู่ในซั้งได้พอสมควรแล้วก็ตักจับปลามาทำอาหารโดยการใส่เผือกหรืออวนมาล้อมเพื่อจับปลาได้ นอกจากจะได้อาหารแล้ว ซั้งยังช่วยป้องกันการพังทลายของดินริมตลิ่งอีกด้วย¹

คลองยังเป็นต้นกำเนิดของการประกอบอาชีพเกษตรกรรม ทำนา ทำสวน และเลี้ยงปลา การนำผลผลิตในท้องถิ่นไปจำหน่ายและหาซื้อของใช้จำเป็นในครอบครัวมาใช้อุปโภคบริโภค นอกจากนี้ คลองบางโหลงยังเป็นแหล่งสืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่น เช่น การสานลอบ สุ่ม ตะข่อง เป็นแหล่งสืบสานวัฒนธรรมประเพณี เช่น การแข่งเรือ การบิณฑบาตทางเรือ การทอดกฐินผ้าป่าทางเรือ ซึ่งล้วนแต่เกิดขึ้นในวิถีชีวิตที่ผูกพันอยู่กับสายน้ำและลำคลองทั้งสิ้น

ภาพประกอบ 18 การทำซั้งตักปลาในคลองแถบวัดบางโหลงใน

ที่มา: แลหลังบางโหลง. (2542). หน้า 6.

¹ กระทรวงศึกษาธิการ. (2542). วัฒนธรรม พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ เอกลักษณ์และภูมิปัญญาจังหวัดสมุทรปราการ. หน้า 155-156.

ตลาดในบางโหลง

ตลาดบางโหลงเก่า

ประมาณ พ.ศ. 2480 เกิดตลาดปากคลองบางโหลง ต่อมาเรียกว่า ตลาดบางโหลงเก่า ซึ่งเป็นตลาดเล็กๆ ในที่ดินของนายคำ เสียงชื่นจิตร¹ อยู่ใกล้กับโรงสีชัยสวัสดิ์ มีลักษณะเป็นห้องแถวจำนวน 10 กว่าห้อง ตั้งอยู่บริเวณริมคลองบางโหลง ที่หมู่ 2 ฝั่งตรงข้ามกับสนามกอล์ฟพรนาชิตีในปัจจุบัน ตลาดนี้ขายของกินต่างๆ และเครื่องใช้สำหรับคนในท้องถิ่น เช่น พลาสติก ผัก ผลไม้ ดับจากสำหรับมุงหลังคา เสื้อผ้าทำนา ปัจจุบันตลาดนี้เลิกกิจการไปแล้ว เนื่องจากมีการขยายถนนบางนา-บางปะกงไปทับพื้นที่ของตลาด

ความสัมพันธ์ของคนบางโหลงกับตลาดน้ำบางพลี

ระหว่าง พ.ศ. 2480-2504 เป็นช่วงที่ตลาดน้ำบางพลีมีการซื้อขายหนาแน่น เนื่องจากเป็นตลาดขายส่งสินค้าที่ชาวบ้านในละแวกใกล้เคียงรวมถึงชาวบางโหลง มาซื้อสินค้าหลากหลายประเภท ตั้งแต่อาหารไปจนถึงเครื่องมือเครื่องใช้ต่างๆ และเป็นจุดขนส่งผู้โดยสารจากภาคตะวันออกชายฝั่งทะเลสู่กรุงเทพฯ โดยการใช้เรือแจว เรือพาย และแล่นใบเรือในคลองสำโรง² ตลาดน้ำแห่งนี้มีคนมาซื้อสินค้าต่างๆ ตลอดทั้งวัน เนื่องจาก การค้าขายในอดีตส่วนใหญ่จะค้าขายกันทางเรือเป็นสำคัญ และคนในละแวกคลองสำโรงหลังการประกอบอาชีพก็จะมารวมตัวกันที่ตลาดเพื่อสังสรรค์ด้วย

สาเหตุที่ชาวบางโหลงนิยมมาที่ตลาดนี้ เนื่องจากมีสินค้าที่ต้องการครบ ระยะทางพายเรือไม่ไกลมาก สามารถเดินเลือกซื้อของได้สะดวก เนื่องจากมีทางเดินเท้าตลอดแนวตลาด ชาวบ้านที่พายเรือมาตามลำคลองต่างๆ เช่น คลองสำโรง คลองบางโหลง คลองบางน้ำจืด คลองโองแตง สามารถมาถึงตลาดน้ำบางพลีได้ เมื่อนำเรือไปจอดแล้วสามารถเลือกซื้อสินค้า เช่น อาหาร พืชผัก มะพร้าว ถ้วยชาม เครื่องเหล็ก เช่น มีด จอบ เครื่องมือจับสัตว์น้ำ เช่น แห สวิง เบ็ดตกปลา ฯลฯ

สมัยก่อนชาวตลาดน้ำบางพลีส่วนใหญ่จะทำนาและเลี้ยงปลาสด เมื่อถึงหน้า เก็บเกี่ยวก็จะช่วยกันลงแขกเกี่ยวข้าว และมีการนำปลาสดมาแปรรูปให้สามารถเก็บรักษาได้นานขึ้น โดยทำเป็นปลาสดตากแห้งหรือปลาสดเค็ม แม้ว่าในปัจจุบันแหล่งผลิตและขายปลาสดตากแห้งที่มีชื่อเสียงจะอยู่ที่บางป่อ แต่ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ชาวตลาดโบราณได้เล่าให้ฟังว่า สมัยก่อนชาวบางป่อไม่ได้เลี้ยงปลาสดเองเหมือนปัจจุบัน แต่จะมาซื้อปลาสดจากชาวบางพลีไปทำเป็นปลาตากแห้งจนมีชื่อเสียง แต่ปัจจุบันนี้ชาวบางป่อเลี้ยงปลาสดกันมากขึ้น เนื่องจากทำรายได้ดี และสภาพของน้ำแถวบางป่อที่

¹ ชื่น ชมมาลี. (2554, 24 กรกฎาคม). สัมภาษณ์โดยเพชรณภัค นามแสงผา ที่วัดบางโหลงใน ต.บางโหลง อ.บางพลี จ.สมุทรปราการ.

² สภาวัฒนธรรมอำเภอบางพลี. (2553). เล่มเดิม. หน้า 37.

ค่อนข้างกร่อยก็เป็นลักษณะที่ปลาสดชอบ คลองบางบ่อมีความกว้างและค่อนข้างลึก สัตว์น้ำสามารถอาศัยอยู่ได้ และบางบ่อยังมีหญ้าทรงกระเทียมซึ่งเป็นอาหารที่ปลาสดชอบ แม้ปัจจุบันปลาสดตากแห้งของบางบ่อจะมีชื่อเสียงดีที่สุดใน แต่สำหรับชาวบางพลีแล้วก็ยังมีการทำปลาสดขายอยู่โดยเฉพาะบริเวณวัดบางพลีใหญ่ในและตลาดโบราณบางพลี ปลาสดของชาวบางบ่อจะมีขนาดใหญ่กว่าเมื่อเทียบกับของชาวบางพลี ซึ่งมีขนาดพอประมาณ เรียกว่าตัวค่อนข้างพอดี รวมทั้งปลาสดแห้งของชาวบางพลีก็จะตากแดดจนแห้งมากกว่าชาวบางบ่อด้วย

จากความหนาแน่นของประชาชนที่มาตลาด ทำให้เกิดเรือโดยสารรับส่งที่ชาวบ้านเรียกว่า เรือมอเตอร์โบ๊ท แล่นจากสำโรง-ท่าเสาอ้น จังหวัดฉะเชิงเทรา เป็นเรือสองชั้นครึ่ง ระยะแรกไม่มีหลังคา ต่อมาปรับปรุงเป็นเรือที่มีหลังคา ภายหลัง จึงเปลี่ยนมา เป็นเรือหางยาวมีหลังคา¹ ปัจจุบันไม่มีเรือโดยสาร ดังกล่าว แล้ว เนื่องจากความนิยมเดินทางทางน้ำหมดไป ประกอบกับ มีการสร้าง ประตูกันน้ำ คลอง ทำให้การคมนาคมทางน้ำทำได้เพียงบางช่วงของคลองเท่านั้น

จากที่กล่าวมาสรุปได้ว่า ในช่วง พ.ศ. 2480-2504 เป็นช่วงที่ตลาด น้ำบางพลีมีความหนาแน่นทางการค้ามากกว่าช่วงใด ๆ ชาวบางพลีนิยมมาซื้อสินค้ากันมาก เพราะแม้จะมีตลาดบางโคลงเก่าเกิดขึ้น แต่ก็ยังเป็นตลาดขนาดเล็กภายในชุมชน มีสินค้าไม่ครบถ้วนและมีราคาสูงกว่าตลาดใหญ่ๆ ชาวบางพลีจึงยังคงนิยมมาตลาดน้ำบางพลีเหมือนเดิม แต่ในระยะต่อมาเมื่อมีการตัดถนนสายบางนา-บางปะกงแล้ว ตลาดน้ำบางพลีจึงเริ่มลดความสำคัญลงเรื่อย ๆ

การเมืองการปกครอง

การเมืองการปกครองของบางโคลงยังคงมีรูปแบบการปกครองแบบเดิม คือ มีกำนัน และผู้ใหญ่บ้านเป็นผู้นำชุมชน ระหว่าง พ.ศ. 2493-2500 มีการยกระดับความสำคัญแก่กำนันและผู้ใหญ่บ้านให้มีบทบาทมากขึ้น โดยมีการแก้ไขเพิ่มเติมอำนาจหน้าที่ของกำนัน และผู้ใหญ่บ้าน ในพระราชบัญญัติการปกครองท้องที่ รวมทั้งการตราพระราชบัญญัติต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง ให้อำนาจหน้าที่ของกำนัน และผู้ใหญ่บ้านครอบคลุมวิถีชีวิตของประชาชนในหมู่บ้านและตำบลเกือบทุกเรื่องตั้งแต่เกิดจนตาย ตลอดจนปัญหาการอยู่ดีกินดีของประชาชน ทั้งปัญหา น้ำท่วม ฝนแล้ง เกิด โรคระบาด ศัตรูพืช โจรผู้ร้าย ฯลฯ ล้วนแล้วแต่เป็นหน้าที่ของกำนันและผู้ใหญ่บ้านจะต้องคอยดูแล ช่วยเหลือราษฎรในท้องถิ่นของตนเอง²

¹ ชัยนัต ฆมมาลี. (2551, 10 ธันวาคม). สัมภาษณ์โดยเพชรณภัค นามแสงผา ที่โรงเรียนพุลเจริญวิทยาคม ต.บางโคลง อ.บางพลี จ.สมุทรปราการ.

² ชาญ คำวรรณ, พ.ศ.อ. (2546). บทบาทและอำนาจหน้าที่ของกำนันผู้ใหญ่บ้านในการป้องกันและรักษาความสงบเรียบร้อยของประชาชน ภายหลัง พ.ศ. 2537. หน้า 13-32.

ผู้นำท้องถิ่นไม่ว่าจะเป็นผู้ใหญ่บ้าน หรือกำนันมักจะเป็นผู้มีฐานะดี มีกิจการหรือธุรกิจต่างๆ ที่ชุมชนต้องพึ่งพา อาจเป็นร้านค้าสิ่งของที่จำเป็นในการประกอบอาชีพ เครื่องมือเครื่องใช้ต่างๆ หรือกิจการโรงสีข้าวที่ชาวบ้านจำเป็นต้องใช้ นอกเหนือไปจากงานราชการที่ประชาชนต้องติดต่อผ่านผู้นำชุมชน ตั้งแต่การรับจดหมายจากอำเภอที่ไปรษณีย์สมัยนั้นมักจะฝากผู้ใหญ่บ้านมาให้ รวมทั้งเอกสารของทางราชการ เช่น หมายเรียกเกณฑ์ทหาร การแจ้งให้ไปทำบัตรประจำตัวประชาชน หรือกำหนดการส่งบุตรหลานเข้ารับการศึกษาระดับมัธยมศึกษาชั้นต้นให้แก่ลูกบ้าน แต่มีบทบาทในการพัฒนาท้องถิ่นไม่มากนัก ผลงานต่างๆ ที่เกิดขึ้นจากกำนัน และผู้ใหญ่บ้านไม่ค่อยก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในชีวิตและสังคมของชาวบ้านไฉนเท่าที่ควร เนื่องจากผู้นำท้องถิ่นเป็นเพียงผู้รับแนวคิดการจัดการต่างๆ จากส่วนกลางเข้ามาเผยแพร่ และรับนโยบายของทางราชการมาแจ้งให้ประชาชนทราบ ตลอดจนดูแลความเรียบร้อยในท้องถิ่นมากกว่าจะมีบทบาทในการเร่งรัดพัฒนาสาธารณูปโภคต่างๆ แม้ว่าผู้นำท้องถิ่นเหล่านี้จะมีบทบาทในการพัฒนาท้องถิ่นน้อย แต่มีบทบาทในทางสังคม เนื่องจากเป็นผู้มีฐานะ มีบารมี เป็นที่เคารพ และเกรงใจของประชาชน

กำนัน ผู้ใหญ่บ้านมีการปฏิบัติหน้าที่ในฐานะตัวแทนของทางราชการ เช่น รับแจ้งเกิด รับแจ้งการเสียชีวิต โดยเมื่อมีคนเสียชีวิต ชาวบ้านมักจะไปแจ้งกำนันหรือผู้ใหญ่บ้านให้ทราบก่อนเจ้าหน้าที่ตำรวจ โดยกำนันหรือผู้ใหญ่บ้านเมื่อได้รับแจ้งก็จะไปตรวจสอบ และแจ้งเจ้าหน้าที่ตำรวจเพื่อดำเนินการตามกฎหมายต่อไป หรือแม้แต่การทะเลาะวิวาทกันของคนในท้องถิ่น กำนันและผู้ใหญ่บ้านมักต้องไปเป็นคนกลางในการไกล่เกลี่ยหรือตัดสินความขัดแย้งเสมอ

การเป็นตัวกลางและเป็นผู้ประสานงานระหว่างทางราชการกับประชาชนในท้องถิ่น ที่เห็นได้ชัดคือ กรณีการสร้างถนนบางนา-บางปะกง ประมาณช่วง พ.ศ. 2500 ระหว่างการตัดถนนสายนี้ เดิมทางการจะสร้างถนนออกไปทางทิศเหนือห่างจากวัดบางโกลนในประมาณ 3 กิโลเมตร แต่กำนันผล เสียงชื่นจิตร กำนันตำบลบางโกลนในขณะนั้น ได้ใช้ความพยายามประสานกับหน่วยงานรัฐ ทำให้แนวถนนถูกเลื่อนเข้ามาใกล้วัดบางโกลนในจนห่างจากวัดประมาณ 500 เมตร การมีถนนสายหลักอยู่ใกล้กับศูนย์กลางของท้องถิ่น น่าจะเป็นเหตุผลประการหนึ่งที่ทำให้บางโกลนมีความเจริญก้าวหน้าเป็นแหล่งอุตสาหกรรมและแหล่งรวมผู้คนจำนวนมากในปัจจุบัน

วิถีชีวิตกับการประกอบอาชีพ

อาชีพหลัก: การทำนา

การทำนาของชาวบ้านในอดีตมักมีปัญหาเรื่องน้ำ คือ น้ำน้อยเกินไปหรือบางปีมีน้ำมากเกินไป แต่ส่วนใหญ่มักประสบปัญหาน้ำน้อย ประกอบกับการมีแรงงานคนจำนวนมาก ชาวบ้านจึงมักใช้วิธีการทำนาค้ำ แต่ประมาณ พ.ศ. 2500 เป็นต้นมา ชาวบ้านมักทำนาหว่านเป็นส่วนใหญ่ เพราะมีการ

ชุดลอกคลองบางโหลงให้ลึกสามารถกักเก็บน้ำได้มากขึ้น และแรงงานคนก็ค่อนข้างน้อยลงจากการที่คนไม่นิยมมีลูกมากเช่นเดิม เด็กบางคนได้ไปเรียนหนังสือต่อ บางคนก็ออกไปทำงานต่างถิ่น จึงต้องประหยัดแรงงานให้มากกว่าเดิม สำหรับผลผลิตที่ได้ก็จะไล่เลี่ยกัน คือประมาณ 40-50 ถังต่อไร่ แต่หาว่านจะเกี่ยวข้าวได้ช้ากว่า นาดำเนื่องจากข้าวขึ้นไม่เป็นระเบียบ และถ้าหาว่านถี่เกินไปต้นข้าวก็จะล้มหมด

ชาวนาจะต้องทำงานแข่งกับเวลาเพื่อให้ทันกับลมฟ้าอากาศตามฤดูกาล เพราะนาสมัยก่อนต้องพึ่งพาน้ำฝน น้ำคลองจากธรรมชาติเป็นหลัก หากจะลงรายละเอียดในการทำนาแล้ว ชาวนาจะต้องทำงานหนักกันเกือบตลอดทั้งปีทีเดียว โดยจะเริ่มไถนาตอนประมาณเดือน 5 หรือเดือน 6 ตกกล้าและเพาะเมล็ดข้าวตอนเดือน 7 แล้วถอนกล้า ดำนาโดยใช้วิธีลงแรงช่วยกันตอนเดือน 8 หลังจากนั้นคอยดูแลรดน้ำเข้านาให้พอดี ช่วงนี้ชาวนาจะพอมีเวลาว่างก็จะออกไปหาปลาไว้ทำปลาเค็มหรือปลาแห้ง ซ่อมแห อวน เครื่องมือต่างๆ ทอเสื่อ ซ่อมแซมเสื้อผ้า ไปตามสภาพ ชาวนาจะได้พักผ่อนจริงๆ ก็ช่วงที่มีเทศกาลงานบุญเท่านั้น พอถึงเดือน 11 ข้าวเริ่มตั้งท้องออกรวงอ่อนๆ ก็จะมีพิธีทำขวัญข้าวเพื่อบูชาแม่โพสพ พอถึงประมาณเดือนอ้ายเดือนยี่ ก็เป็นช่วงเก็บเกี่ยวที่ชาวนาจะต้องทำงานหนักมาก โดยจะผลัดกันลงแรงเกี่ยวข้าว นวดข้าว แล้วเอาข้าวขึ้นยุ้งฉางเตรียมไว้ให้พ่อค้ามารับต่อไป (วิถีชีวิตชาวนาในรอบปี สามารถดูได้ในภาคผนวก)

หลังฤดูกาลเก็บเกี่ยวชาวนาจะได้พักผ่อนอยู่กับบ้านบ้าง และมักใช้เวลาในการจับปลาไว้ทำเค็มกินในครอบครัวโดยเฉพาะในหนานาที่ไม่ค่อยมีเวลาไปทำอย่างอื่น ไม่ค่อยได้ขายเพราะทุกคนก็หาได้เหมือนกันหมด ชาวบางโหลงบางครอบครัวก็เลี้ยงเป็ด ไก่ ห่าน ไข่ขายให้กับพ่อค้าชาวจีนที่มารับซื้อถึงบ้าน¹

การใช้เครื่องยนต์ของชาวบางโหลง เริ่มมีการใช้เครื่องยนต์จุดระเบิดวิดน้ำบางบ้านใน พ.ศ. 2494² อีก 10 กว่าปีต่อมาชาวนาบางโหลงจึงมีเครื่องยนต์ที่ใช้ในการจุดระเบิดวิดน้ำใช้กันอย่างกว้างขวาง แม้ในระยะนั้นจะมีเครื่องยนต์แล้ว แต่ควายก็ยังเป็นสิ่งสำคัญในการทำนาเพราะชาวนายังไม่มีเครื่องยนต์ใช้กันทุกบ้านจึงยังต้องพึ่งแรงงานจากควายเช่นเดิม

การทำมาหากินระหว่าง พ.ศ. 2480-2504 ของชาวบางโหลงยังคงมีอาชีพหลัก คือ การปลูกข้าวเช่นเดิม และได้ผลผลิตเพิ่มขึ้นจากการมีถนนสุขุมวิทเป็นต้นกั้นน้ำเค็มไม่ให้มารบกวนการปลูกข้าว รวมถึงมีพื้นที่เพาะปลูกเพิ่มขึ้น ซึ่งเห็นได้จากการตั้งโรงสีขึ้นในบางโหลงถึง 2 แห่งในช่วงนั้น คือ โรงสีปล่องลายของเจ๊กเป้งตั้งอยู่ใกล้ศาลพ่อหลวงคงเพชรที่บางโหลงนอก และโรงสีชัยสวัสดิ์บริเวณตลาด

¹ ทูเรียน สิทธิภา. (2552, 2 มกราคม). สัมภาษณ์โดยเพชรณภัค นามแสงผา ที่ 85/3 ม.7 ต. บางโหลง อ.บางพลี จ.สมุทรปราการ.

² ชอบ นาคสุข. (2546). เล่มเดิม. หน้า 64.

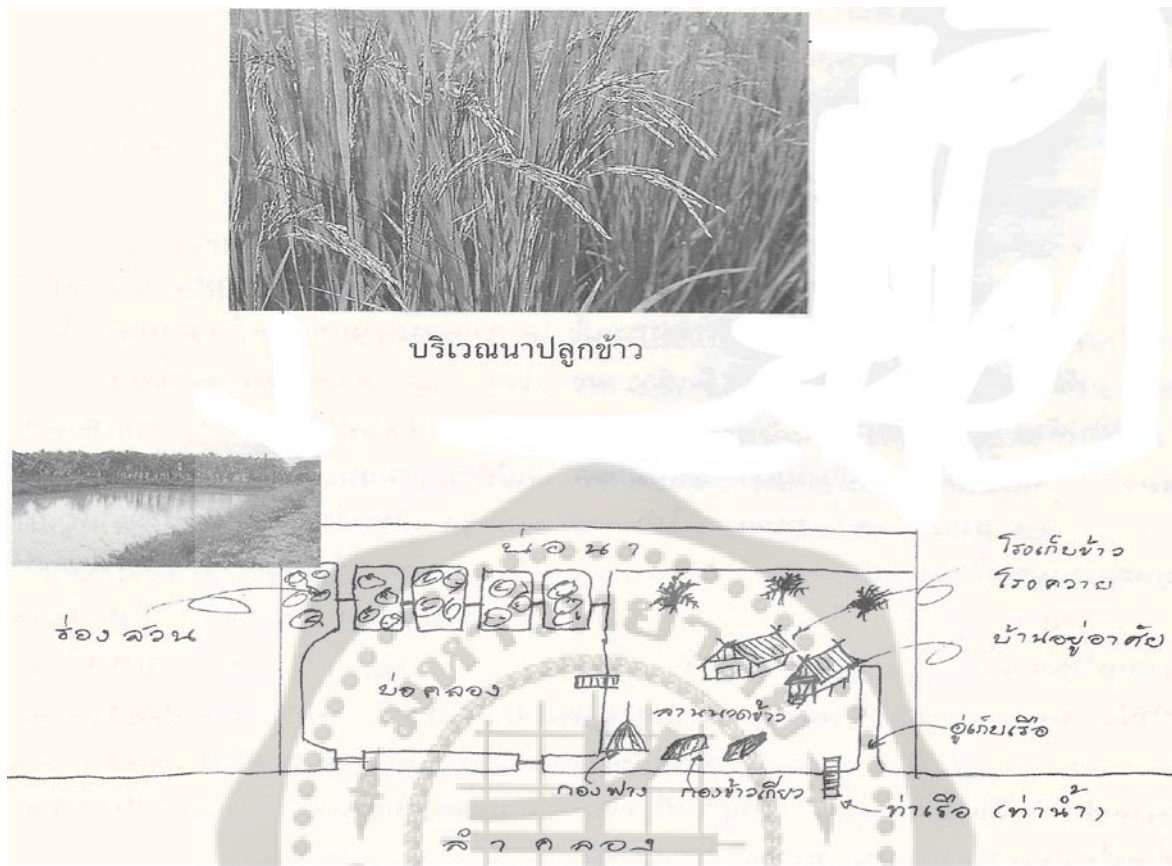
ปากคลองบางโหลง¹ ซึ่งต่อมาเรียกว่าโรงสีนายสิน อันเจริญ ตลอดจนมีโรงสีเกิดขึ้นที่บางพลี บางบ่อ และบางแก้วหลายแห่ง โรงสีในบางโหลง เลิกกิจการ ไปประมาณ พ.ศ. 2518-2519 สาเหตุอาจเนื่องมาจากการเป็นโรงสีขนาดเล็กมีลูกค้าเฉพาะคนในท้องถิ่นบางโหลงเป็นส่วนใหญ่ จึงไม่อาจแข่งขันกับโรงสีขนาดใหญ่ๆ เช่น โรงสีที่บางปลา ตำหรุ หัวตะเข้ และต้นไทรได้ การมีโรงสีหลายแห่งเช่นนี้สะท้อนให้เห็นว่าชาวบางโหลงปลูกข้าวกันในปริมาณมากขึ้น และเป็นอาชีพหลักของทุกครอบครัวด้วย

สำหรับการใช้ที่ดินของชาวบางโหลงในระยะนี้ ยังคงคล้ายเดิม คือ เป็นการใช้ประโยชน์จากที่ดินในภาคเกษตรกรรม โดยใช้ส่วนหนึ่งเป็นที่ตั้งบ้านเรือนซึ่งมักอยู่ริมน้ำหรือใกล้คลองเพื่อความสะดวกในการดำรงชีวิต พื้นที่อีกส่วนหนึ่งที่อยู่ไกลออกไปจะใช้เป็นที่นา แม้ในระยะนี้ชาวบ้านยังคงทำนาอยู่เช่นเดิม แต่มีสิ่งเปลี่ยนแปลงไปก็คือ การเริ่มใช้ที่นาบางส่วนขุดบ่อเลี้ยงปลา เรียกว่าการเกษตรแบบผสมผสานโดยเลี้ยงปลาในนาข้าวและปลูกผลไม้รอบคันบ่อเอาไว้สำหรับบริโภคภายในครอบครัว ที่เหลือก็ขายในตลาดบางโหลงเก่าหรือล่องเรือไปขายตามลำคลอง

กล่าวโดยสรุป ชาวบ้านส่วนใหญ่ยังคงมีอาชีพหลักคือการทำนา และเริ่มมีการทำการเกษตรแบบผสมผสาน ทำนา เลี้ยงปลา ทำสวน จะเห็นว่าถ้ามองจากลักษณะอาชีพของชาวบางโหลงแล้ว ที่ดินยังคงเป็นปัจจัยสำคัญในการประกอบอาชีพอยู่ เพราะบางโหลงยังเป็นสังคมเกษตรกรรม ประกอบกับที่ดินยังมีราคาไม่สูง เพราะฉะนั้น การขายที่ดินให้กับบุคคลภายนอกหรือนายทุนจึงยังไม่ค่อยมีเกิดขึ้นในระยะนี้ หากมีการซื้อขายที่ดินกันบ้าง ก็ขายในราคาไม่แพงและมักขายให้กับคนในท้องถิ่นที่รู้จักกัน ซึ่งมักเป็นคนหนุ่มสาวที่เริ่มสร้างครอบครัวจึงต้องการที่ดินไว้ทำมาหากินเพิ่มเติม

¹ ชื่น ชมมาลี. (2554, 24 กรกฎาคม). สัมภาษณ์โดยเพชรณภัค นามแสงผา ที่วัดบางโหลงใน ต.บางโหลง อ.บางพลี จ.สมุทรปราการ.

ภาพประกอบ 19 แผนผังการตั้งบ้านเรือนและโรงเก็บของสำหรับทำนา

ที่มา: แลหลังบางโจลง. (2543). หน้า 55.

จากภาพจะเห็นว่า ที่อยู่อาศัยของชาวบางโจลงจะมีบ้าน โรงเก็บข้าว และโรงควายอยู่ใกล้ๆ กัน ยกเว้นบางบ้านที่มีฐานะยากจนกว่าคนอื่นๆ ก็มักจะให้ควายอาศัยอยู่ภายในโรงเรือนเดียวกับคน และมีทำน้ำ ตลอดจนคูเก็บเรือเอาไว้สำหรับจอดเรือ แต่บางบ้านก็ไม่จำเป็นต้องมีคูเก็บเรือแต่ยกเรือเข้ามาเก็บใต้ถุนบ้านแทน การมีทำน้ำและคูเก็บเรือแสดงถึงความสำคัญของการคมนาคมทางน้ำ เพราะขณะนั้นเรือยังคงเป็นพาหนะที่สำคัญที่สุดของคนบางโจลง และยังมีบ่อคลองหรือที่เรียกว่าบ่อล่อ ซึ่งจะขุดให้ลึกประมาณ 2 วา ให้ลึกกว่าคลอง พอถึงหน้าแล้งประมาณเดือนกุมภาพันธ์ถึงเดือนเมษายน น้ำในคลองเริ่มแห้งแต่น้ำในบ่อคลองยังมีลึกกว่าในคลอง ทำให้ปลาหลบความร้อนและแห้งแล้งเข้ามาอยู่ในบ่อคลองจำนวนมาก มีทั้งปลาเนื้ออ่อน ปลาแขยง ปลาตะเพียน หลังเกี่ยวข้าวเสร็จชาวบ้านก็จะวิดบ่อคลองจับปลากัน นอกจากการเป็นแหล่งอาหาร บ่อคลองยังเป็นสิ่งแสดงถึงฐานะของแต่ละบ้านด้วย บ้านไหนมีฐานะดีก็จะมีบ่อคลองที่ใหญ่โตและลึกกว่าของคนอื่นจึงได้ปลามากกว่าคนอื่น

อย่างไรก็ตาม ประมาณ พ.ศ. 2500 กรมชลประทานได้ใช้เรือขุดมาขุดคลอง¹ ทำให้คลองมีความลึกมากกว่าบ่อที่คนทั่วไปขุดล่อไว้ ปลาจึงไม่เข้าบ่อ ประกอบกับคันบ่อที่อยู่ริมคลองก็พังทลายไปจนไม่มีร่องรอยเหลือมาถึงปัจจุบัน

ส่วนบ่อนาเป็นบ่อเล็กๆ ตื้นกว่าบ่อคลองตั้งอยู่บริเวณที่นา เป็นการขุดบ่อเพื่อกันขโมย มีทางระบายน้ำลงคลอง พอน้ำในนาแห้งก็จะพบว่ามีปลาอยู่ในนาปริมาณมาก พอเกี่ยวข้าวเสร็จในหน้าแล้งก็จะใช้ฝือกที่ทำด้วยไม้รวกผ่าซีกเหลาให้เล็กแล้วถักด้วยหวายหรือเชือกเหนียวๆ กักทางระบายน้ำไว้เพื่อวิดบ่อจับปลา ถ้าได้ปลาจำนวนมากจนเหลือกินก็จะทำปลาเค็มแดดเดียว หรือตากแห้งเก็บไว้กินในฤดูทำนาถัดไป

ในสมัยนั้นความจำเป็นต้องใช้เงินยังมีไม่มาก ชาวบ้านส่วนใหญ่สามารถอยู่ได้โดยไม่ต้องใช้เงินมากนัก เนื่องจากข้าวปลา อาหาร พืช ผักต่างๆ ชาวบ้านสามารถหาได้เองไม่ต้องซื้อหาเหมือนปัจจุบัน จึงไม่มีความจำเป็นต้องใช้เงินในชีวิตประจำวันมากนัก สำหรับการใช้จ่ายเงินของชาวบ้าน มักใช้ซื้อของจำเป็นสำหรับอุปโภคบริโภคในครัวเรือน และอุปกรณ์การทำมาหากิน ทั้งเครื่องมือเครื่องใช้ในการทำนาและการหาปลา สำหรับเสื้อผ้าสวยงามไม่ค่อยได้ซื้อกันนัก ซื้อแต่เสื้อผ้าสำหรับใส่ทำนาที่เป็นเสื้อแขนยาวสีเข้ม กางเกงขาก๊วย หมวกไม้ราคาใบละ 1.50 บาท รองเท้าไม้ใส่ พอจะเข้าเมืองที่ก็ค่อยหาไม้ใส่ ชาวบางโฉลงจะไม่ใช้เงินฟุ่มเฟือยเพราะเงินเป็นสิ่งหายากต้องเก็บไว้ใช้ยามจำเป็น แต่จะพยายามอดออมและใช้ประโยชน์จากสิ่งที่มีตามธรรมชาติมากกว่าจะซื้อ นับเป็นการดำรงชีวิตที่สอดคล้องกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในระดับหนึ่งด้วย

เครื่องทุ่นแรง เครื่องจักรในการทำนา²

สมัยก่อนบางโฉลงยังมีผู้คนไม่มาก ชาวนาก็ทำนาไปตามกำลัง น้ำฝนตามธรรมชาติมีเพียงพอสำหรับการทำนา ต่อ มาเมื่อรัฐบาลสนับสนุนให้มีการทำนากันมากขึ้น ปริมาณน้ำก็กลายเป็นปัญหาสำคัญประการแรกสำหรับการทำนา ที่จะต้องหาวิธีชักน้ำเข้านาให้ได้มากขึ้น จะรอแต่ธรรมชาติอย่างเดียวก็ไม่เพียงพอแล้ว หรือบางที่เกิดฝนแล้งก็ต้องทำนากันใหม่ ทำให้การผลิตไม่ทันต่อฤดูกาล เพราะข้าวสมัยนั้นมีแต่พันธุ์ที่ไวต่อฤดูกาลทั้งสิ้น³ จากความจำเป็นที่จะต้องเร่งผลผลิตข้าวให้ได้มากขึ้น ประกอบกับวิถีชีวิตที่มีการแก่งแย่งแข่งขันกันมากขึ้นเรื่อยๆ ทำให้ชาวนาบางโฉลงจำเป็นต้องปรับปรุงเทคนิควิธีในการทำนาเพื่อเพิ่มผลผลิตให้ได้สูงที่สุดเท่าที่ศักยภาพจะทำได้ ทำให้มีการใช้เครื่องทุ่นแรงต่างๆ กันอย่างแพร่หลาย

¹ ขอบ นาคสุข. (2546). เล่มเดิม. หน้า 27.

² แหล่งเดิม. หน้า 62.

³ แหล่งเดิม. หน้า 62.

เครื่องทุ่นแรงชนิดแรกที่ชาวนาประดิษฐ์ขึ้นใช้ก็คือจักรลม ใช้สำหรับฉุดระหัดวิดน้ำเข้านา จักรลมเป็นกังหันขนาดใหญ่ มีเสาไม้เป็นแกนกังหันสองต้น ใบกังหันทำด้วยผ้าดิบเย็บติดกับก้านใบ อาศัยแรงลมธรรมชาติหมุนใบกังหัน มีโซ่ล่ามจากแกนกังหันไปฉุดระหัดวิดน้ำอีกที เวลาจะตั้งจักรลมต้องหาที่โล่งกว้างไม่ให้มีต้นไม้บังลม

ชาวนาใช้จักรลมได้ไม่กี่ปีก็เกิดสงครามมหาเอเซียบูรพาขึ้น เกิดการขาดแคลนผ้าที่จะนำมาทำเป็นใบจักรลม ชาวนาจึงใช้ใบไม้ประเภทใบสาครหรือใบลำเจียกมาสานเป็นผืน แล้วตัดเป็นรูปใบจักรแทน สมัยที่ชาวนาบางโฉลงใช้จักรลมเป็นสมัยที่ป่าดงพงหญ้าหรือที่ร้างว่างเปล่ากลายเป็นที่นาไปหมดแล้ว ต่อมาอีกไม่กี่ปี อุปกรณ์ที่ใช้ทำจักรลมก็ขาดแคลนลง ทั้งลวดและอุปกรณ์ทำก้านใบ โซ่เหล็กที่ใช้ทำสายพาน เป็นต้น ทำให้จักรลมเริ่มเสื่อมความนิยมลงไป

ต่อมา มีการประดิษฐ์กังหันลมเพื่อชักน้ำเข้านาขึ้นโดยนายบุญ กาญจนพันธุ์ ซึ่งเป็นชาวไทยเชื้อสายจีนเกิดที่บางพลี¹ ซึ่งนอกจากจะเป็นผู้ประดิษฐ์กังหันลมแล้ว ยังเป็นคนแรกที่ทำคันดินล้อมที่ปลูกข้าวเป็นแปลงๆ เพื่อกักน้ำไว้เลี้ยงต้นข้าว สันนิษฐานว่าท่านได้รับแบบอย่างและการถ่ายทอดมาจากบิดาซึ่งเป็นคนจีน กังหันลมที่ประดิษฐ์ขึ้น มีต้นทุนถูกกว่าจักรลมประมาณสองเท่าตัว มีวิธีการทำโดยใช้ไม้กระดานหน้าแปด (ความกว้างแปดนิ้ว) ยาวสามวา มาเหลาให้เป็นรูปกังหัน เจาะรูรูปสี่เหลี่ยมตรงกลางสำหรับใส่แกน ที่แกนจะติดมู่เล่สำหรับใส่สายพานซึ่งจะโยงไปเชื่อมกับมู่เล่อีกตัวหนึ่งที่สวมอยู่กับแกนเพลาระหัด เมื่อลมพัดกังหันหมุน สายพานก็จะฉุดมู่เล่ให้หมุนตามแรงหมุนของกังหัน ระหัดก็จะวิดน้ำขึ้นมา กังหันลมนี้มีต้นทุนที่ถูกและใช้งานวิดน้ำเข้านาทั่วไปได้ดี จึงได้รับความนิยมอย่างสูงจนแพร่หลายไปทั่วประเทศ

อาชีพใหม่: การเลี้ยงปลา

พ.ศ. 2479 ในสมัยรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม เป็นนายกรัฐมนตรี ได้มีการสร้างถนนสุขุมวิทเลียบบชายฝั่งทะเลด้านตะวันออกเพื่อเป็นเส้นทางขนส่งสินค้าทั้งการเกษตรและอุตสาหกรรมจากกรุงเทพฯ ไปยังจังหวัดต่างๆ ทางภาคตะวันออก² เพื่อประโยชน์ทางการคมนาคมและการพาณิชย์ นอกจากนั้นถนนสุขุมวิทยังเป็นเสมือนคันกั้นน้ำทะเลไม่ให้น้ำเค็มเข้ามาทำความเสียหายต่อนาข้าว ซึ่งส่งผลให้การทำนาได้ผลดียิ่งขึ้น ในช่วงแรกๆ ที่สร้างถนนสุขุมวิทขึ้นนั้น สัตว์น้ำประเภทน้ำจืดจืดเค็มยังคงมีอยู่ชุกชุม เช่น ปลากระพง ปลากระบอก กุ้งแชบ๊วย กุ้งตะกาด เป็นต้น แต่ในเวลาต่อมาปลาน้ำจืดได้เพิ่มปริมาณขึ้นอย่างรวดเร็ว โดยเฉพาะบริเวณตำบลบางลาวซึ่งมีปลาชุกชุมมาก จนมีการเปลี่ยนชื่อจากบางลาวเป็นบางปลาจนทุกวันนี้

¹ กระทรวงศึกษาธิการ. (2542). เล่มเดิม. หน้า 355.

² ขอบ นาคสุข. (2546). เล่มเดิม. หน้า 25.

เดิมชาวบางโฉลงและท้องถิ่นใกล้เคียงเป็นผู้ที่มีอาชีพหลักทางการเกษตร คือการเพาะปลูกข้าว เป็นอาชีพหลัก และมีอาชีพเสริมคือ การหาปลาตามคลองบึงธรรมชาติมานานแล้ว รวมทั้งมีการเลี้ยงปลาในคลองโดยการทำชะนางหรือซั้ง โดยการนำกอผักบุ้งหรือผักตบชวามาล้อมเป็นวง หาไม้มาปักเป็นหลักยึดกอผักไว้กับที่แล้วนำเศษอาหารมาโรยล่อปลาให้เข้ามาอยู่ในซั้งแล้วค่อยจับปลา และมีการขุดบ่อล่อริมคลองที่เรียกว่าบ่อคลองโดยขุดให้มีความลึกกว่าคลองจริงเพื่อล่อให้ปลาเข้ามาอยู่ในหน้าแล้งแล้ววิดบ่อ ทั้งซั้งและบ่อล่อเป็นการเลี้ยงปลาในคลองแบบธรรมชาติ แต่การเลี้ยงปลาเป็นอาชีพเสริมนั้นได้เริ่มเกิดขึ้นจริงจางประมาณช่วง พ.ศ. 2496 โดยมีชาวบางโฉลงบางส่วนได้ริเริ่มทำการเกษตรแบบผสมผสาน เนื่องจากขณะนั้นการทำนาเริ่มประสบภาวะขาดทุน เพราะมีศัตรูพืชชุกชุม เช่น หนูนา เพลี้ยกระโดดสีน้ำตาล เพลี้ยแป้ง เพลี้ยไฟ รวมทั้งราคาขายข้าวไม่คุ้มกับที่ลงทุนลงแรงไปทั้งปี

จากการสอบถามอดีตชาวบางโฉลงพบว่า พ.ศ. 2496 ทำนาเกือบ 50 ไร่ ได้ข้าว 2,164 ถัง ขายได้เกวียนละประมาณ 800 บาท เมื่อหักค่าใช้จ่ายแล้ว คิดเฉลี่ยทั้งปีได้ค่าแรงไม่ถึงวันละ 10 บาท¹ แต่ต้องเลี้ยงคนทั้งครอบครัวซึ่งมีจำนวนมาก รายได้จึงไม่เพียงพอที่จะลืมตาอ้าปาก ชาวบางโฉลงจึงต้องหาอาชีพอื่นเข้ามาเสริมแทนการทำนา คือ การทำเกษตรผสมผสาน โดยมีวิธีการคือ ชาวบ้านยังคงทำนาเป็นอาชีพหลัก แต่จะขุดบ่อล้อมรอบที่นาทั้ง 4 ด้าน โดยมีบ่อด้านหนึ่งติดกับคลองสำหรับไว้ระบายน้ำออกจากนา และใช้เป็นทางซักน้ำเข้านา โดยสร้างคันกันน้ำไว้ จึงสามารถควบคุมปริมาณน้ำให้มีมากหรือน้อยตามความต้องการได้² และนำมาปลูกปลาเลี้ยง โดยอาจเป็นปลาน้ำจืดชนิดต่างๆ ที่ดักจากในคลอง เช่น ปลาหมอเทศ ปลาตะเพียน ปลาดุก หรือปลาบางชนิดที่ซื้อมาเลี้ยง เช่น ปลาไน ปลาจีน แล้วสร้างฝือกกัน พอเลี้ยงปลาได้ระยะที่จะส่งขายได้ก็พอดีกับช่วงเวลาที่เกี่ยวข้องข้าวเสร็จ ชาวบ้านก็จะมีเวลาวิดบ่อขายปลา ส่วนดินที่เกิดจากการขุดบ่อล้อมรอบที่นาก็ไถยกขึ้นมาไว้บนคันนาทั้ง 4 ด้าน มีความกว้างประมาณ 3-4 เมตร ตรงกลางของคันดินใช้เป็นทางเดิน ส่วนริมขอบคันดินทั้งสองด้านเอาไว้ปลูกพืชผักสวนครัวต่างๆ เช่น ข่า ตะไคร้ มะเขือ พริกขี้หนู และปลูกผลไม้ต่างๆ เช่น มะพร้าว มะม่วง กล้วย ตาล ซึ่งมีพ่อค้าล่องเรือมารับซื้อถึงในสวน สำหรับที่นาตรงกลางยังคงเป็นนาข้าวเช่นเดิม ทำให้เกิดรายได้ได้ถึง 3 ทาง จากการขายข้าวในนา ปลาในน้ำ และผลไม้รอบบ่อทั้งมะพร้าวและกล้วย ซึ่งเพิ่มรายได้ให้กับชาวบางโฉลงดีกว่าการทำนาเพียงอย่างเดียว

¹ ชื่น ชมมาลี. (2554, 24 กรกฎาคม). สัมภาษณ์โดยเพชรณภัค นามแสงผา ที่วัดบางโฉลง ใน ต.บางโฉลง อ.บางพลี จ.สมุทรปราการ.

² พิกุล รุ่งสรรเสริญ. (2554, 4 ตุลาคม). สัมภาษณ์โดยเพชรณภัค นามแสงผา ที่โรงเรียนพุลเจริญวิทยาคม ต.บางโฉลง อ.บางพลี จ.สมุทรปราการ.

เมื่อการเลี้ยงปลาในนาข้าวผสมผสานการทำสวนสร้างรายได้ดี ชาวบางโหลงและชาวบ้านใกล้เคียงก็เริ่มนิยมเลี้ยงปลาในนาข้าวแบบผสมผสานหลายคน ทำให้พันธุ์ปลาที่เคยหาได้ตามธรรมชาติจากในคลองเริ่มหายากขึ้น ประกอบกับพันธุ์ปลาที่ขายได้ราคาดีคือ ปลาจีน ซึ่งประกอบด้วย ปลาไน ปลาเผา ปลาซัง และปลาหลี มีราคาแพงเพราะต้องนำเข้าจากประเทศจีน เพราะขณะนั้นยังไม่มีคนไทยที่สามารถเพาะพันธุ์หรือผสมเทียมปลาจีนเหล่านี้ได้สำเร็จ ผู้ที่เลี้ยงปลาต้องซื้อลูกปลาในราคาตัวละ 3-9 บาท ซึ่งถือเป็นราคาที่สูง จึงได้มีชาวบางโหลงผู้หนึ่ง คือ นายกวน ดีทอง ได้ศึกษาทดลองวิธีการผสมเทียมปลาจีนโดยไปเรียนรู้วิธีการจากกรมประมง กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ใช้เวลา 10 ปี ในการลองผิดลองถูกและฝึกฝนเทคนิคจนสำเร็จใน พ.ศ. 2500

การผสมเทียมพันธุ์ปลา มีวิธีการคือ จะใช้ฮอร์โมนจากสมองปลาที่มีลักษณะเป็นเม็ดกลมขนาดเล็ก หัวไม้ขีดไฟผสมกับน้ำกลั่น ฉีดเข้าไปในตัวแม่พันธุ์ปลาบริเวณสันหลังปลาค่อนมาทางหัวปลาเพื่อเร่งไข่ให้แก่ เมื่อเวลาผ่านไปประมาณ 20-25 ชั่วโมง ไข่ปลาก็จะแก่ สังเกตได้จากบริเวณบ่อพักปลาจะมีไข่หลุดออกมาจากท้องแม่ปลา แสดงว่าไข่แก่เต็มที่แล้ว จึงนำแม่ปลามาฉีดไข่ นำน้ำเชื้อจากพ่อพันธุ์ปลามาผสม โดยใช้ขันไก่ หรือขนนกคนให้เข้ากันประมาณ 2-3 นาที นำไข่ที่ผสมแล้วเทลงบ่ออนุบาลและให้ออกซิเจนในบ่อด้วย เมื่อถึงไข่ประมาณ 24 ชั่วโมงก็ฟักออกมาเป็นลูกปลา ซึ่งเมื่อลูกปลาโตก็สามารถขายลูกปลาจีนได้ในราคานี้ตัวละ 50 สตางค์ และมีการพัฒนาผสมเทียมทั้งปลาจีน ปลาตะเพียน ชาวคนในท้องถิ่น ทำให้ชาวบางโหลงนิยมเลี้ยงปลามากขึ้น เพราะลูกปลามีราคาตกลงและสร้างรายได้ดีกว่าการทำนา ระยะต่อมาชาวบ้านจึงเริ่มหันมาเลี้ยงปลาเป็นอาชีพหลักมากขึ้น

สำหรับขนาดของบ่อปลาจะมีขนาดแตกต่างกันไปตามฐานะของผู้เลี้ยง ใครมีพื้นที่มากและมีทุนสูงก็จะมีบ่อขนาดใหญ่ โดยทั่วไปมีความกว้างประมาณ 4-8 เมตร ความยาวไม่จำกัดแล้วแต่ขนาดพื้นที่¹ แต่ส่วนใหญ่มักจะเป็นบ่อริมคันนาเดิมที่มีการขยายพื้นที่เลี้ยงปลามากขึ้น

สำหรับอาหารปลา มักให้อาหารตามธรรมชาติที่มีในท้องถิ่น เช่น หากเป็นปลาตะเพียน จะให้รำข้าว และเศษอาหาร หากเป็นปลาสลิคมักจะปล่อยให้ห้ำหึ่งขึ้นในบ่อ โดยเฉพาะห้ำหึ่งทรงกระเทียมซึ่งปลาสลิคกินแล้วจะมีเนื้อที่อร่อยและมัน คนเลี้ยงจะพ่นห้ำหึ่งให้เน่ากลายเป็นอาหารของปลาสลิค เป็นต้น

กล่าวโดยสรุป ในระยะนี้ อาชีพหลักของชาวบางโหลงยังคงเป็นการทำนา แต่มีอาชีพเสริมเพิ่มเข้ามาและทำรายได้ดีกว่าการทำนา ได้แก่ การทำเกษตรแบบผสมผสาน คือ ทำนาเป็นหลัก ร่วมกับการทำสวน และเลี้ยงปลารอบคันนาไปด้วย เมื่อมีการผสมเทียมพันธุ์ปลาได้สำเร็จโดยชาวบางโหลงเอง อาชีพการเลี้ยงปลาก็ยิ่งแพร่หลายมากยิ่งขึ้นจนกลายเป็นอาชีพหลักของชาวบางโหลงในระยะต่อมา

¹ ศักดิ์ชัย ชมมาลี. (2555, 12 มีนาคม). สัมภาษณ์โดยเพชรณภัค นามแสงผา ที่โรงเรียนพุลเจริญวิทยาคม ต.บางโหลง อ.บางพลี จ.สมุทรปราการ.

การทำน้ำตาลมะพร้าว

ชาวบางโฉลงทำน้ำตาลมะพร้าวเป็น อุตสาหกรรมในครัวเรือนเพื่อการบริโภคและจำหน่าย โดยเริ่มทำน้ำตาลในช่วงทำบ่อปลาประมาณ พ.ศ. 2496 เป็นต้นมา เป็นระยะที่ชาว บางโฉลงมีมะพร้าว กันเกือบทุกบ้าน จากการโคยคั้นดินรอบบ่อเอาไว้ปลูกไม้ผลต่างๆ เช่น กลัวย มะขาม มะม่วง ตาล และมะพร้าว¹ เนื่องจากคั้นบ่อปลาสามารถปลูกมะพร้าวได้ผลผลิตดี จึงมีการทำน้ำตาลมะพร้าวไว้จำหน่ายในบางโฉลงและท้องถิ่นใกล้เคียง แต่เดิมชาวบางโฉลงไม่ได้ทำน้ำตาลเองแต่จะซื้อน้ำตาลมะพร้าวที่มาจากพระประแดงที่พ่อค้าล่องเรือมาขาย แต่หลังจากพระประแดงกลายเป็นโรงงานอุตสาหกรรมไปเกือบหมด ชาวบ้านก็ต้องซื้อน้ำตาลจากบางน้ำจืดแทน แต่เมื่อบางโฉลงเริ่มมีมะพร้าวจำนวนมากจึงเริ่มทำน้ำตาลมะพร้าวขาย วิธีการทำเริ่มจากการเก็บน้ำหวานโดยการตัดปลายจั่นมะพร้าวให้น้ำหวานไหลลงกระบอกไม้ไผ่ที่ผูกกรองไว้ใต้จั่นมะพร้าวแต่ละต้น โดยจะมีเทคนิคการใช้ไม้ตะเคียนรองที่กั้นกระบอกก่อนเพื่อกั้นน้ำหวานเน่า นำน้ำหวานที่รองได้ไปกรองด้วยผ้าขาวบางแยกสิ่งปนเปื้อนออก จากนั้นนำไปเคี่ยวบนเตาไฟจนกระทั่งน้ำตาลเริ่มเกาะตัวจึงหยุด ลงในหม้อดินเผา ทิ้งไว้ให้แห้ง น้ำตาลจะเริ่มแข็งสามารถเก็บไว้บริโภคหรือจำหน่ายต่อไป ในบางโฉลงมีการทำน้ำตาลมะพร้าวจำหน่ายอยู่ 2-3 บ้าน โดยผู้เริ่มได้แก่ ผู้ใหญ่ทุเรียนบิดากำนันออก ซึ่งเป็นคนเมืองเพชรบุรีที่ย้ายถิ่นฐานมาอยู่บางโฉลง ได้ทำน้ำตาลมะพร้าวจำหน่ายทั้งในรูปแบบของน้ำตาลปี๊บและน้ำตาลปึก² โดยขายส่งและขายปลีกตามตลาดบางโฉลงเก่า ซึ่งผลิตได้ไม่เพียงพอต่อความต้องการ คนบางโฉลงต้องซื้อจากชุมชนใกล้เคียงเช่น บางพลี บางปลา และบางน้ำจืดซึ่งมีสวนมะพร้าวจำนวนมาก มีการทำน้ำตาลมะพร้าวมากกว่าที่บางโฉลง

อุปสรรคในการทำน้ำตาลมะพร้าว

1. มีตลาดจั่นมะพร้าว
2. กระบอกไม้ไผ่สำหรับรองน้ำหวาน ซึ่งภายหลังมีการใช้กระป๋องนมขุ่นแทน เนื่องจากหาง่ายและทนทานกว่ากระบอกไม้ไผ่ที่มักมีปัญหาเรื่องการแตก
3. เปลือกไม้ตะเคียนหรือพะยอมสำหรับใส่ในกระบอกรองน้ำหวาน เพื่อให้ทำให้น้ำหวานจากมะพร้าวไม่มีรสเปรี้ยว และเก็บได้นานขึ้น
4. กระทะเหล็กและไม้พายเล็กๆ สำหรับเคี่ยวน้ำตาล

¹ พิกุล รุ่งสรรเสริญ. (2554, 4 ตุลาคม). สัมภาษณ์โดยเพชรณภัค นามแสงผา ที่โรงเรียนพุลเจริญวิทยาคม ต.บางโฉลง อ.บางพลี จ.สมุทรปราการ.

² ชื่น ชมมาลี. (2554, 24 กรกฎาคม). สัมภาษณ์โดยเพชรณภัค นามแสงผา ที่วัดบางโฉลงใน ต.บางโฉลง อ.บางพลี จ.สมุทรปราการ.

5. อ่างดินเผาใส่น้ำตาลเพื่อเตรียมเคี้ยว
6. หม้อดินเผาหรือปีบ เป็นภาชนะใส่น้ำตาลที่เคี้ยวแล้ว

วิธีการทำน้ำตาลมะพร้าว

การทำน้ำตาลมะพร้าว เริ่มจากการค่อยๆ ตัดวงดอกมะพร้าวในช่วงที่ดอกยังไม่บานมีกาบหุ้มอยู่ โดยไม่ให้ก้านดอกมะพร้าวช้ำ หากช้ำจะไม่ได้น้ำตาล โดยใช้เวลาประมาณ 1-2 วัน เมื่องวงดอกมะพร้าวโค้งได้ที่และดอกใกล้บานก็เริ่มปาดยอดดอก โดยลอกกาบที่หุ้มดอกออก นำเชือกมามัดดอกไม่ให้แตกออกจากกัน ปาดยอดดอกบางๆ ต้องระวังอย่าให้ช้ำ และใช้กระบอกรองน้ำตาล โดยทั่วไปมักจะเก็บน้ำตาลวันละ 2 ครั้ง คือ เช้าและเย็น เมื่อเก็บน้ำตาลในช่วงเช้าจะมีดปาดดอกมะพร้าวใหม่ทุกครั้ง และนำกระบอกรองไว้เพื่อมาเก็บตอนเย็น และในตอนเย็นก็ปาดดอกมะพร้าวอีกครั้ง ทำเช่นนี้ไปจนดอกมะพร้าวสั้นจนไม่สามารถรองน้ำตาลได้ จึงใช้ดอกอื่นต่อไป ซึ่งหากมะพร้าวต้นใดให้ผลผลิตดีสามารถให้น้ำตาลครั้งละมากกว่า 1 กระบอกก็มี

เมื่อได้น้ำหวานจากดอกมะพร้าวมาแล้วก็นำมาทำน้ำตาลมะพร้าวต่อไป โดยการเคี้ยวบนกระทะใบบัวหรือกระทะเหล็กอื่นๆ อาจมีการหาคะชุน้ำมันก้นน้ำตาลล้นในขณะเดือด เมื่อน้ำตาลเริ่มงวดก็ลดไฟและใช้ไม้พายคนไปเรื่อยๆ จนน้ำตาลเหนียวดีแล้ว จึงตักใส่ภาชนะที่เตรียมไว้เพื่อรอการจำหน่ายต่อไป

ในช่วงที่ชาวบางโหลงนิยมเลี้ยงปลากันมาก ประมาณ พ.ศ. 2515 เป็นต้นมา ปลากลายเป็นรายได้หลักของชาวบ้านแทนการทำนาข้าว ชาวบ้านจึง ต้องระมัดระวังเรื่องการใส่ยาฆ่าแมลงเพื่อบำรุงรักษาต้นมะพร้าวที่เรียงรายอยู่รอบคันบ่อ เพราะพิษของยาเหล่านั้นอาจทำให้ปลาในบ่อตายได้ จึงอาจเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้สวนมะพร้าวในบางโหลงมีจำนวนลดลงมาก¹ ปัจจุบันการทำน้ำตาลมะพร้าวในบางโหลงเลิกกิจการไปแล้ว เนื่องจากที่ดินราคาสูงจึงไม่มีพื้นที่ปลูกมะพร้าวและไม่มีผู้สืบทอดกิจการ

วิถีชีวิตกับลักษณะบ้านเรือน

บ้านเรือนของชาวบางโหลงส่วนใหญ่ยังคงเป็นรูปแบบเดิม คือ ผู้มีฐานะจะปลูกบ้านเป็นบ้านทรงไทย อาจมีเรือนถึง 3 หลังสร้างต่อกัน เป็นครอบครัวขยาย มีพ่อแม่ปู่ย่าตายายและลูกหลานอยู่รวมกัน

ถ้าเป็นชาวนาธรรมดาก็จะสร้างบ้านเป็นเรือนติดพื้นดินหรือยกพื้นเตี้ยๆ และใช้เป็นโรงควายไปด้วยในตัวคือควายอยู่ร่วมกับคน โดยจะทำพื้นดินให้เรียบเป็นมัน แล้วปลูกเรือนติดพื้นดินหรือยก

¹ สวน เนตรวิเชียร. (2552, 2 มกราคม). สัมภาษณ์โดย เพชรณภัค นามแสงผา ที่ 15 ม.6 ต. บางโหลง อ.บางพลี จ.สมุทรปราการ.

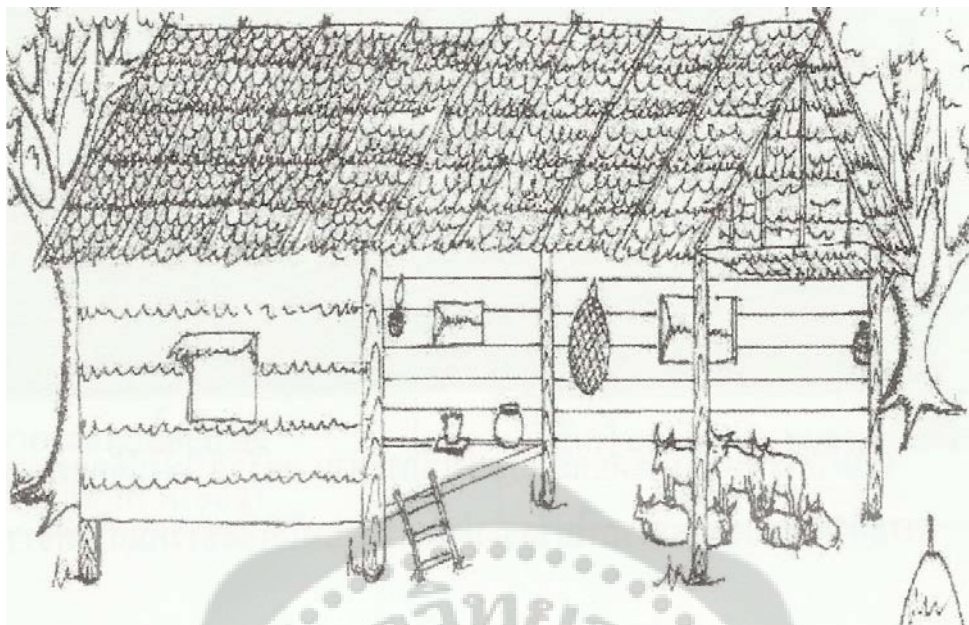
พื้นที่น้อย ให้คนอาศัยอยู่บนโรงเรือนส่วนควายให้นอนที่พื้นดินขี้ดมัน ตกตอนเย็นก็ต้องสูมไฟไต้ยุงที่มีอยู่ชุกชุม

แต่โดยส่วนใหญ่แล้วในระยะนี้ บ้านของชาวนาบางโฉลงมักจะแยกออกจากคอกควาย โดยมีการพัฒนาจากโรงนามาเป็นบ้านที่มีฝาบ้านเป็นไม้ขัดแตะ แต่หลังคายังคงมุงจากเช่นเดิม บ้านรุ่นต่อมาได้พัฒนาจากฝาไม้ขัดแตะเป็นฝาไม้กระดาน แต่รั้วบ้านยังคงเป็นไม้ขัดแตะอยู่ โดยจากที่ใช้มุงหลังคาชาวบ้านมักจะซื้อสำเร็จรูปมาจากตลาดบางโฉลงเก่า ที่ตั้งอยู่บริเวณหมู่ที่ 2 และตลาดปากน้ำ ส่วนฝาบ้านก็หาซื้อได้จากโรงไม้ที่ตั้งอยู่ในบางโฉลงนั่นเอง¹

ชาวนาทัวไปจะปลูกบ้านลักษณะเป็นโรงเรือนโล่งๆ เน้นประโยชน์ใช้สอยมากกว่าความสวยงาม มีนอคนยื่นออกมาไว้ใช้ในการทำงานต่างๆ และมักสร้างบ้านที่มีใต้ถุนสูงเพื่อไว้เก็บอุปกรณ์ในการประกอบอาชีพ เช่น จอบ คราด ไถ แห อวน รวมทั้งใช้เป็นที่เก็บเรือด้วย และอาจมีแคร่ไม้ไผ่ไว้ทำงานหรือนั่งเล่นใต้ถุนบ้านด้วย ส่วนหลังคาบ้านมักมุงด้วยจาก หลังคาสังกะสียังไม่ค่อยมีในระยะนี้ ส่วนวัสดุมุงข้างฝาบ้านมักใช้ไม้ไผ่หรือไม้กระดาน และไม่นิยมกันห้องแต่จะปล่อยเป็นเรือนโล่งๆ มีหน้าต่างเปิดรับแสงอาทิตย์ โดยไม่ต้องมีม่านกัน อาจเพราะชาวบ้านยังคงมีความเป็นอยู่ง่ายๆ ในลักษณะสังคมเกษตร ความสัมพันธ์กับเพื่อนบ้านก็รู้จักมักคุ้นกันเป็นอย่างดี รู้จักกันไปทั่วทั้งหมู่บ้านทุกสายตระกูลว่าใครเป็นลูกหลานบ้านไหน ไม่มีลักษณะความสัมพันธ์แบบส่วนตัวดังเช่นในปัจจุบัน จึงไม่มีความจำเป็นที่จะต้องกันห้อง กันม่าน ปกปิดตัวตนเหมือนสมัยนี้

¹ สวน เนตรวิเชียร. (2552, 2 มกราคม). สัมภาษณ์โดย เพชรณภัค นามแสงผา ที่ 15 ม.6 ต. บางโฉลง อ.บางพลี จ.สมุทรปราการ.

ภาพประกอบ 20 โรงนาที่คนและควายอยู่ร่วมกัน

ที่มา: สภาวัฒนธรรมอำเภอบางพลี. (2553). เล่าเรื่องเมืองบางพลี เล่มที่ 2. หน้า 25.

สำหรับห้องครัว นิยมใช้บริเวณด้านในของตัวบ้านซึ่งอาจแบ่งพื้นที่ส่วนหนึ่งไว้ทำครัว ไม่ได้มีการกั้นห้องเป็นห้องครัวอย่างชัดเจน หรือบางบ้านอาจมานั่งเตรียมอาหารอยู่นอกชานบ้านแล้วยกเข้าไปหุงต้มในครัว ซึ่งจะมีอุปกรณ์ในการประกอบอาหาร ได้แก่ เตาไฟ ซึ่งทำจากอิฐ ใช้แกลบที่ได้จากการนำข้าวไปสีที่โรงสีแล้วนำแกลบกลับมาใช้เป็นเชื้อเพลิงในการหุงต้ม หรือบางบ้านอาจใช้พื้นที่หาได้ในท้องถิ่น เช่น ฟืนจากไม้แสม ไม้โกงกาง มาทำเป็นเชื้อเพลิงแต่ก็ไม่นิยมเท่าแกลบเนื่องจากชาวบ้านทำนากันทุกบ้านจึงมีแกลบใช้โดยไม่ต้องซื้อ ส่วนฟืนนั้นต้องเข้าไปหาตัดตามป่าละเมาะ หรือซื้อจากคนขายฟืนจึงไม่นิยมเท่าแกลบ ส่วนการใช้ถ่านในการหุงต้มนั้นไม่ค่อยนิยมเพราะต้องซื้อจากคนเผาถ่านถือเป็นการสิ้นเปลืองเกินไปสำหรับชาวบ้าน และมีอุปกรณ์ทำครัว เช่น มีด เขียงทำเองจากไม้มะขามครกหินจากชลบุรีที่ซื้อจากพ่อค้าที่บรรทุกเรือมาขาย หม้อ กระทะ ถ้วยชามกระเบื้องและสังกะสี และโองใส่ น้ำซึ่งระยะแรกนิยมใช้โองดินเผาจากจังหวัดนนทบุรี บางลูกเก่าแก่มากมีอายุนับร้อยปี ก่อนจะเปลี่ยนเป็นโองลายมังกรจากราชบุรี ซึ่งจะมีการลำเลียงมาขายทางเรือ ผ่านมาทางคลองประเวศบุรีรมย์ และคลองสำโรง¹

¹ แลหลัง บางโฉลง. (2543). หน้า 44.

ภาพประกอบ 21 โองดินเผาจากจังหวัดนนทบุรี

ที่มา: แลหลังบางโฉลง. (2543). หน้า 44.

สำหรับห้องน้ำ ชาวบ้านทั่วไปจะใช้ส้วมหลุมที่สร้างขึ้นห่างจากบริเวณบ้านออกไปประมาณ 4-8 เมตร กั้นฝาด้วยจากหรือหญ้าคาทั้งสี่ด้าน ทำประตูแบบง่าย ๆ ส้วมบางหลุมอาจไม่มีหลังคา พื้นส้วมขุดดินออกให้ลึกและกว้างตามความต้องการ โดยทั่วไปมีความกว้างประมาณ 0.5-1 เมตร ลึกประมาณ 1 เมตร บางบ้านอาจใช้โองดินเผาที่ราวจหรือขำรดวางลงไปแทนที่จะเป็นหลุมเปล่า ซึ่งมีข้อดีคือไม่กระจาย ควบคุมแมลงวันได้ดีกว่าปล่อยไหลนองไปทั่ว แล้วใช้ไม้กระดาน 2 แผ่นพาดปากหลุมหรือปากโอง เมื่อถ่ายเสร็จจะใช้กาบมะพร้าวหรือกระดาษเช็ด บางบ้านอาจใช้น้ำล้าง และเมื่อส้วมเต็มก็ตักไปทำปุ๋ย หรืออาจฝังกลบแล้วสร้างหลุมใหม่ขึ้นมาแทน

นอกจากวัสดุในการก่อสร้าง และลักษณะของบ้านจะมีการเปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัยแล้ว ความหนาแน่นของครัวเรือนในบางโฉลงก็มีมากขึ้นตามลำดับ แต่เดิมชาวบ้านจะนิยมตั้งบ้านเรือนอยู่ตามริมคลองบางโฉลง และคลองสายอื่นๆ แต่เมื่อมีประชากรมากขึ้นทั้งจากเพิ่มขึ้นของจำนวนประชากร และการย้ายถิ่นฐานจากภาคอื่นๆ เข้ามาตั้งรกรากในบางโฉลง ทำให้พื้นที่ริมลำคลองมีไม่เพียงพอที่จะตั้งบ้านเรือนทุกหลังได้ เมื่อมีการออกเรือนเพิ่มครอบครัวใหม่ จึงมีการขยับขยายออกไปสร้างบ้านริมทุ่งนา ไกลจากลำคลองไปเรื่อยๆ จนเต็มทั้งตำบล

ภาพประกอบ 22 บ้านทรงไทยที่บางโจลง สร้างใน พ.ศ. 2492

ที่มา: แลหลังบางโจลง. (2543). หน้า 46.

ภาพประกอบ 23 กุฏิทรงไทยวัดบางโจลงใน อายุประมาณ 50 ปี

ที่มา: แลหลังบางโจลง. (2543). หน้า 8.

วิถีชีวิตกับอาหารการกิน

อาหารการกิน ชีวิตความเป็นอยู่ของชาวบางโหลงในช่วงระหว่าง พ.ศ. 2480-2504 โดยทั่วไปยังคงเป็นไปในลักษณะเดิมไม่มีการเปลี่ยนแปลงมากนัก ชาวที่ใช้บริโภคในครัวเรือนชาวบ้านจะใช้วิธีตำในครกกระเดื่องเพื่อให้เมล็ดข้าวหลุดออกจากเปลือก หรือใส่ข้าวเปลือกลงในโม่ที่ทำจากไม้สักแล้วหมุนเสร็จแล้วนำมาร่อนในกระตังให้เปลือกข้าวหรือแกลบหลุดออก แล้วนำข้าวมาตำในตะลุมพุก ต่อมาเมื่อมีโรงสีเกิดขึ้นในบางโหลง คือโรงสีของนายสิน อันเจริญ ซึ่งตั้งอยู่ที่ตลาดปากคลองบางโหลง¹ ชาวบ้านก็นิยมนำข้าวไปสีที่โรงสีเดือนละครั้ง สำหรับบริโภคในครอบครัวโดยไม่ต้องเสียเงินค่าสีข้าว แต่โรงสีจะได้แกลบและรำเป็นค่าตอบแทน ส่วนข้าวที่ชาวบ้านเก็บไว้กินในภายหน้าจะเก็บไว้ในยุ้งไม่ค่อยมีหนูมาแอบกินข้าวมากนัก เพราะสมัยนั้นมีแต่หนูนาหรือหนูท้องขาวซึ่งชาวบ้านสามารถจับมาเป็นอาหารได้

สมัยก่อนในคลองมีสายบัวขาวจำนวนมาก ชาวบางโหลงก็จะนำมาทำกับข้าวทั้งคาวและหวาน อาหารคาว เช่น สายบัวต้มกะทิ สายบัวต้มจิ้มน้ำพริก ผัดสายบัวกับน้ำมัน ส่วนอาหารหวานนิยมทำขนมสายบัวไว้รับประทานในครอบครัวและแจกจ่ายเพื่อนบ้าน ส่วนสายบัวแดงนั้นมีไม่มากเท่าบัวขาว และไม่นิยมนำมาทำขนมเนื่องจากขนมจะมีสีค่อนข้างดำ แต่ในระยะหลังสายบัวขาวหายากขึ้นคนก็เลยใช้สายบัวแดงแทน

พอถึงหน้าฝน ริมคลองก็จะมีต้นโสนจำนวนมากออกดอกพราวไสวไปหมด ชาวบ้านก็จะนำดอกโสนมาทำกับข้าว เช่น นำมาต้มจิ้มน้ำพริก ผัดน้ำมันไว้กินกับน้ำพริก หรือทำขนมดอกโสนโรยน้ำตาลปิบไว้รับประทานในบ้าน และไม่ลืมแจกจ่ายบ้านใกล้เคียงด้วย สำหรับหน้าน้ำก็จะมีผักตบชวาให้เบ็ด ห่านที่เลี้ยงไว้กินด้วย

นอกจากพืชผักที่หาได้จากคลองบางโหลงแล้ว ในอดีตคลองบางโหลงยังมีปลานานาชนิด เช่น ปลากระพง ปลากะบอก กุ้งแชบ๊วย กุ้งตะกาด ซึ่งเป็นสัตว์ประเภทลึกลับที่มืออยู่มากสมัยยังไม่มีถนนสุขุมวิทกั้นน้ำเค็มจากทะเลใน พ.ศ. 2479 แต่หลังจากมีถนนสุขุมวิทแล้ว พันธุ์ปลาในบางโหลงก็เริ่มเปลี่ยนไป ปลาน้ำจืดชนิดต่างๆ เพิ่มจำนวนมากขึ้น ชาวบ้านจึงหาปลาโดยใช้วิธีการต่างๆ เช่น ปักเบ็ด ตกเบ็ด ดักไซ ดักลอบ ดักซุด ทอดแห ยกยอ และยังใช้การขุดบ่อชายคลองหรือ เรียกว่าการขุดบ่อล่อ โดยขุดบ่อไว้ให้เรียบริ้วย แล้วเอาข้าวตอกผสมมูลควายไปโปรยเป็นเหยื่อล่อให้ปลาเข้ามา หากเป็นหน้าแล้งน้ำในคลองค่อนข้างแห้ง ก็ยิ่งทำให้ปลาเข้ามาอยู่ในบ่อล่อจำนวนมาก ประมาณ 15 วัน ก็ปิดปากบ่อ โดยใช้ฝือกที่ทำจากดินผสมหญ้าอัดปิดทางออก แล้วเอาดินถมให้น้ำตื้นแล้ววิดบ่อ ก็จะได้ปลาจำนวนมาก ทั้งปลาดุกอูย ปลากหมอ ปลาช่อน ปลาแขยง ปลาาก ปลาสลิด และกุ้งก้ามกราม หลังจากนั้น

¹ ประจวบ พูลเจริญ. (2551, 19 ธันวาคม). สัมภาษณ์โดยเพชรณภัค นามแสงผา ที่โรงเรียนพุลเจริญวิทยาคม ต.บางโหลง อ.บางพลี จ.สมุทรปราการ.

ก็เปิดปากบ่อให้น้ำไหลและล่อให้ปลาเข้ามาอีกเรื่อยๆ จนกว่าจะถึงเดือน 5-6 ที่น้ำเริ่มแห้งก็จะไม่มีปลาเข้ามาในบ่อล่ออีก¹

สำหรับช่วงที่ว่างจากหน้านา น้ำในคลองค่อนข้างแห้งเป็นโคลนเลนโดยเฉพาะบริเวณชายคลอง ชาวบางโฉลงยิ่งจับปลากันมากขึ้นและใช้วิธีการหลากหลายตามแต่ชนิดของปลา เช่น การจับปลาหลด จะนำตะเคียวที่ทำขึ้นเองจากลวดเส้นใหญ่ที่เอาตะไบแทงให้คม แล้วอลวดให้โค้ง ใส่ด้ามไม้ไผ่ ใช้สำหรับลากปลาหลดขึ้นจากน้ำ และช่วงประมาณเดือน 11-12 จะมีปลากระทุงเหวให้จับ ชาวบ้านจะใช้ฉมวกแทงปลากระทุงเหวแล้วนำไปทำปลาเค็มไว้กินในหน้าแล้ง เมื่อหาปลาได้มากเกินกว่าจะรับประทานได้หมด ชาวบ้านก็จะนำมาผ่านกระบวนการถนอมอาหารซึ่งมีหลายวิธีแล้วแต่ชนิดของปลา เช่น หากเป็นปลาสดาก็จะย่างปลากรอบแล้วนำมาเคล้ากับใบมะขาม นำไปใส่โถงโดยใช้กะละมังสังกะสีปิดปากโถงแล้วเอาดินหุ้มอีกที หากได้ปลาช่อนตัวเล็กก็จะนำมาทำปลาร้า ถ้าปลาช่อนตัวใหญ่ก็อาจเอาไปขายได้ กิโลกรัมละประมาณ 3.50 บาท² การถนอมอาหารของชาวบ้านมักจะทำเพื่อเก็บไว้กินในช่วงหน้านา เนื่องจากเป็นช่วงที่ชาวบ้านต้องทำนากันค่อนข้างหนัก อาจไม่ค่อยมีเวลาว่างมากนัก การทำปลาเค็ม ปลาแห้งที่หาได้ในช่วงที่มีเวลาว่างสำหรับเก็บไว้กินย่อมจะดีกว่า

ประมาณ พ.ศ. 2500 มีเรือมาขุดลอกสันดอนในคลองบางโฉลงทำให้คลองลึกขึ้น น้ำทะเลจากปากน้ำไหลเข้ามาตามคลองในปริมาณมาก ทำให้น้ำในคลองบางโฉลงโดยเฉพาะบริเวณหัวคลองค่อนข้างกร่อย จึงมีสัตว์น้ำบางชนิด เช่น กุ้งก้ามกราม เข้ามาติดลอบเป็นจำนวนมาก³

รอบบ้านชาวบางโฉลงจะมีการปลูกกล้วย มันสำปะหลัง ข่า ตะไคร้ พุทรา มะม่วงอกร่อง มะม่วงน้ำดอกไม้ มะม่วงน้ำตาลทรายจีน ตลอดจนพืชสวนครัวและสมุนไพรอื่นๆ บางชนิด โดยเป็นการปลูกไว้กินในครอบครัวและแจกเพื่อนบ้าน ส่วนผักผลไม้มีเพียงไม่กี่ชนิด เช่น ผักสันตวา ผักบั้ง ผักกระเจต ดอกแค ดอกบัว ไม่ได้มีมากมายหลายชนิดเหมือนสมัยนี้ ส่วนผลไม้ก็มีไม่กี่ชนิดเช่นกัน แม้แต่มะม่วงก็ยังคงไปซื้อมาจากคลองพระโขนง หรือตลาดหัวตะเข้ซึ่งมีขายกันในเรือต่อขนาดใหญ่ โดยสมัยนั้นมะม่วงพิมเสนราคาซื้อขายละ 15-25 บาท บางโฉลงเพิ่งมาเริ่มปลูกมะม่วงประมาณ พ.ศ. 2500⁴ โดยญาติ

¹ ทูเรียน สิทธิภา. (2552, 2 มกราคม). สัมภาษณ์โดยเพชรณภัค นามแสงผา ที่ 85/3 ม.7 ต. บางโฉลง อ.บางพลี จ.สมุทรปราการ.

² ทูเรียน สิทธิภา. (2552, 2 มกราคม). สัมภาษณ์โดยเพชรณภัค นามแสงผา ที่ 85/3 ม.7 ต. บางโฉลง อ.บางพลี จ.สมุทรปราการ.

³ ประจวบ พูลเจริญ. (2551, 19 ธันวาคม). สัมภาษณ์โดยเพชรณภัค นามแสงผา ที่โรงเรียน พูลเจริญวิทยาคม ต.บางโฉลง อ.บางพลี จ.สมุทรปราการ.

⁴ ทูเรียน สิทธิภา. (2552, 2 มกราคม). สัมภาษณ์โดยเพชรณภัค นามแสงผา ที่ 85/3 ม.7 ต. บางโฉลง อ.บางพลี จ.สมุทรปราการ.

ของคุณอาทูลเรียนนำเมล็ดมาจากญาติที่สำโรงแล้วนำมาปลูกเป็นเจ้าแรก ส่วนขนมก็ไม่ค่อยได้กินกันบ่อยนัก เพราะไม่ใช่ของจำเป็นเหมือนข้าว ขนมที่นิยมรับประทานกันในสมัยนั้น เป็นขนมไทยที่ทำกินเองในครอบครัวและเผื่อแผ่แก่เพื่อนบ้าน ได้แก่ ขนมข้าวเหนียวคลุกมะพร้าว ลอดช่อง ขนมเปียกปูน ขนมกล้วย ขนมตาล ขนมสายบัว ขนมดอกโสน เป็นต้น

วิถีชีวิตของชาวบางโหลงผูกพันอยู่กับลำคลองในฐานะแหล่งอาหารที่สำคัญ ในอดีตอาหารการกินที่ทำได้จากคลองบางโหลงนั้นอุดมสมบูรณ์มาก มีชาวบางโหลงผู้หนึ่งเล่าประสบการณ์ของตนเองไว้ว่า ตอนเด็กๆ เวลาจะทำอาหาร แม่เคยตีไฟชวาวข้าวใส่หม้อตั้งเตาไว้ให้ ระหว่างนั้นแม่ก็ฉวยคันเบ็ดเกี่ยวเหยื่อออกไปตกปลา เพียงชั่วระยะเวลายังไม่ทันหม้อข้าวเดือด ก็ได้ปลาช่อนตัวใหญ่ๆ มาแกงกินแล้ว¹ จากคำบอกเล่าเหล่านี้ ทำให้เห็นภาพในอดีตได้อย่างชัดเจนว่า อาหารที่ทำได้จากคลองบางโหลงนั้นมีอยู่อย่างอุดมสมบูรณ์เพียงใด และชาวบางโหลงก็รู้จักที่จะหาอาหารจากธรรมชาติได้แทบทุกอย่างโดยไม่ต้องใช้เงินซื้อ ซึ่งเข้ากับหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงที่จะเลี้ยงชีวิตตนเองและครอบครัวโดยไม่ฟุ้งเฟ้อ ขยัน อดออม และใช้ประโยชน์จากสิ่งต่างๆ ที่มีตามธรรมชาติโดยไม่ได้ทำลายให้เสียสมดุลด้วย

วิถีชีวิตกับลำคลอง

แม้ว่าในระยะนี้ จะมีถนนสุขุมวิทเกิดขึ้นมาสร้างความสะดวกสบายให้ชาวจังหวัดสมุทรปราการ แต่ชาวบางโหลงยังไม่ค่อยได้รับประโยชน์จากถนนสายนี้มากนัก เนื่องจากตัดห่างจากบางโหลงเป็นระยะทางประมาณ 20 กิโลเมตร วิถีชีวิตและการคมนาคมส่วนใหญ่ยังคงใช้ลำคลองและเรือเป็นหลัก

เรือเป็นพาหนะในการเดินทางที่สำคัญที่สุดที่ทุกบ้านในบางโหลงจำเป็นต้องมี ไม่ว่าจะลำเล็กหรือลำใหญ่ เรือลำใหญ่มักเป็นเรือต่อ มีลักษณะคล้ายเรือบด ใช้วิธีการแจวหัวท้ายสำหรับขนข้าวเปลือกจากที่นามายังยุ้งฉางหรือกองข้าวเพื่อรอการนวดหรือสีต่อไป ประมาณช่วงหลัง พ.ศ. 2500 เริ่มมีการใช้เครื่องยนต์มาใส่ท้ายเรือเพื่อเพิ่มความเร็ว เบาแรง ใช้สัญจรไปมาได้ไกลๆ เช่น ไปวัดบางพลีใหญ่ใน ไปงานรับบัวที่บางพลี ไปวัดหลวงพ่อโสธรที่จังหวัดฉะเชิงเทรา โดยแล่นเรือไปทางหัวตะเข้แล้วออกคลองประเวศบุรีรมย์²

ส่วนเรือเล็กมักเป็นเรือขุด ซึ่งทำจากซุงทั้งต้นมาขุดเป็นเรือ มีทั้งเรือมาด เรือสำปั้น เรืออีแปะ หัวเรือเป็นแท่ง ตรงกลางมีไม้กระดานพาดเป็นที่นั่ง ใช้วิธีแจวหัวท้ายเหมือนกัน ใช้ในการสัญจรไปมาไกลๆ หรือขนของเล็กน้อย เช่น ไปตลาด ไปนา หรือไปวัด เพราะสะดวกรวดเร็ว คล่องตัวและเบาแรงกว่าเรือใหญ่ และยังมีเรืออีกชนิดหนึ่งที่สมควรกล่าวถึง คือเรือที่เรียกว่าเรือโอหรือเรือเพรียว ซึ่งเป็นเรือ

¹ ขอบ นาคสุข. (2546). ท้องทุ่งนา บ่อปลา และสวนกล้วย. หน้า 47.

² แลหลัง บางโหลง. (2543). หน้า 54.

ที่พระวัดบางโหลงไนใช้ในการบิณฑบาต มีลักษณะเป็นเรือลำเล็ก หัวเรือและท้ายเรือแหลม ตรงกลางเรือมีไม้พาดขวางหลายอันสำหรับวางถ้วยแกงกับข้าวคาวหวานที่มีผู้ใส่บาตร และมีม้านั่งเล็กๆ ตรงกลางสำหรับผู้พาย เป็นเรือที่แคบมากจนคนนั่งต้องหัวเข่าเกยออกมานอกแคมเรือ และพายยากมากถ้าใครไม่ชำนาญพอยกเรือลงน้ำก็คิดว่าเสียแล้ว การบิณฑบาตด้วยเรือประเภทนี้ปัจจุบันยังคงมีอยู่ที่วัดบางโหลงไน

จากสภาพการเป็นเกาะมีน้ำล้อมรอบวัด วัดบางโหลงไนจึงมีการบิณฑบาตทางเรือ โดยพระสงฆ์มักใช้เรือบดหรือเรือเฟี้ยว เรือโอเป็นพาหนะ¹ ซึ่งเป็นเรือที่มีความคล่องตัวสูง แต่พายยากเพราะลำเรือแคบมาก สามารถนั่งได้คนเดียวและขาจะยื่นเกยกราบเรือออกไป จึงต้องใช้สมาธิในการพายพอสมควร เมื่อพระบิณฑบาตกลับมาแล้ว ลูกศิษย์วัด 2 คนก็จะช่วยกันยกห้วยกท้ายเพื่อนำเรือขึ้นจากท่าน้ำ นำถ้วยกับข้าวออกจากเรือแล้วนำเรือไปเก็บบริเวณท่าเรือที่ตั้งอยู่บริเวณท่าน้ำติด คลองอ้อมวัดหรือกุฎิของพระสงฆ์แต่ละรูป พอถึงตอนเช้า ก็ยกลงน้ำเตรียมตัวออกไปบิณฑบาตอีกครั้ง ปัจจุบันยังมีการบิณฑบาตทางเรืออยู่ประจำในคลองบางโหลง² โดยพระจากวัดบางโหลงไนและวัดบางโหลงนอกบางส่วนจะพายเรือวนรอบเกาะวัดเพื่อรับบิณฑบาตจากชาวบ้านที่อาศัยอยู่รอบเกาะวัด ขณะที่พระภิกษุส่วนใหญ่จะเดินบิณฑบาตไปตามเส้นทางเดินเท้าทั่วไป

¹ กระทรวงศึกษาธิการ. เล่มเดิม. หน้า 176.

² พระครูวินัยธรสมปอง สมบูรณ์. (2554, 24 กรกฎาคม). สัมภาษณ์โดยเพชรณภัค นามแสง ผา ที่วัดบางโหลงไน ต.บางโหลง อ.บางพลี จ.สมุทรปราการ.

ภาพประกอบ 24 การบิณฑบาตทางเรือของพระภิกษุวัดบางโหลงใน

ที่มา: แลหลังบางโหลง. (2543). หน้า 12.

วิถีชีวิตกับวัดและศาลเจ้า

วัดบางโหลงใน

วัดบางโหลงในเป็นศูนย์กลางของชาวบางโหลง เป็นแหล่งรวมประเพณี เทศกาลงานบุญและวัฒนธรรมพื้นบ้านของสังคมเกษตรกรรมประจำท้องถิ่น วัดบางโหลงในตั้งอยู่บนเกาะเรียกว่าเกาะใหญ่ ในอดีตชาวบ้านต้องพายเรือไปเท่านั้น เพราะก่อน พ.ศ. 2505 ยังไม่มีถนนที่ตัดเข้าไปถึงวัดได้ มีเพียงสะพานไม้เล็กๆ ข้ามคลองตรงฝั่งโรงเรียนวัดบางโหลงใน (หลังเก่า) ไปยังโรงเรียนพุลเจริญวิทยาคม และสะพานไม้เลียบคลองข้างโรงเรียนพุลเจริญวิทยาคมออกไปยังท่าเรือใต้สะพานที่ถนนบางนา-บางปะกง ซึ่งเป็นที่ตั้งของตลาดบางโหลงเก่า เมื่อมีการขยายถนนบางนา-บางปะกง ตลาดแห่งนี้ก็ล้มเลิกไป¹

วัดบางโหลงในมีอาคารเสนาสนะที่เป็นของเก่าดั้งเดิมตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยาตอนปลายเพียง 2 อย่าง คือ พระอุโบสถหลังเก่า 1 หลัง และพระเจดีย์ใหญ่ 1 องค์ อายุประมาณ 200 ปีเศษ พระเจดีย์เป็นทรงระฆังคว่ำ ฐานสี่เหลี่ยมย่อมุมไม้สิบสอง กว้าง 7 เมตร สูง 9 เมตร ก่อด้วยอิฐดินเผาฉาบปูน ตาม

¹ แลหลัง บางโหลง. (2543). หน้า 23.

ประวัตินั้น พ.ศ. 2480 เคยถูกขโมยลักลอบขุดเจาะฐานเจดีย์เพื่อขโมยวัตถุโบราณไป เพิ่งมีการบูรณปฏิสังขรณ์ โดยการบูรณะเจดีย์องค์เก่าให้คงสภาพเดิม และสร้างเจดีย์องค์ใหม่ครอบองค์เก่าโดยให้มีลักษณะของสถาปัตยกรรมเดิม แต่เป็นคอนกรีตเสริมเหล็กแทน ส่วนอุโบสถหลังเก่านั้น เคยเป็นที่ประดิษฐานหลวงพ่อบุญรอด พระประจำวัดบางโหลงใน และพระเนื้อสัมฤทธิ์ 2 องค์ให้ชาวบ้านได้สักการบูชา และได้มีชาวบ้านบริจาคถ้วยชามเงินประดับหน้าบันอุโบสถแทนของเดิมที่ชำรุด ต่อมาวัดได้มีการพัฒนาโดยชาวบ้านร่วมใจกันบริจาคเงินก่อสร้างศาลาการเปรียญไม้สักหลังใหญ่ขึ้นใน พ.ศ. 2493¹ และใน พ.ศ. 2500 มีการก่อสร้างพระอุโบสถหลังใหม่และกุฏิสงฆ์จำนวน 18 หลัง ส่วนใหญ่เป็นอาคารไม้ทรงไทย โดยอาคารเสนาสนะเหล่านี้เกิดขึ้นจากการรวบรวมเงินบริจาคของชาวบ้านบางโหลงและชาวบ้านท้องถิ่นใกล้เคียง จากการทอดผ้าป่าและเงินทำบุญตามเทศกาลต่างๆ ของทางวัด ซึ่งอาคารเหล่านี้เมื่อแรกสร้างก็ไม่ได้มีการตกแต่งที่สวยงามเหมือนปัจจุบัน เป็นการสร้างลักษณะหยาบๆ ให้พอใช้งานได้ และมีการตกแต่งเพิ่มเติมให้สวยงามตามชুমประตู่ หน้าบันอุโบสถ หรือลวดลายปูนปั้นต่างๆ ในภายหลัง เมื่อมีผู้บริจาคเงินเพิ่มเติม แสดงให้เห็นว่า ในระยะก่อน พ.ศ. 2505 ยังไม่มีตระกูลใดในบางโหลงมีฐานะร่ำรวย มีเงินมากกว่าตระกูลอื่นๆ แม้ว่าบางตระกูลจะมีที่ดินหลายร้อยจนถึงเป็นพันไร่ แต่ก็ยังมีสภาพเป็นชาวนาทั่วๆ ไป แม้จะมีความศรัทธาในพระพุทธศาสนาอย่างมากแต่ก็ยังไม่มีการบริจาคเงินรายใหญ่ๆ เกิดขึ้น สาเหตุเพราะยังไม่ค่อยมีการขายที่ดินให้กับนายทุนหรือบุคคลภายนอกมากนัก ชาวบ้านจึงยังไม่มีเงินทองจำนวนมากบริจาคให้กับวัด สิ่งก่อสร้างของวัดที่เกิดขึ้นในระยะนี้ แม้จะมีจำนวนมากพอสมควร แต่ก็เกิดจากการรวบรวมของชาวบ้านทั้งตำบลมากกว่าตระกูลใดตระกูลหนึ่ง

วัดบางโหลงในยังคงเป็นศูนย์กลางของชาวบ้านเหมือนเช่นในอดีต ทุกวันพระผู้เฒ่าผู้แก่จะพากันลูกหลานไปทำบุญ ฟังเทศน์ที่วัด มีการช่วยเหลือปัจจัยต่างๆ ให้กับทางวัด โดยจัดงานทอดกฐิน ผ้าป่าทุกปี และยังคงมีงานประจำปีทุกปีเรื่อยมา

วัดบางโหลงนอก

การคมนาคมของคนไทยในสมัยก่อนส่วนใหญ่จะใช้เส้นทาง น้ำเป็นหลัก เนื่องจากบ้านเมืองยังไม่เจริญถนนยังมีน้อย สำหรับ บริเวณวัด บางโหลงนอกก็เช่นกัน ในอดีตการเดินทางใน บริเวณนี้จะเดินทางทางน้ำ โดยใช้เรือยนต์และเรือแจวเป็นพาหนะในการเดินทาง² สมัยก่อนพื้นที่โดยรอบที่ตั้งของ

¹ แหล่งเดิม. หน้า 23-24.

² อนงค์ อภิชาติโยธิน. (2551, 15 กันยายน). สัมภาษณ์โดย เพชรณภัค นามแสงผา ที่วัดบางโหลงนอก ต.บางโหลง อ.บางพลี จ.สมุทรปราการ.

วัดบางโหลงนอก เคยเป็นสวนกล้วย ดงหญ้า และมีการทำนาข้าวของชาวบ้าน¹ ยังไม่ค่อยมีสิ่งปลูกสร้างใด ๆ มากดังเช่นปัจจุบัน

จากการสอบถามพระในวัดบางโหลงนอกนั้น ท่านได้ให้ข้อมูลบางส่วนทำให้ทราบว่าวัดบางโหลงนอกได้รับการบูรณะใหม่ ในสมัยพระครูวินัยธร (จง) เจ้าอาวาสวัดซึ่งเป็นชาวบ้านบางโหลงโดยกำเนิด ท่านได้สร้างวัดถุ่มงคลเพื่อหารายได้มาสร้างอุโบสถเพื่อประดิษฐานหลวงพ่อบุญ และบูรณปฏิสังขรณ์เสนาสนะมาตามลำดับ เมื่อวันที่ 30 มกราคม 2498 โดยเริ่มก่อสร้างและวางศิลาฤกษ์ในวันศุกร์ขึ้น 15 ค่ำ เดือน 6 ซึ่งตรงกับวันที่ 6 พฤษภาคม 2499 การดำเนินการในครั้งนั้นมีพระครูวินัยธร (จง ปั่นศิริ) เจ้าอาวาส และพระครูอดุลยศาสนการ (บุญมี ม่วงนาค) เจ้าอาวาสวัดบางโหลงในเป็นประธาน²

หลังจากนั้น วัดบางโหลงนอกถือว่าเป็นศูนย์กลางของชุมชนในการมาทำบุญ เนื่องจากอยู่ใกล้ตลาดโบราณบางพลี มีชาวบ้านตั้งบ้านเรือนหนาแน่น ในวันพระจะมีชาวบ้านนำอาหารมาทำบุญที่วัดกันมาก หากตรงกับวันเสาร์-อาทิตย์ผู้ปกครองก็จะพานุตรหลานมาทำบุญที่วัดด้วย แต่เมื่อมาถึงแล้วเด็กมักจะไปวิ่งเล่นกันในบริเวณวัดไปจนถึงโรงเรียนวัดบางโหลงนอก ที่เด็ก ๆ เหล่านั้นเรียนอยู่ จนผู้ปกครองทำบุญเสร็จเรียบร้อยแล้ว จึงเรียกบุตรหลานให้กลับบ้านพร้อมกัน

กล่าวได้ว่าวัดบางโหลงนอกเป็นวัดในตำบลบางโหลงที่มีชาวบ้านมาทำบุญ และติดต่อนิมนต์พระเพื่อไปทำกิจกรรมทางศาสนา กันมากไม่แพ้วัดบางโหลงใน แสดงให้เห็นถึงความศรัทธาในพระพุทธศาสนาของชาวบางโหลงที่ยังคงมีอยู่ไม่เสื่อมคลาย

ศาลพ่อหลวงคงเพชร

ศาลพ่อหลวงคงเพชรยังคงเป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ เป็นที่พึ่งทางใจของชาวบางโหลงเช่นเดิม ลูกหลานชาวบางโหลงยังคงมีการตั้งเครื่องสังเวยเพื่อขออนุญาตในการจัดงานประเพณีต่างๆ หรืองานศพ งานบวช ที่นาคจะต้องเข้าไปลาสิกขาที่ศาลพ่อหลวงทุกคน งานขึ้นบ้านใหม่ หรือแม้แต่งานต่างๆ ของทางวัดบางโหลงในก็ตาม และชาวบางโหลงทั้งคนเชื้อสายไทยและจีน ยังคงจัดงานประจำปีศาลพ่อหลวง ในวันที่ 22-23 เมษายน ของทุกปี³

ก่อน พ.ศ. 2541 ศาลพ่อหลวงยังคงเป็นเพียงศาลไม้ขนาดเล็กไม่ใหญ่ จำนวน 2 ศาล คือศาลพ่อหลวงและศาลแม่ย่า และมีศาลาหลังเล็กๆ สำหรับอัญเชิญเจ็ดพ่อหลวงลงมาให้ชาวบ้านได้ปิดทองและ

¹ สุรินทร์ ศิริวัฒนสกุล. (2551, 15 กันยายน). สัมภาษณ์โดย เพชรณภัค นามแสงผา ที่วัดบางโหลงนอก ต.บางโหลง อ.บางพลี จ.สมุทรปราการ.

² พระสมชาย สมถิตโต. (2551, 15 กันยายน). สัมภาษณ์โดย เพชรณภัค นามแสงผา ที่วัดบางโหลงนอก ต.บางโหลง อ.บางพลี จ.สมุทรปราการ.

³ แลหลัง บางโหลง. (2543). หน้า 25.

สร้งน้ำอบไทยในวันที่มีงานประจำปีเท่านั้น ยังไม่ได้มีการปรับปรุงให้เป็น ศาลขนาดใหญ่สวยงามแบบจีนดังเช่นปัจจุบัน อาจเนื่องมาจากเหตุผลเกี่ยวกับวัดบางโหลงใน คือ ชาวบ้านยังไม่ได้ขายที่ดินผืนใหญ่ๆ ให้กับนายทุนภายนอกจึงยังไม่มีเงินมาบริจาคสร้างศาลใหญ่โตให้กับพ่อหลวงคงเพชร แต่สิ่งหนึ่งที่ยังไม่เคยลดลงไป คือ ความเชื่อถือในความศักดิ์สิทธิ์ของพ่อหลวงคงเพชรที่ยังคงอยู่ในใจชาวบางโหลงเรื่อยมา

วิถีชีวิตกับคติความเชื่อ ประเพณี วัฒนธรรม

ประเพณีทางศาสนา

การทำบุญตักบาตร

ก่อน พ.ศ. 2505 ยังไม่มีถนนบางนา-บางปะกง ชาวบางโหลงจะนิยมทำบุญตักบาตรเป็นประจำ โดยเฉพาะ ในวันพระหรือวันสำคัญทางศาสนา จะมีชาวบ้านจัดเตรียมอาหาร เพื่อใส่บาตรพระที่ทำน้ำหน้าบ้าน โดยจะไปนั่งรอพระที่พายเรือมาบิณฑบาตตามคลองบางโหลง ตั้งแต่เช้ามีด ในอดีตชาวบางโหลงมีวิถีชีวิตผูกพันกับสายน้ำ ใช้คลองเป็นเส้นทาง การดำรงชีวิต ทั้งการประกอบอาชีพ การคมนาคม การเป็นแหล่งอาหาร รวมไปถึงการสืบทอดพระพุทธรูปศาสนาของพระก็เช่นกัน คลองบางโหลงเป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิตที่กล่าวมานั้น ในอดีตการบิณฑบาตทางเรือของพระเป็นเรื่องปกติของการสัญจรทางน้ำ ตลอดลำคลองสองฝั่งไม่มีขยะหรือวัชพืชให้เห็นเหมือนปัจจุบัน เนื่องจากชาวบ้านใช้ลำคลองเป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิต

สำหรับการทำบุญในวันสำคัญทางศาสนาที่ชาวบ้านเรียกว่าวันพระใหญ่ จะมีชาวบ้านนำอาหารคาวหวานต่างๆ ลงเรือนำไปถวายพระเป็นจำนวนมากทั้งวัดบางโหลงในและวัดบางโหลงนอก จนอาหารที่นำไปถวายพระมีจำนวนมากจนต้องนำมากองหน้าวัด ให้ชาวบ้านนำกลับไปรับประทานที่บ้าน

การอุปสมบท

ประเพณีการอุปสมบทของชายชาวบางโหลง ในช่วง ก่อน พ.ศ. 2505 ชาวบ้านนิยมจัดอย่างใหญ่โต โดยเห็นว่าเป็นเพียงครั้งเดียวในชีวิต รวมทั้งพ่อแม่ผู้อุปสมบทหวังว่าจะได้เกาะชายผ้าเหลืองขึ้นสวรรค์ตามความเชื่อ มีการบอกบุญไปยังเพื่อนบ้าน แม้แต่ผู้บอก ไปไม่ถึงหรือไม่ครบถ้วน ชาวบ้านก็ยังมาช่วยงาน

พิธีการอุปสมบท จะเริ่มจากการไปติดต่อทางวัดเพื่ออุทิศขันธ์ยามในการบวช และหาพระผู้ใหญ่ที่สามารถบวชให้ได้ แล้ว ผู้นำบุตรหลานที่จะบวชไปฝึกขานนาคที่วัดก่อนการบวชประมาณ 15-20 วัน จากนั้นจึงเริ่มจัดเตรียมสถานที่ และวางแผนการซื้อสิ่งของที่จำเป็นต้องใช้ในงานบวช เริ่มบอกบุญไปยัง

เพื่อนบ้าน ยิ่งวันงานใกล้เข้ามาก็ยิ่งวุ่นวายมากขึ้น ทั้งการเตรียมอาหาร เครื่องดื่ม เครื่องอัฐบริขาร รวมทั้งถ้วยชามต่างๆ ที่จะต้องใช้ ส่วนใหญ่จะไปยืมมาจากวัดที่ติดต่อบวชไว้

ผู้ที่มาช่วยงาน มักจะมาก่อนวันงานบวช ประมาณ 3-4 วัน เพื่อมาช่วยเตรียมงาน ซึ่งของบางชนิดต้องเตรียมก่อน เช่น สุรา น้ำตาลเมา หรือกระแซ่ ที่ต้องเตรียมทำไว้ล่วงหน้า ตลอดจนติดต่อกับเพื่อนบ้านให้นำกลองยาวมาแสดง และผู้ที่จะมายกเครื่องอัฐบริขารไปถวายวัดในชบวนแห่ วันสุกดิบหรือก่อนวันบวชหนึ่งวัน จะมีคนมาช่วยงานกันมาก บ้านที่มีฐานะอาจจ้างหมอขวัญมาทำขวัญนาค หลังการทำขวัญนาคอาจมีภาพยนตร์หรือลิเกฉลองไปจนรุ่งเช้า

รุ่งเช้าพอได้เวลาตามฤกษ์ เจ้าภาพจะเคลื่อนชบวนแห่นาคไปยังวัด ซึ่งชาวบางโหลงส่วนมากนิยมนำบุตรหลานไปบวชที่วัดบางโหลงใน โดยเดินกันเป็นชบวนจากบ้านไปตามทางเท้ามีการร้องรำทำเพลงกันอย่างครึกครื้น เจ้าภาพที่มีฐานะอาจมีการจ้างการเล่นกระอ้วกแหงเสื่อแสดงไปตลอดทางจนถึงวัด เมื่อชบวนแห่นาคเคลื่อนผ่านไปถึงบ้านใด คนในบ้านดังกล่าวที่เฝ้าบ้านไม่ได้มาช่วยงานก็จะออกมาดูชบวนแห่ตั้งแต่หัวชบวนที่มีการร้องรำ ไปจนถึงกลุ่มสาวยกเทียน (ภาษาที่ชาวบ้านเรียก) หรือยกเครื่องอัฐบริขารเพื่อนำไปถวายพระในที่ประชุมสงฆ์ เมื่อนาคมาถึงวัด ภายหลังการเวียนรอบโบสถ์สามรอบตามประเพณีแล้วจะมีการโปรยทาน ซึ่งจะใช้สตางค์เหรียญให้นาคโปรยลงบริเวณหน้าโบสถ์ เงินเหรียญดังกล่าวอาจเป็นเหรียญหนึ่งสตางค์ไปจนถึงห้าสิบบาท ซึ่งเมื่อโปรยทานลงไปจะมีทั้งผู้ใหญ่และเด็กมารอแย่งทานกันอย่างวุ่นวาย เด็กต้องการนาคสตางค์ที่ได้ มาไปใช้ แต่สำหรับผู้ใหญ่มักนำไปเก็บไว้เพื่อความเป็นสิริมงคล

ขั้นตอนต่อไป เป็นการนำนาคเข้าโบสถ์ ซึ่งเป็นช่วงที่ชาวบ้านจะช่วยกันนำนาคเข้าโบสถ์กันอย่างขลุ่ยมน ซึ่งชาวบ้านเชื่อกันว่าห้ามนาคเหยียบธรณีประตูโบสถ์ จึงมีการยก อุ้ม หรือแบกนาคเข้าธรณีประตูโบสถ์ จนบางครั้งหัวของนาคชนขอบประตูโบสถ์ก็มี

เมื่อเสร็จพิธีอุปสมบทแล้วเจ้าภาพจะนิมนต์พระ และพระใหม่ไปฉันเพลที่บ้านเป็นอันเสร็จพิธีทางสงฆ์ แต่งานในบ้านเจ้าภาพยังไม่จบ เจ้าภาพต้องเก็บของส่งวัด ส่งคืนเจ้าของ เก็บงานซึ่งบางครั้งต้องใช้เวลาสองหรือสามวันจึงเรียบร้อย

ชาวบางโหลงในช่วงก่อน พ.ศ. 2505 นั้น มักจะให้บุตรหลานบวชอย่างน้อยหนึ่งพรรษา หากใครจะบวชนานกว่านั้นก็แล้วแต่ศรัทธา สำหรับผู้ที่บวชหนึ่งพรรษา ภายหลังการทอดกฐินหลังการออกพรรษาจนถึงวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 12 เมื่อพระรับกฐินแล้วจึงเริ่มสึก

การสึกพระนิยมทำกันในช่วงเข้ามิด โดยเจ้าอาวาสจะนำนาคไปในโบสถ์และทำพิธีสึก โดยให้พระที่จะสึกนำดอกไม้ธูปเทียนที่พ่อแม่หรือญาติของพระนำมาทำพิธี และจะนำเสื้อผ้ามาให้พระที่สึกสวมกลับบ้านด้วย ตามความเชื่อของชาวบ้านนั้น หากพระที่สึกในฤกษ์ดีก็จะทำให้ทิดหรือพระที่สึกมาประสบความสำเร็จรุ่งเรืองในการทำมาหากิน ในทางตรงกันข้ามหากสึกในช่วงฤกษ์ไม่ดีก็อาจจะเป็นบุคคลที่ล้มเหลวในชีวิตได้ ดังนั้น ชาวบ้านจึงระวังในเรื่องฤกษ์ยามการสึกของพระเป็นอย่างดี อย่างไรก็ตามจาก

การสอบถามพบว่า ส่วนมากพ่อแม่ยังไม่ต้องการให้บุตรหลานสืบทอดจากพระ แต่พระที่บวชนั้นอยากสืบทอดจากพระองค์มากกว่า

ประเพณีชีวิต

การแต่งงาน

ประเพณีการแต่งงานของชาวบางโฉลง ในช่วงก่อน พ.ศ. 2505 การแต่งงานที่เกิดขึ้นมักเกิดจากความเห็นชอบร่วมกันของพ่อแม่ คู่บ่าวสาว มากกว่าที่ชายหญิงจะชอบพอกันเอง หรือที่เรียกว่าการคลุมถุงชน เช่น กรณีคุณตาชื่น ชมมาลี ซึ่งเป็นการแต่งงานที่ผู้ใหญ่จัดการให้โดยยังไม่เคยรู้จักเจ้าสาวมาก่อน โดยทั่วไปแล้ว พ่อแม่ฝ่ายชายเมื่อเห็นว่าบุตรหลานบวชเรียนแล้วมีอายุพอสมควรที่จะออกเรือนได้ ก็จะมองหาหญิงที่จะมาเป็นลูกสะใภ้ เมื่อพอใจและจะมีการทาบหมั้นขอ หากฝ่ายหญิงจะปฏิเสธ พ่อแม่ก็จะอ้างเพียงว่าลูกยังเด็กอยู่ ก็เป็นอันรู้ว่าควรจะมองหาหญิงอื่นต่อไป แต่หากพ่อแม่ฝ่ายหญิงเห็นทางฝ่ายชายที่มาสู่ขอลูกสาวมีความประพฤติดี บวชเรียนแล้ว และตั้งใจทำมาหากินก็มักไม่ปฏิเสธ มีการเรียกสินสอดต่าง ๆ ตามสมควรแก่ฐานะ

การแต่งงานในสมัยดังกล่าว ฝ่ายชายและหญิงอาจไม่เคยรู้จักกันมาก่อน หรืออาจจะรู้จักบ้างเล็กน้อยเท่านั้น เนื่องจากการคบหากันระหว่างหญิงและชายในสมัยนั้นทำได้ ค่อนข้างยาก พ่อแม่ฝ่ายหญิงมักไม่ยอมให้ลูกสาวออกไปเที่ยวนอกบ้านได้ง่ายเหมือนปัจจุบัน จะอนุญาตบ้างก็เฉพาะในเทศกาลงานบุญวันสำคัญทางศาสนาซึ่งมักมีการไปทำบุญ ช่วยงานวัด และมีงานประเพณีการเล่นต่างๆ ที่เปิดโอกาสให้ชายหญิงได้รู้จักสนิทสนมกันโดยไม่ถือเนื้อถือตัว ฝ่ายหญิงจึงมีโอกาสได้พบชายหนุ่มบ้าง การได้รู้จักบุคคลอื่นๆ นั้น อีกส่วนหนึ่งมาจากการช่วยแรงงานของหนุ่มๆ ที่พ่อแม่ขอแรงมาช่วยลงแขกเก็บเกี่ยวผลผลิต ทำให้มีโอกาสรู้จักกันมากขึ้น

งานแต่งงานโดยมากมักจัดที่บ้านฝ่ายหญิงเป็นหลัก ในวันแต่งงานจะมีพิธียกขันหมากมาสู่ขอ มีการจัดขบวนแห่ขันหมากมาบ้านฝ่ายหญิง ตั้งแต่รุ่งเช้า มีการร้องรำทำเพลงกันอย่างสนุกสนาน เมื่อมาถึงบ้านเจ้าสาว ชาวบ้านจะนำสายสร้อยทอง หรือเข็มขัดนาคมากั้นประตู เจ้าบ่าวบางรายกว่าจะได้ขึ้นบ้านเจ้าสาวต้องเสียเงินใส่ซอง เพื่อเปิดประตูเป็นสิบซอง บางครั้งอาจมีการขโมยรองเท้าเจ้าบ่าวไปซ่อนเพื่อเรียกค่าไถ่ด้วย แต่ทางฝ่ายเจ้าบ่าวเองก็ระวัง มักจะมีคนคอยรักษาและเก็บรองเท้าไว้ให้เสมอ

เมื่อเสร็จพิธีแห่ขันหมากในช่วงเช้าแล้วจะมีการตักบาตร ซึ่งส่วนใหญ่จะนิมนต์พระมารับบาตรที่บ้าน ตอนใส่บาตร มีความเชื่อว่าใครจับทัพพีเหนือมือของอีกฝ่ายจะสามารถ ควบคุมอีกฝ่ายได้ บางครั้งทำให้เกิดการแย่งจับทัพพี ส่วนการเลี้ยงพระไม่ค่อยนิยมทำกันเนื่องจากเป็นช่วงเช้า จะมีเพียงการทำปิ่นโตถวายแต่พระที่มากำพิธีใส่บาตรเท่านั้น เนื่องจากว่าพระ ไม่ได้ไปบิณฑบาตจึงต้องถวาย ภัตตาหารเพื่อนำไปฉันเพล เป็นอันเสร็จพิธีทางสงฆ์ และจะมีการรดน้ำสังข์และเลี้ยงอาหารแก่ผู้ที่มาช่วยงานต่อไป ในมือกลางวัน ซึ่งบางคนอยู่ต่อจนถึงมือเย็นก็มี

การตาย

ประเพณีเกี่ยวกับการทำศพของชาวบางโหลงก่อน พ.ศ. 2505 เมื่อมีคนตายญาติพี่น้องมักจัดพิธีศพที่บ้านมากกว่าจะนำไปวัด ยกเว้นว่าเป็นผู้ที่ไร้ญาติขาดมิตรเท่านั้น ในพิธีศพจะนิมนต์พระมาสวดศพที่บ้านในตอนเย็น อาจเป็น 3 วัน 5 วัน หรือ 7 วัน โดยเจ้าภาพจะนำอาหารมาต้อนรับ ผู้มางานศพอยู่ตลอดหลายวัน เพื่อนบ้านบางคนที่มาช่วยงานหลักๆ จะอยู่รับประทานอาหารที่บ้านเจ้าภาพ ตลอดการสวดศพ และระหว่างที่พระพักจากการสวดอภิธรรมศพก่อนจบสุดท้าย เจ้าภาพจะ นำอาหารมาเลี้ยงผู้มาร่วมงาน ซึ่ง มักเป็นข้าวต้มเครื่องเป็นส่วนใหญ่ เมื่อทำพิธีสวดศพครบเจ็ดวันตามที่เจ้าภาพกำหนดแล้ว อาจเก็บศพไว้อีกห้าสิบหรือร้อยวันหรือนานกว่านั้นโดยนำศพไปเก็บไว้ที่วัด เมื่อครบเวลาเหมาะสมที่จะเผาศพก็จะจัดพิธีอีกครั้ง

ประเพณีรับบัว

งานประเพณีรับบัวในช่วง ก่อน พ.ศ. 2478 เริ่มชบเซา ลง เนื่องจากชาวอำเภอเมืองสมุทรปราการ และอำเภอพระประแดงนำเรือมารับบัวน้อยลง ส่งผลให้กิจกรรมต่างๆ เกี่ยวกับประเพณีรับบัวเริ่มเงียบหายไป¹

ในสมัยนายชื่น วรศิริ เป็นนายอำเภอ (พ.ศ. 2478-2481) เห็นว่าประเพณีรับบัวคงจะสาบสูญไป ถ้าไม่มีการฟื้นฟูหรืออนุรักษ์ไว้ จึงได้ขอความร่วมมือจากประชาชนและข้าราชการหน่วยงานต่างๆ ให้มีการจัดกิจกรรมประเพณีงานรับบัวขึ้น ในวันขึ้น 13-14 ค่ำ เดือน 11 ซึ่งถือเป็นพัฒนาการครั้งแรกที่ทางราชการเข้ามาเกี่ยวข้องในประเพณีรับบัว

การฟื้นฟูกิจกรรมประเพณีรับบัวที่ได้รับการส่งเสริมให้เกิดขึ้นใหม่นี้ มีการแต่งเรือ เข้าประกวด ผู้นำท้องถิ่น ได้แก่ ผู้ใหญ่บ้านและกำนันช่วยกันหาดอกบัว ข้าวต้มมัด แจกชาวบ้านต่างถิ่นที่มาร่วมงาน และเป็นผู้นำในการตกแต่ง เรือเข้าประกวด โดยในวันขึ้น 13 ค่ำ เดือน 11 ประชาชนทั้งในบางพลีและท้องถิ่นต่างๆ รวมถึงชาวบางโหลงจะล่องเรือไปตามคลองสำโรง ร้องรำทำเพลงกันอย่างสนุกสนาน ชาวบางพลีจะจัดอาหารไว้คอยต้อนรับผู้ที่ผ่านมา จนรุ่งเช้าวันขึ้น 14 ค่ำ เดือน 11 ชาวบ้านจะพากันไปดูขบวนเรือที่แต่งมาประกวดกันในคลองสำโรงบริเวณหน้าว่าการอำเภอบางพลี เรื่องเรือที่เข้าประกวดในครั้งแรกนี้ ปรากฏว่าเรือของนายไสว โตเจริญ ได้นำไม้ไผ่มาสานเป็นรูปโครงพระพุทธรูป โดยสมมติว่าเป็นองค์หลวงพ่อดโต ของวัดบางพลีใหญ่ในที่ชาว บ้านเคารพเลื่อมใส ซึ่งในปีต่อๆ มาจึงกลายเป็นประเพณีแห่รูปหลวงพ่อดโตทุกครั้งที่มีกิจกรรมประเพณีรับบัว ซึ่งได้ปฏิบัติเช่นนี้มาจนปัจจุบัน

ในสมัยนายเช่อม ศิริสนธิ์ เป็นนายอำเภอบางพลี (พ.ศ.2482-2490) ได้มีการเพิ่มกิจกรรมในงานประเพณีรับบัวมากขึ้น โดยมีการจัดมหรสพกลางแจ้งบริเวณวัดบางพลีใหญ่ใน วัดบางพลีใหญ่กลาง และ

บริเวณหน้าที่ว่าการอำเภอบางพลี มีการประกวดสาวงามที่นั่งมาในเรือ และมีการแสดงต่างๆ จนถึงรุ่งเช้า รวมทั้งมีตลาดนัดประกวดพืชผักสวนครัวด้วย¹

ภาพประกอบ 25 ประเพณีรับบัวในยุคกลางของอำเภอบางพลี

ที่มา: สภาวัฒนธรรมอำเภอบางพลี. (2553). เล่าเรื่องเมืองบางพลี เล่มที่ 2. หน้า 161.

---

¹ชูศรี สัตยานนท์. การนำภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้าสู่โรงเรียน : กรณีศึกษาจังหวัดสมุทรปราการ. หน้า 73-75.

การศึกษา

โรงเรียนวัดบางโหลงใน และโรงเรียนสันต์เสริมวิทย์

โรงเรียนวัดบางโหลงเปิดทำการสอนมาตั้งแต่ พ.ศ. 2476 แต่สอนที่ศาลาวัด ยังไม่มีอาคารเรียน ประมาณ พ.ศ. 2480 มีการก่อสร้างอาคารเรียนทรงปั้นหยา 2 ชั้น แล้วเสร็จ¹ ใช้ชื่อว่า โรงเรียนบางโหลง ราษฎร์รังสฤษดิ์ สอนตั้งแต่ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-4 พอจบประถมศึกษาปีที่ 4 แล้ว ชาวบางโหลงส่วนใหญ่จะไม่ได้เรียนหนังสือต่อ เพราะต้องออกโรงเรียนมาช่วยพ่อแม่ทำนา บางคนต้องออกมาช่วยเลี้ยงน้องเล็กๆ มีส่วนน้อยที่จะได้เรียนต่อระดับมัธยมศึกษาที่โรงเรียนบางพลีราษฎร์บำรุง ซึ่งเป็นโรงเรียนประจำอำเภอ บางพลี แต่ถ้าใครสอบเข้าไม่ได้ก็ต้องไปเรียนโรงเรียนราษฎร์ คือ โรงเรียนสันต์เสริมวิทย์ ที่เพิ่งก่อตั้งขึ้น ใน พ.ศ. 2484 โดยนายวสันต์ สัตยานนท์ ชาวบางพลีที่เคยเป็นครูโรงเรียนวัดบางโหลงใน มีเด็กนักเรียนจากบางโหลงไปเรียนรุ่นแรกประมาณ 3-4 คน บางคนไม่สะดวกในการเดินทางไปกลับทุกวัน เนื่องจากโรงเรียนอยู่เกือบถึงที่ว่าการอำเภอบางพลี ซึ่งไกลจากบางโหลงหลายกิโลเมตร เด็กบางคนจึงต้องไปอาศัยอยู่บ้านอาจารย์ใหญ่โดยช่วยงานเล็กๆ น้อยๆ ในบ้าน เช่น ทำความสะอาดบ้าน เลี้ยงน้องแจวเรือรับส่งนักเรียนข้ามคลองระหว่างตลาดบางพลีกับโรงเรียนในตอนเช้าและเย็น โดยไม่ต้องเสียค่าที่พัก แต่ทางบ้านได้ส่งข้าวสารมาให้เดือนละถัง²

จะเห็นได้ว่า ชาวบางโหลงเห็นความสำคัญของการศึกษาจึงส่งลูกหลานไปเรียนหนังสือ แม้บางครอบครัวจะไม่มีเงินพอส่งเสียให้เรียนชั้นมัธยมศึกษาได้ แต่อย่างน้อยก็ให้เรียนชั้นประถมเพื่อให้อ่านออกเขียนได้ บางคนมีโอกาสดูเรียนจนถึงชั้นมัธยม ก็ต้องออกกลางคันเพื่อมาช่วยครอบครัวทำนาและเพื่อเปิดโอกาสให้น้องเล็กๆ ได้มีโอกาสเรียนหนังสือบ้าง ระยะเวลาที่ชาวบางโหลงแม้จะเห็นคุณค่าของการศึกษาแต่ความจำเป็นที่ต้องดิ้นรนเลี้ยงปากเลี้ยงท้องก็ยังบีบบังคับให้ต้องเสียโอกาสทางการศึกษาเพื่อพัฒนาตนเองไป

¹ ชื่น ชมมาลี. (2551). เล่มเดิม. หน้า 1.

² ขอบ นาคสุข. (2546). เล่มเดิม. หน้า 68-69.

ภาพประกอบ 26 คณะสงฆ์ที่บวชจำพรรษาใน พ.ศ. 2481 อาคารด้านหลังในภาพ คือ โรงเรียนบางโฉลง
ราษฎร์รังษฤษดิ์ ซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นของโรงเรียนวัดบางโฉลงใน

ที่มา: แลหลังบางโฉลง. (2543). หน้า 6

สรุปได้ว่า การเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของชาวบางโฉลงในช่วง พ.ศ. 2480-2504 มีความเปลี่ยนแปลงไปบ้าง แต่ลักษณะทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม ยังคงมีรูปแบบคล้ายเดิม ไม่ว่าจะเป็นการประกอบอาชีพที่ยังคงทำนาเป็นอาชีพหลัก แม้จะเริ่มอาชีพใหม่คือการเลี้ยงปลา การทำน้ำตาลมะพร้าว แต่ก็ยังเป็นอาชีพที่อยู่ในภาคเกษตรกรรมเช่นเดิม จะเห็นว่ารูปแบบวิถีชีวิต ประเพณี วัฒนธรรม ความเชื่อของชาวบางโฉลงยังมีลักษณะคล้ายสังคมชนบททั่วไป การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในปัจจุบันจะเป็นผลมาจากการสร้างถนนบางนา-บางปะกงที่จะกล่าวถึงในบทต่อไป

บทที่ 4

ช่วงถนนบางนา-บางปะกง – ก่อนการเปิดใช้สนามบินสุวรรณภูมิ (พ.ศ. 2505-2548)

ถนนบางนา-บางปะกงกับการเปลี่ยนแปลงในบางโฉบ

การเกิดขึ้นของถนนบางนา-บางปะกง ทำให้เกิดความความเปลี่ยนแปลง ในบางโฉบมากมาย โดยเกิดขึ้นอย่างช้าๆ ในระยะแรกและเริ่มเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วในระยะต่อมา

ในระยะแรกที่มีการตัด ถนนถนนบางนา-บางปะกง นั้นเป็นเพียงถนนสายเล็กๆ ขนาดสองช่องทางจราจร รถต้องแล่นสวนทางกัน และมีรถ แล่นน้อยมาก ต่อมาเมื่อมีโรงงานอุตสาหกรรม และบ้านเรือนมาตั้งริมถนนบางนา-บางปะกงมากขึ้น ถนนก็ได้รับการขยายให้กว้างขึ้นจนเต็มพื้นที่ใน พ.ศ. 2540 สามารถใช้เดินทางจากกรุงเทพฯ ไปยังภาคตะวันออก เช่น ชลบุรี ระยอง จันทบุรี ตราด หรือภาคตะวันออกเฉียงเหนือได้อย่างรวดเร็ว โดยเฉพาะการเดินทางไป ยังจังหวัดในภาคตะวันออก ผู้ที่เดินทางจะใช้เส้นทางสายบางนา-บางปะกงแทนถนนสุขุมวิทที่เคยใช้กันมาแต่เดิม

ถนนสายบางนา-บางปะกงถือเป็นสิ่งที่นำความเปลี่ยนแปลงมาสู่ชาวบางโฉบมากที่สุด ตั้งแต่ส่งผลให้ ที่ดินมีราคาสูงขึ้น การคมนาคมที่นำชาวบางโฉบไปสู่สังคมภายนอก ได้อย่างสะดวกสบาย อาชีพใหม่ที่เข้ามาพร้อมกับถนน เช่น แรงงานในภาคอุตสาหกรรม และพนักงานใน สนามกอล์ฟ โดยความเปลี่ยนแปลงดังกล่าวเกิดขึ้นอย่างช้าๆ ในระยะแรก และเป็นไปอย่างรวดเร็วในระยะหลัง โดยเฉพาะช่วง พ.ศ. 2530-2540 มีความเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นมากที่สุด

การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น เริ่มตั้งแต่การขายที่ดินของเจ้าของที่ ซึ่งมีทั้ง การขายเพื่อใช้หนี้สิน หรือขายเมื่อเห็นว่าได้ราคาดีแล้ว วนำเงินที่ได้ไปซื้อที่ดินในท้องที่อื่นต่อไป และมีอยู่บ้างสำหรับผู้ที่ขายที่ดินออกไปแล้วนำเงินที่ได้มาใช้จ่ายสุรุ่ยสุร่ายจนกลายเป็นคนยากจน ต้องเป็นแรงงานในโรงงานอุตสาหกรรมหรือกลับมาเป็นผู้เช่าที่ดินที่ครั้งหนึ่งเคยเป็นของตน

การใช้ที่ดินของบางโฉบในช่วงที่มีการขยายถนนบางนา-บางปะกงเต็มพื้นที่ ถือว่าเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมโดยสิ้นเชิงจาก ที่เคยเป็นท้องนาเกือบทั้งตำบล ปัจจุบันไม่มีการปลูกข้าวในบางโฉบ อีกแล้ว มีเพียงโรงงานอุตสาหกรรม หมู่บ้านจัดสรร สนามกอล์ฟ ห้องเช่า และกิจการบ่อปลาที่เคยรุ่งเรืองในอดีต ปัจจุบันหาบ่อปลาในบางโฉบได้น้อยลง

ปัจจุบัน บางโฉบ เป็นแหล่งอุตสาหกรรมในเขตปริมณฑล มีบ้านเรือนประชาชน ตั้งอยู่อย่างหนาแน่น ทั้งชาวสมุทรปราการและผู้ที่ยอพยพมาจากภาคต่างๆ ของประเทศ เพื่อเข้ามาทำงานในโรงงานอุตสาหกรรม โดยเฉพาะแรงงานจากภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ที่ได้อพยพเข้ามาประกอบอาชีพต่างๆ

เป็นจำนวนมาก ทำให้สภาพแวดล้อมแบบชนบทที่เคยเป็นมา มีความเปลี่ยนแปลงไปอย่างมาก วิถีชีวิตของผู้คนก็เปลี่ยนแปลงไปตามกระแสสังคม ทั้งการประกอบอาชีพ ค่านิยม ความรู้สึกนึกคิด ต่างก็เปลี่ยนแปลงไปตามวันเวลาจนแทบไม่เหลือเค้าโครงในอดีต

จากที่กล่าวมาสรุปได้ว่า การเกิดขึ้นของถนนบางนา-บางปะกง ได้ก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงอย่างมากในบางโคง ตั้งแต่การใช้ที่ดิน ชีวิตความเป็นอยู่ อาชีพ ฐานะ ระดับการศึกษา ประชากรที่อพยพเข้ามา สิ่งต่างๆ เหล่านี้เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็วในช่วงระยะเวลาไม่กี่สิบปี

การอพยพเข้ามาของคนต่างถิ่น

จากตารางหน้า 10 (แผนผังแสดงที่ตั้งบ้านเรือนของชุมชนหน้าวัดบางโคงในตามสกุลต่างๆ) สามารถนำมาเปรียบเทียบพัฒนาการการตั้งบ้านเรือนในอดีตกับปัจจุบันได้ สำหรับบ้านเรือนที่ได้จำลองตำแหน่งที่ตั้งขึ้นมา ปัจจุบันได้ขยายจนเต็มพื้นที่ไปจนถึงบริเวณที่เคยเป็นนาข้าว ไกลออกจากคลองไปเรื่อยๆ เพราะศูนย์กลางความเจริญไม่ได้อยู่ที่สายน้ำลำคลองอีกแล้ว แต่เปลี่ยนมาศูนย์กลางความเจริญอยู่ที่ถนนบางนา-บางปะกงแทน

สำหรับสายตระกูลต่างๆ ปัจจุบันยังคงอยู่กันครบเกือบทุกสายตระกูล แม้จะมีลูกหลานบางส่วนย้ายออกไปอยู่ที่อื่น หรือผู้อาวุโสจำนวนหนึ่งล้มหายตายจากไปมาก แต่ก็ยังคงมีลูกหลานสืบทอดสายตระกูลตั้งบ้านเรือนอยู่ในบริเวณเดียวกับที่บรรพบุรุษเคยอยู่ แม้จะมีการขายที่ดินจำนวนมากแต่มีขายส่วนที่เคยเป็นนาข้าวผืนใหญ่ ไม่ได้ขายที่ดินสำหรับอยู่อาศัยของตนเองและครอบครัว

จากการศึกษาพบว่า ระหว่าง พ.ศ. 25 30-2540 เป็นช่วงที่มีประชากรย้ายเข้ามาตั้งถิ่นฐานในบางโคงมากกว่าในช่วงอื่น จากเอกสารอัตราเพิ่มของประชากร จำแนกตามอำเภอ จากการสำรวจสำมะโนประชากรและเคหะ พบว่า พ.ศ. 2533 อำเภอบางพลี มีจำนวนประชากรตามทะเบียนราษฎรทั้งสิ้น 132,271 คน¹ พอถึง พ.ศ. 2541 มีจำนวนประชากร 158,084 คน² เพิ่มขึ้นถึง 25,813 คน ภายในเวลาเพียง 8 ปี และใน พ.ศ. 2543 มีอัตราการเพิ่มของประชากร 4.37 ถือเป็นอัตราส่วนที่เพิ่มขึ้นมากกว่าอำเภออื่นในจังหวัดสมุทรปราการ ไม่นับประชากรแฝงที่เข้ามาทำงานโดยไม่ได้ย้ายทะเบียนบ้านอีกจำนวนมากด้วย การขยายถนนบางนา-บางปะกงให้กว้างขวางขึ้นเป็นระยะๆ ทำให้เกิดความ

¹ ที่ทำการปกครองจังหวัดสมุทรปราการ. อัตราเพิ่มของประชากร จำแนกตามอำเภอ พ.ศ. 2533.

² กระทรวงศึกษาธิการ. (2542). วัฒนธรรม พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ เอกลักษณ์และภูมิปัญญาจังหวัดสมุทรปราการ. หน้า 16.

สะดวกสบายในการคมนาคมไปยังภาคตะวันออกเฉียงเหนือมากขึ้น การใช้ที่ดินเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมที่เคยใช้ในการทำนา ทำสวน และเลี้ยงปลา เปลี่ยนมาเป็นโรงงานอุตสาหกรรม หมู่บ้าน ที่ดินจัดสรร สนามกอล์ฟ ห้องเช่า การใช้ประโยชน์จากที่ดินได้เปลี่ยนแปลงจากภาคเกษตรมาเป็นเชิงพาณิชย์ ความเจริญดังกล่าวทำให้มีการอพยพของประชากรเข้ามาอาศัยอยู่ในพื้นที่บางโฉลงเพิ่มขึ้นตลอดเวลา

ภาพประกอบ 27 แสดงที่ตั้งบ้านเรือนของกลุ่มเกาะบ้านใหญ่และคลองหน้าวัด

ที่มา: แลหลังบางโฉลง, (2543). หน้า 12

คลองสำคัญในบางโฉลง

คลองสำโรง

ความเปลี่ยนแปลงอันเกิดจากการสร้างและพัฒนาถนนในจังหวัดสมุทรปราการ ทำให้คลองสำโรงที่เคยเป็นเส้นทางการคมนาคมหลักของประชาชน เป็นแหล่งกำเนิดวัฒนธรรมต่างๆ ของชุมชน กลายเป็นแหล่งระบายน้ำใช้ของบ้านเรือน และโรงงานอุตสาหกรรม ตลอดแนวคลองที่ทอดยาวผ่านจากแม่น้ำเจ้าพระยาเข้าไปในแผ่นดิน

สาเหตุอีกประการที่ทำให้คลองสำโรงมีสภาพความเปลี่ยนแปลงไปเช่นนี้ เกิดจากการสร้างเขื่อนกั้นปากคลองสำโรงด้านที่ติดแม่น้ำเจ้าพระยาเพื่อป้องกันน้ำท่วม การสร้างเขื่อนดังกล่าวทำให้เกิดน้ำขังและเกิดการเน่าเสีย รวมทั้งกิจกรรมทางน้ำต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นการคมนาคม การค้าทาง เรือ หรือการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ ไม่สามารถทำได้ แม้ว่าในคลองสำโรงบางช่วงจะมีความพยายามของหน่วยงานต่างๆ และประชาชนในการแก้ไขปัญหาเน่าเสียอยู่บ้าง แต่โดยภาพรวมแล้ว คลองสำโรงในวันนี้เต็มไปด้วยขยะ ผักตบชวา แตกต่างจากคลองสำโรงในอดีตโดยสิ้นเชิง

คลองบางโหลง

คลองบางโหลง เป็นอีกคลองหนึ่งที่มีความเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นจากการพัฒนาท้องถิ่น โดยการขยายถนนบางนา-บางปะกงได้ส่งผลต่อคลองบางโหลงโดยตรง ทั้งการถูกปิดกั้นของกระแสน้ำโดยเสาตอม่อสะพาน โดยเฉพาะสะพานข้ามคลองบางโหลง บริเวณกิโลเมตรที่ 15-16 เสาสะพานกั้นทางเดินน้ำจนเรือที่มีขนาดกลางๆ ไม่สามารถผ่านได้ รวมทั้งปัญหาน้ำเน่าเสียที่เกิดจากน้ำใช้จากบ้านเรือน ขยะหญ้า และผักตบชวาขึ้นหนาแน่นตามริมคลอง

คลองบางโหลง ในปัจจุบัน จึงเป็นเพียงคลองที่มีร่องรอยทาง ประวัติศาสตร์ของการ เป็นแหล่งเกษตรกรรม ท้องนา บ่อปลา มีการแข่งเรือเมื่อฤดูน้ำหลาก มีชาวบ้านพายเรือนำผลผลิตของตนไป ขายยังตลาด และมีกิจกรรมต่างๆ ที่ ผูกพันกับคลอง พิธีที่เกี่ยวข้องกับชีวิต ศาสนา และความเชื่อ ปัจจุบันคลองบางโหลงเป็นเพียงเส้นทางระบายน้ำเสียจากบ้านเรือน เป็นที่รวมของขยะต่างๆ ที่ไหลมาตามน้ำสองฟากฝั่งคลอง ลำคลองช่วงที่ไม่มีบ้านเรือนจะรกเรือไปด้วยหญ้าปล้องและผักตบชวา บ้านเรือนส่วนใหญ่ได้ขยับขยายย้ายจากริมฝั่งคลองไปตั้งอยู่ตามแนวถนนในหมู่บ้านที่เกิดขึ้นใหม่แทน ปล่อยให้คลองบางโหลงที่เคยเป็นสายน้ำหล่อเลี้ยงชีวิตของชาวบางโหลงหมดบทบาทลง

ภาพประกอบ 28 คลองบางโหลงในช่วงที่ไหลผ่านวัดบางโหลงใน ประมาณ พ.ศ. 2540

ที่มา : แลหลังบางโหลง. (2543). หน้า 12.

ภาพประกอบ 29 คลองบางโหลงบริเวณวัดบางโหลงนอก ประมาณ พ.ศ. 2540

ที่มา: แลหลังบางโหลง. (2543). หน้า 12

ตลาดในบางโหลง

ตลาดพงษ์-เอี่ยม สมนึก และตลาดบางโหลงใหม่

ตลาดพงษ์-เอี่ยมเป็นตลาดที่เกิดขึ้นใหม่ ตั้งอยู่ตรงข้ามวัดบางโหลงใน ในระยะแรก ก่อนมีตลาดชาวบ้านนำสินค้ามาซื้อขายกันเป็นตลาดนัด บริเวณริมถนนทางเข้าวัดบางโหลงใน เมื่อมีการขยายถนนบางนา-บางปะกง ในช่วงตั้งแต่ พ.ศ. 2530 เป็นต้นมา ตระกูลสมนึกเจ้าของที่ดินในบริเวณดังกล่าวจึงได้สร้างตลาด ขึ้นบริเวณ ริมถนน เป็นตลาดที่มีผู้คน มาซื้อสินค้าต่างๆ อย่างหนาแน่น แต่ทางเข้าตลาดค่อนข้างคับแคบ และมีผู้นำสินค้ามาขายตามบริเวณทางเข้าทำให้การเข้าออกตลาดค่อนข้างลำบาก

ต่อมาจึงมีการสร้างตลาดบางโหลงใหม่ บริเวณ ต่อเนื่องจาก ตลาดพงษ์-เอี่ยม มา ถึงทางเข้าวัดบางโหลงใน ซึ่งแต่เดิมเป็นโรงงานหล่อเสาเข็มคอนกรีต เมื่อหมดสัญญาแล้ว เจ้าของที่ดินได้พัฒนาที่ดินดังกล่าวเป็นตลาด แทน ชาวบ้านเรียกกันทั่วไปว่าตลาดบางโหลงใหม่ ซึ่งการเข้าตลาดทั้งการเดินเท้า และนำรถยนต์ผ่านเข้าออกทำได้สะดวก ตลาดบางโหลงใหม่ จึงเป็นที่นิยมของชาวบ้านในการซื้อหาสินค้ามากกว่าตลาดพงษ์-เอี่ยม

ปัจจุบัน ตลาดบางโหลงใหม่เป็นที่รวมของสินค้า ทุกประเภททั้ง เครื่องใช้ในชีวิตประจำวัน และอาหารสำเร็จรูป ซึ่งในแต่ละวันมีผู้มาเดินซื้อหาสินค้าต่างๆ จำนวนมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งหลังเวลาเลิกงานของโรงงานอุตสาหกรรม ประมาณ 17.00 น. ตลาดบางโหลงใหม่จะเป็นศูนย์รวมแรงงาน ทั้งชาวไทยจากภาคต่างๆ โดยเฉพาะภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และ ชาวพม่าจำนวนมากที่กลับจากการทำงาน แล้วแวะเข้ามาซื้ออาหารและสิ่งของเครื่องใช้จำเป็น สิ่งที่เกิดขึ้นได้ถึง ปริมาณอันมากมายของ แรงงานชาว

พม่าคือ ร้านค้า หลายร้านจะมีตัวอักษรเป็นภาษาพม่า เขียนบอกราคาและเชื้อ เชิญให้เข้ามาซื้อสินค้า หรือแม้แต่วินรถจักรยานยนต์รับจ้างก็มีตัวอักษรพม่าติดที่เสื้อด้วย

ข้อสังเกตอีกประการหนึ่งคือ อาหารที่ขายดีมากในตลาดบางโฉลง ได้แก่ ข้าวสวย และกับข้าว สำเร็จรูป แยกต่าง ๆ ไปจนถึงอาหารประเภทบึงย่าง ฯลฯ ผู้มาซื้อนอกจากแรงงานชาวต่างชาติที่เช่าห้องพักอยู่บริเวณใกล้เคียงแล้ว แม้แต่แรงงานชาวไทยเองก็เป็นที่นิยมเนื่องจากสะดวก รวดเร็ว ไม่ต้องเสียเวลาไปประกอบอาหารยังที่พักซึ่งไม่สะดวก และห้องเช่าบางแห่งไม่อนุญาตให้ผู้เช่าประกอบอาหาร เนื่องจากจะส่งกลิ่น ควันรบกวนห้องเช่าอื่นๆ จากลักษณะการประกอบอาชีพที่เปลี่ยนแปลงไปและวิถีชีวิตที่เร่งรีบจึงจำเป็นที่จะต้องซื้ออาหารสำเร็จรูปจากตลาดมารับประทานแทนการหุงข้าวต้มแกงเหมือนในอดีต

ความสัมพันธ์ของคนบางโฉลงกับตลาดน้ำบางพลี

จากการสอบถามพ่อค้าแม่ค้าในตลาด น้ำบางพลีพบว่า จุดเปลี่ยนสำคัญที่เกิดกับตลาดแห่งนี้ก็คือ สภาพ ความชบเซาที่เกิดขึ้น ซึ่งมีสาเหตุมาจากการพัฒนาถนนสายต่างๆ และรถยนต์เริ่มเข้ามามีบทบาทแทนการเดินทางด้วยเรือ ความนิยมเดินทางทางน้ำเริ่มหมดไป พร้อมๆ กับอาชีพการทำนา ประกอบกับมีห้างสรรพสินค้าเกิดขึ้น โดยเฉพาะห้างบิ๊กซี สาขาบางพลี ซึ่ง เกิดขึ้นประมาณ พ.ศ. 2537 มีความสะดวกสบาย และสินค้าหลากหลายชนิด ทำให้ชาวบ้านนิยมไปจับจ่ายซื้อของกันที่ห้างสรรพสินค้ามากกว่ามาซื้อในตลาด น้ำบางพลี ส่งผลให้ปัจจุบันตลาด น้ำบางพลี มีผู้คนมาซื้อของน้อยลงมาก

จากการสำรวจพบว่า ตลาดน้ำบางพลีขายของกินของใช้แบบเก่า เช่น ขนมปลาใบไม้ ขนมเปียะ ขนมจันอับ เมี่ยงคำ ปลาสดแห้งบางพลี นอกจากนั้น ก็มีร้านเช่าพระเครื่อง หมอดูประเภทต่างๆ ร้านนวดแผนไทย ร้านขายหมาก พลุ เครื่องครัว เฟอร์นิเจอร์ไม้ ร้านขายยาไทยและสมุนไพรชนิดต่างๆ การบูร ลูกประคบ ร้านปลาตะเพียนสาน ร้านขายหมวก กอบ อุปกรณ์จับปลา เช่น สุ่ม ไซ ลอบ ฯลฯ ร้านขายถ้วยชามแบบเก่า ร้านของเล่นเด็กสมัยเก่า ร้านเครื่องสังฆภัณฑ์ ร้านขายเสื้อผ้า ของที่ระลึก และร้านชำทั่วไป แต่ละร้านมักมีป้ายเป็นภาษาจีน แสดงถึงเอกลักษณ์ทางเชื้อชาติว่าตลาดแห่งนี้เป็นย่านของชาวจีนอย่างเด่นชัด

ตลาดบางพลีถือเป็นตลาดน้ำประวัติศาสตร์แห่งหนึ่ง ในอดีตเคยเป็นตลาดที่เจริญรุ่งเรืองมีการค้าขายกันอย่างหนาแน่นประมาณช่วงต้น พ.ศ. 2400 และเริ่มชบเซาลงไปประมาณ พ.ศ. 2537 เมื่อมีการเดินทางด้วยถนนและรถยนต์ที่สะดวกรวดเร็วกว่าการเดินทางทางน้ำ โดยเฉพาะเมื่อมีห้างสรรพสินค้าบิ๊กซี สาขาบางพลีเกิดขึ้น คนจากบางโฉลงก็ไม่ค่อยมาซื้อของที่ตลาดนี้แล้ว นอกจากต้องการจะซื้อของบางอย่างที่อื่นๆ ไม่ค่อยมีขาย เช่น อุปกรณ์จับปลา เครื่องอัฐฐาภิหารของพระสงฆ์ ยาสุมุนไพรร่างๆ และมักมาซื้อเฉพาะวันเสาร์-อาทิตย์ และวันหยุดนักขัตฤกษ์เท่านั้น

ภาพประกอบ 30 ตลาดโบราณบางพลีในปัจจุบัน

ที่มา: ถ่ายโดยเพชรณภัค นามแสงผา วันที่ 20 มีนาคม 2554.

การเปลี่ยนแปลงการเมืองการปกครอง

การเมืองการปกครองในช่วงก่อน พ.ศ. 2536 ก่อนการเกิดขึ้นขององค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) ตามพระราชบัญญัติสภาตำบลและองค์การบริหารส่วนตำบล พ.ศ.2537¹ การเปลี่ยนแปลงต่างๆ ยังคงเกิดขึ้นน้อย เช่น การสร้างที่อยู่อาศัยของประชาชนที่เป็นอาคารไม้หรือตึกชั้นเดียว ประชาชนสามารถสร้างได้เลยโดยไม่ต้องขออนุญาต ไม่ต้องมีแบบแปลนการก่อสร้าง เมื่อสร้างเสร็จหรือเกือบเสร็จก็ไปแจ้งผู้ใหญ่บ้านเพื่อขอเลขที่บ้าน ผู้ใหญ่บ้านก็จะออกเลขที่บ้านให้แก่ประชาชน โดยยึดเลขที่บ้านที่อยู่ใกล้กับอาคารใหม่ที่สร้างเป็นเกณฑ์ และใช้เครื่องหมาย / เช่น 20/1, 20/2, 20/3 ฯลฯ ติดต่อกันไป โดยกรอกรายการต่างๆ ในแบบฟอร์มทะเบียนราษฎรของทางราชการมอบให้เจ้าบ้านไปอำเภอ เพื่อจดแจ้งเลขที่บ้านในสำมะโนครัวเท่านั้น เป็นอันเสร็จเรื่อง ซึ่งวิธีการดังกล่าวนี้ ยังคงเป็นอยู่ในต่างจังหวัดในปัจจุบัน

สำหรับบ้านหรืออาคารเพื่อประโยชน์อื่นๆ ที่เป็นตึก (คอนกรีตเสริมเหล็ก/คสล.) ต้องมีแบบรูปรายการ แบบแปลน และต้องขออนุญาต โดยเจ้าของหรือผู้ที่ต้องการสร้างต้องไปขออนุญาตที่อำเภอบางพลี ซึ่งชาวบ้านมักจะประสบปัญหาหนัก ตั้งแต่เจ้าหน้าที่ผู้เกี่ยวข้องเรียกร้องผลประโยชน์จากการออกไปอนุญาตปลูกสร้าง และแบบแปลนการก่อสร้างต่างๆ ต้องมีวิศวกรออกแบบและควบคุมงานก่อสร้างลงลายมือชื่อก่อนจึงจะนำมาขออนุญาตได้ ชาวบ้านมักไม่ได้รับความสะดวก มีการดองเรื่องไม่ยอมดำเนินการ จนกว่าเจ้าหน้าที่จะเรียกร้องเอาผลประโยชน์จากการอนุญาตได้ ทำให้เกิดความล่าช้ากว่าจะได้สร้างที่อาศัย ชาวบ้านบางรายต้องไปอำเภอติดต่อกับเพื่อขออนุญาตปลูกสร้างหลายครั้ง รวมเวลาแล้วกว่าจะได้รับอนุญาตให้สร้างได้ต้องใช้เวลาระหว่าง 3-5 เดือนก็มี

สำหรับผู้ต้องการปลูกสร้างอาคารที่ต้องขออนุญาตแต่ยังไม่มีแบบรูปรายการ แบบแปลน หรือมีแบบแปลนแล้ว แต่ไม่มีวิศวกรลงลายมือชื่อในการออกแบบและควบคุมการก่อสร้าง มักจะได้รับคำแนะนำให้ใช้เจ้าหน้าที่ของอำเภอ แต่จะมีการถูกเรียกร้องผลประโยชน์ในการเขียนแบบ จัดหาวิศวกรรับรองและออกไปอนุญาตให้ โดยกำหนดอัตราเรียกร้องผลประโยชน์ระหว่างร้อยละ 1-5 ของมูลค่าของอาคารที่จะสร้าง เช่น ต้องการสร้างอาคารเมื่อประเมินราคาสร้างประมาณ 5 แสนบาท ก็จะถูกเรียกร้องผลประโยชน์ระหว่าง 5,000 บาทไปจนถึง 15,000 บาทเลยทีเดียว ในกรณีนี้เมื่อสร้างบ้านเสร็จแล้วต้องไปขอเลขที่บ้านจากผู้ใหญ่บ้าน เพื่อไปจดแจ้งที่อำเภอต่อไป ในลักษณะเดียวกันกับแต่กับการปลูกสร้างอาคารที่ไม่ต้องขออนุญาตต่อไป

ความจำเป็นของประชาชนในการมีเลขที่บ้าน เพื่อใช้ในการติดต่อกับหน่วยงานราชการเพื่อแจ้งเกิด แจ้งตาย แจ้งย้ายที่อยู่ ทำบัตรประจำตัวประชาชน และขึ้นทะเบียนทหาร หรือติดต่อขอใช้ไฟฟ้า การประปา เมื่อมีการขยายเขตไฟฟ้าและประปาเข้ามาในพื้นที่ เป็นต้น

¹ พระราชบัญญัติสภาตำบลและองค์การบริหารส่วนตำบล พ.ศ. 2537.

ภายหลัง พ.ศ. 2537 เมื่อมีการจัดตั้งองค์การบริหารส่วนตำบลบางโจลง ตามพระราชบัญญัติสภาตำบลและองค์การบริหารส่วนตำบล พ.ศ.2537 แล้ว ทางราชการได้โอนงานการก่อสร้างที่อยู่อาศัยของประชาชนไปไว้ที่องค์การบริหารส่วนตำบล ก็ยังมีการเรียกขอรับประโยชน์ในลักษณะเดิม หากแต่เปลี่ยนมาเป็นเจ้าหน้าที่ขององค์การบริหารส่วนตำบลแทน

อย่างไรก็ดี ในการก่อสร้างที่อยู่อาศัยโดยการขออนุญาตผ่านทางองค์การบริหารส่วนตำบลนี้ พบว่า บางครั้งมีการออกใบอนุญาตปลูกสร้างอาคารให้กับบุคคลบางกลุ่มได้โดยไม่ต้องมีแบบรูปรายการไม่ต้องมีแบบแปลนอย่างถูกต้องตามกฎหมายมีลายมือชื่อของผู้เกี่ยวข้องครบถ้วน ใบอนุญาตให้ปลูกสร้างอาคาร มีนายกององค์การบริหารส่วนตำบลบางโจลงเป็นผู้ลงลายมือชื่ออนุญาต ดังนั้น บุคคลที่รู้จักมักคุ้นหรือมีผลประโยชน์ร่วมกัน มักจะได้รับความอนุเคราะห์โดยง่าย เพียงแจ้งว่าต้องการปลูกบ้านหรือขอใบอนุญาตไว้ก่อนก็ได้รับใบอนุญาตแล้ว โดยเฉพาะภายหลังการแก้ไขพระราชบัญญัติองค์การบริหารส่วนตำบล ให้นายกององค์การบริหารส่วนตำบลมาจากการเลือกตั้ง แทนการสรรหาจากสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล พบว่ามีการต่างตอบแทนกันระหว่างหัวหน้าคณะแนกกับทั้งสมาชิกและนายกององค์การบริหารส่วนตำบล

สำหรับองค์การบริหารส่วนตำบลบางโจลง ปัจจุบันประกอบด้วยสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล จำนวน 22 คน จาก 11 หมู่บ้าน และตัวนายกององค์การบริหารส่วนตำบล มาจากการเลือกตั้งโดยตรงจากประชาชน แต่สำหรับในระยะแรกที่ตำแหน่งนายกององค์การบริหารส่วนตำบล กำหนดให้มาจากการสรรหา โดยเลือกมาจากสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลด้วยกันเองนั้น พบว่าองค์การบริหารส่วนตำบลบางโจลงเป็นองค์การที่มีปัญหา สมาชิกที่ได้รับเลือกตั้งแบ่งออกเป็นสองกลุ่มที่มีความขัดแย้งกัน และภายหลังการสรรหาผู้ดำรงตำแหน่งนายกององค์การบริหารส่วนตำบลบางโจลงแล้วตัวนายกององค์การบริหารส่วนตำบลกลับถูกลอบยิงเสียชีวิต แสดงให้เห็นว่า ในระยะแรกขอรูปแบบการปกครองท้องถิ่นที่เรียกว่า องค์การบริหารส่วนตำบลบางโจลงนั้น สมาชิกและผู้ที่เกี่ยวข้องต่าง ๆ ต้องการเข้ามาเป็นสมาชิกขององค์กร เพื่อผลประโยชน์และอำนาจมากกว่ามีความตั้งใจเข้ามาเพื่อพัฒนาท้องถิ่น การเสียชีวิตของผู้ที่ได้รับการสรรหาให้ดำรงตำแหน่งนายกององค์การบริหารส่วนตำบลบางโจลงอาจทำให้งานราชการต่างๆ ขององค์การบริหารส่วนตำบลล่าช้าไปบ้าง แต่สำหรับประชาชนแล้วไม่มีผลกระทบมากนัก เพราะประชาชนไม่ค่อยมีงานใดๆ ที่เกี่ยวข้องกับองค์การบริหารส่วนตำบล

ความเปลี่ยนแปลงทางการปกครองท้องถิ่นของบางโจลง ในการบริหารงานราชการผ่านองค์การบริหารส่วนตำบล ภายหลังที่ผู้ดำรงตำแหน่งนายกององค์การบริหารส่วนตำบลมาจากการเลือกตั้งโดยประชาชนแล้ว แม้ว่าจะมีการทุจริตการเลือกตั้งจนสำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้งเพิกถอนสิทธิในการสมัครรับเลือกตั้งอดีตนายกององค์การบริหารส่วนตำบลบางคน แต่ก็มีพัฒนาการต่างๆ ดีขึ้น คุณภาพของสมาชิกและนายกององค์การบริหารส่วนตำบลสูงขึ้น ทั้งในด้านคุณวุฒิและความสามารถ

ความเปลี่ยนแปลงในบางโหนดด้านการเมืองการปกครองที่เกิดขึ้น เมื่อมีการตั้งองค์การบริหารส่วนตำบลบางโหนด พบว่า มีการเปลี่ยนแปลงในด้านกายภาพมากกว่าด้านอื่นๆ ในระยะแรกมีการจัดงบประมาณเพื่อการก่อสร้างถนนทางเข้าหมู่บ้านต่างๆ เป็นหลัก รวมทั้งสร้างทางเดินเท้าเลียบบคลองทั้งสองด้านของคลองบางโหนดมาออกถนนบางนา-บางปะกง เป็นคอนกรีตเสริมเหล็กขนาดกว้าง 1.2 เมตร ยาวตลอดแนวลำคลอง ใช้ในการเดินเท้า ขี่รถจักรยาน และรถจักรยานยนต์ การสร้างทางเดินเท้าเลียบบคลองบางโหนด ถือว่าเป็นการจัดทำขึ้นเพื่อทดแทนการคมนาคมทางน้ำ ทำให้ประชาชนสามารถใช้เดินทางได้อย่างสะดวกแทนการเดินทางด้วยเรืออยู่ในอดีต

ในด้านการป้องกันและสร้างความปลอดภัยให้แก่ประชาชน องค์การบริหารส่วนตำบลบางโหนดค่อนข้างทำได้ดี นอกจากการสร้างถนนและทางเดินเท้าแล้ว ยังมีการพัฒนาด้านไฟส่องสว่างตามถนนและซอยต่างๆ การเก็บขยะ การขุดลอกคูคลอง ถือได้ว่าองค์การบริหารส่วนตำบล มีส่วนอย่างมากในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนชาวบางโหนด นอกจากนี้ องค์การบริหารส่วนตำบลบางโหนด ยังมีการจัดสรรงบประมาณให้หน่วยราชการต่างๆ เช่น อสม.ในการป้องกันโรคต่างๆ สนับสนุนการจัดการศึกษาทั้งในระดับก่อนวัยเรียน มีการจัดงบประมาณดูแลโรงเรียนอนุบาลขององค์การบริหารส่วนตำบลโดยตรง 2 แห่ง สนับสนุนงบประมาณเพื่อการศึกษาในระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษา ทั้งในด้านพัฒนาอาคารสถานที่และจัดสรรงบประมาณเพื่อจ้างครูภูมิปัญญาท้องถิ่นต่างๆ จัดซื้อจัดหาวัสดุอุปกรณ์ทางการศึกษาให้กับสถานศึกษาเป็นต้น

ในด้านการเมืองการปกครองที่ส่งผลต่อความเปลี่ยนแปลงในบางโหนด ผ่านองค์การบริหารส่วนตำบลในด้านสังคม วัฒนธรรม พบว่ามีการฟื้นฟู สนับสนุนการแข่งขันเรือพายในคลองบางโหนด โดยกำหนดให้มีการแข่งขันทุกปีบริเวณหน้าวัดบางโหนดใน โดยความร่วมมือกับหน่วยงานราชการต่างๆ ทั้งกองทัพเรือ สมาคมเรือพายแห่งประเทศไทย จังหวัด และโรงเรียนต่างๆ ที่ส่งทีมเรือพายเข้าแข่งขันในทางสังคม องค์การบริหารส่วนตำบลบางโหนดมีการจัดแข่งขันกีฬาต้านยาเสพติด หรือในด้านการส่งเสริมเศรษฐกิจ มีการจัดตลาด จัดแสดงผลผลิตของท้องถิ่น (OTOP) ทำให้สินค้าท้องถิ่นของชาวบางโหนดได้รับโอกาสทางการตลาดมากขึ้น

กล่าวโดยสรุป การเปลี่ยนแปลงทางการเมืองการปกครองในบางโหนด จากรูปแบบการปกครองท้องถิ่นที่ผู้นำชุมชนเป็นกำนัน ผู้ใหญ่บ้านที่มีการเปลี่ยนแปลงน้อย มาเป็นรูปแบบการปกครองส่วนท้องถิ่นโดยสมาชิกและนายกองค์การบริหารส่วนตำบล นับได้ว่ามีส่วนในการส่งผลให้เกิดความเปลี่ยนแปลงในบางโหนดค่อนข้างมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งในด้านสาธารณูปการ เช่น ถนน ทางเดินเท้า ไฟฟ้าส่องสว่าง การเก็บขยะ การป้องกันโรค การจัดระเบียบตลาด ร้านค้า และการสนับสนุนการศึกษา

การเปลี่ยนแปลงการประกอบอาชีพ

การทำนา

ในช่วงก่อน พ.ศ. 2525 ชาวบ้านจะทำนาเพียงปีละครั้ง หากปีไหนฝนตกไม่เพียงพอชาวนาดึงวิดน้ำจากคลองบางโหลงเข้านา โดยใช้เครื่องฉุดระหัดแบบใช้มือปั้น หลัง พ.ศ. 2525-2526 ได้เริ่มมีการทำนาปรังในบางโหลง เนื่องจากน้ำในคลองมีปริมาณเพียงพอต่อความต้องการ เพราะได้รับการขุดลอกทำให้มีความลึกสามารถกักเก็บน้ำได้มากขึ้น

ประมาณ พ.ศ. 2510-2511 ชาวนา ก็เริ่มใช้ปุ๋ยเคมีและยาปราบศัตรูพืช เพราะการปลูกข้าวซ้ำๆ เป็นเวลาหลายปีติดต่อกันทำให้ผลผลิตลดลงเนื่องจากดินขาดความสมบูรณ์ ชาวนาจึงต้องใช้ปุ๋ยเพื่อเร่งผลผลิต ส่วนปัญหาโรคและแมลงรบกวนข้าวก็มีมากยิ่งขึ้น ตัวอย่างกรณี นายชอบ นาคสุข ชาวนาบางโหลงที่พยายามแก้ปัญหาเพลี้ยไฟทำลายนาข้าว นายสวน เนตรวิเชียร เล่าว่า นาข้าวของนายชอบ ไร่ข้าวใหม่เป็นสีแดงทั้งผืนนา ทั้งๆ ที่ได้พยายามติดต่อขอความรู้เพื่อแก้ ไขปัญหาจากเกษตรอำเภอบางพลี แต่ก็ไม่อาจแก้ปัญหาได้ ทำให้ในปีนั้นไม่ได้ผลผลิตเลย¹ ทำให้ชาวนา ต้องขอความอนุเคราะห์จากพ่อค้า นำปุ๋ยหรือยาปราบศัตรูพืชมาใช้ก่อน และเมื่อเก็บเกี่ยวผลผลิตได้แล้วจึงนำเงินมาชำระหนี้หรืออาจชำระในรูปแบบของผลผลิตโดยตรง แต่บางครั้งก็ไม่อาจชำระค่าสินค้าที่นำมาใช้ ได้ถ้าผลผลิตในปีนั้นไม่ได้ตามที่คาด ทำให้ต้องผลัดการชำระหนี้ออกไป

ในระยะนี้ ชาวนาได้เริ่ม ใช้รถไถนาที่ประยุกต์ขึ้นมาจากรถอีแต่น² เป็นเครื่องยนต์ยี่ห้อมาร์เชียมติดกับเหล็ก มีที่ให้คนขับนั่งข้างบน แล้วอีกประมาณห้าปีถัดมาแทบทุกบ้านก็มีรถไถนาเป็นของตนเอง ทำให้ควายในบางโหลงเริ่มลดจำนวนลง

จากความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น ชาวนาบางโหลง บางรายที่มีที่นาเป็นของตนเองน้อย เริ่มทำมาหากินไม่เพียงพอ จึงต้องเช่าจากเจ้าของที่นารายใหญ่ในบางโหลงสมัยนั้น เช่น นายคำ เสียงชื่นจิตร มีที่นาจำนวนประมาณ 2,000 ไร่ และนายจอ นางขาว พูลเจริญ ซึ่งเป็นเจ้าของที่ดินรายใหญ่เช่นกัน มีที่นาจำนวนประมาณ 1,500 ไร่³ ในการจ่ายค่าเช่าที่นานั้น ชาวนามักไม่จ่ายในรูปตัวเงินแต่จะจ่ายเป็นข้าวเปลือกราคาตามแต่จะตกลงกัน ซึ่งต้องดูสภาพความอุดมสมบูรณ์ของพื้นที่และปริมาณผลผลิตที่ได้ในแต่ละรอบปีประกอบกัน โดยใน พ.ศ. 2514-2515 เจ้าของที่นามักเก็บค่าเช่าเป็นข้าวไร่ละ 8-14 ถัง พ.ศ. 2516 เก็บไร่ละ 15-16 ถัง ในขณะที่การทำนาทั่วไปได้ผลผลิตไร่ละประมาณ 40-50 ถัง ส่วนราคา

¹ สวน เนตรวิเชียร. (2552, 2 มกราคม). สัมภาษณ์โดย เพชรณภัค นามแสงผา ที่ 15 ม.6 ต. บางโหลง อ.บางพลี จ.สมุทรปราการ.

² ชอบ นาคสุข. (2546). *ท้องทุ่งนา บ่อปลา และสวนกล้วย*. หน้า 64.

³ สวน เนตรวิเชียร. (2552, 2 มกราคม). สัมภาษณ์โดย เพชรณภัค นามแสงผา ที่ 15 ม.6 ต. บางโหลง อ.บางพลี จ.สมุทรปราการ.

ขายของข้าวใน พ.ศ. 2514 ราคาประมาณเกวียนละ 700-800 บาท ข้าวสารชั้นดีราคาถึงละ 20 บาท (สมัยนั้นข้าว 1 ถัง จะมีความจุ 20 กิโล)¹ แต่บางช่วงเวลาราคาข้าวก็ตกต่ำมาก ราคาประมาณเกวียนละ 600-700 บาทเท่านั้น จากราคาข้าวที่ตกต่ำผันผวนเช่นนี้ ชาวนาในบางโฉลง จึงมีฐานะยากจนลง เนื่องจากขาดทุนจากการทำนา²

กล่าวโดยสรุป อาชีพการทำนาของชาวนาบางโฉลง เริ่มมีการเปลี่ยนแปลงเทคนิควิธีการทำนา ตั้งแต่ประมาณ พ.ศ. 2510 ชาวนาในบางโฉลงเริ่มรู้จักใช้ปุ๋ยเคมี ยาปราบศัตรูพืช ไร่รถไถนาเพื่อเพิ่มผลผลิตและความสะดวกสบายในการทำนา พอถึงประมาณ พ.ศ. 2525 ชาวนาก็เริ่มทำนาปรัง เพราะมีน้ำมากขึ้นเป็นผลมาจากการที่รัฐบาลเข้ามาขุดลอกคลอง ความเปลี่ยนแปลงต่างๆ เหล่านี้ อาจมองว่าเป็นผลมาจากความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยี หรืออาจมองอีกมุมหนึ่งว่าการเปลี่ยนแปลงวิธีการผลิตแบบสมัยใหม่เป็นสิ่งที่สร้างผลกระทบให้เกิดการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตที่ชาวนาต้องใช้จ่ายเงินมากขึ้น เพราะต้องลงทุนในการทำนาสูงเนื่องจากใช้เทคนิควิธีการใหม่ๆ มีการใช้เครื่องจักร ปุ๋ยวิทยาศาสตร์ ยาฆ่าแมลง ชาวนาจึงต้องลำบากมากขึ้น ทำนาหลายครั้งต่อปีจนแทบไม่มีเวลาพักผ่อนแต่กลับได้เงินน้อยลงหรือบางปีต้องขาดทุนไม่มีข้าวจะกินด้วยซ้ำ จะเห็นได้ว่าในระยะนี้วิถีชีวิตแบบพอเพียงเริ่มไม่เพียงพอต่อชาวนาบางโฉลงแล้ว

การเกษตรแบบผสมผสาน

ในอดีตบางโฉลงมีอาชีพหลักคือการทำนาเพียงอย่างเดียว แต่ต่อมาความนิยมในการทำนาเริ่มลดลงเปลี่ยนมาเลี้ยงปลาแทนเพราะทำนาขาดทุน อดีตชาวนาบางท่านบอกว่า ปลูกข้าวเกือบ 50 ไร่ ได้ผลผลิตเพียง 4-5 เกวียน ราคาขายเกวียนละ 800 บาท คิดแล้วมีรายได้ตลอดทั้งปีไม่ถึงวันละ 10 บาท³ ประกอบกับโรคข้าวชุกชุม ศัตรูพืช เช่น หนูนาและเพลี้ยมีจำนวนมากขึ้น ประกอบกับที่นาถูกเปลี่ยนไปใช้ทำประโยชน์อย่างอื่น เช่น ทำที่อยู่อาศัย โรงงานอุตสาหกรรม ทำให้ชาวนาเปลี่ยนไปเลี้ยงปลาน้ำจืดแทน เพราะได้ผลตอบแทนมากกว่า เช่น ปลาดุก ปลาสวาย ปลานิล ปลาช่อน และปลาจีนชนิดต่างๆ⁴ โดยเริ่มจากการเลี้ยงปลาในนาข้าวหรือที่เรียกว่าการเกษตรแบบผสมผสานก่อน โดยมีเกษตรกรผู้ริเริ่ม

¹ ทูเรียน สิทธิภา. (2552, 2 มกราคม). สัมภาษณ์โดย เพชรณภัค นามแสงผา ที่ 85/3 ม.7 ต.บางโฉลง อ.บางพลี จ.สมุทรปราการ.

² ประจวบ พูลเจริญ. (2551, 19 ธันวาคม). สัมภาษณ์โดย เพชรณภัค นามแสงผา ที่โรงเรียนพุลเจริญวิทยาคม ต.บางโฉลง อ.บางพลี จ.สมุทรปราการ.

³ ชื่น ชมมาลี. (2554, 24 กรกฎาคม). สัมภาษณ์โดยเพชรณภัค นามแสงผา ที่วัดบางโฉลงใน ต.บางโฉลง อ.บางพลี จ.สมุทรปราการ.

⁴ กระทรวงศึกษาธิการ. (2542). เล่มเดิม. หน้า 144.

การเกษตรแบบผสมผสานหลายคน ได้แก่ นายกวน ดีทอง และนายชอบ นาคสุข เป็นต้น โดยแทนที่จะปลูกข้าวเพียงอย่างเดียว ก็ขุดร่องนาให้กลายเป็นร่องน้ำลึกลับบริเวณชายขอบที่นาทั้งสี่ด้านไว้เป็นแหล่งกักเก็บน้ำ โดยมีทางระบายน้ำจากนาออกสู่คลองด้วย ส่วนดินที่ขุดมาจากร่องลึกลับนั้นก็โกยขึ้นไปทำเป็นคันดินไว้รอบนอกสุด กว้างประมาณ 4 เมตร เพื่อไว้ปลูกไม้ผลต่างๆ เช่น มะพร้าว มะม่วง ตาล มะขามกล้วย เป็นต้น ส่วนพื้นที่ตรงกลางด้านในจะยังเป็นนาข้าวเหมือนเดิม การทำลักษณะนี้ทำให้เกษตรกรได้ข้าวในนา ปลูกในร่องน้ำซึ่งวิดได้หลังการเกี่ยวข้าว และผลไม้อบอบทั้งกล้วยและมะพร้าวซึ่งเก็บขายได้ตลอดปี โดยมีพ่อค้าล่องเรือมารับซื้อถึงที่ ตลอดจนสามารถควบคุมปริมาณน้ำในนาได้ ทำให้เกษตรกรมีรายได้มากขึ้นกว่าการทำนาเพียงอย่างเดียว เกษตรกรในบางโฉลงคนอื่นๆ จึงเริ่มเปลี่ยนนาข้าวของตนให้กลายเป็นการเกษตรแบบผสมผสานด้วย¹

การเลี้ยงปลา

ความนิยมในการเลี้ยงปลาน้ำจืดในอำเภอบางพลี เริ่มต้นจากนายกวน ดีทอง เกษตรกรชาวบางโฉลง ได้เริ่มต้นการขุดบ่อเลี้ยงปลาโดยเริ่มเลี้ยงปลาตุ๊ก ซึ่งเป็นกรจับลูกปลาตุ๊กจากธรรมชาติมาเลี้ยงไว้ในบ่อ แล้วขายลูกปลาให้เกษตรกรอื่นนำไปเลี้ยงต่อ หลังจากเลี้ยงปลาตุ๊กได้ระยะหนึ่ง นายกวนซึ่งเป็นผู้ที่มีความคิดก้าวหน้าได้ไปศึกษางานกับกรมประมง เพื่อเรียนรู้เกี่ยวกับการผสมเทียมพันธุ์ปลา โดยฉีดฮอร์โมนที่ได้มาจากสมองปลาซึ่งผสมกับสารเคมีบางชนิดเข้าไปในตัวปลาแม่พันธุ์เพื่อเร่งไข่ผสมเทียม โดยใช้เวลาค้นคว้าฝึกฝนกว่าสิบปีจนชำนาญ จนเป็นบุคคลแรกของประเทศไทยที่สามารถผสมเทียมพันธุ์ปลาจีนซึ่งประกอบด้วยปลาไน ปลาชัง ปลาเจา และปลาหลีได้สำเร็จใน พ.ศ. 2500 เดิมเกษตรกรจะต้องซื้อพันธุ์ปลาเหล่านี้จากประเทศจีน ในราคาตัวละ 3-9 บาท² แต่เมื่อนายกวนผสมเทียมปลาจีนได้สำเร็จ สามารถขายลูกปลาขนาด 1 นิ้ว ให้เกษตรกรอื่นในราคาเพียงตัวละ 50 สตางค์ ส่วนปลาขนาด 3 นิ้ว ราคา 1.50 บาท³ ทำให้ไม่ต้องนำเข้าพันธุ์ปลาจากต่างประเทศ ต้นทุนราคาปลาจีนจึงลดลงมาก เกษตรกรมีกำไรขึ้น จึงนิยมขุดบ่อเลี้ยงปลาแทนการทำนาข้าวเพียงอย่างเดียว

ระหว่าง พ.ศ. 2512-2520 เป็นระยะเวลาที่การทำบ่อปลาเฟื่องฟู นายกวน ดีทอง ซึ่งถือเป็นผู้บุกเบิกการเลี้ยงปลาเป็นอาชีพได้รับการส่งเสริมจากเกษตรอำเภอให้เผยแพร่ความรู้ในการเพาะพันธุ์

¹ พิฑูล รุ่งสรรเสริญ. (2554, 4 ตุลาคม). สัมภาษณ์โดยเพชรณภัค นามแสงผา ที่โรงเรียนพุลเจริญวิทยาคม ต.บางโฉลง อ.บางพลี จ.สมุทรปราการ.

² สภาวัฒนธรรมอำเภอบางพลี. (2553). เล่าเรื่องเมืองบางพลี เล่มที่ 2. หน้า 70.

³ พิฑูล รุ่งสรรเสริญ. (2554, 4 ตุลาคม). สัมภาษณ์โดยเพชรณภัค นามแสงผา ที่โรงเรียนพุลเจริญวิทยาคม ต.บางโฉลง อ.บางพลี จ.สมุทรปราการ.

ปลาแก่ผู้สนใจ ทำให้ราคาลูกปลาถูกลงและมีผู้เพาะเลี้ยงมากขึ้น¹ แม้ในระยะ แรกคนบางโหลง ไม่ค่อยอยากเลี้ยงปลาเพราะกลัว จะเป็นบาป แต่ต่อมาเมื่อพบว่าทำกำไรได้ดีกว่าการทำนา อาชีพเลี้ยงปลาน้ำจืดก็เริ่มแพร่หลายมากขึ้น² การเปลี่ยนแปลงนี้เป็นไปอย่างค่อยเป็นค่อยไป บางครอบครัวค่อยๆ ลดการทำนาลงมาเป็นการทำบ่อเลี้ยงปลาแทน แต่อาชีพการทำนาก็ยังคงมีมากเช่นกัน เพราะไม่ใช่ทุกคนที่เปลี่ยนไปเลี้ยงปลาทั้งหมดแต่นิยมเลี้ยงปลาควบคู่ไปกับการทำนา พอพบว่ามีรายได้มากขึ้น บางบ้านเลิกทำนาไปอย่างถาวร ที่ดินบางส่วนจึงถูกเปลี่ยนจากที่นากลายเป็นบ่อปลา ทำให้ที่นาดจำนวนลงเรื่อยๆ จนกระทั่งหมดสิ้นไปจากบางโหลงประมาณ พ.ศ. 2530

ความนิยมในการเลี้ยงปลานั้น จากการสอบถามพบว่า บริเวณที่เป็นหมู่บ้านกรีนวัลเลย์ปัจจุบัน แต่เดิมเป็นพื้นที่เลี้ยงปลาเกือบทั้งหมด³ ตั้งแต่บริเวณแยกวัดกิ่งแก้ว กิโลเมตรที่ 12 ถึงมหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ กิโลเมตรที่ 18 มีบ่อเลี้ยงปลาตลอดแนวถนน⁴

บ่อปลาบางแห่งในบางโหลง เริ่มต้นจากการขายหน้าดิน โดยให้รถตักดินมาตักหน้าดินไปขายหรือเอาดินไปถมที่บ้านเพื่อป้องกันน้ำท่วมในหน้าน้ำ ต่อมาก็ขายเนื้อดิน ดินถูกขุดไปลึกจนกลายเป็นทะเลสาบ แล้วลงลูกปลาในบ่อเพื่อเพาะเลี้ยง ส่วนน้ำก็วิดมาจากคลองบางโหลงนั่นเอง สำหรับบ่อที่ขุดใหม่มักใช้รถแบ็คโฮขุด ซึ่งสามารถแต่งขอบบ่อให้เรียบสวยจึงเป็นที่นิยม ขนาดความลึกของบ่ออยู่ระหว่าง 1.5 เมตร ถึง 3 เมตร แล้วแต่ความต้องการเลี้ยงปลาชนิดต่างๆ

ปลาที่ชาวบ้านนำมาเลี้ยงในระยะแรกเป็นปลาที่ซื้อมาจากนายกวน ตีทอง ใน ราคาตัวละ 0.50-1.50 บาท ต่อมาผู้เพาะพันธุ์ปลาจำหน่ายเพิ่มเติม เช่น ร้านเอื้อสุขพันธุ์ปลา ร้านซังพันธุ์ปลา ปลาที่นิยมเลี้ยง เช่น ปลานิล ปลาหัวโต ปลาแบน ปลาอีตัก ปลาตะเพียน ปลาหมอเทศ ปลาดุก ปลาสรวย ปลาช่อน ปลาจีน ได้แก่ ปลาหลิ ปลาซัง ปลาเฉา เป็นต้น เกษตรกรมักเลี้ยงปลาแบบบ่อใครบ่อมัน หรือถ้าหากจะเลี้ยงหลายชนิดในบ่อเดียวกันก็ต้องเลือกปลาชนิดที่ไม่กินกันเอง การปล่อยลูกปลาลงบ่อมักมีการกำหนดไว้แตกต่างกันไป แต่ไม่มากนักน้อยกว่ากันเท่าใดนัก โดยหากบ่อมีพื้นที่ 1,600 ตาราง

¹ ชีระ เสนีชัย. (2555. 10 มีนาคม). สัมภาษณ์โดยเพชรณภัค นามแสงผา ที่โรงเรียนพุลเจริญวิทยาคม ต.บางโหลง อ.บางพลี จ.สมุทรปราการ.

² ประจวบ พุลเจริญ. (2551, 19 ธันวาคม). สัมภาษณ์โดย เพชรณภัค นามแสงผา ที่โรงเรียนพุลเจริญวิทยาคม ต.บางโหลง อ.บางพลี จ.สมุทรปราการ.

³ ศักดิ์ชัย ชมมาลี. (2555. 12 มีนาคม). สัมภาษณ์โดยเพชรณภัค นามแสงผา ที่โรงเรียนพุลเจริญวิทยาคม ต.บางโหลง อ.บางพลี จ.สมุทรปราการ.

⁴ ชีระ เสนีชัย. (2555. 10 มีนาคม). สัมภาษณ์โดยเพชรณภัค นามแสงผา ที่โรงเรียนพุลเจริญวิทยาคม ต.บางโหลง อ.บางพลี จ.สมุทรปราการ.

เมตร หรือ 1 ไร่ หากเป็นปลานิลจะนิยมปล่อยปลานิล 10,000 ตัว และปลาจีนประมาณ 60-70 ตัว เพื่อให้ปลาจีนเก็บกินอาหารจากปลานิล รวมทั้งสิ่งที่ปลานิลขับถ่ายออกมาด้วย

เมื่อมีการเลี้ยงปลาในเชิงธุรกิจ ก็เริ่มมีการให้อาหารเสริมแก่ปลา เช่น หากเป็นปลานิล ปลาตะเพียน จะให้เศษอาหาร รำข้าว ระยะหลังมักให้อาหารเม็ดสำเร็จรูปแทน ส่วนปลาสลิด ชาวบางโจลงไม่ได้เลี้ยงมากนัก เนื่องจาก ภายหลังมีถนนสุขุมวิทกั้นน้ำเค็มจากทะเลแล้ว น้ำในคลองบางโจลงกลายเป็นน้ำจืด ไม่ได้ลึกลับจืดลึกเค็มเหมือนที่บางบ่อซึ่งเหมาะสมกับปลาสลิด ซึ่งความเค็มของน้ำในบางโจลงจะขึ้นอยู่กับความใกล้ไกลทะเลด้วย หากเป็นบริเวณที่อยู่ท้ายคลองไกลจากทะเลมาก น้ำจะมีความจืดสูงกว่าบริเวณต้นคลองซึ่งใกล้ทะเลมากกว่า

สำหรับการขายปลาในอดีตจะมีผู้มารับซื้อถึงบ่อ แต่ในปัจจุบันเจ้าของบ่อจะไปส่งสะพานปลาเอง หรือบางคนอาจนำไปขายเองที่ตลาดพระประแดงและตลาดอูตมสุข

ภายหลังเกิดความชบเซาของอาชีพการเลี้ยงปลา เมื่อที่ดินมีราคาสูงขึ้น และกิจการอุตสาหกรรมขยายตัวเข้ามาในพื้นที่ ประกอบกับเมื่อเกิดน้ำท่วมใน พ.ศ. 2526 ชาวบ้านส่วนหนึ่งเลิกเลี้ยงปลาและเริ่มขายที่ดินเพื่อสร้างเป็นโรงงานอุตสาหกรรม บ้านจัดสรร รวมทั้งการขายเป็นแปลงในลักษณะการจัดสรรที่ดิน ประกอบกับพ่อค้าคนกลางกดราคา ผู้เลี้ยงปลาบางส่วนได้เลิกกิจการเลี้ยงปลาไปบ้าง เช่น นายกวน ดีทอง เนื่องจากมีอายุมากขึ้นจึงกลายมาเป็นวิทยากรภูมิปัญญาท้องถิ่นให้ความรู้แก่ประชาชนอย่างเดียว ส่วนผู้ค้าหรือผู้เพาะพันธุ์ปลารายอื่นๆ บางคนยังคงทำธุรกิจต่อมา ปัจจุบันในท้องที่บางโจลงผู้ค้าหรือผู้เพาะพันธุ์ปลาเหลืออยู่เพียงรายเดียว คือร้านเอื้อสุขพันธุ์ปลายังคงเปิดจำหน่ายลูกปลาอยู่ แต่เป็นการนำลูกปลามาจากแหล่งเพาะเลี้ยงที่จังหวัดปราจีนบุรี

ปัจจุบัน บางโจลงยังมีการเลี้ยงปลาอยู่บ้างเป็นพื้นที่ 3,661 ไร่ ต่อพื้นที่การเกษตรทั้งหมด 4,432 ไร่¹ ชาวบ้านนิยมเลี้ยงปลาและกุ้งโดยแยกเลี้ยงคนละบ่อ ซึ่งก็ได้ผลดี แต่การเลี้ยงกุ้งก็มีความเสี่ยงสูง เนื่องจากกุ้งตายง่ายดูแลยากกว่าแต่ก็ได้ราคาดีกว่าปลา ปัจจุบันชาวบางโจลงมักนำปลาที่เลี้ยงไปขายส่งที่สะพานปลาเองจะขายได้ราคาก็โลกรั่มละประมาณ 30 บาท ปัญหาที่พบในการเลี้ยงปลา ก็คือ มักมีขโมยมาลักลอบขโมยปลาในบ่อ ถึงกับสร้างสะพานไม้ทอดกลางบ่อเพื่อขโมยปลาในบ่อที่เจ้าของไม่ได้อยู่เฝ้าเอง หรือการใช้เบ็ดราวแอบป้กรอบบ่อ เป็นต้น

¹ <http://www.thaitambon.com/tambon/ttambon.asp?ID=110304>.

การเลี้ยงตะพานน้ำ

การเลี้ยงตะพานน้ำของชาวบางโหลงเริ่มจากการลองผิดลองถูกโดยศึกษาหาความรู้ด้วยตนเอง จากหนังสือต่างๆ แล้วทดลองเลี้ยงด้วยตนเอง¹ โดยระยะแรกประมาณ พ.ศ. 2510 มีผู้เข้ามาเพาะเลี้ยง ตะพานน้ำในบางโหลงแต่ไม่ค่อยประสบความสำเร็จ ต่อมาบ่อที่เลี้ยงมีการทรุดตัวทำให้ตะพานน้ำ จำนวนหนึ่งหลุดออกไป ชาวบ้านที่หาปลาจับได้ รวมทั้งนายสวน เนตร วิเชียร จึงเริ่มการเพาะเลี้ยงลูก ตะพานน้ำโดยการนำไข่ตะพานน้ำไปฝังที่โคนต้นมะพร้าวที่มีแดดส่องอ่อนๆ การศึกษาตามเอกสารระบุว่าประมาณ 60 วันก็จะฟักเป็นตัว ในช่วงลองผิดลองถูกระยะแรกลูกตะพานน้ำตายไปมาก เพราะพอฟัก ออกจากไข่ลูกตะพานไม่สามารถขุดดินแข็งๆ ออกมาได้ บังเอิญชาวบ้านเอาน้ำไปรดต้นไม้ดินอ่อนตัว ลงลูกตะพานน้ำเลยขุดดินออกมา ทำให้รู้วิธีการฟักไข่ของตะพานน้ำ จึงมีการสร้างสถานที่เพาะเลี้ยง ตะพานน้ำด้วยการสร้างบ่อซีเมนต์ขนาดใหญ่ให้เป็นทรงกลม มีเกาะตรงกลาง มีต้นไม้ ใหล่มเงาเพื่อเป็นที่ฟักของตะพานน้ำ แล้วจึงนำไข่ตะพานน้ำไปฝังในกระบะที่ใส่ทรายละเอียดความลึกประมาณ 20 เซนติเมตร แล้วนำไปวางตรงกลางพื้นที่ที่ทำเป็นเกาะมีต้นไม้ไว้บังแดด เอาทรายกลบไข่ตะพานน้ำหนา ประมาณ 7-8 เซนติเมตร เอาด้านที่มีจุดของไข่หันขึ้นเพราะเป็นด้านหัวของตะพานน้ำ รอบประมาณ 60 วัน ไข่ตะพานน้ำก็จะฟักเป็นตัว ส่วนบ่อซีเมนต์ใช้วิธีบล็อกก่อให้สูงประมาณ 60 เซนติเมตร กว้าง 3 เมตร ยาว 4 เมตร ใสน้ำพอประมาณ และมีการถ่ายน้ำไม่บ่อยนัก

จากการสังเกตของชาวบ้านพบว่าบ่อตะพานน้ำนั้นควรเป็นบ่อกลม หากเป็นบ่อที่มีเหลี่ยมมุม ตะพานน้ำจะขึ้นและหนูนกกันจนสามารถไต่ขึ้นมาบนปากบ่อบริเวณที่เป็นเหลี่ยมมุมและหนีออกไปได้

ปัญหาอุปสรรคที่เกิดในการเลี้ยงตะพานน้ำ พบว่ามีปัญหาเชื้อราในบ่อที่เลี้ยงตะพานน้ำ และ ปัญหาการขโมยลูกตะพานโดยผู้ที่มาลักตะพานน้ำจะใช้ไม้กระดานมาวางพาดจากปากบ่อซีเมนต์ลงไป หาดตะพานน้ำ แล้วใช้สวิงรองที่ปลายไม้กระดาน ตะพานน้ำก็จะพากันเดินไต่ไม้กระดานตามมา เมื่อสุด กระดานก็จะตกลงไปในสวิงที่รองรับอยู่

ในระยะแรกลูกตะพานน้ำสร้างรายได้ให้แก่ผู้เพาะเลี้ยงเป็นอย่างดี สามารถขายได้ในราคาตัวละ 50 บาท และมีราคาดีขึ้นเรื่อยๆ จนขายได้ถึงตัวละ 100 บาท โดยพ่อค้าได้หวันมาซื้อลูกตะพานไปเลี้ยง ให้โตขึ้น และนำส่งไปขายต่อที่สหรัฐอเมริกา ซึ่งในระยะที่กิจการเลี้ยงตะพานน้ำทำรายได้ดี ผู้เพาะเลี้ยง เฉพาะในบางโหลงสามารถส่งออกลูกตะพานน้ำรวมกันได้ประมาณ 400 ตัว ต่อวัน

แม้การเพาะเลี้ยงตะพานน้ำจะสร้างรายได้ที่ดีมากให้แก่ชาวบางโหลง แต่สุดท้ายก็ต้องเลิกเลี้ยง ไป สาเหตุเนื่องจากมีปัญหาเรื่องน้ำสกปรกเพราะไม่มีระบบการถ่ายเทน้ำที่ดีพอ ตะพานน้ำจึงเกิดโรค

¹ สวน เนตรวิเชียร. (2552, 2 มกราคม). สัมภาษณ์โดย เพชรณภัค นามแสงผา ที่ 15 ม.6 ต. บางโหลง อ.บางพลี จ.สมุทรปราการ.

เชื้อรา ชาวบ้านจึงใช้สารฟอร์มาลดีไฮด์หรือฟอร์มาลินใส่ในน้ำเพื่อฆ่าเชื้อโรค ซึ่งเป็นสารที่สหรัฐอเมริกาห้ามใช้เพราะอาจเกิดโรคมะเร็ง ทางใต้หวันจึงยกเลิกการสั่งซื้อทั้งหมด ชาวบางโหลงจึงต้องเลิกเลี้ยงตะพานน้ำไปในที่สุด

การเลี้ยงไก่

การเลี้ยงไก่ในลักษณะฟาร์มขนาดใหญ่ในบางโหลงเกิดขึ้นประมาณ พ.ศ. 2512 โดยนายเยื่อ ชาวบางโหลงได้ริเริ่มเลี้ยงไก่ประมาณ 20,000 ตัว โดยรับจ้างบริษัทเลี้ยงไก่ คนเลี้ยงมีหน้าที่ต้องสร้างโรงเรือนเลี้ยงไก่ซึ่งทำจากไม้ไผ่ที่สั่งซื้อมาจากจังหวัดปราจีนบุรี สร้างเป็นกรงใส่ไก่ชองละ 1 ตัวเพื่อกันไก่จิกตีกัน มีรางใส่อาหารด้านหน้ากรง พื้นที่ด้านหลังเอียงลาดลงเพื่อให้ไข่ไหลลงไปนอกกรงด้านหลัง เพราะหากไข่ยังอยู่ในกรงไก่อีกก็จะกินหรือเหยียบไข่ตัวเองแตก ส่วนลูกไก่ที่เลี้ยงนั้น บริษัทจะเป็นผู้ลงทุนขนส่งมาให้เอง ผู้เลี้ยงมีหน้าที่สร้างกรง หาอาหารและเลี้ยงดูไก่เท่านั้น อาหารไก่อีกจะผสมขึ้นเองสูตรใครสูตรมัน โดยมีกะผสมข้าวโพด ใบกระถิน ปลายข้าว รำ และเปลือกหอยให้ไก่กิน การที่ใช้เปลือกหอยมาผสมทำอาหารไก่อีกเนื่องจากจะทำให้เปลือกไข่มีสีขาวสวยงามมากขึ้น ส่วนไข่ไก่นั้นไข่เป็นอาหารปลา ซึ่งชาวบ้านจะนิยมเลี้ยงไก่ไว้บนบ่อปลาเพื่อไข่ไก่จะได้ตกลงมาเป็นอาหารปลาต่อไป¹

หลังจากนั้นชาวบ้านบางคนเริ่มเลี้ยงไก่เป็นธุรกิจของตนเอง โดยตอนแรกไปซื้อลูกไก่มาจากตลาดอุดมสุขบางนาหรือตลาดสำโรง ต่อมาเห็นว่าน่าจะฟักไข่เองได้จึงเริ่มซื้อพ่อพันธุ์ แม่พันธุ์มาแล้วเริ่มฟักไข่เอง โดยเอาไข่ไก่ที่ผสมแล้วไปใส่ในกระบะที่มีเกลบแห้งๆ วางรองอยู่แล้วเอาเกลบกลบให้มิดชิด นำไปตากแดดเพื่อสร้างความอบอุ่นให้ไข่ และใช้ผ้าห่มคลุมเพื่อไม่ให้ไข่ร้อนหรือเย็นเกินไป ใช้เวลาประมาณ 27 วันไข่ก็ฟักเป็นตัว สำหรับไข่ไก่สามารถขายภายในหมู่บ้านได้ในราคาใบละ 1 สลึง ภายหลังได้ใบละ 1 บาท²

ต่อมาประมาณ พ.ศ. 2515 การเลี้ยงไก่ในบางโหลงก็เลิกกิจการไป เนื่องจากมีโรงเลี้ยงไก่ของบริษัทเครือเจริญโภคภัณฑ์ หรือ ซี.พี. มาเปิดกิจการโรงงานผลิตอาหารสัตว์ริมถนนบางนา-บางปะกง กิโลเมตรที่ 19-20 และได้กว้านซื้อส่วนผสมอาหารสัตว์ เช่น ปลายข้าว รำ ไปหมด ทำให้ชาวบ้านขาดแคลนวัตถุดิบที่จะนำมาผลิตเป็นอาหารไก่อีก ส่วนอาหารสำเร็จรูปก็มีราคาแพงและทำให้เปลือกไข่บางจนไข่แตกเสียหายเพราะส่วนผสมอาหารสำเร็จรูปนั้นไม่มีความหลากหลายเหมือนกับอาหารที่ชาวบ้านผสมเอง ชาวบางโหลงจึงค่อยๆ เลิกกิจการการเลี้ยงไก่ไปในที่สุด

¹ สวน เนตรวิเชียร. (2552, 2 มกราคม). สัมภาษณ์โดย เพชรณภัค นามแสงผา ที่ 15 ม.6 ต. บางโหลง อ.บางพลี จ.สมุทรปราการ.

² แหล่งเดิม.

โรงงานอุตสาหกรรม

ในช่วงก่อน พ.ศ. 2500 เมื่อยังไม่มีถนนบางนา-บางปะกง สภาพน้ำในคลองบางโหลงเคยใสขนาดตักดื่มได้ แต่หลังถนนบางนา-บางปะกงสร้างเสร็จแล้ว ก็เริ่มมีการสร้างโรงงานขึ้น หลังจากนั้นสภาพน้ำในคลองก็เริ่มแย่ลง เพราะมีทั้งคราบน้ำมันและน้ำเสียที่ถูกปล่อยออกมาจากโรงงานอุตสาหกรรม จนปลาที่อยู่บริเวณท้ายคลองจะนำมารับประทานไม่ได้เนื่องจากเหม็นน้ำมัน¹

ในช่วงประมาณ พ.ศ. 2516 เริ่มมีโรงงานมาเปิดกิจการในบางโหลง ได้แก่ บริษัทไทยอะครีลิกซึ่งเข้ามาเปิดเป็นแห่งแรก โดยก่อนหน้านั้นมีโรงอาหารสัตว์เครือเจริญโภคภัณฑ์ได้เข้ามาเปิดกิจการก่อน แต่อยู่นอกพื้นที่บางโหลงแถวซอยวัดศรีวารีน้อย ตำบลศีรษะจรเข้ใหญ่ ซึ่งภายหลัง พอหมดสัญญาเช่าโรงงานก็ย้ายออกไป สำหรับคนงานในโรงงานเหล่านี้ ส่วนใหญ่เป็นคนอพยพมาจากที่อื่น โดยเฉพาะจากภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และภาคเหนือ เพราะคนบางโหลงส่วนใหญ่ยังคงยึดอาชีพเกษตรกรอยู่ โดยบางส่วนก็ยังคงทำนาทำสวนเหมือนเดิม แต่บางส่วนก็เปลี่ยนไปเลี้ยงปลาแทน

พอมีการขยายถนนบางนา-บางปะกงให้กว้างขวางหลายช่องทางมากขึ้น ที่ดินริมถนนก็ยังมีราคาสูงขึ้นมากหลายเท่าตัว จากที่เคยขายได้ไร่ละไม่กี่หมื่นบาทก็กลายเป็นหลายล้านบาท เริ่มมีโรงงานอุตสาหกรรมเข้ามาเปิดกิจการมากขึ้น อาชีพหลักของชาวบางโหลงก็ค่อยๆ เปลี่ยนไปจากเกษตรกรกลายเป็นแรงงานรับจ้างในโรงงานอุตสาหกรรมตามลำดับในช่วงประมาณ พ.ศ. 2540 เป็นต้นมา

ปัจจุบันบางโหลงเป็นแหล่งอุตสาหกรรมในเขตปริมณฑล มีโรงงานอุตสาหกรรมกว่า 135 แห่ง² มีบ้านเรือนประชาชนทั้งชาวสมุทรปราการและผู้ที่อพยพมาจากภาคต่างๆ ของประเทศไทยเพื่อเข้ามาทำงานในโรงงานอุตสาหกรรมอาศัยอยู่อย่างหนาแน่น โดยเฉพาะแรงงานจากภาคตะวันออกเฉียงเหนือซึ่งได้อพยพเข้ามาประกอบอาชีพต่างๆ เป็นจำนวนมาก จากการศึกษาพบว่าจังหวัดสมุทรปราการ มีอัตราความหนาแน่นของประชากรโดยเฉลี่ย 1,103 คนต่อพื้นที่ 1 ตารางกิโลเมตร ซึ่งนับว่ามากเป็นอันดับ 3 ของประเทศ นอกจากนี้ยังมีโรงงานอุตสาหกรรมตั้งอยู่ประมาณ 7,000 กว่าแห่ง³ จึงเป็นที่รองรับแรงงานทั่วประเทศที่อพยพเข้ามาอยู่อาศัยและประกอบอาชีพกิจกรรมต่างๆ ความเจริญที่เข้ามาทำให้สภาพแวดล้อมแบบชนบทที่เคยเป็นมาของบางโหลงมีความเปลี่ยนแปลงไปอย่างมาก วิถีชีวิต การประกอบอาชีพ ค่านิยมของผู้คนก็เปลี่ยนแปลงไปตามกระแสสังคมตามวันเวลาที่ผ่านมา

¹ สวน เนตรวิเชียร. (2552, 2 มกราคม). สัมภาษณ์โดย เพชรณภัค นามแสงผา ที่ 15 ม.6 ต. บางโหลง อ.บางพลี จ.สมุทรปราการ.

² สภาวัฒนธรรมอำเภอบางพลี. (2553). เล่มเดิม. หน้า 13.

³ <http://www.logisticnews.net/modules.php>. (2555, 2 เมษายน)

การเปลี่ยนแปลงลักษณะบ้านเรือน

ลักษณะบ้านเรือนของชาวบางโฉลงระหว่าง พ.ศ. 2505-2548 ในระยะแรกยังไม่มี การเปลี่ยนแปลงมากนัก ภายหลังก พ.ศ. 2510 เริ่มมีการเปลี่ยนแปลงบ้างจากโรงเรียนหลังคาจากหรือหญ้าคา เริ่มเปลี่ยนเป็นหลังคาสังกะสี เมื่อมีโรงงานผลิตสังกะสีตราสามมงกุฏตั้งขึ้นที่จังหวัดสมุทรปราการ ใกล้กับที่ตั้งวิทยาลัยเกริกแห่งเดิม (ปัจจุบันวิทยาลัยเกริกย้ายมาสร้างแห่งใหม่ที่บริเวณถนนบางนา-บางปะกง กิโลเมตรที่ 15 ใกล้กับท่าอากาศยานสุวรรณภูมิ) ทำให้การใช้สังกะสีแพร่หลายมากขึ้น แต่การใช้สังกะสีก็นิยมอยู่ไม่นานนัก เนื่องจากปัญหาการผุเป็นสนิม ปัญหาบ้านร้อน เพราะชาวบ้านยังไม่นิยมทำฝ้าเพดานทำให้ความร้อนจากหลังคาสะท้อนลงมา ชาวบ้านส่วนหนึ่งที่มีฐานะดีขึ้นซึ่งส่วนใหญ่มาจากการขายที่ดินจึงนิยมใช้กระเบื้องลอนคู่มาทำเป็นหลังคามากกว่า ส่วนตัวบ้านยังคงไม่มีการเปลี่ยนแปลงมากนักยังคงใช้ไม้เป็นหลัก ส่วนโรงงานอุตสาหกรรมและอาคารพาณิชย์ที่เกิดขึ้นมีลักษณะเป็นอาคารคอนกรีตเสริมเหล็ก ภายหลังก พ.ศ. 2516 มีการใช้คอนกรีตบล็อก ซึ่งชาวบ้านเรียกว่าอิฐบล็อก มาทำเป็นผนังบ้านมากขึ้น ส่วนฐานรากจะมีเฉพาะโรงงานอุตสาหกรรมและอาคารพาณิชย์เท่านั้นที่ใช้เข็มคอนกรีต ชาวบ้านทั่วไปยังคงใช้เสาเข็มจากไม้ยูคาลิปตัสหรือไม้ทองหลางมาตอกเป็นฐานราก ภายหลังก พ.ศ. 2520 จึงเริ่มมีการใช้เสาเข็มคอนกรีตเป็นฐานรากมากขึ้น

ในระยะก่อน พ.ศ. 2530 หากเป็นบ้านไม้หรือครึ่งตึกครึ่งไม้ การก่อสร้างไม่ต้องมีแบบแปลน ชาวบ้านสามารถสร้างได้โดยไม่ต้องขออนุญาต เมื่อสร้างเสร็จก็ไปขอบ้านเลขที่จากผู้ใหญ่บ้านเท่านั้น เป็นอันเสร็จสิ้น แต่หากเป็นบ้านตึกต้องมีแบบแปลนและขออนุญาตก่อสร้างจากอำเภอบางพลี ภายหลังก เมื่อมีการจัดตั้งองค์การบริหารส่วนตำบลบางโฉลงแล้ว การขออนุญาตสร้างอาคารและที่อยู่อาศัย ชาวบ้านต้องมาขออนุญาตกับองค์การบริหารส่วนตำบลบางโฉลงแทน

บ้านเรือนของชาวบางโฉลงมีการเปลี่ยนแปลงจากโรงเรียนโฉง ๆ และเรือนไทยมาเป็นบ้านแบบสมัยใหม่ เป็นครึ่งตึกครึ่งไม้หรือบ้านตึก บ้านจัดสรร ห้องเช่า ซึ่งไม่ได้เน้นความหรูหราแต่เน้นความมั่นคงและประโยชน์ใช้สอยมากกว่า

การเปลี่ยนแปลงด้านอาหาร

อาหารการกินของชาวบางโฉลงมีการเปลี่ยนแปลงไปมาก อาหารพื้นบ้านหลายอย่างหายไป เช่น ขนมสายบัวซึ่งเคยเป็นทำกินทั่วไปในท้องถิ่นบางพลีที่อุดมไปด้วยดอกบัว แต่ปัจจุบันบางโฉลงไม่มีขนมสายบัวให้เห็นอีกแล้ว ด้วยเหตุผลสำคัญสองประการ คือไม่มีสายบัวในพื้นที่ เนื่องจากพื้นที่นาหมดไป คุคลองต่างๆ มีแต่น้ำเน่าเสีย ในคลองบางโฉลงมีแต่ขยะและผักตบชวา และไม่มีคนทำมาขาย ซึ่งอาจจะไม่รู้จักรักหรือทำไม่เป็นไม่แน่ใจว่าจะขายได้ จึงไม่ทำมาขาย การทำขนมสายบัวในปัจจุบัน จึงเป็น

ภาพประวัติศาสตร์ที่ผู้ใหญ่เล่าให้เด็กฟัง ซึ่งอาจพบได้จากการสาธิตการทำขนมสายบัวให้นักเรียนดูในโรงเรียน หรือแสดงในกิจกรรมงานประเพณีรับบัวเท่านั้น

ปัจจุบันอาหารการกินของชาวบางโหลง มักจะซื้ออาหารสำเร็จรูป มาจากตลาด การรับประทานอาหารพร้อมหน้าพร้อมตากัน ในครอบครัวหายไป ใครมีเวลาก็รับประทานก่อน ความสัมพันธ์ในครอบครัวห่างเหินกันมากขึ้นจากวิถีชีวิตที่เร่งรีบเช่นนี้

สำหรับผู้ที่เป็นแรงงานในภาคอุตสาหกรรม ส่วนใหญ่จะซื้อข้าวที่หุงสุกจากตลาด ลูกชิ้นปิ้ง หมูทอด ทอดมันปลา แกงและผัดผักต่างๆ ที่ผู้ขายบรรจุถุงมาจำหน่าย แม้แต่น้ำดื่มก็ต้องซื้อน้ำบรรจุขวดที่มีจำหน่ายในท้องตลาด แต่หากใครต้องการประหยัดก็สามารถนำขวดมารองน้ำดื่มในตู้ น้ำที่มีบริการตามห้องเช่าทั่วไปได้ สำหรับผู้มีรายได้สูงหน่อยจะใช้บริการอาหารตามร้านอาหาร โดยใช้เวลาหลังเลิกงานมานั่งรับประทานก่อนเข้าที่พัก เป็นอันหมดปัญหาในเรื่องการกิน

การประกอบอาหารเองพบว่ายังมีอยู่บ้างสำหรับค ครอบครัใหญ่ที่มีบ้านเป็นของตนเอง มีพื้นที่พอจะประกอบอาหาร มีคนในครอบครัวทำงานรับจ้างที่ไม่ต้องใช้เวลาแน่นอนเหมือนแรงงานในโรงงานอุตสาหกรรม คนที่มีอาชีพเลี้ยงปลาที่บ้านอยู่ลึกเข้าไปจากตลาด คนเหล่านี้อาจทำอาหารเองบ้าง แต่ส่วนใหญ่แล้วก็มักซื้อสำเร็จรูปมารับประทานเพราะประหยัดกว่าและไม่เสียเวลามากด้วย

การเปลี่ยนแปลงด้านการคมนาคม

ปัจจุบันการคมนาคมทางน้ำลดความสำคัญลงโดยสิ้นเชิง การคมนาคมทางบกโดยรถยนต์เข้ามา มีบทบาทแทนการใช้เรือในบางโหลงที่เริ่มน้อยลงตั้งแต่ เมื่อเลิกทำนา ประมาณ พ.ศ. 2530 เนื่องจากพื้นที่นาส่วนใหญ่กลายเป็นโรงงานอุตสาหกรรม การคมนาคมทางน้ำจึงไม่จำเป็นเท่ากับในอดีต คนบางโหลงจึงหันมาใช้ถนนมากขึ้น บางคนที่ยังใช้เรือส่วนใหญ่จะเป็นการเดินทางเพียงแค่วิถีไกลๆ บ้านมากกว่า หากต้องเดินทางไปไกลๆ จะต้องพายเรือไปต่อรถโดยสารที่ถนนบางนา-บางปะกง จากการสอบถามชาวบ้านพบว่าในช่วงประมาณ พ.ศ. 2510 หากคนบางโหลงจะเดินทางไปพระประแดงจะต้องพายเรือไปในคลองบางโหลง หรือใช้บริการเรือหางยาวสี่สูบรับ-ส่งผู้โดยสาร ซึ่งเปิดบริการตั้งแต่ 06.00 น.-20.00 น. และมีเรือยนต์รับจ้างในคลองบางโหลงด้วย แต่ไม่มากเท่ากับคลองสำโรง แล้วไปขึ้นรถโดยสารต่อที่ถนนบางนา-บางปะกง ซึ่งทำให้เกิดความสะดวกรวดเร็วมากยิ่งขึ้น

เมื่อมีการขยายถนนบางนา-บางปะกงทำให้ชาวบ้านสามารถเดินทางไปมาหาสู่กันได้สะดวกขึ้น แม่น้ำลำคลองต่างๆ จึงเริ่มมีการเปลี่ยนแปลงหน้าที่และความสำคัญจากการเป็นเส้นทางคมนาคมไปเป็นแหล่งรับน้ำเสียจากโรงงานอุตสาหกรรม และที่อยู่อาศัยของชาวบ้าน ถนนกลายเป็นเส้นทางคมนาคมหลักในการเดินทางแทนคลอง บ้านเรือนที่ปลูกใหม่หันหน้าบ้านเข้าสู่ถนนแทนการหันหน้าเข้าหาคลอง บ้านที่เคยปลูกอยู่ริมคลองเมื่อมีการปรับปรุงหรือซ่อมแซมใหม่บางหลังได้ย้ายมาอยู่ริมถนนแทน ในปัจจุบันมีการใช้คลองบางโหลงเป็นเส้นทางคมนาคมเฉพาะบ้านที่อยู่ริมคลองที่ไม่มีทางออก

สู่ถนนเท่านั้น ในช่วงที่มีน้ำในคลองพอให้เรือเดินทางได้ มีเรือรับส่งนักเรียนอยู่บ้าง แต่หากน้ำแห้งเรือก็
งดเดินทาง ปัจจุบันการคมนาคมทางน้ำในบางโหลงนับว่าไม่มีความสำคัญแล้ว จะมีก็เพียงการท่องเที่ยว
สำหรับผู้สนใจและชาวบ้านบางครอบครัวเท่านั้น

การคมนาคมทางบกสำหรับชาวบ้านโหลงที่อยู่ริมคลองนั้น มีทางเดินเท้าเล็กๆ โดยทางองค์การ
บริหารส่วนตำบลได้สร้างขึ้นเป็นถนนคอนกรีต กว้างประมาณ 1.20 เมตร บนที่ของกรมชลประทาน
ตามแนวคลองบางโหลงทั้งสองฝั่งคลองให้ชาวบ้านได้ใช้แทนการคมนาคมทางน้ำ

การคมนาคมทางรถยนต์ที่ผ่านบางโหลง ส่วนใหญ่จะใช้เส้นทางถนนบางนา-บางปะกง ปัจจุบัน
หากจะเดินทางเข้ากรุงเทพฯ มีรถโดยสารประจำทางทั้งขององค์การขนส่งมวลชนและรถร่วมบริการ
รวมทั้งรถตู้บริการ หากจะไปภาคตะวันออกก็สามารถเดินทางได้โดยสะดวก

การเปลี่ยนแปลงเกี่ยวกับวัดและศาลเจ้า

วัดบางโหลงใน

เมื่อมีการตัดถนนบางนา-บางปะกง วัดบางโหลงในมีการพัฒนาเปลี่ยนแปลงไปอย่างมาก ซึ่งใน
ระยะแรกมีการวางแผนไว้ว่าจะตัดถนนห่างจากวัดบางโหลงในค่อนข้างมากประมาณ 2-3 กิโลเมตร แต่
ก้านั้นผล เสียงชื่นจิตร ก้านั้นตำบลบางโหลงคนที่ 5¹ ได้พยายามให้เหตุผลกับทางการขอให้ขยับแนว
ถนนเข้ามาใกล้วัดให้มากที่สุด เพราะวัดบางโหลงในถือเป็นศูนย์กลางของท้องถิ่นบางโหลง ทำให้แนว
ถนนบางนา-บางปะกงถูกเลื่อนมาใกล้วัดบางโหลงในมากขึ้น² ส่งผลให้วัดมีการพัฒนาอย่างรวดเร็ว ทั้ง
ด้านสิ่งก่อสร้างต่างๆ ในวัด การคมนาคมของประชาชน ส่งผลให้โรงเรียนวัดบางโหลงในมีการขยายตัว
อย่างมาก ผู้ปกครองนิยมส่งบุตรหลานมาเข้าโรงเรียนมากกว่าเดิม จนโรงเรียนวัดบางโหลงนอกที่เคย
เป็นศูนย์กลางของบางโหลงเพราะตั้งอยู่ใกล้บางพลี ใกล้ตลาดน้ำที่เคยรุ่งเรืองค่อยๆ มีจำนวนนักเรียน
น้อยลง เนื่องจากผู้ปกครองสามารถเดินทางไปโรงเรียนวัดบางโหลงในเพื่อส่งบุตรหลานไปกลับโรงเรียน
ได้สะดวกกว่า แม้ในปัจจุบันองค์การบริหารส่วนตำบลบางโหลงได้มีการขยายถนน โดยตัดผ่านจากวัด
บางโหลงในไปถึงวัดบางโหลงนอก และผ่านไปถึงถนนเทพารักษ์ได้แล้วก็ตาม แต่ความนิยมของ
ผู้ปกครองในการส่งบุตรหลานเข้าเรียนที่โรงเรียนวัดบางโหลงในก็ยังมีจำนวนสูงกว่าวัดบางโหลงนอกทุก
ปี

¹ สภาวัฒนธรรมอำเภอบางพลี. (2553). เล่มเดิม. หน้า 17.

² เผอิญ เสียงชื่นจิตร. (2554, 2 สิงหาคม). สัมภาษณ์โดยเพชรณภัค นามแสงผา ที่โรงเรียน
วัดบางโหลงนอก ต.บางโหลง อ.บางพลี จ.สมุทรปราการ.

ระหว่าง พ.ศ. 2535-2540 วัดบางโหลงในได้มีการปรับปรุงพัฒนาสภาพภูมิทัศน์ของวัดให้มีประโยชน์ใช้สอยและสวยงาม ทั้งการสร้างเขื่อนคอนกรีตเสริมเหล็กริมคลองบางโหลงตลอดแนวเขตวัด สร้างพระอุโบสถหลังใหม่ สร้างถนนเข้าวัดเป็นคอนกรีตเสริมเหล็ก ปรับปรุงกุฏิของวัด ยกพื้นศาลาการเปรียญให้สูงขึ้น สร้างฌาปนสถานแห่งใหม่ และสร้างสะพานข้ามคลองบางโหลงแทนสะพานข้ามคลองเดิมซึ่งเป็นสะพานไม้ โดยสร้างขึ้นใหม่ประมาณ พ.ศ. 2525 โดยพระครูอดุลศาสนการ (บุญมี ม่วงนาค) ที่รวบรวมปัจจัยและบอกรุณยานุรักษ์ช่วยกันสมทบทุนสร้าง โดยสร้างห่างจากแนวสะพานเดิมไปทางทิศใต้ เป็นสะพานคอนกรีตเสริมเหล็ก มีทางเดินเท้าสองข้างสะพาน ต่อมาเมื่อมีการขยายถนนบางนา-บางปะกงได้มีการขยายถนนเข้าวัดด้วย ภายหลังองค์การบริหารส่วนตำบลบางโหลงได้พัฒนาเพิ่มเติม ทั้งท่อระบายน้ำและทางเดินเท้า จนทำให้ประชาชนสามารถใช้สัญจรได้อย่างสะดวกในปัจจุบัน

ภาพประกอบ 31 การแห่ขบวนผ้ากฐินทางน้ำของชาวบางโหลง พ.ศ. 2522

ที่มา: แลหลังบางโหลง. (2543). หน้า 37

ศาลพ่อหลวงคงเพชร

ศาลพ่อหลวงคงเพชรเริ่มมีการพัฒนาอาคารสถานที่ต่างๆ มากขึ้น ตั้งแต่ พ.ศ. 2505 เป็นต้นมา ตั้งแต่มีการตัดถนนทางลัดจากวัดบางโหลงในไปวัดบางโหลงนอกผ่านศาลพ่อหลวงคงเพชร ทำให้การเดินทางไปศาลพ่อหลวงเกิดความสะดวกสบายมากขึ้น ทำให้มีผู้มาทำกิจกรรมต่างๆ ที่ศาลพ่อหลวงจำนวนมากขึ้น อาคารและสถานที่ต่างๆ โดยรอบศาลพ่อหลวงได้รับการพัฒนาปรับปรุง มีการเปลี่ยนแปลงอย่างเห็นได้ชัดจาก การบริจาคของผู้ศรัทธาศาลพ่อหลวง ซึ่งส่วนใหญ่เป็นคนไทยเชื้อสาย

จีนในบางพลีและบางโจลงได้บริจาคเงินสร้างศาลขึ้นใหม่ให้ใหญ่โตสวยงามและเป็นสถาปัตยกรรมแบบจีนใน พ.ศ. 2541

ศาลพ่อหลวงยังคงเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ชาวบางโจลงเคารพศรัทธาเช่นเดิม สาเหตุที่ชาวบางโจลงเคารพและศรัทธาศาลพ่อหลวงคงเพชรมี 2 ปัจจัย กล่าวคือ ปัจจัยแรกเคารพศรัทธาอย่างแท้จริงในด้านการคุ้มครองและป้องกันภัย สำหรับปัจจัยที่ 2 เกี่ยวข้องกับการเสี่ยงโชค มีผู้มาขอตัวเลขและนำสิ่งที่พบเห็นไปตีเป็นตัวเลขเสี่ยงโชค ซึ่งเท่าที่ผ่านมามีผู้มีโชคถูกลูกสลากกินแบ่งรัฐบาลหลายคนจนเป็นที่กล่าวขานกัน ในช่วงวันก่อนหน้าที่จะมีการออกสลากกินแบ่งรัฐบาลจะมีผู้มาที่ศาลพ่อหลวงจำนวนหนึ่งเพื่อมาหาตัวเลขไปเสี่ยงโชค ทำให้ร้านค้าบริเวณใกล้ศาลพ่อหลวงมีรายได้จากการขายอาหารเพิ่มขึ้นด้วย

คติความเชื่อ ประเพณี วัฒนธรรม

ประเพณีทางศาสนา

การทำบุญตักบาตร

เมื่อมีการตัดถนนบางนา-บางปะกง ตั้งแต่ พ.ศ. 250 5 เป็นต้นมา การเดินทางมาวัดบางโจลงทางบกโดยรถยนต์ สามารถทำได้สะดวกขึ้น ส่งผลให้เมื่อถึงวันสำคัญทางศาสนามีชาวบ้านที่อยู่ไกลออกไปนำอาหารมาทำบุญที่วัดมากขึ้น ปัจจุบันพบว่าเมื่อถึงวันสำคัญทางศาสนาการนำอาหารมาทำบุญที่วัดมีปริมาณมาก จนบางครั้งทางวัดยังต้องนำไปให้โรงเรียนเพื่อให้นักเรียนรับประทาน

ในทางกลับกัน พบว่า การทำบุญ ตักบาตรของชาวบางโจลงในหมู่บ้านที่ใกล้วัด กลับมีจำนวนน้อยลงเมื่อเทียบกับจำนวนประชากรที่เพิ่มขึ้น ผู้ที่ใส่บาตรปัจจุบันมักเป็นผู้สูงอายุ มีคนหนุ่มสาวจำนวนน้อยที่ใส่บาตร อาจเป็นไปได้ว่าลักษณะการประกอบอาชีพของ คนหนุ่มสาวในปัจจุบันมีลักษณะเร่งรีบ ไม่มีเวลาที่จะทำบุญตักบาตร คนจึงห่างไกลวัดออกไปยิ่งขึ้น บางคนถึงกับเห็นว่าการทำบุญเป็นสิ่งฟุ่มเฟือยเพราะวัดมีเงินอยู่แล้ว และคนเราควรเข้าวัดเมื่อถึงวัยชราเท่านั้น อย่างไรก็ตาม หากเป็นวันหยุดนักขัตฤกษ์ หรือวันเสาร์ อาทิตย์ จะมีคนใส่บาตรมากขึ้น

ปัจจุบันมีความพยายามส่งเสริมให้มีการทำบุญตักบาตรตามโรงเรียนต่างๆ เพื่อเป็นการปลูกฝังนิสัยรักธรรมะให้แก่เยาวชน เช่น ที่โรงเรียนพุลเจริญวิทยาคม มีการจัดโครงการนิมนต์พระมารับบาตรข้าวสารอาหารแห้งทุกวันพฤหัสบดี ส่งเสริมให้นักเรียนและชาวบ้าน ที่อยู่ใกล้โรงเรียนให้มีโอกาสทำบุญและยังเป็นการอนุรักษ์ประเพณีสืบทอดอายุพระศาสนา และสร้างความมั่งคั่งทางปัญญาให้แก่เยาวชนด้วย

ความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นจากการที่มีการสร้างถนนบางนา-บางปะกง ตลอดจนการพัฒนาถนนเส้นทางสายรองต่างๆ ทำให้ชาวบางโจลงสามารถเดินทางไปติดต่อกับชุมชน ใกล้เคียงได้สะดวกยิ่งขึ้น ทำให้มีพระจากหมู่บ้านอื่นเข้ามาบิณฑบาตในบางโจลง เช่น พระจากวัดราษฎร์ศรัทธาธรรมหรือวัดหนองปรือเข้ามาบิณฑบาตในหมู่บ้านต่างๆ ทั้งหมู่บ้านพุลเจริญ หมู่บ้านพุนสุข หมู่บ้านเมืองทองบางนา

หมู่บ้านเอื้ออาทรที่มีชาวบ้านหนาแน่น และพบว่าปัจจุบันชาวบ้านนิยมใส่บาตรด้วยอาหารที่ซื้อหาจากแม่ค้าที่จัดเตรียมเป็นชุดไว้ขายเพื่อถวายพระ และนำไปรับประทานในการทำงานในโรงงานอุตสาหกรรม รวมทั้งนิยมถวายเงินเพื่อการทำบุญด้วย

ดังนั้น สรุปได้ว่า ในด้านวัฒนธรรมการทำบุญของชาวบ้านบางโหลง แม้ว่ารูปแบบการทำบุญตักบาตรจะเปลี่ยนไปจากการที่ชาวบ้านจะนั่งที่หน้าบ้านเพื่อรอตักบาตรทางเรือที่พระสงฆ์พายมารับบิณฑบาตในคลองบางโหลง มาเป็นการนั่งรถยนต์ไปทำบุญที่วัดหรือรอตักบาตรพระที่เดินเข้ามาหน้าบ้านของตนเอง และอาหารถวายพระในอดีตชาวบ้านจะนิยมทำอาหารเองอย่างประณีต พิถีพิถัน คัดแต่ส่วนที่ดีที่สุดไว้ถวายพระ แต่ปัจจุบันชาวบ้านนิยมซื้อแกลงถุงที่จัดเป็นชุดไว้ถวายพระมากกว่าทำเอง เพราะสิ้นเปลืองและไม่ค่อยมีเวลา ในด้านปริมาณผู้ที่ทำบุญพบว่า ยังมีผู้ที่ทำบุญอยู่พอสมควรแม้จะน้อยไปบ้างเมื่อเทียบกับจำนวนประชากรที่เพิ่มมากขึ้น แสดงให้เห็นถึงความศรัทธาในพระพุทธศาสนา แม้รูปแบบการทำบุญจะเปลี่ยนไปก็ตาม

การอุปสมบท

สำหรับการอุปสมบทของชาวบ้านบางโหลง ในปัจจุบัน การบวชในลักษณะที่จัดงานใหญ่โตหลายวันไม่ค่อยมีให้เห็นแล้ว การบวชในปัจจุบันส่วนใหญ่จะทำกันอย่างง่าย ๆ และประหยัด ซึ่งอาจเป็นเพราะทั้งเจ้าภาพและผู้บวชเองไม่มีเวลา รวมทั้งเป็นคนนอกพื้นที่ที่ย้ายเข้ามาอยู่ใหม่ หรือแม้แต่ลูกหลานของชาวบ้านบางโหลงเอง เมื่อครบบวชหรือมีช่วงเวลาที่เหมาะสมในการบวช ก็จะบวชกันอย่างเรียบง่าย ไม่มีการจัดงานใหญ่โตเหมือนในอดีต ส่วนใหญ่ไปทำพิธีกันที่วัด อาจมีการเตรียมงานกันที่บ้านบ้าง สำหรับการเลี้ยงฉลองพระใหม่ที่นิมนต์พระมาฉันเพลที่บ้านเจ้าภาพเท่านั้น

สำหรับการเลี้ยงผู้ที่มาช่วยงานนั้น จะไม่มีการเลี้ยงดูหลายวันเหมือนเดิม จะมีเพียงการเลี้ยงหลังการเลี้ยงพระในวันบวชเลย สำหรับอาหารที่จัดเลี้ยงมักใช้วิธีการจ้างโต๊ะจีน เพราะสะดวกและควบคุมค่าใช้จ่ายได้ง่าย

จากที่กล่าวมาสรุปได้ว่า ความเปลี่ยนแปลงในชุมชนบางโหลงในด้านการบวชพระมีการเปลี่ยนแปลงจากการทำพิธีที่ฟุ่มเฟือยใช้เวลาหลายวัน มาเป็นการบวชอย่างเรียบง่าย ไม่ค่อยมีการจัดงานใหญ่โตสิ้นเปลืองเหมือนเดิมในอดีต บุคคลที่เชิญมาช่วยงานจะเป็นคนที่สนิทสนมกันในหมู่บ้านและเพื่อนบ้านใกล้เคียงเท่านั้น

ประเพณีชีวิต

การแต่งงาน

สำหรับการแต่งงานของชาวบ้านบางโหลงในปัจจุบัน มีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างเห็นได้ชัด ไม่มีการแต่งงานระหว่างชายและหญิงที่ไม่รู้จักกันอีกแล้ว การแต่งงานที่พ่อแม่ฝ่ายชายหาลูกสะใภ้ให้เป็นเรื่องที่

แปลกในสังคม เนื่องจากปัจจุบันหนุ่มสาวได้มีโอกาสรู้จักกันมากกว่าแต่ ก่อน ทั้งจากการได้รับการศึกษา การประกอบอาชีพในภาคอุตสาหกรรม การคมนาคมและการสื่อสารที่สะดวกรวดเร็ว ทำให้เดินทางและติดต่อสื่อสาร ไปยังที่ต่างๆ ได้ไกลออกไป ดังนั้น คู่บ่าวสาว จึงมักไม่ใช่คนในพื้นที่เดียวกันอีกต่อไป ในช่วงนี้ ชาวบางโหลงส่วนใหญ่จะแต่งงานกับคนต่างถิ่นที่เข้ามาทำงานในพื้นที่ บางคนแต่งงานแล้วตั้งถิ่นฐานอยู่ในพื้นที่บางโหลง แต่บางคนก็ไปอาศัยอยู่ที่ภูมิลำเนาของคู่สมรส บางคน อยู่ร่วมกันก่อนแต่งงาน บางคู่อยู่ร่วมกันก่อนและเมื่อพร้อมที่จะทำพิธีแต่งงานก็จะทำพิธีอย่าง เรียบง่าย หรือบางคู่อยู่ร่วมกันโดยไม่มีการแต่งงาน เลยก็มี และการอยู่ร่วมกันในฐานะสามีภรรยาบางคู่ เลิกรากันในเวลาอันสั้น ต่างจากอดีตที่มักจะอยู่กันจนแก่เฒ่า ซึ่งอาจเป็นไปได้ว่าคนรุ่นก่อนขาดโอกาสทางสังคมในการติดต่อกับเพศตรงข้าม หรือคนรุ่นก่อนมีความหนักแน่น มีเหตุผล และความอดทนมากกว่า ตลอดจนอยู่ในสิ่งแวดล้อมที่ดีกว่าปัจจุบัน ต่างจากปัจจุบันที่คนรุ่นใหม่ไม่ค่อยมีความอดทน ต่างคนต่างประกอบอาชีพ มีรายได้ของตนเอง และสภาพแวดล้อมต่างๆ ของสังคมสมัยใหม่ พอ นานเข้า ต่างคนก็เกิดความเบื่อหน่ายต่อกันและเห็นว่าการเลิกร้างกันเป็นเรื่องธรรมดา

สำหรับการแต่งงานที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน ภายหลังจากทำพิธีตามประเพณีแล้ว การจัดเลี้ยงส่วนใหญ่จะเลี้ยงในตอนเย็น โดยอาจจัดในสถานที่ต่างๆ ตามฐานะเช่น ตามหอประชุมของโรงเรียน หรือหน่วยงานราชการในชุมชน หากเป็นผู้ที่มีฐานะดีก็อาจจัดเลี้ยงในโรงแรมได้

การตาย

ปัจจุบัน จากการ สอบถามและสังเกต พบว่าไม่มีชาวบางโหลงบ้านใดทำพิธีสวดศพโดยนิมนต์พระไปทำพิธีที่บ้านอีกแล้ว แต่จะนำศพไปทำพิธีที่วัด หลังจากมีการก่อสร้างเมรุเผาศพขึ้นที่วัดบางโหลง ใน พ.ศ. 2498¹ ชาวบ้านจึงเลิกจัดพิธีศพที่บ้าน พิธีศพอาจใช้เวลาในการทำ 3-7 วันแล้วแต่ความสะดวกของเจ้าภาพ โดยพระสงฆ์จะทำพิธีสวดศพ เวลาประมาณ 19.00 น. ชาวบ้านบางคนอาจมาก่อนเวลา หรือบางรายมาหลังจากพระเริ่มพิธีสวดไปแล้วก็มี การสวดของพระมักจะสวดสามจบต่อเนื่องกันแล้วจึงพักให้เจ้าภาพเลี้ยงอาหารผู้มาร่วมงานซึ่งอาจจะเป็นข้าวต้ม ก๋วยเตี๋ยว หรืออาหารกล่อง พร้อมเครื่องดื่มที่จัดเป็นชุด และเมื่อสวดจบที่สี่เป็นอันเสร็จพิธีในแต่ละวัน เมื่อทำพิธีครบวันที่กำหนดแล้ว มักจะไม่มี การเก็บศพไว้ เจ้าภาพมักจะเผาศพเลย

ในเรื่องการจัดเลี้ยงอาหารผู้ที่มาช่วยงาน พบว่าที่วัดบางโหลงใน ยังคงมีการนำอาหารมาเลี้ยงผู้ ที่มาร่วมงานในช่วงก่อนที่พระจะทำพิธีอยู่บ้างในบางราย เช่น งานสวดพระอภิธรรมศพหลวงพ่อบุญมี ม่วงนาค อดีตเจ้าอาวาสวัดบางโหลงใน ที่มีการปฏิบัติในลักษณะดังกล่าวด้วย

¹ พระมงคลวุฒาจารย์. (2544). อนุสรณ์งานพระราชทานเพลิงศพพระมงคลวุฒาจารย์. หน้า 12.

ข้อนำสังเกตอีกประการหนึ่งคืองานศพของบุคคลที่เป็นที่รู้จักในสังคม เช่น ครู ข้าราชการ หรือ พระผู้ใหญ่ ที่มีบุคคลที่เคารพมาร่วมงานกันมาก จนทำให้งานศพกลายเป็นการสังสรรค์กันในกลุ่มเพื่อน ที่ไม่ได้พบปะกันมานาน มีการส่งเสียงคุยกันอย่างสนุกสนานออกรส

ประเพณีรับบัว

องค์ประกอบของประเพณีงานรับบัวที่สำคัญในปัจจุบัน คือการแห่รูปหลวงพ่อดำจำลองทางเรือ ไปตามลำคลองสำโรงระหว่างบางพลีกับหัวตะเข้ ในวันขึ้น 13 ค่ำ เดือน 11 ประชาชนที่อาศัยอยู่ริมสอง ฝั่งคลองที่ขบวนแห่รูปหลวงพ่อดำผ่าน จะจัดตรงทิวตกแต่งบ้านเรือนตั้งโ ต๊ะหมุ่มบูชา ที่วัดบางพลีใหญ่ใน จะมีมหรสพสมโภชตลอดคืน โดยเริ่มมาตั้งแต่วันขึ้น 11 ค่ำ เดือน 11 พอถึงวันขึ้น 14 ค่ำ เดือน 11 บริเวณที่ว่าการอำเภอบางพลี จะมีการประกวดการตกแต่งเรือประเภทต่างๆ ที่หน่วยงานราชการให้ ความร่วมมือส่งเข้าประกวด มีการรับบัวกันในคลองสำโรง มีการแจกข้าวต้มมัด และข้าวห่อผู้เข้า ประกวดและประชาชน ซึ่งงานจะเริ่มตั้งแต่ ประมาณ 06.00 น. และจะสิ้นสุดประมาณ 10.00 น. ในบางปี อาจมีการประกวดเทพีหรือนางงาม หรือการแข่งเรือ หรืออย่างอื่น แล้วแต่คณะกรรมการที่พิจารณาจัด ให้มีขึ้น ส่วนการร้องรำทำเพลง เล่นลำตัด ตามลำคลองนั้น ปัจจุบันไม่มีแล้ว เหลือเพียงการเที่ยว สนุกสนานในบริเวณที่จัดงานมหรสพเท่านั้น

งานประเพณีรับบัว จากอดีตที่เกิดจากงานบุญและเป็นการแสดงความเอื้ออาทรต่อกันและกัน ระหว่างชาวไทยและชาวมอญ มีการเปลี่ยนแปลงในต่าง ๆ ดังนี้

1. รูปแบบกิจกรรมประเพณีรับบัวแบบดั้งเดิมที่ชาวมอญพายเรือมาจากคลองสำโรงมารับบัวที่ บางพลีไม่มีอีกแล้ว แต่จะหายไปเมื่อใดไม่มีหลักฐานปรากฏ กิจกรรมประเพณีรับบัวในปัจจุบันได้เปลี่ยน รูปแบบไปเป็นประเพณีที่เน้นวัฒนธรรมพื้นบ้านและการท่องเที่ยวแทน

2. การแห่หลวงพ่อดำไปตามลำคลองจากวัดบางพลีใหญ่ ในถึงสำโรง และวัดบางพลีใหญ่ ในถึง บางป่อ ในปัจจุบันจะมีการแห่จากวัดบางพลีใหญ่ในถึงวัดบางพลีใหญ่กลางเท่านั้น ส่วนที่ไปบางป่อจะใช้ การแห่รูปจำลองหลวงพ่อดำ โดยใช้เส้นทางคมนาคมทางบกแทน เนื่องจากมีถนนบางนา-บางปะกง ตัดผ่านพื้นที่บางป่อประมาณ พ.ศ. 2510

3. ดอกบัวที่ชาวบ้านได้รับจากประเพณีรับบัวแต่เดิมจะมี 3 ดอก อันหมายถึง พระพุทธรูป พระ ธรรม และพระสงฆ์ ดอกบัวจะถูก ห่อด้วยใบบัว แล้วมัดด้วยดอกหรือเชือกกล้วย เพื่อกันไม่ให้ดอกบัว เหี่ยวแห้งเร็ว ชาวบ้านจะนำมาบูชาเพราะถือว่าเป็นดอกบัวศักดิ์สิทธิ์ และเป็นสิริมงคลที่ได้จากองค์หลวง พ่อดำ แต่ในปัจจุบันจะใช้ดอกบัวเพียง 1 ดอก หรือกำไ้โดยไม่ใช้ใบบัวห่อ และไม่ค่อยมีใครสนใจนำไป บูชาคงปล่อยให้ลงคลองให้ลอยไปกับกระแสน้ำ

พ.ศ. 2512 นายชัต นาคราช นายอำเภอบางพลี ได้กำหนดให้เรือที่ใช้แห่หลวงพ่อดำเป็นเรือนำ ขบวน เพื่อให้ผู้ชมมาชมเรือที่ประกวดและนมัสการองค์หลวงพ่อดำ

พ.ศ. 2536-2539 นายวงศ์ เลิศไพศาล นายอำเภอบางพลี ได้ประสานกับการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ได้รับการสนับสนุนงบประมาณบางส่วนในการจัดกิจกรรมงานประเพณีรับบัว เพื่อเป็นการเผยแพร่ให้ชาวไทยและชาวต่างชาติรู้จักประเพณีรับบัว และได้จัดกิจกรรมเสริมขึ้น ในวันขึ้น 13 ค่ำ เดือน 11 โดยเน้นกิจกรรมที่เป็นเอกลักษณ์ของอำเภอบางพลี เช่น อาหารไทยโบราณ การละเล่นโบราณ ฟันฟุการแข่งขันเรือมาด ประกวดหนุ่มสาวรับบัว ซึ่งถือปฏิบัติมาจนทุกวันนี้

พ.ศ. 2541 นายชะลอ ไบเจริญ นายอำเภอบางพลี ได้เพิ่มกิจกรรมเปิดตลาดน้ำบางพลี มีเรือพายจำหน่ายสินค้าเพื่อเป็นการย้อนอดีตอนุรักษ์วัฒนธรรมที่ดั้งเดิม ส่งเสริมรายได้ให้กับประชาชนและพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวอีกแห่งหนึ่งของจังหวัดสมุทรปราการ

โดยสรุปมีความเปลี่ยนแปลงด้านธรรมเนียมประเพณีที่ปฏิบัติสืบต่อกันมา แต่เดิมในวันขึ้น 12 ค่ำ เดือน 11 ชาวบ้านจะทำความสะอาดบ้าน ตั้งโต๊ะหมู่บูชาที่ทำน้ำเพื่อรอรับขบวนเรือหลวงพ่อโต และกราบนมัสการด้วยดอกบัว แต่ปัจจุบันไม่มีการจัดตั้งโต๊ะหมู่บูชาเพื่อรอรับหลวงพ่อโตแล้ว คงเหลือแต่ประเพณีและมหรสพบันเทิงต่างๆ ที่เน้นเรื่องการท่องเที่ยวเป็นสำคัญ

ภาพประกอบ 32 การแห่หลวงพ่โตทางน้ำและประเพณีรับบัวในปัจจุบัน

ที่มา: สภาวัฒนธรรมอำเภอบางพลี. (2553). เล่าเรื่องเมืองบางพลี เล่มที่ 2. หน้า 162.

การเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดิน

ลักษณะการใช้ที่ดินของชาวบางโหลงมีการเปลี่ยนแปลงไปจากภาคเกษตรกรรมไปสู่ภาคอุตสาหกรรมโดยการจัดสรรที่ดินแบ่งขายหรือการทำธุรกิจห้องเช่า บ้านจัดสรร สนามกอล์ฟ และโรงงานอุตสาหกรรม เริ่มเกิดขึ้นในช่วงที่ที่ดินริมถนนบางนา-บางปะกงมีราคาสูงขึ้น คือ เมื่อมีการขยายถนนบางนา-บางปะกงให้กว้างขวางมีหลายช่องทางหลัง พ.ศ. 2526 เป็นต้นมา สำหรับสาเหตุที่ชาวบ้านต้องขายที่ดิน ส่วนหนึ่งมาจากปัญหาความยากจนเป็นหนี้สิน แม้อินอดีตชาวบางโหลงส่วนใหญ่จะมีที่ดินทำกินเป็นของตนเอง แต่ผลผลิตต่อไร่ก็ไม่สูงนัก ชาวบ้านจึงต้องดำรงชีวิตอย่างประหยัด อดออม เมื่อที่ดินมีราคาสูงขึ้นมากจึงกลายเป็นเหตุจูงใจให้ชาวบ้านทยอยขายที่ดินเพื่อนำเงินมาจ่ายหนี้สิน เก็บฝากธนาคาร และนำเงินมาลงทุนในธุรกิจห้องเช่า พื้นที่นาจึงค่อยๆ หมดยุคไปเพราะรายได้ไม่คุ้มทุน

การขายที่ดินมีทั้งขายแบบยกแปลง และขายแปลงเล็กๆ เพื่อกันที่ส่วนหนึ่งไว้สำหรับอยู่อาศัยและไว้เป็นมรดกให้ลูกหลาน โดยขายที่ดินเพื่อไปทำหมู่บ้านจัดสรร ทำโรงงาน และสนามกอล์ฟ พอตกลงราคากันแล้วก็จ้างรังวัดเป็นแปลงๆ ไป การขายที่จัดสรรเป็นแปลงย่อยๆ นิยมตอนหลังโดยที่ดินของนายทวี และนางขาว พูลเจริญ จำนวน 105 ไร่ ได้มีการนำมาจัดสรรขายให้กับประชาชนที่สนใจ¹ โดยนำที่ดินไปจำหน่ายกับ นางวันเพ็ญ รักมณูชัย ใน พ.ศ. 2522 ได้นำมาจัดสรรจำหน่าย² โดยนางวันเพ็ญได้จัดสรรที่ดินเป็นแปลงเล็กๆ ขนาดแปลงละ 50 ตารางวา เพราะได้เงินดีกว่าขายแปลงใหญ่ ในการรังวัดที่ดินมีการจ้างชาวบ้านมาช่วย ทั้งการสร้างถนนเข้าหมู่บ้านโดยจ้างคนมาขุดดินจากที่นำมาทำขอบถนนเอาดินลูกรังเทตรงกลางเพื่อสร้างเป็นถนน ชาวบ้านที่เข้ามาซื้อที่รุ่นแรกๆ เป็นชาวบ้านที่ถูกไล่ที่จากการขยายโรงงานไม้อัดไทยบางนา และชาวบ้านที่ทำงานในโรงกลั่นน้ำมันสามทหาร (ปัจจุบันคือ การปิโตรเลียมแห่งประเทศไทย หรือ ปตท.) อยู่ที่บางจาก เขตพระโขนง ชาวบ้านเหล่านี้ซื้อที่ดินจัดสรรในราคาตารางวาละ 300 บาท โดยการผ่อนส่งเดือนละ 500 บาท เป็นค่าที่ดิน 300 บาท ค่าน้ำและค่าไฟ 200 บาท ประมาณ พ.ศ. 2523 ที่ดินจัดสรรขึ้นราคาเป็นตารางวาละ 600 บาท ประมาณ พ.ศ. 2530 เกิดกระแสข่าวว่าจะมีการสร้างท่าอากาศยานสุวรรณภูมิ ราคาที่ดินจึงมีราคาสูงขึ้นเป็นตารางวาละ 2,000 บาท และเริ่มมีการซื้อขายที่ดินกันมากขึ้น มีผู้คนเข้ามาหาซื้อที่ดินเพิ่มมากกว่าช่วงเวลาอื่นๆ

ระหว่าง พ.ศ. 2533-2540 ที่ดินยังมีราคาแพงขึ้นอีก ราคาประมาณตารางวาละ 17,000-18,000 บาท เนื่องจากเศรษฐกิจไทยเฟื่องฟู และมีการขยายถนนบางนา-บางปะกงจนเต็มพื้นที่ รวมทั้งมีการสร้างทางด่วนบูรพาวิถีเชื่อมถนนบางนา-บางปะกง ทำให้ที่ดินเป็นที่สนใจของนักลงทุน

¹ สวน เนตรวิเชียร. (2552, 2 มกราคม). สัมภาษณ์โดย เพชรณภัค นามแสงผา ที่ 15 ม.6 ต. บางโหลง อ.บางพลี จ.สมุทรปราการ.

² แหล่งเดิม.

อย่างไรก็ดี ภายหลังจากวิกฤติฟองสบู่ พ.ศ. 2540 ราคาที่ดินในบางโฉลงเริ่มลดลง พอถึง พ.ศ. 2548 ราคาที่ดินลดลงเหลือตารางวาละประมาณ 10,000 บาท สาเหตุเนื่องมาจากเศรษฐกิจตกต่ำ และปัญหามลพิษทางเสียงที่เกิดขึ้นจากท่าอากาศยานสุวรรณภูมิ

ระหว่าง พ.ศ. 25 30-25 40 เป็นช่วงเวลาที่การใช้ประโยชน์จากที่ดินของบางโฉลงมีการเปลี่ยนแปลงมากที่สุด โดยเปลี่ยนแปลงจากการทำบ่อปลาเป็นโรงงานอุตสาหกรรม บ้านจัดสรร การจัดสรรที่ดินเพื่อการปลูกสร้างที่อยู่อาศัย สนามกอล์ฟ อาคารพาณิชย์ บ้านเช่า ซึ่งต่อมาได้พัฒนาเป็นหอพักเมื่อโรงงานอุตสาหกรรมขยายตัว และการเกิดขึ้นของมหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ จากการสัมภาษณ์พบว่า นางอบ นิลโต ชาวบ้านหมู่ 1 ตำบลบางโฉลงริเริ่มเป็นผู้สร้างบ้านให้เช่าก่อนบุคคลอื่น¹ โดยสร้างเป็นอาคารคอนกรีตเสริมเหล็ก มีทั้งชั้นเดียวและสองชั้น และนำรายได้ส่วนหนึ่งจากการให้เช่าห้องมาขยายห้องเช่าให้มีจำนวนเพิ่มขึ้น ส่งผลให้ชาวบ้านที่มีที่ดินรายอื่นๆ นิยมสร้างห้องเช่าตาม โดยเฉพาะในปัจจุบัน เจ้าของบริษัท ไทยซัมมิท จำกัด ได้สร้างห้องเช่าให้พนักงานและบุคคลอื่นเช่ามากกว่า 150 ห้อง สายตระกูลสมนึกและคล้ายบัณฑิตย์ที่เป็นเครือญาติกันมีห้องเช่ารวมกันกว่า 300 ห้อง เครื่องยวารถมีห้องเช่าให้เช่ามากกว่า 100 ห้อง เครื่องกีดดินครมีห้องเช่ามากกว่า 200 ห้อง รวมทั้งผู้สร้างห้องเช่ารายอื่นๆ รวมแล้ว ในบางโฉลงมีห้องเช่ารวมกันไม่น้อยกว่า 2,000 ห้อง

สำหรับผู้ที่อาศัยอยู่ในห้องเช่า ส่วนใหญ่จะเป็นแรงงานในโรงงานอุตสาหกรรม เช่น บริษัทไทยซัมมิท จำกัด บริษัท ไทยอะครีลิก จำกัด บริษัทโมเดิร์นฟาร์ม จำกัด บริษัทไทยเรดิเอเตอร์ จำกัด บริษัท อาเซียน ออโตพาร์ท จำกัด บริษัท ดอกบัวคู่ จำกัด บริษัท ปามาทอย จำกัด บริษัทในเครือไอเซโร จำกัด ฯลฯ ที่ตั้งอยู่ในท้องที่บางโฉลง ตลอดจนโรงงานอุตสาหกรรมที่ตั้งอยู่ในพื้นที่ห่างออกไป ผู้พักอาศัยส่วนหนึ่งมาจากนักศึกษามหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ โดยเฉพาะระหว่างที่มีการก่อสร้างท่าอากาศยานสุวรรณภูมิ มีแรงงานก่อสร้างและครอบครัวเข้ามาเช่าบ้านอยู่ในท้องที่บางโฉลงมากกว่า 5,000 คน

สำหรับหมู่บ้านจัดสรรที่เกิดขึ้นในบางโฉลงมีหลายหมู่บ้าน ได้แก่ หมู่บ้านกรีนวัลเลย์ หมู่บ้านพูนสุข หมู่บ้านเลควูด เป็นต้น

นอกจากห้องเช่าและบ้านจัดสรรของเอกชนแล้ว ทางภาครัฐได้เข้ามาสร้างบ้านเพื่อเป็นที่อยู่อาศัยของประชาชน คือบ้านเอื้ออาทร 2 แห่ง ได้แก่ บ้านเอื้ออาทรบางโฉลง 1 ที่วัดบางโฉลงนอก และบ้านเอื้ออาทรบางโฉลง 2 บริเวณกิโลเมตรที่ 16 ซึ่งมีจำนวนห้องรวมกันมากกว่า 5,000 ห้อง

¹ ศักดิ์ชัย ชมมาลี. (2555. 12 มีนาคม). สัมภาษณ์โดยเพชรณภัค นามแสงผา ที่โรงเรียนพุลเจริญวิทยาคม ต.บางโฉลง อ.บางพลี จ.สมุทรปราการ.

สำหรับที่ดินจัดสรรในบางโฉลงส่วนใหญ่ได้ขายไปหมดแล้ว และผู้ซื้อที่ดินได้เข้ามาสร้างที่อยู่อาศัยเกือบเต็มหมด มีเพียงบางแปลงที่ผู้ซื้อที่ดินยังไม่ได้มาสร้างที่อยู่อาศัย บางแปลงเจ้าของให้เช่าปลูกบ้าน บางแปลงให้สถานีวิจัยสัตวแพทย์โทรศัพย์เช่า และหลายแปลงเจ้าของที่ดินสร้างเป็นบ้านเช่าและอาคารพาณิชย์

สำหรับการใช้ที่ดินเพื่อการเกษตรปัจจุบันยังมีอยู่บ้าง แต่มีอยู่เฉพาะด้านในที่อยู่ลึกเข้าไปจากถนนบางนา-บางปะกง ซึ่งยังมีการเลี้ยงปลาเบญจพรรณ และปลูกผักกระเฉด ในบางส่วนของหมู่ที่ 6 หมู่ที่ 7 และมีสวนไม้ผล เช่น มะม่วง กล้วย อยู่บ้างไม่มากนัก พื้นที่เหล่านี้เป็นของคนท้องถิ่นที่เคยเป็นชาวนาชาวสวน แม้สภาพแวดล้อมในท้องถิ่นจะเปลี่ยนไป แต่คนท้องถิ่นบางส่วนก็ยังคงอนุรักษ์ธรรมชาติและต้นไม้ไว้กับที่

ธุรกิจสังหาริมทรัพย์ หมู่บ้านจัดสรร ห้องเช่า และบ้านเอื้ออาทร

สำหรับหมู่บ้านจัดสรรและห้องเช่าที่เกิดขึ้นจำนวนมากในบางโฉลงและตำบลใกล้เคียง เพื่อรองรับความต้องการที่อยู่อาศัยที่เพิ่มจำนวนมากขึ้นตามปริมาณของผู้คนที่เพิ่มขึ้นทุกวัน รวมถึงผู้คนต่างถิ่นที่เข้ามาทำมาหากินในโรงงานอุตสาหกรรม โดยเฉพาะคนจากภาคตะวันออกเฉียงเหนือที่อพยพเข้ามาตั้งอาศัยอยู่อย่างถาวรและพวกที่เข้ามาหลังหมดหนานาจากต่างจังหวัด ทำให้ปริมาณความต้องการที่อยู่อาศัยเพิ่มมากขึ้นหลายเท่าตัว ธุรกิจห้องเช่าและหมู่บ้านจัดสรรจึงเกิดขึ้นมากมาย โดยเฉพาะห้องเช่าที่มีอยู่เป็นจำนวนมาก บางแห่งที่ราคาสูงก็มีสภาพแวดล้อมที่ดี แต่บางแห่งที่ราคาถูกก็เกือบจะกลายเป็นแหล่งเสื่อมโทรมไป เมื่อมีคนจำนวนมากหลากหลายนิสัยใจคอเข้ามาอยู่สภาพแวดล้อมก็ถูกทำลายลงมากขึ้นเรื่อยๆ

ปัจจุบัน พื้นที่ส่วนหนึ่งของบางโฉลง ได้มีโครงการหมู่บ้านเอื้ออาทรบางโฉลงเกิดขึ้น จากการสอบถามผู้ที่อาศัยอยู่ในบางโฉลงมาตั้งแต่เกิด ได้กล่าวถึงโครงการนี้ว่า การที่บ้านเอื้ออาทรบางโฉลงถูกสร้างในพื้นที่บริเวณนี้ ก็ทำให้มีความเจริญก้าวหน้าขึ้น ประกอบกับที่ผู้คนต่างแดนได้เข้ามาหางานทำ ทำให้ความเป็นอยู่ของคนในพื้นที่โดยรอบต้องปรับเปลี่ยนการดำรงชีวิตให้ทันตามยุคสมัย ในด้านหนึ่งการที่มีโครงการหมู่บ้านเอื้ออาทรบางโฉลง แม้จะส่งผลทำให้ชาวบ้านต่างถิ่นที่มาทำมาหากินอยู่แถบนี้มีสภาพ ความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น แต่ก็ส่งผลกระทบ ต่อสภาพสังคมใน บางโฉลงด้วย คือ มีส่วนทำให้การจราจรในบริเวณนั้นติดขัด และนานๆ ไปก็อาจกลายเป็นแหล่งที่มีสภาพแวดล้อมเสื่อมโทรมได้¹

¹ อำไพ ล้าลอง. (2551, 20 ตุลาคม). สัมภาษณ์โดยเพชรณภัค นามแสงผา ที่โรงเรียนพุลเจริญวิทยาคม ต.บางโฉลง อ.บางพลี จ.สมุทรปราการ.

นอกจากธุรกิจบ้านจัดสรรและห้องเช่าแล้ว พื้นที่บริเวณบางโหลงและพื้นที่ใกล้เคียงตามแนวเส้นทางถนนบางนา-บางปะกง ยังถูกใช้เป็นที่ตั้งของสนามกอล์ฟถึง 5 สนามด้วยกัน คือ สนามกอล์ฟเมืองแก้ว บริเวณกิโลเมตรที่ 7 สนามกอล์ฟวินด์มิลล์ บริเวณกิโลเมตรที่ 9 สนามกอล์ฟธานีดี บริเวณกิโลเมตรที่ 14 สนามกอล์ฟกรีนวัลเลย์ บริเวณกิโลเมตรที่ 15 และสนามกอล์ฟเลควูด บริเวณกิโลเมตรที่ 18 ด้วย จะเห็นได้ว่า สภาพการใช้พื้นที่ของบางโหลงเปลี่ยนแปลงไปจากอดีตที่เคยใช้พื้นที่ส่วนใหญ่ทำนาข้าว เลี้ยงปลา ปลูกพืชสวน กลายมาเป็นการใช้พื้นที่ทำธุรกิจอสังหาริมทรัพย์ ทั้งที่อยู่อาศัยและโรงงานอุตสาหกรรมจำนวนมาก

การเปลี่ยนแปลงทางการศึกษา

เมื่อมีการตัดถนนบางนา-บางปะกงแล้ว นอกจากโรงเรียนวัดบางโหลงในจะมีความก้าวหน้า มีจำนวนนักเรียนมากกว่าเดิมแล้ว ยังมีการตั้งโรงเรียนในระดับมัธยมศึกษาขึ้นใน พ.ศ. 2513 โดยนายจอนและนางจาด พูลเจริญ ได้บริจาคที่ดิน ประมาณ 36 ไร่เศษ ให้กับกระทรวงศึกษาธิการเพื่อสร้างโรงเรียนขึ้นในบริเวณที่นาตรงข้ามกับวัดบางโหลงใน คือ โรงเรียนพูลเจริญวิทยาคม เพื่อให้เป็นที่ศึกษาเล่าเรียนสำหรับบุตรหลานของชาวบ้านในท้องที่บางโหลงและตำบลใกล้เคียง ซึ่งในระยะแรกยังมีนักเรียนจำนวนน้อย เนื่องจากผู้ปกครองไม่เห็นความสำคัญของการศึกษาและมีความจำเป็นต้องใช้แรงงานช่วยทำนา จึงนิยมส่งบุตรหลานให้ได้รับการศึกษาเพียงในระดับการศึกษาภาคบังคับเท่านั้น ต่อมาเมื่อชาวบ้านเริ่มเห็นความสำคัญของการศึกษา ประกอบกับเริ่มมีฐานะดีขึ้นจากการขายที่ดิน รวมทั้งเริ่มมีคนอพยพเข้ามาเป็นแรงงานในภาคอุตสาหกรรมจำนวนมากขึ้น ทำให้มีจำนวนนักเรียนที่เรียนต่อในระดับมัธยมศึกษามากขึ้นด้วย และเมื่อมีการขยายถนนบางนา-บางปะกงให้การเดินทางไปยังกรุงเทพฯ หรือภาคตะวันออกสะดวกมากขึ้น จึงมีนักเรียนที่มาจากกรุงเทพฯ และจังหวัดใกล้เคียง เช่น ฉะเชิงเทรา มาเข้าเรียนเพิ่มขึ้นด้วย

ระหว่าง พ.ศ. 2535-2540 โรงเรียนพูลเจริญวิทยาคม มีจำนวนนักเรียนเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วจากประมาณ 900 คน ใน พ.ศ. 2535 เพิ่มขึ้นเป็นมากกว่า 2,100 คน ใน พ.ศ. 2540¹ สอดคล้องกับการเพิ่มขึ้นของจำนวนประชากร ทั้งจากการย้ายเข้ามาเป็นประชากร ในพื้นที่ และนักเรียนที่เป็นประชากรแฝงที่มากับผู้ปกครองที่เป็นแรงงานในโรงงานอุตสาหกรรม และแรงงานในการก่อสร้างท่าอากาศยานสุวรรณภูมิ

¹ สมศักดิ์ มหาทรัพย์สกุล. (2551, 20 พฤศจิกายน). สัมภาษณ์โดยเพชรณภัค นามแสงผา ที่โรงเรียนพูลเจริญวิทยาคม ต.บางโหลง อ.บางพลี จ.สมุทรปราการ.

สำหรับการศึกษาในระดับอุดมศึกษาในบางโฉลง มีมหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ ตั้งขึ้นเมื่อวันที่ 11 พฤษภาคม 2535¹ เป็นการสร้างโอกาสทางการศึกษาให้กับคนในพื้นที่บางโฉลงและคนนอกพื้นที่ได้เข้ามาศึกษา ส่งผลให้เกิดการพัฒนาทางเศรษฐกิจ และการขยายตัวของธุรกิจหอพักให้เข้าในบางโฉลง

ความเปลี่ยนแปลงจากการเกิดขึ้นของถนนบางนา-บางปะกง และการพัฒนาพื้นที่โดยหน่วยงานของรัฐและองค์การบริหารส่วนตำบลบางโฉลง มีส่วนอย่างมากที่ทำให้วิถีชีวิตของชาวบางโฉลงเปลี่ยนแปลงไป แม้ว่าปัจจุบันบางโฉลงจะมีลักษณะชุมชนกึ่งเมืองกึ่งชนบท แต่เมื่อเทียบกับอดีตแล้วพบว่าบางโฉลงมีการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้น อย่างมากในระยะเวลาไม่กี่สิบปี ความเปลี่ยนแปลง ต่างๆที่เกิดขึ้น เป็นผลมาจากการตัดถนนบางนา-บางปะกงและการปรับปรุงการปกครองโดยการกระจายอำนาจจากภาครัฐทำให้เกิด องค์การบริหารส่วนตำบล ขึ้น เป็นที่มาของความเปลี่ยนแปลง หลายประการ และส่งผลต่อวิถีชีวิตของชาวบางโฉลงในปัจจุบัน

กล่าวโดยสรุป การเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของชาวบางโฉลงช่วงระหว่าง พ.ศ. 2505-2548 ได้เกิดการเปลี่ยนแปลงขึ้นทุกด้าน ทั้งด้านการเมือง เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม ซึ่งมีปัจจัยที่สำคัญมาจากการสร้างถนนบางนา-บางปะกงทำให้ท้องถิ่นบางโฉลงมีการพัฒนาอย่างรวดเร็วในหลายด้าน โดยด้านเศรษฐกิจมีการเปลี่ยนแปลงไปมากตั้งแต่อาชีพที่เคยเป็นเกษตรกรทำนา เลี้ยงปลา ผูกพันอยู่กับสายน้ำ ล่าคลองในสังคมที่เอื้ออาหารต่อกัน กลายเป็นแรงงานในโรงงานอุตสาหกรรม ค้าขายและงานบริการ ด้านสังคมและวัฒนธรรมมีการอพยพแรงงานจากต่างถิ่นและต่างตัวเข้ามาในพื้นที่บางโฉลงจำนวนมาก วิถีชีวิตของคนมีความเร่งรีบ แข่งแย่งแข่งขัน เน้นวัตถุนิยมและ เงินตรา ลืมเลือน ภูมิปัญญาชาวบ้าน ประเพณีต่างๆ ในอดีต ลดความศรัทธาในบาปบุญคุณโทษและห่างไกลจากวัดมากขึ้น ส่วนด้านการเมืองมีการเปลี่ยนแปลงไปเช่นกัน เห็นได้จากการมีความพยายามกระจายอำนาจให้แก่ท้องถิ่นได้ปกครองตนเองผ่านองค์การบริหารส่วนตำบล ซึ่งเป็นหน่วยงานที่เข้ามามีบทบาทแทนผู้นำท้องถิ่นเดิม คือ กำนันผู้ใหญ่บ้าน และทำให้เกิดการพัฒนาคุณภาพชีวิตและสาธารณสุขไปไกลกว่าเดิม

¹ <http://www.hcu.ac.th/about.php>. (2555, 22 มีนาคม).

บทที่ 5

บทสรุป

บางโฉลงในอดีตเป็นสังคมเกษตรกรรมแห่งหนึ่งในลุ่มน้ำภาคกลาง มีชุมชนก่อตั้งมาแต่สมัยกรุงศรีอยุธยาตอนปลาย มีพัฒนาการความเป็นมายาวนานต่อเนื่องหลายยุคสมัย และมีความเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นในด้านต่างๆ ในแต่ละช่วงเวลา ดังนี้

การเปลี่ยนแปลงด้านการเมือง ผู้นำท้องถิ่นเดิม คือ กำนัน ผู้ใหญ่บ้านที่มักเป็นผู้มีอิทธิพลหรือมีฐานะดี มีชื่อเสียงในชุมชน จะเป็นผู้ดำเนินการทำกิจกรรมต่างๆ ของท้องถิ่น ทั้งการพัฒนาด้านอาคารสถานที่ สร้างโรงเรียน ซ่อมแซมวัด และมีบทบาทเป็นตัวกลางที่ประสานงานระหว่างชาวบ้านในท้องถิ่นกับทางราชการ เป็นผู้นำและรับนโยบายจากทางราชการมาแจ้งให้ชาวบ้านทราบและปฏิบัติตามบทบาทของกำนันและผู้ใหญ่บ้านเริ่มลดลง เมื่อรูปแบบการปกครองปรับเปลี่ยนมาเป็นองค์การบริหารส่วนตำบลบางโฉลง

องค์การบริหารส่วนตำบลบางโฉลงเกิดขึ้นโดยข้อกำหนดของพระราชบัญญัติสภาตำบลและองค์การบริหารส่วนตำบล พ.ศ. 2537 ทำให้บทบาทในการพัฒนาท้องถิ่นของกำนัน ผู้ใหญ่บ้านลดลง เนื่องจากองค์การบริหารส่วนตำบลมีหน้าที่บริหารท้องถิ่นในด้านต่างๆ โดยตรง มีรายได้และได้รับการสนับสนุนงบประมาณในการพัฒนาท้องถิ่นจากรัฐบาล มีอำนาจและศักยภาพในการดำเนินการพัฒนาสาธารณูปโภคต่างๆ ทั้งการสร้างถนน ทางเดินเท้า สะพานข้ามคลองต่างๆ และดูแลความสะอาดในท้องถิ่น ส่งผลให้ท้องถิ่นมีความเจริญยิ่งขึ้น รวมทั้งยังมีส่วนในการสนับสนุนงบประมาณด้านการศึกษาจัดการศึกษาสำหรับเด็กก่อนวัยเรียนเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของเยาวชน กล่าวได้ว่าความเปลี่ยนแปลงในด้านการเมืองการปกครองของบางโฉลงปัจจุบัน เกิดจากปัจจัยด้านการปกครององค์การบริหารส่วนตำบล มีบทบาทให้เกิดความเปลี่ยนแปลงมากกว่ากำนัน และผู้ใหญ่บ้านเหมือนเช่นอดีต

การเปลี่ยนแปลงด้านเศรษฐกิจ ในอดีตบางโฉลงเป็นสังคมเกษตรกรรม มีการทำนาเป็นอาชีพหลัก และขยายพื้นที่ทำนามากขึ้นเมื่อมีการตัดถนนสุขุมวิทซึ่งกลายเป็นคั่นกั้นน้ำเค็ม และมีการหาปลาเป็นอาชีพเสริม เก็บพืชผักในท้องถิ่นมารับประทาน ต่อมา มีการพัฒนาการเกษตรแบบผสมผสานระหว่างการทำนา เลี้ยงปลา และทำสวน เนื่องจากขายข้าวแล้วขาดทุน นอกจากทำนาเป็นหลักและขุดบ่อรอบคันทนาเพื่อเลี้ยงปลาแล้วยังใช้ดินที่ขุดบ่อมาทำคันทนปลูกผลไม้ เช่น กัลวลย มะม่วง มะพร้าว ทำให้มีรายได้เพิ่มขึ้นบ้าง การเลี้ยงปลาแบบผสมผสานนี้ ต่อมาได้พัฒนาเป็นการเลี้ยงปลาเป็นอาชีพ โดยการริเริ่มผสมเทียมพันธุ์ปลาจีน ของนายกวน ดีทอง ชาวบางโฉลงผู้ทดลองวิธีการผสมเทียมปลาจีนจนประสบความสำเร็จเป็นคนแรกของประเทศไทย ทำให้ต้นทุนราคาปลาลดลง อาชีพการเลี้ยงปลาจึงเกิดขึ้นอย่างกว้างขวางในบางโฉลงและท้องถิ่นใกล้เคียง

อย่างไรก็ดี เศรษฐกิจของชาวบางโฉลงมีการเปลี่ยนแปลงอย่างมาก เมื่อมีการขยายถนนบางนา-บางปะกงให้เต็มพื้นที่จราจร ประกอบกับนโยบายในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติตั้งแต่ฉบับที่ 4 เป็นต้นมา ส่งเสริมให้กิจกรรมด้านอุตสาหกรรมกระจายไปยังหัวเมืองในจังหวัดต่างๆ เพื่อลดการเติบโตของเมืองหลวงและลดการย้ายถิ่นของแรงงานเข้ามาเมืองหลวงในภาคอุตสาหกรรม โรงงานอุตสาหกรรมจึงเคลื่อนจากพระนครและริมฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยาออกไปยังปริมณฑลโดยเฉพาะในจังหวัดสมุทรปราการ โรงงานอุตสาหกรรมขนาดกลางและขนาดใหญ่ ค่อยๆ เพิ่มขึ้นในบางโฉลง ในปัจจุบันมีมากกว่า 135 โรง เมื่อความเจริญได้ขยายตัวมากขึ้น ทำให้ที่ดินในบางโฉลงมีราคาสูงขึ้นหลายเท่าตัว การใช้ที่ดินในบางโฉลงจึงเริ่มเปลี่ยนไป ชาวบ้านเริ่มขายที่ดิน บริเวณที่เคยเป็นที่นากลายเป็นโรงงานอุตสาหกรรม สนามกอล์ฟ หมู่บ้านจัดสรร และห้องเช่า เพื่อรองรับแรงงานต่างถิ่นที่อพยพมาจากภูมิภาคอื่นโดยเฉพาะภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และแรงงานต่างชาติจากพม่า การทำนาในบางโฉลงเริ่มลดน้อยลง จนปัจจุบันนาข้าวในบางโฉลงหมดไป มีการเลี้ยงปลาอยู่บ้างพอสมควร อาชีพของคนบางโฉลงเปลี่ยนจากเกษตรกรรมไปเป็นอุตสาหกรรม การค้าและบริการ มีเพียงส่วนน้อยที่ยังอยู่ในภาคเกษตร

การเปลี่ยนแปลงด้านการใช้ที่ดิน เดิมการใช้ที่ดินของชาวบางโฉลงส่วนใหญ่เป็นไปเพื่อการเกษตรกรรม แต่จากการพัฒนาและขยายถนนบางนา-บางปะกง ส่งผลให้ที่ดินมีราคาสูงขึ้น จากเฉลี่ยไร่ละไม่เกินสองหมื่นบาทเป็นหลายล้านบาท ชาวบ้านเริ่มขายที่นาบางส่วน การใช้ที่ดินเพื่อการเกษตรกรรมเปลี่ยนไปเป็นที่ตั้งโรงงานอุตสาหกรรม สนามกอล์ฟ หมู่บ้านจัดสรร ส่วนที่เหลือใช้ประกอบอาชีพและอยู่อาศัย บางคนสร้างห้องเช่าเพื่อรองรับแรงงานต่างถิ่นที่อพยพเข้ามาทำงานในโรงงานอุตสาหกรรม และใช้มีพื้นที่บางส่วนในภาคเกษตรกรรมเพื่อทำบ่อปลาและสวนผลไม้ สรุปได้ว่าการใช้ที่ดินของชาวบางโฉลงมีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างมาก จากการใช้ที่ดินเพื่อการเกษตรกรรม เปลี่ยนเป็นอุตสาหกรรม เป็นผลสะท้อนจากความเจริญภายนอกที่เข้ามาพร้อมกับการขยายตัวของถนนบางนา-บางปะกงที่ตัดผ่านพื้นที่บางโฉลงโดยตรง

การเปลี่ยนแปลงด้านสังคม สภาพสังคมของชาวบางโฉลงมีการเปลี่ยนแปลงจากวิถีชีวิตที่เรียบง่าย ไม่ฟุ้งเฟ้อ อยู่อย่างพอเพียง ประกอบอาชีพเพื่อเลี้ยงตนเองและครอบครัวเป็นหลัก มีลักษณะเป็นครอบครัวขยายที่อยู่รวมกันหลายรุ่น ทั้งพ่อแม่ปู่ย่าตายายและลูกหลาน มีค่านิยมในการเคารพผู้อาวุโส การดำรงชีวิตมีการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อแก้ไขปัญหาการทำมาหากิน ใช้การแลกเปลี่ยนผลผลิตมากกว่าการซื้อขายด้วยเงินตรา มีการลงแรงช่วยกันในงานต่างๆ โดยไม่ต้องจ้างแรงงาน มีความศรัทธาในศาสนาที่ตนนับถือ รู้จักละอายและเกรงกลัวต่อบาปบุญคุณโทษ แต่จากสภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป คนต้องดำรงชีวิตอยู่ในสังคมที่เต็มไปด้วยความเร่งรีบให้ทันต่อเวลา เน้นการแข่งขัน ลักษณะของครอบครัวก็เปลี่ยนเป็นครอบครัวเดี่ยว มีอัตราการหย่าร้างสูง จากปัญหาทางเศรษฐกิจสิ่งแวดล้อม การทำงานที่ใช้เวลามากขึ้น จนไม่มีเวลาสำหรับครอบครัว ภูมิปัญญาท้องถิ่นและค่านิยม

แบบไทยที่ดั่งยามค่อยๆ ถูกลิ้มเลื่อนไป คนห่างวัดห่างศาสนามากขึ้น มีแนวคิดวัตถุนิยม ไม่เห็นความจำเป็นในการไปวัด ความศรัทธาในศาสนาจึงลดลงทำให้สังคมมีปัญหาต่างๆ ตามมา

การเปลี่ยนแปลงด้านประชากรและการอพยพเข้ามาของคนนอก เดิมบางโฉลงมีชาติพันธุ์ที่อยู่ร่วมกันทั้งชาวไทย ลาว จีน มอญ ต่อมาเมื่อมีแรงงานอพยพจากภูมิภาคต่างๆ เข้ามา เริ่มจากการเป็นลูกจ้างทำนา และต่อมาบางส่วนได้ตั้งถิ่นฐานอยู่บางโฉลง เมื่อมีการสร้างและขยายถนนบางนา-บางปะกง ส่งผลให้มีโรงงานอุตสาหกรรมถูกสร้างในพื้นที่บางโฉลงมากขึ้น จึงเกิดการอพยพของแรงงานมาจากภาคตะวันออกเฉียงเหนือ รวมทั้งปัจจุบันมีแรงงานต่างชาติชาวพม่าเป็นประชากรแฝงจำนวนหลายร้อยคนในบางโฉลง

สำหรับประชากรดั้งเดิมบางส่วนมีการอพยพย้ายถิ่นออกไปบ้างจากการขายที่ดิน แต่ส่วนใหญ่ของชาวบางโฉลงจะไม่ขายที่ดินจนหมด มีเหลือไว้เพื่ออยู่อาศัยและประกอบอาชีพตกทอดเป็นมรดกไว้ให้ลูกหลานบ้าง สายตระกูลดั้งเดิมของบางโฉลงจึงยังมีที่ดินอยู่เกือบครบทุกสายตระกูล โดยอาศัยอยู่ในพื้นที่ดั้งเดิมของตนเองโดยเฉพาะบริเวณวัดบางโฉลงในและวัดบางโฉลงนอก

การเปลี่ยนแปลงของคลอง ชาวบางโฉลงมีวิถีชีวิตผูกพันอยู่กับลำคลองที่ได้ใช้ประโยชน์จากการจับสัตว์น้ำ คมนาคม และสืบสานประเพณีวัฒนธรรม ปีใดมีฝนน้อยน้ำในคลองแห้ง ชาวในนาไม่ได้ผลผลิตเท่าที่ควร ชาวบางโฉลงต้องยากจนไปทั้งปี สายน้ำและลำคลองจึงมีความสำคัญเปรียบเสมือนชีวิตของคนบางโฉลง ปัจจุบันความสำคัญของคลองเปลี่ยนไป เมื่อมีถนนบางนา-บางปะกงเกิดขึ้น ถนนกลายเป็นเส้นทางการคมนาคมที่สำคัญ และเป็นจุดเปลี่ยนวิถีชีวิตของชุมชน การพึ่งพาคองจึงลดลง อาชีพหลักของชาวบางโฉลงเปลี่ยนจากภาคเกษตรกรรมไปเป็นภาคอุตสาหกรรม การค้าและบริการ พาหนะของคนเปลี่ยนจากเรือไปเป็นรถยนต์ คลองถูกลดความสำคัญลง เมื่อมีน้ำประปาให้ใช้คนก็ไม่ต้องพึ่งพาน้ำจากลำคลองอีกต่อไป สภาพน้ำในคลองเปลี่ยนจากใสสะอาดกลายเป็นน้ำเน่าจากการปล่อยน้ำเสียของโรงงานและน้ำใช้จากบ้านเรือนจำนวนมาก แหล่งอาหารก็ค่อยๆ หมดไป คลองหมดความสำคัญถูกทิ้งให้ตื้นเขิน รกเรือด้วยผักตบชวาและขยะ จนไม่อาจใช้ในการอุปโภค บริโภค หรือแม้แต่การคมนาคมโดยเรือในช่วงระยะทางสั้นๆ ยังทำได้อย่างลำบาก

การเปลี่ยนแปลงของตลาด ตลาดดั้งเดิมที่คนบางโฉลงนิยมไปมากก็คือ ตลาดน้ำบางพลีที่เกิดขึ้นนานกว่า 150 ปีแล้ว เป็นตลาดใหญ่ที่สุดในอำเภอบางพลีมีสินค้าจำเป็นขายครบถ้วน ชาวบางโฉลงนิยมไปซื้อกันมาก ทั้งของกิน ของใช้ เสื้อผ้า อุปกรณ์ทำนา หาบปลา และของแห้งต่างๆ ในเวลาต่อมา มีการสร้างตลาดบางโฉลงเก่าริมคลองบางโฉลง ตรงข้ามวัดบางโฉลงใน ซึ่งเป็นตลาดห้องแถวเล็กๆ ริมน้ำ ขายผัก ผลไม้ เสื้อผ้า อุปกรณ์ทำนา หาบปลาต่างๆ กิจกรรมการค้ารุ่งเรืองอยู่ช่วงเวลาหนึ่ง แต่ก็ต้องเลิกกิจการไป เมื่อมีการขยายถนนบางนา-บางปะกงเข้ามา

ปัจจุบันมีตลาดใหม่ๆ เกิดขึ้นหลายตลาด ทั้งตลาดประจำที่เปิดขายทุกวัน และตลาดนัดซึ่งเกิดตามจำนวนประชากรที่มีมากขึ้น สินค้าที่ขายในตลาดก็เปลี่ยนแปลงไปจากเดิมที่นิยมซื้อขายกันเพียง

สิ่งจำเป็นในการดำรงชีวิตและประกอบอาชีพ เช่น อุปกรณ์ทำนา เครื่องมือหาปลา เสื้อผ้า และของแห้งต่าง ๆ กลายเป็นสินค้าที่หลากหลายมากชนิด โดยเฉพาะอาหารสำเร็จรูปใส่ถุงและกล่องซึ่งมีให้เลือกซื้อสารพัดทั้งข้าวสวย ข้าวเหนียว และกับข้าว สนองต่อสภาพวิถีชีวิตและการประกอบอาชีพที่เร่งรีบแข่งกับเวลาทำให้คนไม่มีเวลาทำอาหาร ทั้งต้องการความสะดวกสบายในราคาที่ประหยัด ตลาดนัดจึงกลายเป็นแหล่งอาหารที่สำคัญของชาวบางโหลง

การเปลี่ยนแปลงด้านอาหารการกิน อาหารพื้นบ้าน เช่น ขนมดอกโสน ขนมสายบัว แกงจืด วุ้นเส้นน้ำกะทิ หายไปจากสังคม เนื่องจากการใช้ประโยชน์จากที่ดินเปลี่ยนไป พื้นที่ที่เคยมีสายบัว ดอกโสน กลายเป็นโรงงานและบ้านเรือน รวมทั้งขาดวัตถุดิบต่างๆ ที่จะนำมาทำขนม ประกอบกับการมีขนมสมัยใหม่เข้ามาขาย และชาวบ้านมีวิถีชีวิตที่เร่งรีบ ไม่มีเวลาทำอาหารเหมือนในอดีต ในตลาดบางโหลงมีแกงและอาหารประเภทต่างๆ ที่แม่ค้าปรุงมาขาย แม้ว่าชาวบ้านบางส่วนจะยังคงทำอาหารรับประทานเอง แต่ก็ไม่ใช่ทุกมื้อ รวมทั้งรสชาติอาหารที่เปลี่ยนไปจากกระบวนการทำอาหารที่ต้องใช้ความรวดเร็ว เช่น เครื่องแกงจากการตำเองเปลี่ยนมาเป็นการซื้อสำเร็จรูปเพื่อประหยัดเวลา เป็นต้น นอกจากนี้ อาหารพื้นบ้านบางชนิดได้สูญหายไป เช่น แกงจืดวุ้นเส้นใส่กะทิ ขนมสายบัว ในขณะที่บางชนิดยังคงมีอยู่แต่หาได้ยากขึ้นและวิธีการทำลดความประณีตลง เช่น ขนมดอกโสน ซึ่งบางครั้งอาจเจอที่ตลาดบางโหลงแต่ก็ไม่ค่อยมีคนซื้อเพราะคนรุ่นใหม่ไม่รู้จักและไม่ชอบรับประทานขนมแบบนี้

การเปลี่ยนแปลงด้านลักษณะบ้านเรือน

เดิมบ้านชาวบางโหลงมีลักษณะง่าย ๆ เป็นเรือนทรงไทยสำหรับผู้มีฐานะ ส่วนชาวบ้านธรรมดาสร้างเป็นเรือนยกพื้น บางบ้านสร้างเป็นโรงนาให้คนและควายอาศัยอยู่รวมกัน บ้านเป็นไม้ หลังคามุงด้วยจาก ส่วนบ้านที่ติดคลองจะสร้างยกพื้นให้ใต้ถุนสูงเพื่อป้องกันน้ำท่วม ใช้ใต้ถุนเป็นอุ้กเก็บเรืออันเป็นพาหนะสำคัญในสมัยนั้น รวมทั้งสร้างทำน้ำไว้หน้าบ้านเพื่อกิจกรรมต่างๆ บ้านที่สร้างเป็นเรือนโล่ง ๆ มักไม่มีห้องส่วนตัว มีนอกชานไว้ทำงานต่างๆ เช่น ซ่อมแห อวน ทอเสื่อ และมีครัวอยู่ด้านหลังของตัวบ้าน ส่วนห้องส้วมอยู่ไกลออกไป ชาวบางโหลงนิยมสร้างบ้านอยู่กันเป็นกลุ่มๆ ตามสายตระกูล เพราะจำนวนคนน้อยแต่มีพื้นที่มาก และนิยมสร้างอยู่ติดคลองหรือใกล้คลองเพื่อความสะดวกในการเดินทางและการดำรงชีวิตประจำวัน เพราะต้องใช้น้ำในคลองเพื่อการอุปโภคบริโภคและการประกอบอาชีพ ตลอดจนการคมนาคม

ต่อมาวัสดุที่ใช้สร้างบ้านเปลี่ยนไปเป็นหลังคามุงสังกะสี และเปลี่ยนเป็นกระเบื้อง มีการสร้างบ้านลักษณะครึ่งตึกครึ่งไม้ แบ่งเป็นห้องๆ ชัดเจนเป็นสัดส่วน รวมถึงมีสภาพและขนาดแตกต่างกันไปตามฐานะเจ้าของบ้าน ความหนาแน่นของบ้านเรือนก็เพิ่มขึ้น การตั้งบ้านเรือนเล็กละเอียดติดคลองเป็นหลักหันมาสร้างตามแนวถนนแทน จนเต็มพื้นที่ทั้งตำบล เนื่องจากมีประชากรอพยพเข้ามาจำนวนมากบ้านจึงต้องปลูกติดๆ กัน พื้นที่ของตัวบ้านและบริเวณรอบบ้านลดลงเพราะที่ดินมีราคาสูงขึ้นมาก

การเปลี่ยนแปลงด้านการคมนาคม เดิมชาวบางโหลงใช้การคมนาคมทางน้ำโดยใช้เรือเป็นพาหนะหลัก เกือบทุกบ้านสร้างอยู่ติดคลอง ชาวบ้านพายเรือและว่ายน้ำได้ชำนาญตั้งแต่เด็ก เวลาจะเดินทางไปไหนก็พายหรือแจวเรือไปเพราะถนนหนทางยังมีไม่มากไม่เจริญเหมือนปัจจุบัน ประกอบกับลำคลองต่างๆ ยังมีสภาพดี ไม่ตื้นเขินด้วยขยะ ผักตบชวาและหญ้า แต่เมื่อมีถนนบางนา-บางปะกงเกิดขึ้น การทำมาหากินของชาวบ้านเปลี่ยนไป เมื่อเลิกอาชีพทำนาแล้วคลองก็เริ่มลดความสำคัญลง การเดินทางทางบกโดยรถยนต์เริ่มเข้ามามีความสำคัญแทนที่คลองและเรือ เพราะสะดวกสบาย รวดเร็วกว่าเดิมที่เคยพายเรือเป็นวันๆ กลายเป็นนั่งรถไม่นานก็ถึงที่หมาย โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อมีการขยายช่องทางถนนบางนา-บางปะกงจนเต็มพื้นที่จจรจร ทำให้คลองและเรือหมดความสำคัญ

การเปลี่ยนแปลงด้านการศึกษา

เดิมชาวบางโหลงได้รับการศึกษาจากพระสงฆ์ สถานที่สอนคือวัดบางโหลงใน และวัดบางโหลงนอก จนเมื่อ พ.ศ.2476 จึงมีการเปิดโรงเรียนประชาบาลขึ้นชื่อว่าโรงเรียนบางโหลงราษฎร์รังสฤษดิ์หรือโรงเรียนวัดบางโหลงใน และอีก 3 ปีต่อมาโรงเรียนวัดบางโหลงนอกได้เกิดขึ้นตามมา โรงเรียนทั้งสองเกิดจากการส่งเสริมการศึกษาของทางราชการและการร่วมแรงร่วมใจของชาวบ้านในพื้นที่ ซึ่งมีวัดและพระเป็นศูนย์กลางสำคัญและจากผู้นำท้องถิ่น คือ กำนันและผู้ใหญ่บ้าน

ชาวบางโหลงส่วนใหญ่เห็นความสำคัญของการศึกษา และหวังจะให้การศึกษาช่วยยกระดับฐานะชีวิตความเป็นอยู่ของบุตรหลาน แต่คนส่วนใหญ่ก็ขาดโอกาสในชีวิตไม่ได้เรียนหนังสือในระดับที่สูงขึ้น เพราะทางบ้านยากจนและต้องการแรงงานในการทำนา รวมทั้งไม่มีโรงเรียนในระดับมัธยมศึกษาในบางโหลง เด็กส่วนใหญ่ในอดีตจึงขาดโอกาสทางการศึกษาไปอย่างน่าเสียดาย แต่ในปัจจุบันความเจริญจากสังคมภายนอกได้เข้ามาสู่บางโหลง คนท้องถิ่นมีฐานะและคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น มีรายได้พอที่จะส่งลูกหลานเรียนหนังสือในระดับสูงได้ ทำให้ลูกหลานชาวบางโหลงในวันนี้ได้รับโอกาสทางการศึกษา มีหน้าที่การงานและฐานะความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นกว่าเดิม

การเปลี่ยนแปลงด้านวัฒนธรรม ชาวบางโหลงมีการเปลี่ยนแปลงลักษณะของประเพณีสำหรับประเพณีทางศาสนา มีการเปลี่ยนแปลงจากการทำบุญตักบาตรทุกๆ วัน ร่วมมือช่วยเหลือกันเวลามีงานพิธีต่างๆ ทำอาหารเองอย่างประณีต มาเป็นการทำบุญตักบาตรเฉพาะวันพระใหญ่ เน้นการถวายปัจจัย อาหารเป็นชุดและแกงถุงแทน คนลดความศรัทธาในศาสนาและเชื่อเรื่องบาปบุญคุณโทษน้อยลง เพราะให้ความสำคัญกับเงินและฐานะทางสังคมมากกว่า มีแต่คนชราที่จะเข้าวัด ประเพณีต่างๆ ในปัจจุบันจะเน้นความสะดวก ประหยัด จัดพิธีอย่างเรียบง่าย และนิยมจ้างโต๊ะจีน ส่วนประเพณีรับบัวกลายเป็นประเพณีที่เน้นการแสดงวัฒนธรรมพื้นบ้านและการท่องเที่ยว ไม่ได้เน้นความศรัทธาในพระพุทธศาสนาเหมือนในอดีต และส่วนราชการเข้ามามีบทบาทดำเนินการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ มีการประกวด ออกบ้าน มีนักท่องเที่ยวเข้ามาร่วมงานจำนวนมากต่างจากเดิมที่มักมีเฉพาะคนในท้องถิ่นและใกล้เคียง

สำหรับประเพณีชีวิต เช่น การแต่งงานก็จะคล้ายกับประเพณีอื่นๆ ที่เน้นความสะดวก ประหยัด และจัดเลี้ยงโต๊ะจีนเช่นกัน ส่วนการทำศพจะจัดที่วัดแทนที่บ้าน และไม่นิยมเลี้ยงแขกนานหลายวัน ในพิธีสวดศพก็ใช้อาหารเป็นชุดจัดเป็นกล่องแทนอาหารทำเองอย่างในอดีต

สำหรับสถานที่สำคัญ ได้แก่ วัดบางโหลงใน วัดบางโหลงนอก และศาลพ่อหลวงคงเพชร มีการเปลี่ยนแปลงที่เห็นได้ชัดเจน คือ อาคารสถานที่ต่างๆ มีการปรับปรุงและสร้างขึ้นใหม่ มีสภาพดี ใหญ่โต และสวยงามยิ่งขึ้น ซึ่งมาจากคนในพื้นที่ที่มีฐานะดีขึ้นจากการขายที่ดิน บางคนขายที่ดินได้หลายสิบล้านบาทจึงบริจาคเงินสร้างและปรับปรุงสถานที่สำคัญ เช่น วัด ศาลเจ้า โรงเรียน และพื้นที่สาธารณประโยชน์ในบางโหลงให้มีสภาพดีและพัฒนาขึ้น

ปัจจัยสำคัญที่นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของชาวบางโหลงในแต่ละช่วงเวลา คือ การสร้างถนน โดยมีถนนที่เกี่ยวข้องกับบางโหลงอยู่ 2 สาย คือ ถนนสุขุมวิทสายเก่า กับถนนบางนา-บางปะกง แต่ถนนที่มีบทบาทสำคัญต่อการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในบางโหลงคือถนนบางนา-บางปะกง เนื่องจากตัดผ่านพื้นที่บางโหลงโดยตรง ในขณะที่ถนนสุขุมวิทสายเก่าอยู่ห่างออกไปหลายกิโลเมตร จึงไม่ค่อยมีบทบาทในการเปลี่ยนแปลงด้านต่างๆ มากนัก เว้นแต่ส่งผลให้การทำงานได้ผลดี ทำให้มีการขยายพื้นที่ปลูกข้าวมากขึ้นจนเต็มทั้งตำบล ส่วนถนนบางนา-บางปะกงได้สร้างความเปลี่ยนแปลงให้เกิดขึ้นในสังคมบางโหลงหลายประการทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม ดังนั้น ถนนจึงเป็นเครื่องมือเร่งความเปลี่ยนแปลงให้เกิดขึ้นอย่างรวดเร็วจากสังคมชนบทกลายเป็นสังคมอุตสาหกรรม

วิถีชีวิตของชาวบางโหลงมีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างมาก ระหว่าง พ.ศ. 2470-2548 จากวิถีชีวิตชาวนาแบบดั้งเดิมในสังคมเกษตรกรรมที่มีชีวิตแบบพอเพียง พออยู่พอกิน กลายเป็นวิถีชีวิตในสังคมสมัยใหม่ที่ต้องรีบเร่งให้ทันเวลา แต่ชาวบางโหลงรู้จักที่จะยอมรับและปรับตัวให้เข้ากับสภาพการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในสังคมที่เป็นพลวัต จึงเกิดการเปลี่ยนแปลงอาชีพ วิถีชีวิต และค่านิยมบางอย่างให้เข้ากับสภาพสังคมที่เปลี่ยนไป เป็นบทสรุปแห่งการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในบางโหลงซึ่งเป็นท้องถิ่นที่มีการปรับตัวและดำรงอยู่ท่ามกลางความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในสังคม

บรรณานุกรม

เอกสารชั้นต้น

- ชอบ นาคสุข. (2546). **ท้องทุ่งนา บ่อปลา และสวนกล้วย**. กรุงเทพฯ: แกลเลอรีการพิมพ์.
 ชื่น ชมมาลี. (2551). **กะเทาะเปลือกเส้นทางชีวิต 81 ปี**. สมุทรปราการ: ป้ากุลเอ็กซ์เพรสซอพ.
เพลงยาวนิราศสุนทรภู่. (2535). กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
ราชกิจจานุเบกษา. (2479, 27 มิถุนายน). เล่ม 49.
แลหลัง บางไฉลง. (2543). (อนุสรณ์งานพระราชทานเพลิงศพ นางเอี่ยม สมนึก ณ เมรุวัดบางไฉลง
 ใน). สมุทรปราการ: ป้ากุลเอ็กซ์เพรสซอพ.

เอกสารชั้นรอง

- กระทรวงศึกษาธิการ. (2542). **วัฒนธรรม พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ เอกลักษณ์และภูมิ
 ปัญญาจังหวัดสมุทรปราการ**. กรุงเทพฯ: cursa ลาดพร้าว.
 จอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว. (2504). **พระราชพงศาวดารฉบับพระราชหัตถเลขา เล่ม 1**.
 พระนคร: เขษมบรรณกิจ.
 ดำรงราชานุภาพ, สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ. (2526). **พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 2
 เล่ม 1**. กรุงเทพฯ: cursa ลาดพร้าว.
ที่ระลึกในงานพระราชทานเพลิงศพ เรืออากาศโทวัฒนา ปาลศรี. (2543). วันอาทิตย์ที่ 13
 กุมภาพันธ์ 2543 ณ เมรุวัดบางพลีใหญ่ใน. ม.ป.ท.
พระมงคลวุฒาจารย์. (2544). (อนุสรณ์งานพระราชทานเพลิงศพพระมงคลวุฒาจารย์ ณ เมรุวัดบาง
 ไฉลงใน). สมุทรปราการ: ช.แสงงามการพิมพ์.
 ศูนย์วัฒนธรรมอำเภอบางพลี. **สายใย สายสัมพันธ์ วัฒนธรรม “ชาวบางพลี”**. (ม.ป.ป.).
 กรุงเทพฯ: จามจรีโปรดักท์.
 สุกุณี ธีรัฐพลวัฒน์. (2541). **ตลาดน้ำ วิถีชีวิตพ่อค้า-แม่ขายไทย**. กรุงเทพฯ: ฐานการพิมพ์.
สภาวัฒนธรรมอำเภอบางพลี. (2553). **เล่าเรื่องเมืองบางพลี เล่มที่ 2**. พิมพ์ครั้งที่ 2.
 กรุงเทพฯ: พงศ์พัฒนการพิมพ์.
<http://www.hcu.ac.th/about.php>. (2555, 22 มีนาคม)
<http://www.logisticnews.net/modules.php>. (2555, 2 เมษายน)
<http://www.thaitambon.com/tambon/ttambon>. (2554, 2 เมษายน)

เอกสารงานวิจัย

- ชาญ คำวรรณ, พ.ต.อ. (2546). บทบาทและอำนาจหน้าที่ของกำนันผู้ใหญ่บ้านในการป้องกันและรักษาความสงบเรียบร้อยของประชาชน ภายหลัง พ.ศ.2537. รายงานการค้นคว้าแบบอิสระ ศศ.ม. (เศรษฐศาสตร์การเมือง). เชียงใหม่: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. ถ่ายเอกสาร.
- ชูศรี สัตยานนท์. (2548). การนำภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้าสู่โรงเรียน : กรณีศึกษาจังหวัดสมุทรปราการ. สารนิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต (การบริหารการศึกษา). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- ชนพรธณ สุนทระ. (2538). การศึกษาผลกระทบทางเศรษฐกิจ-สังคม ของการเปลี่ยนแปลงจากภาคเกษตรกรรมสู่ภาคอุตสาหกรรม: ศึกษากรณีอำเภอคลองหลวง และอำเภอรัญบุรี จังหวัดปทุมธานี. วิทยานิพนธ์พัฒนบริหารศาสตรมหาบัณฑิต (พัฒนาสังคม). กรุงเทพฯ: สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์. ถ่ายเอกสาร.
- บุญเลิศ บรรเลง. (2552). การเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมข้าวของเกษตรกรตำบลชานา อำเภอเสนา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (สังคมศาสตร์เพื่อการพัฒนา). อยุธยา: มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา. ถ่ายเอกสาร.
- พรทิพย์ ประทีปวัฒนานนท์. (2537). ปัจจัยที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงการผลิตของเกษตรกรสู่การเกษตรแบบผสมผสาน . วิทยานิพนธ์พัฒนบริหารศาสตรมหาบัณฑิต (พัฒนาสังคม). กรุงเทพฯ: สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์. ถ่ายเอกสาร.
- พรรณศิริ จุลกาพ. (2541). การศึกษาเบื้องต้นของวัฒนธรรมท้องถิ่นจังหวัดสมุทรปราการ. รายงานการวิจัยมหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ. กรุงเทพฯ: ถ่ายเอกสาร.
- พระมหาบุญเลิศ ช่วยธานี. (2546). การเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมข้าวของชาวนาจังหวัดสุพรรณบุรี : ศึกษาเฉพาะกรณีตำบลบางตาเถร อำเภอสองพี่น้อง จังหวัดสุพรรณบุรี. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต. กรุงเทพฯ : สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์. ถ่ายเอกสาร.
- เอี่ยม ทองดี. (2532). วัฒนธรรมข้าวและการเปลี่ยนแปลงเกี่ยวกับการทำนาปลูกข้าวในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ : กรณีศึกษาหมู่บ้านหันและหมู่บ้านอัมพวัน. โครงการร่วมมือระหว่างสภาวิจัยแห่งชาติประเทศฝรั่งเศสกับมหาวิทยาลัยมหิดล. กรุงเทพฯ: ถ่ายเอกสาร.

บุคลากรกรม

- ชยันต์ ชมมาลี. (2551, 10 ธันวาคม). สัมภาษณ์โดย เพชรณภัค นามแสงผา. ที่โรงเรียนพุลเจริญ
 วิทยาคม ต.บางไฉลง อ.บางพลี จ.สมุทรปราการ.
- ชื่น ชมมาลี. (2554, 24 กรกฎาคม). สัมภาษณ์โดย เพชรณภัค นามแสงผา. ที่วัดบางไฉลงใน
 ต.บางไฉลง อ.บางพลี จ.สมุทรปราการ.
- ทุเรียน สิทธิภา. (2552, 2 มกราคม). สัมภาษณ์โดย เพชรณภัค นามแสงผา ที่ 85/3 ม.7
 ต.บางไฉลง อ.บางพลี จ.สมุทรปราการ.
- ธีระ เสนีชัย. (2555, 10 มีนาคม). สัมภาษณ์โดยเพชรณภัค นามแสงผา ที่โรงเรียนพุลเจริญ
 วิทยาคม ต.บางไฉลง อ.บางพลี จ.สมุทรปราการ.
- ประจวบ พูลเจริญ. (2551, 19 ธันวาคม). สัมภาษณ์โดย เพชรณภัค นามแสงผา
 ที่โรงเรียนพุลเจริญวิทยาคม ต.บางไฉลง อ.บางพลี จ.สมุทรปราการ.
- เผด็จ เสียงชื่นจิตร. (2554, 2 สิงหาคม). สัมภาษณ์โดยเพชรณภัค นามแสงผา ที่โรงเรียนวัดบาง
 ไฉลงนอก ต.บางไฉลง อ.บางพลี จ.สมุทรปราการ.
- พิกุล รุ่งสรรเสริญ. (2554, 4 ตุลาคม). สัมภาษณ์โดยเพชรณภัค นามแสงผา ที่โรงเรียนพุลเจริญ
 วิทยาคม ต.บางไฉลง อ.บางพลี จ.สมุทรปราการ.
- วินัยธรรมปอง สมบูรณ์, พระครู. (2554, 24 กรกฎาคม). สัมภาษณ์โดย เพชรณภัค นามแสงผา
 ที่วัดบางไฉลงใน ต.บางไฉลง อ.บางพลี จ.สมุทรปราการ.
- ศักดิ์ชัย ชมมาลี. (2555, 12 มีนาคม). สัมภาษณ์โดยเพชรณภัค นามแสงผา ที่โรงเรียนพุลเจริญ
 วิทยาคม ต.บางไฉลง อ.บางพลี จ.สมุทรปราการ.
- สมชาย สมถิตโต, พระ. (2551, 15 กันยายน). สัมภาษณ์โดย เพชรณภัค นามแสงผา ที่วัดบาง
 ไฉลงนอก ต.บางไฉลง อ.บางพลี จ.สมุทรปราการ.
- สมศักดิ์ มหาทรัพย์สกุล. (2551, 20 พฤศจิกายน). สัมภาษณ์โดยเพชรณภัค นามแสงผา ที่โรงเรียนพุล
 เจริญวิทยาคม ต.บางไฉลง อ.บางพลี จ.สมุทรปราการ.
- สวน เนตรวิเชียร. (2552, 2 มกราคม). สัมภาษณ์โดย เพชรณภัค นามแสงผา ที่ 15 ม.6
 ต.บางไฉลง อ.บางพลี จ.สมุทรปราการ.
- สุรินทร์ ศิริวัฒนสกุล. (2551, 15 กันยายน). สัมภาษณ์โดย เพชรณภัค นามแสงผา ที่วัดบางไฉลง
 นอก ต.บางไฉลง อ.บางพลี จ.สมุทรปราการ.
- อนงค์ อภิชาติโยธิน. (2551, 15 กันยายน). สัมภาษณ์โดย เพชรณภัค นามแสงผา ที่วัดบางไฉลง
 นอก ต.บางไฉลง อ.บางพลี จ.สมุทรปราการ.

อำเภอ ลำปาง. (2551, 20 ตุลาคม). สัมภาษณ์โดย เพชรณภัค นามแสงผา ที่โรงเรียนพุลเจริญ
วิทยาคม ต.บางไฉลง อ.บางพลี จ.สมุทรปราการ.

ภาคผนวก

วิถีชีวิตชาวนาในรอบปี¹

เดือนห้า เดือนหก

เมื่อย่างเข้าเดือนหกซึ่งเป็นต้นฤดูฝน หรือประมาณเดือนพฤษภาคม ชาวนาก็จะเริ่มเตรียมที่สำหรับนาดำ โดยเริ่มจากการไถนาซึ่งใช้ควายช่วยลากคันไถ ถ้าฝนน้อยก็ต้องวิดน้ำเข้านา ปกติแล้วชาวนาจะรอให้ฝนตกลงมาอย่างน้อยหนึ่งครั้งเพื่อให้ดินจืด เวลาวิดน้ำเข้าน้าน้ำจะ จะได้ใสไม่ เป็นฟอง อันแสดงถึงดินที่มีความเปรี้ยวซึ่งเพาะปลูกข้าวได้ไม่ดี ช่วงนี้จะมีพิธีแรกนาขวัญเพื่อเป็นสิริมงคลแก่การทำนา

หลังจากไถนาเสร็จแล้วก็จะคราด โดยใช้ควาย 2 ตัวลากคราดเพื่อพลิกหน้าดินกลับลงข้างล่าง หลังจากนั้นประมาณ 1 สัปดาห์ก็จะคราดอีกครั้งเพื่อให้หญ้าตาย และอีกประมาณ 1 สัปดาห์ก็จะคราดเพื่อเกลี่ยดินให้เสมอกันหรือจนกว่าหญ้าจะตายสนิท

หลังจากนั้นใช้ลูกทูปกillingทับ โดยใช้แรงควายเช่นเดียวกับการคราด เป็นการเสร็จวิธีการเตรียมนาให้พร้อมรับการปักดำ

เดือนเจ็ด

ชาวนาต้องเตรียมการตกกล้า โดยเตรียมแปลงตกกล้า เริ่มด้วยการไถ การคราด การใช้ลูกทูป หลังจากนั้นก็ไชน้ำออก เก็บหญ้าออกให้หมด ถึงตอนนี้ดินจะนุ่มเหลวกำลังดี แล้วจึงทำเทือก คือ เตรียมผิวดินให้เรียบเสมอกันเพื่อหว่านข้าว โดยใช้คราดลูบเทือกก่อน โดยเอาฟันคราดสับเข้ากับต้นกล้วยแล้วให้ควายลากไปให้ดินเรียบ จากนั้นก็ลูบด้วยมืออีกทีโดยใช้แผ่นไม้บางๆ ยาวประมาณ 1 เมตร หนาประมาณ 1 ฝ่ามือ ค่อยๆ ปาดลูบไปตามผิวดินให้เรียบเนียนพร้อมที่จะหว่านข้าวได้

ในระหว่างเตรียมแปลงตกกล้า ชาวนาก็จะเพาะเมล็ดข้าวไปด้วย โดยเตรียมกระบะไม้ที่แข็งแรงแล้วเทเมล็ดพันธุ์ข้าวเปลือกที่เก็บไว้ปีก่อนใส่ลงไปให้หนาประมาณ 1 ฝ่ามือหรือ 10 เซนติเมตร แล้วปิดทับด้วยฟาง รดน้ำเข้าเย็นให้ชุ่ม ทิ้งไว้ประมาณ 2-3 คืน หลังจากนั้นเอาฟางออก เมล็ดข้าวจะมีรากสีขาวงอกยาวออกมา ก็จะนำไปหว่านในแปลงตกกล้าที่เตรียมไว้ ในระยะหลังๆ มักจะใช้วิธีการหว่านลงในนาแล้วควบคุมระดับน้ำให้เหมาะกับการเจริญเติบโตของต้นกล้า²

¹ ขอบ นาคสุข. (2546). เล่มเดิม. หน้า 48-61.

² กระทรวงศึกษาธิการ. (2542). เล่มเดิม. หน้า 145.

เมื่อหว่านเมล็ดในแปลงตกกล้าได้ประมาณ 3 คืน ก็ค่อยๆ วิตน้ำเข้า แต่อย่าให้ท่วมต้นข้าว ในระหว่างนี้ ระดับของน้ำมีความสำคัญมาก ต้องดูแลให้พอเหมาะพอดีกับต้นข้าว จึงนิยมใช้ชั่งโลงหรือโพงในการวิตน้ำจากคลองเข้านา แทนการใช้กังหันลม³ ประมาณ 1 เดือนหลังการหว่าน ต้นกล้าก็โตพอจะถอนไปปักดำได้

เดือนแปด

เดือนแปดหรือเดือนกรกฎาคม เป็นช่วงที่ชาวนาถอนกล้า โดยจะใช้วิธีลงแขกหรือออกแขก โดยใช้แรงงานจากเพื่อนบ้านหลายๆ คนมาช่วยถอนให้เสร็จภายในคราวเดียว หากบ้านไหนหาแขกถอนกล้าไม่ได้ก็ต้องจ้างคนมาช่วย โดยในพ.ศ. 2494-2495 ค่าจ้างถอนกล้าร้อยละ 4-5 บาท คือ ถอนได้ 100 กำก็จะได้เงิน 4-5 บาท ค่าจ้างดำนาคิดไร่ละ 8-10 บาท

วิธีการถอนกล้า คนถอนจะเดินเรียงแถวหน้ากระดานไปในแปลงกล้า รวบต้นข้าวทำให้อวบๆ ถอนขึ้นมาวางบนแป้นเพื่อผูกเข้าด้วยกัน แล้วตั้งกำข้าวไว้ในนา ภายหลังนำมาตัดใบออกให้เหลือแต่ต้นสั้นพอต่ำลงดินได้

วิธีการดำนา จะดำเรียงกันเป็นแถว โดยจะแยกต้นข้าวออกเป็นต้นๆ ปักลงในดินด้วยมือให้อยู่เมื่อเสร็จแถวหนึ่งก็ถอยหลังมา ดำแถวต่อไปจนเต็มแปลง อาจมีการแข่งขันกันขณะลงแขกดำนา เรียกว่า แข่งดำคลองเพื่อความสนุกสนานครึกครื้นในการทำงานร่วมกัน⁴ หลังจากนั้น ในช่วงประมาณ 2-3 วัน ถัดไปชาวนามักจะเดินตรวจดูเพื่อดำซ่อมกล้าบางต้นที่ลอยขึ้นมาจากดินให้กลับลงไปดินใหม่

เดือนเก้า-เดือนสิบ

ในเดือนเก้า เดือนสิบ หรือเดือนสิงหาคมถึงเดือนตุลาคม หลังการดำนาเสร็จแล้วทุกแปลง เรียกว่านาเต็ม ช่วงนี้ชาวนาต้องคอยดูแลวิตน้ำเข้านาให้พอดี พอถึงหน้าน้ำใกล้เดือนสิบเอ็ด ข้าวก็ จะโตเห็นน้ำขึ้นมาเรื่อยๆ ระหว่างนี้ชาวนาก็ต้องคอยดูแลถอนต้นหญ้าและวัชพืชอื่นๆ ไม่ให้ขึ้นมา แย่งอาหารจากต้นข้าว หน้านี้อาจมีฝนตกลงมาชุ่มฉ่ำ ท้องนาอุดมไปด้วยปลาเล็กปลาน้อย เต็มๆ มักจะตามผู้ใหญ่ออกไปตกปลาหมอนินา โดยจับแมลงปอหรือใส่เดือนมาเป็นเหยื่อตกปลา ซึ่งช่วยดักปลา หากหาพื้นที่ไปตามสภาพ

ในระหว่างที่ข้าวยังไม่ออกรวง ชาวนาพอมีเวลาว่างอยู่บ้าง พวกผู้หญิงก็จะไปตัดต้นกกทั้งกกกลมและกกเหลี่ยม บริเวณที่ลุ่มชายคลองมาสานเป็นเสื่อ ส่วนพวกผู้ชายก็จะไปเกี่ยวหญ้าปล้องเอามาให้ควายกิน

³ แหล่งเดิม. หน้า 145.

⁴ กระทรวงศึกษาธิการ. (2542). เล่มเดิม. หน้า 146.

ชาวบางโหลงเลี้ยงควายกันทุกบ้าน เนื่องจากเป็นเครื่องทุ่นแรงในการทำนาที่สำคัญที่สุด สมัยนั้นใครไม่มีควายก็ไม่สามารถทำนาได้เลย ชาวนาจึงดูแลควายเป็นอย่างดี บ้านชานา ที่ค่อนข้างมีฐานะจะปลูกคอกควาย 2 คอก คอกหนึ่งเป็นคอกโปร่งๆ สำหรับควายอยู่กลางวัน อีกคอกหนึ่งสำหรับให้ควายนอน มีฝา 4 ด้าน พื้นเป็นดินอัดแน่น ประตูเข้าออกมีกลอน และอาจมีคนนอนเฝ้าควายเพื่อป้องกันขโมยด้วย ส่วนคอกควายที่เจ้าของไม่ค่อยมีฐานะก็จะสร้างแบบฝาสี่ด้าน อาจมีหรือไม่มีหลังคา ถ้ามีก็จะมุงหลังคาจาก

เดือนสิบเอ็ด

ต้นข้าวเจริญเติบโตขึ้นเรื่อยๆ จนมีรวงอ่อนๆ อยู่ในกอ เรียกว่า ข้าวตั้งท้อง พอรวงข้าวสีเขียวอ่อนโผล่พ้นลำต้นออกมาเป็นช่อ ชาวนาจึงมีพิธีทำขวัญข้าว โดยหาผลไม้ เช่น กล้วย อ้อย งาม มะพร้าวอ่อน ส้ม ใส่ถาดตั้งโต๊ะที่นาแล้วเอาไม้ไผ่ลำยาวผูกผ้าถุงใหม่และแพรไหม เสียบชะลอมตรงกลางลำ โดยตกแต่งชะลอมด้วยริ้วกระดาษสีให้สวยงาม แล้วนำไปปักในนา จุดธูปเทียนบูชาแม่โพสพ เจ้าที่เจ้าทาง ถวายดอกไม้และเครื่องสังเวย คือ ผลไม้ต่างๆ เพื่อขอให้สิ่งศักดิ์สิทธิ์ปกปักรักษาให้ข้าวทุกแปลงเติบโตงอกงามตลอดรอดฝั่ง

ปลายเดือนสิบเอ็ด ข้าวใกล้สุก ชาวนาจึงนำรวงข้าวสดต้นฤดูมาทำข้าวยาकुหรือข้าวคยาकुเพื่อใส่บาตร โดยในช่วงบ่าย ชาวนาจึงออกไปเกี่ยวรวงข้าวมาตำทั้งเปลือกในครกไม้ โดยใส่น้ำปูนใสเล็กน้อย แล้วนำมารองด้วยผ้าขาวบาง ทิ้งไว้ให้ตกตะกอน แล้วรินน้ำใส่ออก นำมาใส่ลงในแป้ง ผสมกับน้ำตาลตั้งไฟอ่อนๆ พอสุกจะได้ข้าวยาकुสีเขียวนุ่มนวลมีกลิ่นหอมหวาน ราดน้ำกะทิเวลารับประทานข้าวยาकुนี้ คือข้าวมธุปายาสที่นางสุชาดาถวายพระพุทธเจ้าในพระพุทธประวัตินั่นเอง การแปรรูปข้าวอ่อนบริสุทธิ์ให้เป็นภัตตาหารนี้ เป็นการอุทิศส่วนกุศลให้แก่แม่โพสพ ผู้ดูแลข้าวให้เจริญงอกงามนั่นเอง

เดือนสิบสอง

ประมาณปลายเดือนพฤศจิกายน ข้าวเบาจะเริ่มสุกพร้อมเก็บเกี่ยวได้ ส่วนข้าวกลางจะสุกราวเดือนอ้าย และข้าวหนักจะสุกราวต้นเดือนยี่

ในช่วงนี้ ทุงนาจะเป็นสีเหลืองอร่ามด้วยรวงข้าวสุก และเป็นช่วงที่ชานาเหน็ดเหนื่อยกันที่สุด เพราะต้องเกี่ยวข้าวในนาตนเอง และต้องลงแขกเกี่ยวข้าวในนาคนอื่นที่ค้างแรงกันอยู่ แล้วยังต้องเตรียมที่นวดข้าวในลานบ้าน จากนั้นก็ต้องหอบข้าว นวดข้าว เก็บข้าวเข้ายุ้งติดต่อกันไป

เดือนอ้าย เดือนยี่

หลังเกี่ยวข้าวเสร็จ ชาวนาจึงนำข้าวเข้ามาในลานข้าว โดยการใส่เรือมาดแล้วล่องมาตามบ่อนา เหาமாகองเตรียมลานข้าวไว้ให้พร้อม เรียกว่าการยาลาน โดยการเอาขี้ควายผสมน้ำเทลงบนลาน แล้ว

กวาดให้ทั่วพื้นผิวลาน ซึ่งจะทำการเรียบเสมอกัน หลังจากนำข้าวเข้ามาในลานแล้ว ก็จะเริ่มนวดข้าว โดยเริ่มจากการตกข้าว คือ ค่อยๆ รื้อข้าวจากกองใหญ่มากองที่กลางลานเป็นรูปวงกลมมีช่องว่างตรงกลาง ให้ปลายกำที่เป็นรวงข้าวอยู่ด้านใน แล้วให้ควายเดินนวดวนบนกองข้าว โดยมีคนถือเชือกควายเดินตามหลัง โดยควายจะต้องใส่ตะกร้อครอบปากเพื่อป้องกันไม่ให้ควายกินข้าวเปลือกที่กำลังนวด

เมื่อนวดข้าวจนเมล็ดข้าวร่วงเสร็จแล้วก็ถึงขั้นขั้นตอนการสงฟาง ซึ่งเป็นงานที่ไม่ยาก เด็กๆ ก็สามารถช่วยทำได้ โดยการใช้ขอฉวยเกี่ยวรวงข้าวขึ้นเขย่าให้เมล็ดข้าวร่วงลงไปข้างล่าง พอสงฟางรอบแรกเสร็จ ชาวนา ก็จะเอาฟางปิดข้าวไว้แล้วให้ควายเดินนวดต่อไปอีก 3-4 รอบ จนเมล็ดข้าวร่วงออกจากฟางจนหมด แล้วจึงสงฟางครั้งสุดท้าย แล้วเก็บฟางออกไปรวมเป็นกองฟางข้างลานนวดข้าว หลังจากนั้น จะต้องตากข้าวที่ได้จากการนวด โดยใช้พายไม้คอยกลับข้าวเปลือกให้แห้งทั่วถึงกัน พอจะนวดข้าวกองใหม่ ชาวนา ก็จะตกข้าวทับลงไปบนข้าวเปลือกกองเก่า

ในช่วงหอบข้าว นวดข้าวนี้ ชาวนาจะต้องทำงานหนักทั้งกลางวันและกลางคืน ลานหน้าบ้านจะเต็มไปด้วยกองข้าวรอนวด ฟางที่รอขึ้นกอง โดยตอนเช้ามีดประมาณตีสี่ ชาวนา ก็จะลุกขึ้นจุดตะเกียงเจ้าพายุ นวดข้าว สงฟาง แล้วตากเมล็ดข้าวไว้ตลอดวัน ระหว่างนั้นก็ออกท่องนาเพื่อหอบข้าวกลับมาอีก ตอนบ่ายก็เตรียมการตกข้าว แล้วลงมือนวดตอนเย็นจนถึงค่ำหรือตีหก ก่อนนอนก็จะกองข้าวไว้อีกตักหนึ่งเพื่อเอาไว้วันนวดตอนเช้ามีด

เมื่อนวดข้าวได้ประมาณหกตก และตากข้าวเปลือกแห้งดีแล้ว ชาวนา ก็จะคัดข้าวขึ้นจอม โดยการใช้แผ่นกระดานดันข้าวเปลือกให้รวมกันเป็นกองสูง แล้วมัดข้าวด้วยเครื่องสีมัดเพื่อแยกฟางละเอียดออกจากเมล็ดข้าวเปลือก โดยการมัดข้าวมักทำตอนกลางคืน พอเสร็จแล้วก็มักจะทำขนมง่าย ๆ กินกันตอนตีหก เช่น ถั่วเขียวต้มน้ำตาล เป็นต้น พอมัดข้าวเสร็จก็ตากแดดอีกวันหนึ่ง แล้วจึงเอาขึ้นยุ้ง โดยยุ้งข้าวของชาวนามีหลังคาคลุม มีเกลबरองที่พื้นหนาประมาณ 1 คืบ แล้วปูเสื่อทับ กันขอบยุ้งด้วยเสียมซึ่งทำจากไม้ไผ่สานหยาบ ๆ เป็นแผ่นยาวหลายเมตร กว้างประมาณ 60 เซนติเมตร โดยรองใต้เสียมด้วยมัดฟางที่ถักเป็นเส้นแล้วพันเสียมขึ้นไปรอบยุ้ง

ประมาณปลายเดือนยี่หรือต้นเดือนสาม ประมาณเดือนกุมภาพันธ์ ชาวนาส่วนใหญ่ก็มักจะนวดข้าวเสร็จ เก็บข้าวเข้ายุ้งเรียบร้อย คัดข้าวเปลือกเก็บไว้ทำพันธุ์ในปีต่อไปแล้ว ก็นับว่าเสร็จสิ้นฤดูกาลทำนาประจำปี

เดือนสาม เดือนสี่

ช่วงนี้ เป็นช่วงการขายข้าว บ้านไหนที่มีหนี้สินค้างอยู่ ก็อาจตวงข้าวขายเพื่อใช้หนี้ โดยพ่อค้าจะขับเรือหางยาวมาตีราคาข้างถึงบ้าน เมื่อดตกลงกันวันกันแล้ว พ่อค้าก็จะนำเรือต่อขนาดใหญ่มาพร้อมด้วยคนงานตวงข้าวจากยุ้งบรรทุกใส่เรือ แล้วจ่ายเงินให้ตามที่ตกลงกันไว้

ส่วนบ้านที่ไม่มีหนี้สินหรือไม่ร้อนเงิน ก็จะปล่อยให้ข้าวนอนยุง รอไว้ตวงขายเดือนสิบ เดือนสิบเอ็ด ซึ่งเป็นหน้าน้ำ ราคาข้าวจะดีกว่าตอนสิ้นฤดูเก็บเกี่ยว ราคาข้าวเป็นสิ่งที่ไม่แน่นอน เป็นสิ่งที่ชาวนากำหนดเองไม่ได้ ขึ้นอยู่กับการเสนอของพ่อค้า ต่อรองกันได้บ้างเพียงเล็กน้อย อย่างไรก็ตาม ชาวนาในบางโฉงมีความสัมพันธ์ที่ดีกับพ่อค้าข้าว ในหน้าเกี่ยวบางที่ชาวนาขาดเงินก็สามารถกู้ยืมจากพ่อค้าได้ พ่อหนดข้าวเสร็จก็จะตวงข้าวให้หนี้ให้เลย พ่อค้าก็จะไม่คิดดอกเบี้ย และคิดราคาข้าวให้เท่ากับราคาตลาดในขณะนั้น

ช่วงเดือนสามเดือนสี่เป็นหน้าแล้ง ชาวนาวางจากการทำนา ก็จะปล่อยควายซึ่งทำงานหนักมาด้วยกันตลอดทั้งปีให้ออกทุ่งนาเลือกกินซึ่งข้าวหรือหญ้าสดตามสบาย ตกเย็นก็ต้อนควายเข้าคอก บ้านไหนที่มีบ่อคลองก็จะวิดบ่อกันในหน้านี้ ปลาที่เหลือกินก็จะใช้วิธีนอมอาหาร เช่น ทำเป็นปลาเค็ม ปลาหย่าง ปลาร้า เก็บไว้กินในหน้านาและหน้าเกี่ยวข้าวต่อไป

ประวัติย่อผู้วิจัย

ชื่อ ชื่อสกุล นางสาวเพชรณภัค นามแสงผา

วันเดือนปีเกิด 25 พฤษภาคม 2521

สถานที่เกิด บางกะปิ กรุงเทพฯ

สถานที่อยู่ปัจจุบัน 205/3 หมู่ 3 ต.บางพลีใหญ่ อ.บางพลี จ.สมุทรปราการ 10540

ตำแหน่งหน้าที่การงานปัจจุบัน ครูผู้ช่วย

สถานที่ทำงานปัจจุบัน โรงเรียนราชประชานุเคราะห์ ฝ่ายมัธยม รัชดาภิเษก ในพระบรม

ราชูปถัมภ์ อ.พระประแดง จ.สมุทรปราการ

ประวัติการศึกษา

พ.ศ. 2534

ประถมศึกษา

จากโรงเรียนวัดบางโกลนใน

พ.ศ. 2540

มัธยมศึกษาตอนปลาย

จากโรงเรียนพุลเจริญวิทยาคม

พ.ศ. 2542

ปริญญาตรี ศิลปศาสตรบัณฑิต สาขารัฐศาสตร์ (การปกครอง)

จากมหาวิทยาลัยรามคำแหง

พ.ศ. 2555

ปริญญาโท การศึกษามหาบัณฑิต สาขาประวัติศาสตร์

จากมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

ประสานมิตร